

305.89591
 5156
 5.2

กรมทางวิชาการ

มอญในบริบทของสังคมไทย
มณีบุบผิวนิเวศนิเวศ

คำนำ

ชนชาติไทยและมอญมีความสัมพันธ์อันยาวนานและต่อเนื่องมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ทั้งนี้เกิดจากปัจจัยสำคัญ คือการที่ชนชาติทั้งสองมีอาณาเขตติดต่อกันและเป็นพันธมิตรเพื่อป้องกันการรุกรานของพม่า ดังนั้นเจ้ากรมทหารอาสาสมัครจึงมีศักดิ์นาสูงสุดในบรรดาทหารอาสาต่างชาติทั้งหลาย แต่เรื่องราวเกี่ยวกับมอญนั้นยังมีสิ่งที่น่าสนใจมากกว่า คือการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมดังเช่นความเชื่อในพุทธศาสนานิกายเถรวาท จึงไม่น่าแปลกใจที่ชนชาติไทยในลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่าง ได้นำหลักกฎหมายพระธรรมศาสตร์มอญมาปรับปรุงใช้เป็นกฎหมายไทย ดังเช่นกฎหมายตราสามดวงซึ่งมีอิทธิพลต่อคนในภูมิภาคที่นับถือพระพุทธศาสนาตามแบบมอญ ดังปรากฏอยู่ในงานศึกษาเรื่องความยิ่งใหญ่ของคัมภีร์พระธรรมศาสตร์มอญโดยพิศาล บุญผูก

วัฒนธรรมมอญที่ผสมกลมกลืนกับวิถีชีวิตไทย อาทิเครื่องดนตรีไทย ทำนองเพลง การละเล่นต่าง ๆ กลายเป็นสิ่งธรรมดาในชีวิตประจำวัน และอาจมีคนไทยน้อยคนที่ทราบว่าข้าวแช่อาหารยอดนิยมในฤดูร้อนนั้นเป็นอาหารมอญ รวมทั้งขนมประเภทแกงบวดต่าง ๆ ความไม่รู้นี้เป็นปรากฏการณ์หนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงการยอมรับการผสมผสานทางวัฒนธรรมในระดับรากเหง้า แต่ในทางวิชาการเป็นเรื่องแปลกที่ว่าในเมื่อมอญมีความสัมพันธ์กับชนชาติไทย ทั้งมหัพภาคและจุลภาค ทั้งปริมาณและความหนาแน่น แต่การศึกษาเกี่ยวกับมอญโดยนักวิชาการไทยมีน้อยมาก ดังจะเห็นได้จากการศึกษาสถานภาพงานวิจัยเกี่ยวกับมอญในระดับอุดมศึกษา โดยวิมลทกานต์ อัมพันแสง

การศึกษาเกี่ยวกับมอญมีความสำคัญ ซึ่งถ้ากล่าวในแง่ทฤษฎีแล้วจะทำให้ได้รับความรู้เกี่ยวกับมอญซึ่งเป็นชาติพันธุ์หนึ่งที่มีความสัมพันธ์กับชนชาติไทยอย่างต่อเนื่องยาวนานตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน แต่ประโยชน์ที่จะได้รับมากกว่านั้นก็จะได้เรียนรู้ประสบการณ์และภูมิปัญญาของชาติหนึ่งในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งสั่งสมมาหลายชั่วอายุคน ซึ่งอาจนำมาปรับเปลี่ยนประยุกต์ใช้ได้ให้เหมาะสมกับสังคมไทย ซึ่งมีความเป็น “เอเชียตะวันออกเฉียงใต้” เหมือนกัน และถ้ามองในวงกว้างถึงระดับภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การค้นหาลักษณะดั้งเดิม (Indigenous) ของภูมิภาคนี้คงไม่อาจจะเลยการศึกษาเกี่ยวกับมอญเช่นเดียวกัน ถ้าเรามองไปยังภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยลบลภาพเขตแดนซึ่งแสดงถึงเขตปกครองและการเมืองของรัฐบาลแบบใหม่ (Modern State) จะทำให้เห็นมุมมองใหม่เกี่ยวกับชนชาติมอญ ซึ่งไม่ใช่เป็นเพียงแต่ชนกลุ่มน้อยในประเทศไทยและพม่า

มุมมองใหม่นี้อาจเป็นคำตอบให้กับรัฐบาลไทยในการกำหนดนโยบาย และการดำเนินการของรัฐบาลไทยเกี่ยวกับมอญ ดังที่ประเสริฐ ทองประสม ได้ทำการศึกษาและงานที่จะเรียกร้องให้รัฐบาลในภูมิภาคนี้ดำเนินนโยบายประนีประนอม ซึ่งเป็นวิถีเอเชีย ที่แม้ว่าชนชาติต่าง ๆ จะมีความแตกต่างทางด้านชาติพันธุ์ภาษาและวัฒนธรรมอันเป็นตัวอย่างอันดีในการสร้างสันติภาพให้เกิดขึ้นในภูมิภาค

ด้วยหลักการ เหตุผล และอุดมการณ์ดังกล่าว สถาบันเอเชียแปซิฟิกศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ จึงจัดให้มีการสัมมนาทางวิชาการเรื่องมอญในบริบทของสังคมไทย ซึ่งเป็นการสัมมนาหัวข้อเฉพาะเรื่องมอญในเชิงวิชาการครั้งแรกในมหาวิทยาลัย คณะกรรมการสถาบันฯ ได้เชิญผู้ช่วยศาสตราจารย์สนั่น มีชั้นหมาก อาจารย์ประจำภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เป็นผู้ประสานงานการสัมมนาดังกล่าว สำเร็จลุล่วงลงไปได้เนื่องจากได้รับการสนับสนุนจากวิทยากรหลายท่านรวมทั้งอาจารย์ฉวีวรรณ กุลสมัย ซึ่งสถาบันฯ ขอขอบคุณเป็นอย่างยิ่ง อย่างไรก็ตาม มีเรื่องที่น่าสนใจเกิดขึ้น รองศาสตราจารย์ ดร.นิยพรรณ (ผลวัฒน์) วรรณศิริ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ซึ่งได้รับเชิญมาบรรยายวัฒนธรรมสัมพันธ์ : ความสัมพันธ์ระหว่างมอญ-ไทย ได้เสียชีวิตอย่างกะทันหัน สถาบันฯ จึงขอแสดงความเสียใจอย่างสุดซึ้ง ต่อมรณกรรมของรองศาสตราจารย์ ดร.นิยพรรณ และขอให้ผลกรรมอันดีงานที่ท่านทำไว้ นำวิญญาณไปสู่สุคติ

นอกจากความร่วมมือ ที่ได้รับจากบรรดานักวิชาการที่กรุงเทพฯ แล้ว สถาบันฯ ยังได้รับการสนับสนุนจากวิทยากรที่อำเภอสังขละบุรี ได้แก่ พ.ต.ท.พิทักษ์ ธนพิทักษ์, นายตินมอ เป็นต้น และการสนับสนุนที่ได้รับในครั้งนี้ นับเป็นพื้นฐานที่จะทำให้การศึกษาเรื่องมอญสามารถพัฒนาได้ต่อไป

พลับพลึง คงชนะ

ทั้งเปลือกและกระพี้ที่หุ้มห่อ คือเครื่องก่อเกิดแกนเป็นแก่นสาร
สังคมไทยที่สืบไทยได้ช้านาน บริบทที่บริบาลนั้นบริบูรณ์
บริบทที่บริบูรณ์เกื้อกูลแก่น ได้หุ้มแกนแก่นไทยมิให้สูญ
จึงแม้กิ่งก้านดอกผลพอกพูน ทวีคุณทวีค่าประชาไทย
หนึ่งในบริบทนี้ที่รู้จักกัน คือชาวมอญแห่งรามัญฯ อันยิ่งใหญ่
ได้กลมกลืนกลมเกลียวเป็นเนื้อใน ผสานผสมสังคมให้ไทยมั่นคง

สนั่น มีชันหมาก

เรื่อง	หน้า
พระธรรมศาสตร์มอญเกี่ยวข้องกับไทยอย่างไร พิศาล บุญผูก	1
การศึกษาของเขาวชนมอญจังหวัดราชบุรี อำไพ มัฆมาน	13
การศึกษาวิถีชีวิตของมอญบางขุนเทียน “กรุงเทพฯ” สุภาพร มากแจ้ง	24
บทบาทขุนนางมอญสมัยอยุธยา ระหว่าง พ.ศ. 2127-2310 อภิเชษฐ์ จันทเที่ยง	32
นโยบายและการดำเนินการของรัฐบาลไทยเกี่ยวกับผู้อพยพชาวมอญ ประเสริฐ ทองประสม	86
สถานภาพการวิจัยเกี่ยวกับมอญในระดับอุดมศึกษาของประเทศไทย วิมลทกานต์ อำพันแสง	117
เอกสารประกอบการบรรยายสรุปของสถานีตำรวจภูธร อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี พ.ต.อ. ลัทธสัณญา เพียรสมภาร	130
ภาคผนวก	138

พระธรรมศาสตร์มอญเกี่ยวข้องกับไทยอย่างไร

พิศาล บุญผูก

คัมภีร์พระธรรมศาสตร์ เป็นพระคัมภีร์ที่ยิ่งใหญ่มีความสำคัญต่อมวลมนุษยชาติ ในสมัยโบราณ มีหลายชาติได้ยึดถือปฏิบัติตามบทบัญญัติของพระคัมภีร์นี้ เป็นระยะเวลาต่อเนื่องยาวนาน สืบต่อกันมาหลายศตวรรษ

นักปราชญ์อินเดียโบราณได้เรียบเรียงและประมวลหลักนิติธรรม เพื่อประโยชน์ในการบริหารบ้านเมืองให้ปกติสุข ด้วยการกำหนดรูปแบบ และระเบียบของสังคมให้อยู่ภายในกรอบหรือกฎเกณฑ์ที่เหมาะสม หลักนิติธรรมอันยิ่งใหญ่ที่มีชื่อในอินเดียคือ พระมนูธรรมศาสตร์

ตามตำนานพระธรรมศาสตร์ของอินเดีย ได้กล่าวถึงพระมนูว่าเป็นเชื้อวงศ์พรหมได้อุบัติในมนุษย์โลกเป็นผู้มีสติปัญญาเปี่ยมพราด รอบรู้ในพระเวทต่าง ๆ ชาวอินเดียขนานนามว่า “พระมนู” ในฐานะที่เป็นจอมปราชญ์

พระมนูได้รับการยกย่องว่าเป็นบิดาแห่งนิติธรรม เพราะเป็นผู้ให้กำเนิดหลัก กฎหมายที่สำคัญที่สุดของอินเดียเป็นคนแรก ได้เรียบเรียงประมวลหลักกฎหมายที่เป็นประโยชน์แก่สังคมที่เรียกว่า พระธรรมศาสตร์ เพื่อเป็นการเทอดทูนพระมนู อินเดียจึงขนานนามคัมภีร์นี้ว่า คัมภีร์พระมนูธรรมศาสตร์ หรือ มานวธรรมศาสตร์

อินเดียและมอญได้มีการติดต่อสัมพันธ์กันมาแต่โบราณ อารยธรรมอินเดียหลังไหลสู่อาณาจักรมอญ ที่เมืองสุธรรมวดี หรือเมืองสะเทิม และทราวดี มอญจึงได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรมอินเดียไว้อย่างมากมายโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม สถาปัตยกรรม ปฎิมากรรม อักษรศาสตร์ เป็นต้น

คัมภีร์พระธรรมศาสตร์ หรือพระมนุธรรมศาสตร์เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่มอญได้รับมาจากอินเดีย เนื่องจากชาวอินเดียผู้ให้กำเนิดพระธรรมศาสตร์นับถือศาสนาพราหมณ์ อิทธิพลของพราหมณ์จึงเป็นส่วนสำคัญที่ถูกกำหนดไว้ในพระมนุธรรมศาสตร์ที่กล่าวถึงอุดมคติทางพราหมณ์

เมื่อมอญได้รับพุทธศาสนาจากอินเดีย การหยั่งลึกในคำสอนของพระบรมศาสดา สัมมาสัมพุทธเจ้าจึงเป็นสาเหตุสำคัญที่มอญได้ปรับหลักการในพระมนุธรรมศาสตร์ของพราหมณ์เสียใหม่ให้สอดคล้องกับหลักการหรืออุดมการณ์ทางพุทธศาสนา จึงเป็นเหตุให้คัมภีร์พระธรรมศาสตร์ หรือ ธรรมสัทธัมมของมอญแตกต่างจากของอินเดียเดิม ด้วยการตัดทอนหรือปรับข้อความที่เป็นส่วนของพราหมณ์ คงไว้แต่หลักกฎหมายที่เหมาะสมแก่การปกครองบ้านเมืองและปรับให้เข้ากับหลักการทางพุทธศาสนา

มอญประดิษฐ์ตัวอักษรมอญได้ในพุทธศตวรรษที่ 12 โดยการดัดแปลงอักษรปาวละ ของอินเดียได้มาใช้ร่วมกับสระและพยัญชนะบางตัวของสันสกฤต การถ่ายทอดพระธรรมศาสตร์ จากอินเดียก่อนหน้านี้จึงใช้วิธีจดจำท่องจำต่อ ๆ กันมา ก่อนจะมีการจารึกเป็นตัวอักษรในภายหลัง

ด้วยวิธีการท่องจำและถ่ายทอดต่อกันมา จึงเป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดการคลาดเคลื่อนในพระธรรมศาสตร์นั้นได้ นอกเหนือจากที่มีการปรับปรุงให้เหมาะสมแก่กาลสมัยในแต่ละยุคที่ผ่านมา ดังเช่นกรณีที่มอญดัดแปลงพระมนุธรรมศาสตร์ของอินเดียมาเป็นหลักปฏิบัติตามแนวพุทธดังกล่าวมาแล้ว ซึ่งเป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้คัมภีร์พระธรรมศาสตร์ไม่ว่าของมอญหรือของไทยมีหลายฉบับและแตกต่างกัน ซึ่งจะได้วิเคราะห์กันต่อไป

คัมภีร์พระธรรมศาสตร์มอญที่เก่าที่สุดที่มีปรากฏหลักฐานในขณะนี้คือ พระธรรมศาสตร์พระธรรมวิลาส และพระธรรมศาสตร์พระเจ้าฟ้ารั่ว แต่ก็ยังมีพระธรรมศาสตร์มอญอื่น ๆ ที่มีมาก่อน ด้วยการถ่ายทอดจดจำกันมา พระธรรมศาสตร์เหล่านั้นมีบทบาทสำคัญในการปกครองบ้านเมืองของมอญ และเป็นพื้นฐานหรือแนวทางที่ใช้ในการจัดทำพระธรรมศาสตร์ฉบับอื่น ๆ อีกด้วย

คัมภีร์พระธรรมศาสตร์มอญที่มีชื่อว่าพระธรรมศาสตร์พระธรรมวิลาสนี้ มีหลักฐานได้กล่าวไว้ในจารึกกัลยาณีซึ่งพระเจ้าธรรมเจดีย์ธรรมปิฎกพระมหाराชมอญแห่งกรุงหงสาวดีโปรดให้จารึกไว้ได้กล่าวย้อนหลังถึงประวัติความเป็นมาของพระธรรมศาสตร์พระธรรมวิลาสไว้

“ในเมืองทะละมีสามเถรรูปหนึ่งนามว่าสารีบุตร เป็นชาวบ้านปัตติปาเจยะ ได้ไปอุปสมบทกับพระอนันตมหาเถระ ชาวเมืองกัญจิปุระ ชมพูทวีป พระสารีบุตร เป็นผู้มีสติปัญญา สามารถเล่าเรียนจนรอบรู้ในพระไตรปิฎก รู้ภาษามอญ ภาษามคธ และพม่า ปรากฏชื่อเสียงถึงเมืองพุกาม”

พระเจ้านราปติลิต ษัตริย์พุกามได้ทราบกิตติศัพท์พระสงฆ์มอญนี้ประสงค์ที่จะให้ช่วยรวบรวมเรียบเรียงกฎหมายที่ใช้ในการปกครองบ้านเมือง

พระองค์ขอรับรองพระสารีบุตรให้ช่วยรจนาลัทธิธรรมต่าง ๆ เมื่อพระสารีบุตรได้สนองพระประสงค์จนสำเร็จเรียบร้อยแล้ว พระองค์จึงทรงพระราชทานนามแด่พระสารีบุตรว่า พระธรรมวิลาสะ อันหมายถึงผู้มีความมั่งคั่งในธรรม ได้แต่งพระธรรมศาสตร์นี้ใน พ.ศ. 1717

พระธรรมศาสตร์ดังกล่าวนี้ จึงมีชื่อเรียกกันว่าพระธรรมศาสตร์ธรรมวิลาสะ เป็นการเรียบเรียงพระธรรมศาสตร์จากแนวของอินเดียเป็นแบบมอญแต่เป็นภาษามอญ ต่อมาจึงแปลเป็นภาษามอญ

พระธรรมวิลาสะได้รับการยกย่องนับถือจากกษัตริย์พุกามมาก และได้ชื่อต่อมาว่าพระชินอรหันต์

พระธรรมศาสตร์พระเจ้าฟ้ารั่ว

พระธรรมศาสตร์พระเจ้าฟ้ารั่ว เป็นพระธรรมศาสตร์เก่าที่สุดอีกฉบับหนึ่งของมอญและเป็นที่แพร่หลายในรามัญประเทศเช่นกัน พระเจ้าฟ้ารั่วเป็นกษัตริย์มอญครองเมืองเมาะตะมะ พระนามเดิมว่ามะกะโท เดิมเป็นนายพณิชยอยู่บ้านดอนวุ่นใกล้เมืองสะเทิม หรือสุธรรมวดี ได้เข้ามาค้าขายในกรุงสุโขทัยและได้เข้ารับราชการ ได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากพ่อขุนรามคำแหง แต่งตั้งให้เป็นกรมวัง ต่อมาได้กลับไปกอบกู้บ้านเมืองคืนจากพม่า ตั้งตัวเป็นกษัตริย์ครองเมืองเมาะตะมะ ได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากพ่อขุนรามคำแหงพระราชทานนาม พระเจ้าฟ้ารั่ว

พระเจ้าฟ้ารั่วทรงรวบรวมนักปราชญ์ราชบัณฑิตทั้งหลาย ให้ช่วยกันเรียบเรียงตัวบทกฎหมายขึ้นเป็นคัมภีร์พระธรรมศาสตร์มอญ เรียกว่า พระธรรมศาสตร์พระเจ้าฟ้ารั่ว

พระเจ้าธรรมเจดีย์กับคัมภีร์พระธรรมศาสตร์

พระเจ้าธรรมเจดีย์ปฎิภาณทรงเป็นมหาราชที่ยิ่งใหญ่ของมอญพระองค์หนึ่ง ทรงเป็นทั้งนักปราชญ์ นักการปกครอง ที่ปรีชาสามารถมาก ได้เคยบวชเป็นพระภิกษุมาก่อน มีความดีความชอบที่สามารถช่วยเหลือพระนางชินสอบุกษัตริย์มอญที่พม่าหลอกจับพระองค์ไปไว้ในกรุงอังวะระอดพ้นอันตรายกลับสู่เมืองมอญได้ พระนางจึงขอให้ลาสิกขามารับราชการและแต่งตั้งให้เป็นพระมหากษัตริย์มอญครองกรุงหงสาวดีพร้อมทั้งพระราชทานพระราชธิดาให้เป็นพระมเหสี

พระเจ้าธรรมเจดีย์ทรงปกครองเมืองมอญเจริญรุ่งเรืองมากไม่ว่าจะเป็นด้านการปกครอง การพระศาสนา ศิลปวัฒนธรรม การศึกษา ทรงครองราชย์ร่วมรัชสมัยกับสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ แห่งกรุงศรีอยุธยา ซึ่งทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่ยิ่งใหญ่พระองค์หนึ่งของไทย ผลงานที่สำคัญของพระเจ้าธรรมเจดีย์ที่ปรากฏอยู่ทุกวันนี้คือหลักศิลาจารึกที่โปรดให้จารึกไว้เมื่อ พ.ศ. 2012 ในกรุงหงสาวดีที่กัลยาณีสมา เรียกกันทั่วไปว่าจารึกกัลยาณี จารึกเป็นภาษามอญและภาษาบาลี

จารึกกัลยาณีได้กล่าวถึงประวัติศาสตร์ของชนชาติมอญสมัยโบราณจนถึงสมัยของพระองค์ ส่วนหนึ่งได้กล่าวถึงพระธรรมศาสตร์พระธรรมวิลาสะดังได้กล่าวมาแล้วและได้กล่าวถึงหลักการปกครองในรัชสมัยของพระองค์ ซึ่งเรียกเป็นภาษามอญว่า “ธรรมเจดีย์ ชะปายตชะโดน” ซึ่งมีลักษณะเป็น

จารึกกัลยาณีได้อ้างถึงประวัติศาสตร์ของชนชาติมอญสมัยโบราณจนถึงสมัยของพระองค์ ส่วนหนึ่งได้อ้างถึงพระธรรมศาสตร์พระธรรมวิลาสตั้งได้อ้างมาแล้วและได้อ้างถึงหลักการปกครองในรัชสมัยของพระองค์ ซึ่งเรียกเป็นภาษามอญว่า "ธรรมเจติย ะปะยาดะโตน" ซึ่งมีลักษณะเป็นหลักจริยธรรม จารึกที่สำคัญในสมัยนั้น ถึงแม้จะไม่ได้เรียกว่าพระธรรมศาสตร์ก็ตาม แต่การบริหารบ้านเมืองของพระองค์ ทรงบำเพ็ญอยู่ในราชธรรม และพระราชศาสตร์ที่กำหนดไว้ตามพระธรรมศาสตร์ นอกจากนั้นพระองค์ยังทรงกำหนดระเบียบการคณะสงฆ์ให้สอดคล้องพระวินัยในพระพุทธศาสนา จึงได้รับการขนานพระนามว่าทรงเป็น ธรรมิกราชา

ในรัชสมัยพระเจ้าธรรมเจติยนี้ มีพระสงฆ์มอญรูปหนึ่งนามว่าพระพุทธโฆษาได้ไปบวชใหม่ ที่ประเทศศรีลังกา และมีอาญาใหม่มาว่า จุลพระพุทธโฆษา เพื่อมิให้พ้องกับพระพุทธโฆษา พระอริยสงฆ์ชาวอินเดีย ผู้ไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ลังกาเป็นคณะแรก พระจุลพระพุทธโฆษามีความรอบรู้ทั้งทางธรรมและหลักนิติธรรม ได้แปลคัมภีร์พระธรรมศาสตร์ของพระเจ้าฟ้ารั่วจากภาษามอญเป็นภาษาพม่า และได้ใช้เผยแผ่พระธรรมศาสตร์ในเมืองพม่าอีกด้วย

จารึกกัลยาณีของพระเจ้าธรรมเจติยที่ทรงให้จารึกไว้นั้น เป็นที่น่าเสียดายอย่างยิ่งที่พม่าได้ทำลายแตกหักยับเยิน เมื่อคราวเข้ายึดเมืองหงสาวดีเมื่อ พ.ศ. 2300 หลักที่เป็นภาษามอญนั้นถูกทำลายสิ้น คงเหลือแต่ส่วนที่เป็นภาษาบาลี

พระธรรมศาสตร์ในสยามประเทศ

สยามประเทศหรือประเทศไทยได้นำพระธรรมศาสตร์มาใช้ตั้งแต่เมื่อใดนั้น เมื่อพิจารณาจากหลักฐานที่มีอยู่ปรากฏว่าไทยได้นำพระธรรมศาสตร์มาเป็นหลักในการปกครองบ้านเมืองตั้งแต่สมัยสุโขทัย เนื่องจากกรุงสุโขทัยตั้งอยู่ท่ามกลางอาณาจักรเก่าที่มีวัฒนธรรมความเจริญสูงมาก่อน คืออาณาจักรทวารวดีของมอญและอาณาจักรขอม ทั้งยังได้รับอิทธิพลทางศาสนาจากลังกาและมอญ พระธรรมศาสตร์จึงมีบทบาทในการปกครองสุโขทัย ดังปรากฏในศิลาจารึกที่ขุดพบที่วัดมหาธาตุสุโขทัย เมื่อ พ.ศ. 2475 ได้อ้างถึงกฎหมายลักษณะโจรตอนหนึ่งว่า

“อนึ่งไซ้ร้มนัผู้ใด...ใหญ่สูงแอบส่งคืนข้าท่านและไว้...เลยที่ท่านจักด้วยในขบวนในราชศาสตร์ธรรมศาสตร์ และท่านจักสอดสินไหม คุณดังขโมยอันลักคบบท่าน และไปทันเอาออกจากเมืองนั้นแล แลหนีไปไว้ในกลางเมือง”

● สมัยกรุงศรีอยุธยา

สมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 หรือพระเจ้าอู่ทองผู้ทรงสถาปนากรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีของไทย เมื่อ พ.ศ. 1893 ทรงโปรดให้มีการรวบรวมและเขียนกฎหมายเป็นลายลักษณ์อักษรขึ้นเป็นหมวดหมู่ แต่เป็นที่น่าเสียดายที่บรรดาตัวบทกฎหมายต้นฉบับเหล่านี้เสียหายถูกทำลายเสียมากเมื่อครั้งเสียกรุงครั้งที่สอง พ.ศ. 2310 เพราะพม่าได้เผาผลาญบ้านเมืองเสียหายขนาดหนัก

อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาตัวบทกฎหมายในสมัยอยุธยาแล้ว จะเห็นว่ามีรากฐานมาจากคัมภีร์พระธรรมศาสตร์ มีการดัดแปลงให้เหมาะสมกับจารีตประเพณีนิยม และชีวิตความเป็นอยู่ของไทยในขณะนั้น หลักฐานที่แสดงว่าได้มีการนำพระธรรมศาสตร์มาใช้ในสมัยอยุธยา และได้ใช้พระธรรมศาสตร์ในรัชกาลสมเด็จพระรามาธิบดี (พ.ศ. 1938 - 1952) มาแล้วหรือก่อนนั้นคือในจารึกหลักที่ 3 กฎหมายลักษณะโจรซึ่งได้อ้างถึงพระธรรมศาสตร์อยู่เสมอ เช่น ในจารึกด้านที่สอง ตัวบทที่ 23,24 ที่ว่า

(23) ผู้ขโมยลักไปแลตนจะสั่ง ประสงค์สินซื้อแลตนพาไปถวายไปเวนแต่เจ้าไทย

(24) ท่านจักให้พ้นอาญาท่านดั่งอัน ขนาดราชศาสตร์

พระธรรมศาสตร์นี้ได้ใช้มาตลอดสมัยอยุธยาจนถึงสมัยกรุงธนบุรี ในสมัยกรุงธนบุรีนั้นเป็นช่วงที่บ้านเมืองต้องทำศึกสงครามมิได้ขาด กฎหมายเก่าครั้งกรุงศรีอยุธยาจึงยังคงนำมาใช้ตลอดซึ่งมีพระธรรมศาสตร์เป็นหลัก

● สมัยรัตนโกสินทร์

พระธรรมศาสตร์ของกรุงศรีอยุธยาได้ถือปฏิบัติสืบต่อกันมาในสมัยกรุงธนบุรีจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ในรัชกาลที่ 1 พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช จึงมีการปรับปรุงกฎหมายพระธรรมศาสตร์ครั้งสำคัญของไทย

ใน พ.ศ. 2347 เกิดมีคดีซึ่งแสดงถึงความคลาดเคลื่อนบกพร่องของกฎหมายที่ใช้อยู่ในขณะนั้น คดีดังกล่าวได้แก่คดี อำแดงป้อม ภริยานุญศรี ช่างเหล็กหลวง ฟ้องหย่าสามีทั้ง ๆ ที่มีหลักฐานว่า อำแดงป้อม นอกใจสามีเป็นชู้กับนายราชอรอด แต่ลูกขุนศาลหลวง ลงความเห็นว่าหญิงฟ้องหย่าชายได้ นายบุญศรีจึงร้องทุกข์ต่อคณะลูกขุนเพื่อความเป็นธรรม คณะลูกขุนได้นำความขึ้นกราบบังคมทูลขอพระราชทานความเห็นต่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงโปรดให้ตรวจทานกฎหมายที่มีอยู่ทั้งหมด ปรากฏว่ามีข้อความตรงกัน ที่ยอมให้หญิงฟ้องหย่าได้แม้สามีไม่มี ความผิด

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงวินิจฉัยว่าจะเป็นความผิดพลาดของตัวบทกฎหมาย ไม่ทรงเชื่อว่าพระมหากษัตริย์องค์ก่อน ๆ นั้น จะทรงบัญญัติกฎหมายที่ขาดความยุติธรรมเช่นนั้น จึงโปรดแต่งตั้งคณะกรรมการชำระกฎหมายขึ้น ประกอบด้วย อาลักษณ์ 4 คน จุฬขุน 3 คน และราชบัณฑิตอีก 2 คน โปรดให้ชำระพระราชกำหนดบทพระอัยการที่มีอยู่ในหอหลวงตั้งแต่พระธรรมศาสตร์ไปให้ถูกต้องตามบาลีและเนื้อความ มิให้ผิดเพี้ยนซ้ำกันได้ จัดเป็นหมวดเป็นเหล่า และทรงพระอุตสาหะชำระตัดแปลงบทอันปลาดนั้นให้ชอบโดยยุติธรรมได้ ด้วยพระทัยที่ทรงพระมหากษัตริย์จะยังประโยชน์แก่กษัตริย์อันจะดำรงแผ่นดินในภายหน้า กฎหมายที่ชำระไว้แล้วนี้ทุกเล่มได้โปรดให้ประทับตราราชสีห์ ตราคชสีห์และตราบัวแก้วอันเป็นตราประจำตำแหน่งสมุหนายกตำแหน่งสมุหพระกลาโหมและตำแหน่งโกษาธิบดี เรียกกันทั่วไปว่า กฎหมายตราสามดวง ใช้มาตั้งแต่รัชกาลที่ 1 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์จนถึงรัชกาลที่ 5 พระธรรมศาสตร์จึงได้รวบรวมไว้ในกฎหมายตราสามดวงตั้งแต่นั้น และใช้ชื่อกฎหมายตราสามดวงกันโดยทั่วไป

สาระของพระธรรมศาสตร์

คัมภีร์พระธรรมศาสตร์ของอินเดียของมอญ และของไทยมีหลายฉบับ แต่ละฉบับมีทั้งส่วนที่คล้ายกันและส่วนที่แตกต่างกัน ส่วนที่คล้ายกันและเป็นส่วนสำคัญของพระธรรมศาสตร์ทุกฉบับคือ

1. การกำหนดรูปแบบของพระธรรมศาสตร์ซึ่งแบ่งเป็น 2 ตอน คือ
 - ตอนต้น กล่าวถึงประวัติความเป็นมาหรือกำเนิดพระธรรมศาสตร์
 - ตอนที่สอง กล่าวถึงตัวบทกฎหมายพระธรรมศาสตร์
2. ตัวบทพระธรรมศาสตร์ในตอนที่สอง ได้บัญญัติถึงสาระสำคัญ 2 ประการคือ
 - 2.1 บทบัญญัติเกี่ยวกับผู้ปกครองบ้านเมือง หมายถึง พระมหากษัตริย์
 - 2.2 บทบัญญัติเกี่ยวกับผู้อยู่ในความปกครอง หมายถึง ราษฎรทั่วไป

บทบัญญัติเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ คัมภีร์พระธรรมศาสตร์มอญได้ดัดแปลงให้สอดคล้องกับพระพุทธศาสนาดังได้กล่าวแล้ว และเมื่อพระธรรมศาสตร์ได้แพร่หลายสู่ไทย บทบัญญัติในส่วนนี้จึงสามารถนำมาใช้ได้อย่างสนิทสนมกันดี ดังปรากฏในพระธรรมศาสตร์ทั้งของมอญและของไทยที่กำหนดฐานะของพระมหากษัตริย์ว่า ทรงเป็นธรรมิกราช ดุจดั่งพระเจ้าสมมุติราช ที่กล่าวไว้ในคัมภีร์พระธรรมศาสตร์ และได้บรรยายถึงคุณลักษณะและบทบาทของพระมหากษัตริย์ไว้ดังนี้

“พระเจ้ามหาสมมุติราชก็ตั้งอยู่ในราชธรรม 10 ประการ ทรงเบญจางคิกศีลเป็นปรกติศีล และอัฐางคิกศีลเป็นอุโบสถศีล เมตตา กรุณาแก่สัตว์ทั้งปวงแล้วทรงพระอุตสาหมนสิการซึ่งคัมภีร์

พระธรรมศาสตร์เป็นนิกาล ทรงประพฤติธรรม 4 ประการคือ พิจารณาซึ่งความชอบและความผิดแห่งผู้กระทำให้เป็นประโยชน์แก่พระองค์ 1 ทะนุบำรุงบุคคลผู้มีศีลสัจ 1 ประมุขรักษาซึ่งพระราชทรัพย์โดยยุติธรรม 1 รักษาพระนครราชเสมาให้สุขเกษมโดยยุติธรรม 1 เป็น 4 ประการ”

ในส่วนที่ต่างกัน พระธรรมศาสตร์ของไทยและมอญ มีบางส่วนที่แตกต่างกันอยู่บ้าง คือ คำปรารภหรือมาติกาที่กล่าวถึงประวัติความเป็นมาของพระธรรมศาสตร์ ซึ่งขอนำมากล่าวไว้โดยสังเขปดังนี้

ประวัติของพระมนู

พระธรรมศาสตร์ไทย เริ่มด้วยกล่าวถึงกำเนิดคัมภีร์พระธรรมศาสตร์ว่า มหาอำมาตย์ของสมเด็จพระเจ้ามหาสมมุติราชทราบถวายบังคมลาบวชเป็นฤาษีพระฤาษีมีบุตรชายสองคน คนหนึ่งชื่อว่า มโนสาร ได้บวชอยู่กับบิดา มโนสารเป็นผู้มีสติปัญญา ต่อมาได้ลาเพศฤาษีเข้ารับราชการ พระเจ้ามหาสมมุติราชทรงแต่งตั้งเป็นอำมาตย์ผู้ใหญ่บังคับบัญชาคดีทั้งปวง ครึ่งหนึ่งได้ชำระคดีเรื่องไร้แดงซึ่งต้นแดงของฝ่ายหนึ่งเลื้อยทอดยอดไปออกผลอยู่ในเขตของอีกฝ่ายหนึ่ง มโนสารอำมาตย์บังคับคดีว่า ไร้แดงมีถนนกลาง ลูกแดงอยู่ในไร้ของผู้ใดก็เป็นของผู้นั้น คู่ความฝ่ายหนึ่งไม่พอใจ จึงกราบทูลต่อพระมหาสมมุติราช พระองค์ใช้อำมาตย์ผู้หนึ่งไปพิจารณาแล้วเลิกต้นแดงขึ้นไปตามปลายยอด แล้วนำปลายยอดมาไว้ตามต้น คู่ความต่างสรรเสริญ พระเจ้ามหาสมมุติราชมโนสารจึงออกบวชเป็นฤาษีบำเพ็ญเพียรจนได้อภิญญา 5 สมาบัติ 8 รู้วาระจิตแห่งมนุษย์ทั้งปวง และได้พบคัมภีร์พระธรรมศาสตร์ปรากฏอยู่ในกำแพงจักรวาล มีปริณทนลเท่ากายคชสาร จึงกำหนดจดจำได้แม่นยำแล้วกลับมาแต่งเป็นคัมภีร์พระธรรมศาสตร์

พระธรรมศาสตร์มอญ พระธรรมศาสตร์พระธรรมวิลาสะ และพระธรรมศาสตร์พระเจ้าฟ้ารั่ว มีความคล้ายคลึงกันที่กล่าวถึง พระมนูว่าเป็นอำมาตย์ของพระเจ้ามหาสมมุติราช แต่ต่างกับไทยคือ

1. ประวัติพระมนูมอญไม่มีเรื่องการพิจารณาคดีไร้แดง
2. ตัวอักษรที่จารึกพระธรรมศาสตร์ที่กำแพงจักรวาลมอญมีขนาดเท่าลูกวัว แต่ในพระธรรมศาสตร์ไทยว่ามีขนาดเท่าคชสาร

ในบรรดาพระธรรมศาสตร์มอญเองมีหลายฉบับก็มีความแตกต่างกันเองอีก โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับประวัติพระมนู

พระธรรมศาสตร์มอญที่เชื่อว่าเก่าที่สุด ถ่ายทอดจดจำกันมาและได้จารในใบลาน กล่าวถึงพระมนูว่าได้บวชเป็นฤาษีอยู่ในป่าหิมพานต์ มีญาณวิเศษ เมื่อเห็นมนุษย์ทะเลาะวิวาทมีคดีพิพาทกันมากเกิดความสลดใจ จึงพยายามจะหาวิธีการสร้างความสงบสุขแก่มวลมนุษย์ทั้งหลาย พระมนู

ฤาษีจึงเหาะไปที่กำแพงจักรวาลที่จารึกพระธรรมศาสตร์ไว้ด้วยตัวอักษรขนาดลูกแก้ว ได้จดจำขึ้นใจ แล้วจึงให้โลกาพยุหเทพเจ้าไปอัญเชิญองค์อมรินทร์มาร่วมกันประมวลพระธรรมศาสตร์นั้นให้เป็นประโยชน์แก่มนุษย์โลก

พระมनुฤาษีได้เรียบเรียงคัมภีร์พระธรรมศาสตร์แล้ว ได้เข้าเฝ้าพระเจ้ามหาสมมุติราช ให้พระองค์ได้ทราบถึงทศพิธราชธรรม และธรรมอื่นๆที่พระราชาพึงปฏิบัติ บ้านเมืองจะได้ร่มเย็นเป็นสุข เจริญมั่งคั่ง พร้อมกับหลักการพิจารณาพิพากษาอรรถคดี ทั้งตัวบทกฎหมายที่ใช้แก่เหล่าอาณาประชาราษฎร์ทั้งหลายด้วย

ประวัติพระมनुฤาษีดังกล่าวนี้ มีเฉพาะในพระธรรมศาสตร์มอญฉบับที่กล่าวเท่านั้น ไม่ปรากฏมีในไทยและพม่า

ส่วนพระธรรมศาสตร์มอญของพระธรรมวิลาสและของพระเจ้าฟ้ารั่วที่ถือว่าเก่าที่สุดเช่นกัน ได้กล่าวถึงประวัติพระมनुว่า เป็นมหาอำมาตย์ของพระเจ้ามหาสมมุติราชที่ทรงแต่งตั้งพระมनुให้เป็นผู้มีอำนาจพิจารณาพิพากษาอรรถคดีต่าง ๆ พระมनुกราบทูลพระเจ้ามหาสมมุติราช (พระเจ้าสามันตะ ซึ่งเป็นอีกพระนามหนึ่ง) ว่า

“ข้าแต่พระราชา เป็นการยากที่จะวินิจฉัยอรรถคดีให้ถูกต้องตรงตามหลักนิติธรรม อนึ่ง ตระลาการใดวินิจฉัยคดีไม่ต้องตามหลักของนิติธรรม ผู้นั้นย่อมได้รับกรรม 8 ประการ เมื่อมีชีวิตอยู่ และเมื่อถึงแก่ชีวิตแล้วย่อมต้องไปสู่นรกภูมิ 4 ”

พระมनुจึงได้นำพระธรรมศาสตร์มาเรียบเรียง และเผยแพร่แก่มวลมนุษย์เพื่อประโยชน์สุขแก่มหาชนดังปรากฏในบทสรุปคัมภีร์พระธรรมศาสตร์ของพระธรรมวิลาสที่ว่า

“พระธรรมศาสตร์อันประกอบด้วยมูลคดี 18 ประการ เป็นตัวอย่างดังได้กล่าวมานี้ เมื่อพระราชาธิบดีได้ทรงบำเพ็ญราชธรรมสืบประการตามพระธรรมศาสตร์อันจะนำมาซึ่งความอุดมสมบูรณ์เจริญมั่งคั่ง ความสงบสุขของเหล่าบรรดาประชาราษฎร์ทั้งหลาย ทั้งองค์พระมหाराชา ผู้สืบสันตติวงศ์ เสนาพฤตามาตย์ข้าราชการบริพารบรรดาพ่อค้าวานิชเศรษฐีและคนอนาถาประชาราษฎร์ทั้งปวง และสมณชีพรานมณทั้งสิ้น ตระลาการผู้วินิจฉัยบรรดาอรรถคดีที่มีมาสู่ตนอันชนทั้งปวงนำมาสู่ นั้นพึงพิจารณาด้วยปัญญา ในบรรดาคดีประทุษร้ายแก่ชีวิตเพื่อการจ่ายค่าสินไหมมากนักน้อยก็ดี การประนีประนอมยอมความก็ดี ให้สอดคล้องกับบัญญัติในพระธรรมศาสตร์ด้วยปัญญาและโดยถ้อยถ้วนซ้ำๆ พระมหาเถรธรรมวิลาส ได้ประกอบด้วยจิตที่ปรารถนาดีได้ประมวลพระธรรมศาสตร์นี้ขึ้นไว้ตามคำสอนของพระมาหฤาษี พระมनुฤาษีนั้นแล”

จากบทสรุปพระธรรมศาสตร์พระธรรมวิลาส ได้กล่าวถึงพระมनुว่า “พระมาหฤาษี” แต่ตอนต้นประวัติของพระมनुนั้น ได้ละเพศฤาษีมารับราชการเป็นมหาอำมาตย์ จึงแสดงให้เห็นว่ามีเค้าของ

พระธรรมศาสตร์มอญฉบับเก่าแก่ที่ได้กล่าวข้างต้นที่มอญถ่ายทอดจดจำกันมาก่อนว่า พระมณูญาซีที่ ปาหิมพานต์ได้รวบรวมพระธรรมศาสตร์ถวายแด่มหาสมมุติราชันั้น มีอิทธิพลต่อการเรียบเรียงพระ ธรรมศาสตร์ฉบับอื่น ๆ ของมอญด้วย

เนื้อหาของตัวบทในคัมภีร์พระธรรมศาสตร์ของไทยมีมูลคติมากกว่าของมอญ กล่าวคือ พระ ธรรมศาสตร์ไทยมีมูลคติ 39 ประการ แยกเป็นมูลคติดังนี้ มูลคติแห่งผู้พิพากษาตุลาการ 10 ประการ มูลคติวิวาท 29 ประการ พระธรรมศาสตร์ของมอญมีมูลคติวิวาท 18 ประการ

สาระสำคัญของตัวบทในคัมภีร์พระธรรมศาสตร์

ตัวบทพระธรรมศาสตร์ถือได้ว่าเป็นสาระสำคัญของคัมภีร์พระธรรมศาสตร์ที่บัญญัติไว้ใน คัมภีร์พระธรรมศาสตร์ทั้งหลายทั้งของมอญและของไทย แบ่งได้เป็น 2 ภาค คือ

ภาค 1 ว่าด้วยวินัยของผู้พิพากษา

ตัวบทพระธรรมศาสตร์ส่วนนี้ กล่าวถึงลักษณะของตุลาการต้องประกอบด้วยคตินิยมดังนี้คือ ต้องปราศจากอคติ 4 ประการ คือ ภัยาคติ ฉันทาคติ โทสาคติและโมหาคติและหลักที่ตุลาการพึงระลึก และปฏิบัติในการพิจารณาการพิพากษาคติรวม 24 ประการ อันเป็นส่วนที่กล่าวถึงวินัยของผู้ พิพากษา อำนาจของศาล และวิธีพิจารณาความ

ภาค 2 ว่าด้วยมูลคติวิวาท

ภาคที่สองนี้เป็นกฎหมายลักษณะคดีต่าง ๆ ที่บัญญัติขึ้นใช้ระงับข้อพิพาทของราษฎร คัมภีร์ พระธรรมศาสตร์ตอนที่สองนี้ถือว่ามีคุณค่าดีลัทธิ พระราชกำหนดกฎหมายที่พระมหากษัตริย์ทรง บัญญัติขึ้นได้ทำความถึงตัวบทพระธรรมศาสตร์นี้ทั้งสิ้น จากข้อแตกต่างของมูลคติวิวาทที่ได้บัญญัติ ไว้ในคัมภีร์พระธรรมศาสตร์มอญได้บัญญัติไว้ 18 ประการ น้อยกว่าพระธรรมศาสตร์ไทยที่บัญญัติถึง มูลคติวิวาท 29 ประการ การที่มีความแตกต่างกันเช่นนี้ มีผู้สันนิษฐานว่าเนื่องจากพระธรรมศาสตร์ นั้นมีหลายฉบับ ไม่ว่าจะเป็นของอินเดีย ของมอญ หรือของไทย เมื่อมีการรวบรวมประมวลหลัก กฎหมายนี้ในเวลาต่อ ๆ มา จึงได้นำเอาความหลากหลายเหล่านี้มารวมกันไว้ด้วยกันและตามประวัติ พระธรรมศาสตร์จะพบว่าได้มีการแต่ง แปลหรือประมวลพระธรรมศาสตร์กันหลายครั้ง และหลายยุค สมัย การรวบรวมครั้งหลัง ๆ จึงอาจมีการประมวลหลักการพระธรรมศาสตร์จากหลาย ๆ สมัยที่มีมา ก่อนเข้าด้วยกันก็ได้

พระธรรมศาสตร์ของมอญได้ถ่ายทอดสู่เมืองไทยหรือไม่

คัมภีร์พระธรรมศาสตร์ไทย กล่าวในคำปรารภตอนต้น ดังนี้

ยญจ โลกहितตักกั ธมฺมสत्ถมฺ ติ ปากฏั

ภาสิตํ มนุสาเรน มุลภาสาย วาติโต

ปรม ปราภตํ ทานิ รามญญesu ปติฏฐิตํ

รามญญสส ว ภาสาย ทุคฺ พคฺคพฺหํ ปุริเสนิน

ตสฺมา ตํ สยามภาสาย รจิตฺตฺนํ ตํ สุนาถเมติ

แปลความได้ดังนี้

“คัมภีร์อันใดเป็นประโยชน์แก่สัตว์โลก ปราภฏชื่อว่า คัมภีร์พระธรรมศาสตร์อันพระมนุสสาร ฤาษี (มโนสสารฤาษี) ได้กล่าวไว้ในมูลภาษาหรือภาษาเดิม (ซึ่งเป็นภาษามครหรือบาลี) ครั้นแล้วได้มาประดิษฐานแต่สมัยปริมปราในดินแดนของพวกรามัญ แต่ในบัดนี้เป็นสิ่งยากที่อำมาตย์จะเข้าใจได้ จึงได้แปลออกจากภาษารามัญเป็นภาษาสยาม”

จากคำปรารภดังกล่าวนี้ แสดงว่าได้มีการนำพระธรรมศาสตร์ของมอญมาใช้ในไทย ด้วยการแปลพระธรรมศาสตร์มอญที่เป็นภาษามอญให้เป็นภาษาไทย

นอกจากนั้น บรรดานักปราชญ์ของไทยได้กล่าวยืนยันว่า ไทยได้รับพระธรรมศาสตร์มาจากมอญดังเช่นสมเด็จพระยาเจ้าบรมราชานุภาพได้ทรงกล่าวไว้ในพระนิพนธ์ของพระองค์เกี่ยวกับ พระธรรมศาสตร์ว่า

“ข้าพเจ้าได้สดับเรื่องราวเล่ามาจากรามัญประเทศว่าเดิมมอญได้มาเป็นภาษาสันกฤษมีพระภิกษุรูปหนึ่งมาแปลออกเป็นภาษามครที่เมืองรามัญ (แล้วจึงมีผู้แปลออกเป็นภาษารามัญอีกทีหนึ่ง) ข้าพเจ้าได้ให้สืบหาหนังสือพระธรรมศาสตร์รามัญ เพิ่งได้มาไม่ช้านัก เป็นหนังสือน้อยกว่าพระธรรมศาสตร์อินเดียโดยมากมีภาษามครชื่อเก่ามาติดากฎหมาย นอกนั้นเป็นภาษารามัญได้วานพระยาโหราฯ แต่ยังเป็นหลวงโลกที่ป ซึ่งเป็นผู้รู้ภาษารามัญแปลออกดู ได้ความตามมาติดากฎลคตวิวาทของรามัญ ตรงกับพระธรรมศาสตร์มอญประเทศ และตำนานที่กล่าวในพระธรรมศาสตร์รามัญ ถึงเรื่องพระมหาสมมุติราช ตรงกับในพระธรรมศาสตร์ของไทย แต่นอกจากนั้นไปคนละทางหมด”

เนื่องจากคัมภีร์พระธรรมศาสตร์ของมอญมีหลายฉบับ ดังได้กล่าวมาแล้ว และแต่ละฉบับมีสำนวนแตกต่างกัน เท่าที่รวบรวมพระธรรมศาสตร์มอญที่เป็นภาษามอญขณะนี้มากกว่า 10 ฉบับ ยังหาหลักฐานไม่ได้ว่าคัมภีร์พระธรรมศาสตร์ที่ไทยรับมาใช้ และอ้างว่าได้แปลจากภาษามอญดังกล่าวข้างต้นนี้ นั้น ได้มาจากพระธรรมศาสตร์ฉบับใดของมอญ ยิ่งกว่านั้นข้อแตกต่างของพระธรรมศาสตร์มอญและไทยมีอยู่หลายแห่งดังได้กล่าวมาแล้วเช่นกัน จึงยิ่งยากที่จะชี้ชัดได้ว่าไทยได้แปลพระ

ธรรมศาสตร์มอญจากฉบับใด แม้ฉบับพระเจ้าฟ้ารั่วซึ่งมีส่วนใกล้เคียงกันมาก แต่ยังมีส่วนที่แตกต่างกันอยู่ โดยเฉพาะในเรื่องประวัติของพระมอญ ที่ไม่ตรงกัน คือ

1. การใช้ชื่อพระมอญว่า พระมอญสาร หรือพระมโนสารนั้น ในคัมภีร์พระธรรมศาสตร์ไทยทั้งภาษาไทยและภาษามอญได้เพิ่มคำสารท้ายนามพระมอญ ซึ่งไปเหมือนกับคัมภีร์พระธรรมศาสตร์ของพม่าที่ใช้คำ พระมอญสาร แต่มอญใช้คำว่า พระมอญ หรือพระมอญญาฮี

2. การพิจารณาพิพากษาคดีไร้แดง ตามที่กล่าวในคัมภีร์พระธรรมศาสตร์ของไทยไป ไม่เหมือนกับของพม่าอีก เพราะคัมภีร์พระธรรมศาสตร์พม่าได้กล่าวถึงการวินิจฉัยคดีไร้แดง

จากข้อสังเกตเหล่านี้จึงสันนิษฐานว่า

1. คัมภีร์พระธรรมศาสตร์ของมอญมีมากกว่าที่รวบรวมค้นหาไว้ได้ในขณะนี้ แต่ได้สูญหายไปหมดเมื่อครั้งพม่าได้เผาทำลายกรุงหงสาวดีเมื่อ พ.ศ. 2300

2. คัมภีร์พระธรรมศาสตร์มอญ ที่มีอยู่ในกรุงศรีอยุธยาได้ถูกทำลายเสียหายหมดอีกครั้งจากการเผาทำลายของพม่า ในเวลา 10 ปีต่อมา ครั้งเสียกรุงศรีอยุธยา พ.ศ. 2310 จึงทำให้ไม่สามารถค้นหาคัมภีร์พระธรรมศาสตร์มอญที่เป็นต้นฉบับแปลเป็นภาษาไทยนั้นได้ มอญได้ถ่ายทอดพระธรรมศาสตร์ให้พม่า แล้วพม่าได้แต่งเพิ่มเติมพิศดารขึ้น ต่อมาภายหลังได้แปลจากภาษาพม่ากลับเป็นภาษามอญ แล้วจึงมาเป็นต้นฉบับของมอญที่แปลเป็นภาษาไทยต่อมา

ถึงแม้พระคัมภีร์พระธรรมศาสตร์จะมีความแตกต่างกันและมีหลายสำนวนหลายฉบับก็ตาม แต่เป็นเพียงส่วนน้อย ในส่วนที่เหมือนกันทุกฉบับไม่ว่าจะเป็นของอินเดีย ของมอญ ของไทย หรือของพม่า คือความยิ่งใหญ่ ความศักดิ์สิทธิ์ของคัมภีร์นี้ที่เน้นถึงสาระสำคัญในหลักการของนิติธรรมที่ประสงค์ให้เป็นหลักในการปกครองบ้านเมืองให้สงบสุขร่มเย็น ด้วยการกำหนดกรอบจริยวัตรของบุคคลในชาติทั้งผู้ปกครองและผู้อยู่ในปกครองให้ประพฤติปฏิบัติแต่สิ่งที่ดีงามมีคุณธรรม งดเว้นการเบียดเบียนกัน อันจะก่ออุลลंसคมประเทศชาติให้ไปสู่ความสงบสุขเจริญมั่งคั่งอย่างแท้จริง แสดงถึงคุณค่ามหาศาลของเนื้อหาสาระในคัมภีร์พระธรรมศาสตร์และแสดงถึงภูมิปัญญาของนักปราชญ์ นักการปกครอง ผู้ให้กำเนิดพระธรรมศาสตร์ ได้เป็นอย่างดีทั้ง อินเดีย มอญ และไทย ดังนั้นการที่ชนชาติใดได้นำคัมภีร์พระธรรมศาสตร์มาใช้เป็นหลักในการปกครองบ้านเมืองนั้นย่อมเป็นเกียรติยศอย่างยิ่ง และสำแดงถึงศักดิ์ศรีของชนชาติเหล่านั้นได้เป็นอย่างดีว่า เป็นชาติที่มีความเจริญรุ่งเรืองและเป็นดินแดนของอารยชนอย่างแท้จริง

- กรมศิลปากร. **เรื่องกฎหมายตราสามดวง**. กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัดอุดมศึกษา, 2521
- คณะกรรมการพิจารณาและจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์, สำนักนายกรัฐมนตรี. **ประชุมศิลาจารึก**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, 2521
- ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยา. **ชุมนุมพระนิพนธ์ตำนานกฎหมายไทย**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อักษรไทย, 2534
- _____. **จารึกกัลยาณี**. พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพหม่อมสุภาพ กฤดากร ณ อยุธยา. พระนคร : โรงพิมพ์โสภณพิพรรณาการ, 2468
- พระธรรมศาสตร์พระธรรมวิลาส** ภาษามอญ
- พระธรรมศาสตร์พระเจ้าฟ้ารั่ว** ภาษามอญ
- พระธรรมศาสตร์ภาษามอญ**
- รอง ศยามานนท์, ดำเนิน เลขะกุล, วิลาศ วงศ์นพรัตน์. **ประวัติศาสตร์ไทยสมัยกรุงศรีอยุธยา**. พระนคร : โรงพิมพ์สำนักนายกรัฐมนตรี, 2515
- วรภัคดีพิบูลย์, พระ. **ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย**. พระนคร : โรงพิมพ์วิบูลย์กิจ, 2495
- สุทธิวาตนฤพณี, หลวง. **คำบรรยายประวัติศาสตร์กฎหมายไทย**. พระนคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2510
- เสนีย์ ปราโมทย์, ม.ร.ว. **กฎหมายสมัยอยุธยา**. พระนคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดศิวัชร, 2510

การศึกษาของเยาวชนมอญ จังหวัดราชบุรี อำเภอ มัทมาน

บนสองฝั่งลุ่มน้ำแม่กลองในเขตอำเภอบ้านโป่งและอำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี เป็นแหล่งที่อยู่ของคนไทยเชื้อสายมอญจำนวนมากและอยู่กันอย่างหนาแน่นกว่าบริเวณอื่นๆ นับตั้งแต่บนฝั่งตะวันออกจากเหนือลงใต้ ได้แก่ บริเวณวัดบ้านโป่ง วัดตามา วัดใหญ่นครชุมน์ วัดหัวหิน วัดบ้านหม้อ วัดป่าไผ่ วัดคงคาราม และวัดไทรอารีรักษ์ บนฝั่งตะวันตกจากเหนือลงใต้ ได้แก่ บริเวณวัดตาล วัดโพธิ์โสภาราม วัดมะขาม วัดม่วง วัดบัวงาม วัดเกาะและวัดม่วงราษฎร์ศรัทธา

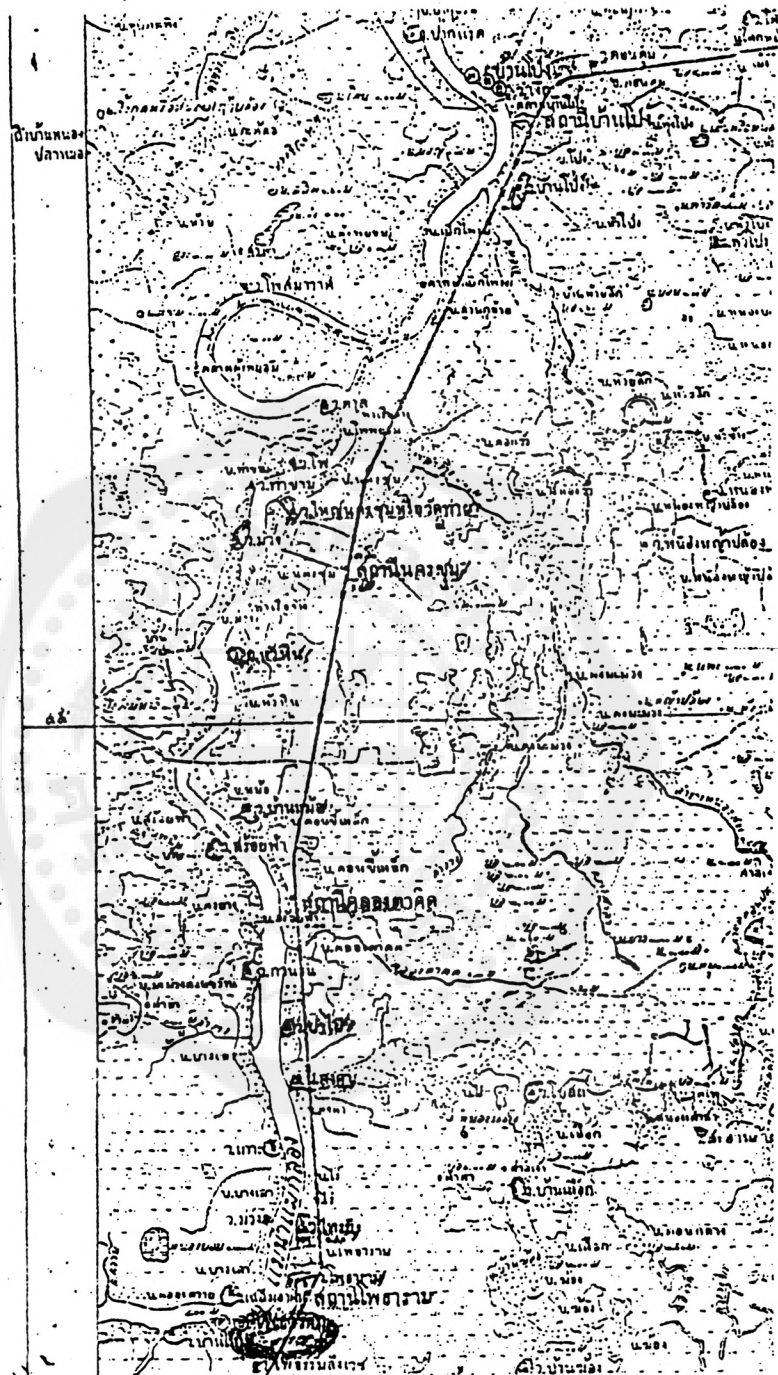
นอกจากบริเวณบนสองฝั่งลุ่มน้ำแม่กลองแล้ว ยังมีบริเวณอื่นซึ่งเป็นที่อยู่ของคนไทยเชื้อสายมอญ ได้แก่ บริเวณวัดดอนกระเบื้อง วัดหนองกลางดง วัดชัยรัตน์ วัดเขาส้ม และวัดเขาช่องพราน ซึ่งอยู่ในเขตอำเภอโพธาราม

วัดเป็นศูนย์กลางในการจัดการศึกษาให้แก่เยาวชน โดยเฉพาะทางด้านภาษามอญ เด็กชายที่อยู่ในวัยประถมศึกษาจะได้รับการศึกษาทั้งภาษาไทยและภาษามอญ ในการศึกษาภาษามอญนั้น บิดามารดาเป็นผู้พาลูกไปมอบตัวเป็นศิษย์วัด ให้พระสงฆ์อบรมสั่งสอนอย่างเต็มที่ ส่วนเด็กผู้หญิงมีโอกาสเรียนภาษามอญน้อยมาก ถ้ามีความสนใจก็เรียนจากบุคคลในครอบครัวหรือในชุมชน

การเรียนการสอนภาษามอญในวัดเน้นเพียง 2 ทักษะ คือ ทักษะการอ่านและการเขียน ส่วนอีก 2 ทักษะ คือ ทักษะการฟังและการพูด ผู้เรียนได้รับมาแล้วจากครอบครัว¹

¹ พระอาจารย์เหมื่อน ปัญญาสาโร ผู้ให้สัมภาษณ์, อำเภอ มัทมาน ผู้สัมภาษณ์, ที่วัดโพธิ์โสภาราม ตำบลคู่งพยอม อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี เมื่อ 19 เมษายน 2539.

แผนที่
แสดงวัด
และชุมชน
ริมฝั่งแม่น้ำ
แม่กลอง
ตั้งแต่
บ้านโป่ง-
โพธาราม
(พ.ศ. 2458)
จาก ... กอง
จดหมายเหตุ
แห่งชาติ

ที่มา: ลุ่มน้ำแม่กลอง : พัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรม THE MEA KLONG BASIN ;
SOCIO-CULTURAL DEVELOPMENT. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร 2536 , หน้า 80.

จุดมุ่งหมายของการจัดการเรียนการสอนภาษามอญ

จุดมุ่งหมายของการจัดการเรียนการสอนภาษามอญในวัดต่าง ๆ ก็เพื่อให้เยาวชนนำไปใช้ศึกษาพุทธศาสนา สามารถอ่านและท่องจำบทสวดในการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ทางศาสนา ไม่ว่าจะเป็นฆราวาสหรือเป็นนักบวช

วิธีการเรียนการสอนภาษามอญ

ทุกวัดมีวิธีการเรียนการสอนภาษามอญที่ใช้กระบวนการสอนเช่นเดียวกับวิธีการสอนภาษาไทยแบบดั้งเดิมกล่าวคือดำเนินการสอนตามขั้นตอนดังนี้

1. สอนให้ท่องจำ และเขียนพยัญชนะ

พระสงฆ์ผู้สอนจะเขียนพยัญชนะไว้บนกระดานดำ สอนให้อ่านและให้ศิษย์วัดท่องจำให้ขึ้นใจ โดยท่องเป็นทำนองแต่ละวรรค เมื่อท่องจำพยัญชนะได้ทั้งหมด 35 ตัว แล้วก็ฝึกเขียนจนคล่อง

အဓိဗ္ဗာန် ၁

ကောသလ် ၃၅ အဝိ

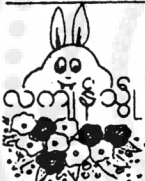
က	ခ	ဂ	ဃ	င
စ	ဆ	ဇ	ဈ	ည
ဋ	ဌ	ဍ	ဎ	ဏ
တ	ထ	ဒ	ဓ	န
ပ	ဖ	ဗ	ဘ	မ
ယ	ရ	လ	ဝ	သ
ဟ	ဉ	ဓ	အ	ဗ

2. สอนให้ท่องจำและเขียนสระ

พระสงฆ์ผู้สอนใช้วิธีสอนเช่นเดียวกันกับการสอนพยัญชนะ สระในภาษามอญมี 2 ชนิด คือ สระลอยและสระจม สระลอยมี 12 รูป สระจมมี 11 รูป

ဝဇ္ဇိတ္တဝဇ္ဇိ ၃
အဝိသ္ဗ္ဗိ ၁၂ အဝိ

	အ	အာ	ဇ	ဇိ	ဥ	ဥာ
အဝိသ္ဗ္ဗိ 	ဇ	အိ	ဩ	အု	အံ	အး

လက္ခဏာ 	—	—	ဝ	ဝ	—	π
	—	—	—	—	—	—

3. สอนให้ประสมพยัญชนะกับสระ

มีการแยกพยัญชนะออกเป็น 2 กลุ่ม คือ พยัญชนะโหมะและอโหมะ พยัญชนะโหมะมี 18 ตัว อโหมะมี 17 ตัว ฝึกให้อ่านและเขียนจนคล่อง

4. สอนการสะกดตัว

ตัวสะกดในภาษามอญมี 10 แม่ ศิษย์วัดจะต้องอ่านและเขียนได้อย่างคล่องแคล่ว จึงให้อ่านคัมภีร์ไบเบิล

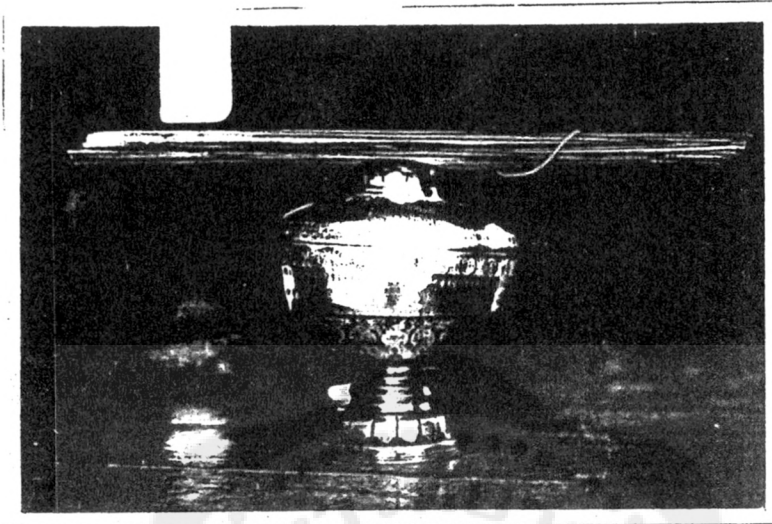
5. สอนให้อ่านและเขียนคำพิเศษ

ภาษามอญมีคำพิเศษหลายคำ เป็นคำที่ลดรูป ศิษย์วัดจะต้องจำให้ได้

6. สอนให้อ่านคัมภีร์ไบเบิล

คัมภีร์ไบเบิลส่วนใหญ่เขียนเป็นคำกลอน มีความคล้องจองกัน ทำให้อ่านง่าย คัมภีร์ที่ให้ศิษย์วัดอ่านส่วนใหญ่เป็นนิทาน เนื้อหาแทรกคุณธรรม จริยธรรม กล่าวถึงบาป บุญ คุณ โทษ

ความดี ความชั่ว นรก สวรรค์ กฎแห่งกรรม ไม่มีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของชนชาติ
มอญ

คัมภีร์ไบเบิล

การวัดผลและประเมินผล

การวัดผลและประเมินผล วัดตามสภาพที่แท้จริงโดยใช้การสังเกตจากการอ่านคล่อง
เขียนคล่อง ไม่มีการใช้แบบทดสอบ

ศิษย์วัดที่อ่านคล่อง เขียนคล่อง มีความเฉลียวฉลาดและมีความเชื่อมั่นในตนเอง ก่อน
ลากลับไปอยู่บ้าน พระสงฆ์จะแนะนำให้บวชเณรและเทศนาโปรดบิดามารดา เป็นการทดแทนพระ
คุณศิษย์วัดที่สำเร็จการเรียนการสอนภาษามอญจากวัดแล้วไม่มีสถาบันใดรองรับต่อ ภาษามอญที่
เรียนมาไม่ได้ใช้ นาน ๆ ไปก็เลือนและลืม จะมีโอกาสใช้อีกครั้งในการอุปสมบทเป็นพระภิกษุ หลังจาก
ลาสิกขาบทแล้ว โอกาสใช้ภาษามอญในทักษะการอ่านและการเขียนแทบไม่มีเลย¹

ปัจจุบันโรงเรียนในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาที่มีกิจกรรมมากมาย มีการส่งเสริม
ความรู้ความสามารถของนักเรียนหลายด้าน ได้แก่ ความเป็นเลิศทางวิชาการ ดนตรี กีฬา และอื่นๆ

¹ พระอาจารย์อุ่น สิริภัทโร ผู้ให้สัมภาษณ์, อำเภอแม่สอด, จังหวัดตาก, ผู้สัมภาษณ์, วัดม่วง ตำบลบ้านม่วง
อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี เมื่อ 16 พฤษภาคม 2539.

นอกจากนี้จึงมีผู้คนในชุมชนออกไปทำงานในโรงงาน ไม่มีเวลาสนับสนุนลูกหลาน บางครอบครัวไม่เห็นประโยชน์ของการเรียนการสอนภาษามอญ จึงไม่ส่งลูกหลานไปเป็นศิษย์วัด ปัญหานี้เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้การเรียนการสอนภาษามอญที่วัดเกือบจะต้องยุติลง

ด้วยความตระหนักในปัญหาดังกล่าว จึงได้มีองค์กรในชุมชนเกิดขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสืบสานมรดกของบรรพบุรุษมอญให้ยั่งยืนต่อไป องค์กรดังกล่าวคือ ชมรมเยาวชนมอญราชบุรี ซึ่งก่อตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2536

กิจกรรมของชมรมเยาวชนมอญ ราชบุรีได้ดำเนินการเกี่ยวกับกิจกรรมการอนุรักษ์และส่งเสริมคุณค่าของความเป็นมอญอย่างหลากหลายและส่วนเกี่ยวข้องกับการศึกษาได้แก่

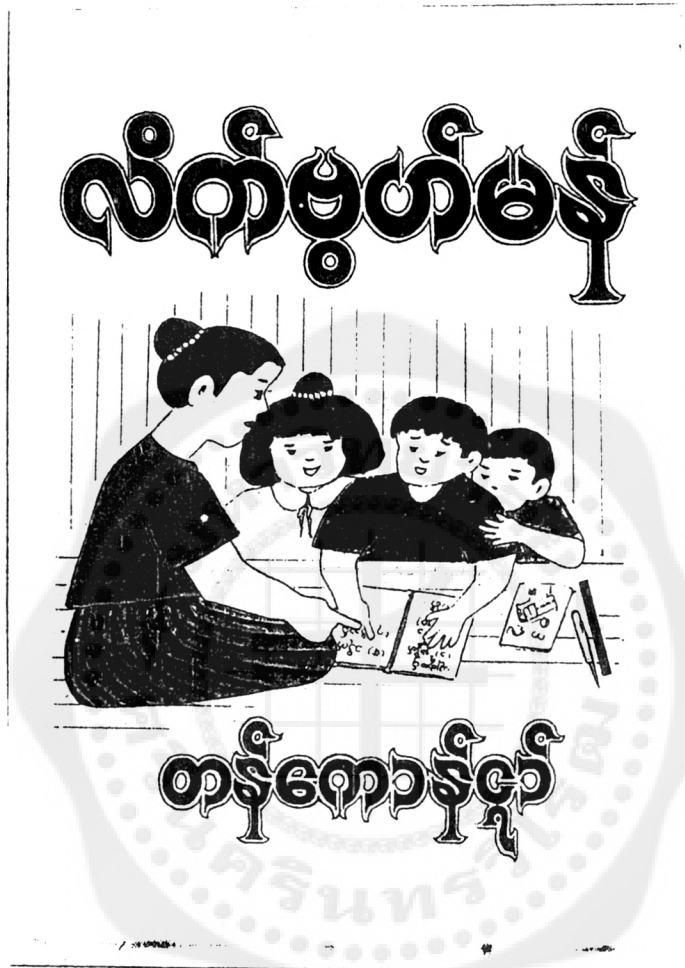
1. ภาษาและหนังสือ

1.1 สร้างแบบเรียนภาษามอญสำหรับเด็ก จำนวน 1,000 เล่ม มอบให้วัดในชุมชนและผู้สนใจได้นำไปใช้

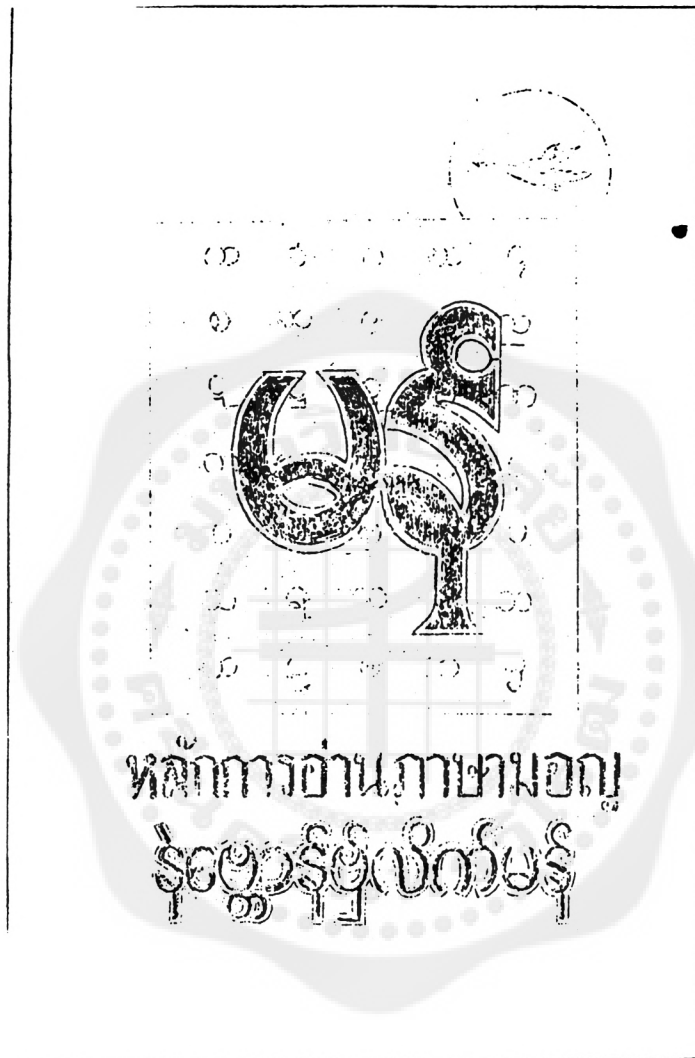
1.2 สร้างหนังสือหลักการอ่านภาษามอญ จำนวน 1,000 เล่ม เพื่อนำไปใช้ศึกษาด้วยตนเอง

1.3 จัดการเรียนการสอนภาษามอญ โดยจัดการเรียนการสอนภาษามอญให้แก่เยาวชนและผู้สนใจ ได้ดำเนินการ 2 แห่ง คือ วัดโพธิ์โสภาราม และวัดดอนกระเบื้อง

1.4 รวบรวมคำภาษามอญที่ใช้อยู่ในภาษาไทย มาตีพิมพ์เผยแพร่ เพื่อใช้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาษาไทยกับภาษามอญ

แบบเรียนภาษามอญ

หลักการอ่านภาษามอญ

ภาษามอญที่สัมพันธ์กับภาษาไทย

2. ประวัติศาสตร์และบทบาทของคนไทยเชื้อสายมอญ

ให้ความรู้โดยใช้กิจกรรมต่าง ๆ ดังนี้

2.1 จัดนิทรรศการในงานสำคัญต่าง ๆ

ให้ความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของชนชาติ รวมทั้งบทบาทของคนมอญทั้งในอดีตและปัจจุบัน เป็นการสร้างความภาคภูมิใจและปลูกจิตสำนึกให้รักชนชาติและสืบทอดมรดกของชาติให้ยั่งยืนต่อไป การจัดนิทรรศการที่ดำเนินไปแล้ว ได้แก่

- งานเปิดพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดม่วง เมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2536
- งานบำเพ็ญพระราชกุศลถวายแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องใน

ปีกาญจนาภิเษก ทรงครองราชย์ครบ 50 ปี ที่หอประชุมพระพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม เมื่อวันที่ 15 ธันวาคม 2539

2.2 จัดการประชุมอบรมและสัมมนา

มีการประชุมตามวาระ 3 เดือนต่อครั้ง โดยเชิญสมาชิกและผู้สนใจเข้าร่วมประชุมและเชิญวิทยากรมาให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องของชนชาติ

2.3 ส่งข่าวสารหรือจดหมายข่าว

ได้ประสานงานกับชมรมเยาวชนมอญกรุงเทพฯส่งจดหมายข่าวไปยังที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน วัด และผู้นำชุมชนเป็นประจำทุก 2 เดือน

3. ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และจริยธรรม

ได้ส่งเสริมให้มีการสืบสานศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และจริยธรรมที่มีคุณค่าของมอญซึ่งเยาวชนควรจะได้รับ การถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์จากสถาบันครอบครัวโดยตรง ได้แก่ การแต่งกาย อาหาร การดำรงชีวิต การละเล่นและพิธีกรรมต่าง ๆ

ทั้งนี้ชมรมเยาวชนมอญราชบุรีมีส่วนสนับสนุนและส่งเสริม โดยมีการประชาสัมพันธ์ผ่านงานวัดและงานในหมู่บ้านให้ร่วมกันอนุรักษ์และสืบทอดมรดกของบรรพบุรุษมอญให้ยั่งยืน กรรมการของชมรมเยาวชนมอญราชบุรีและสมาชิกจะเป็นผู้นำในการอนุรักษ์มรดกด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะด้านการแต่งกายและภาษาพูด

นอกจากนี้ ได้ร่วมกับวัดใหญ่นครปฐมจัดงานประกวดธิดา-รามัญ ในงานประเพณีสงกรานต์ ในปี พ.ศ. 2538 และร่วมมือจัดงานประเพณีวันสงกรานต์ที่วัดดอนม่วงเป็นประจำทุกปี เป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมด้านการแต่งกาย ภาษาพูด และวิถีชีวิตของคนไทยเชื้อสายมอญไว้

ปัจจุบันความเป็นอยู่ได้เปลี่ยนแปลงไป เนื่องจากเป็นยุคแห่งการสื่อสารและเทคโนโลยี สื่อทางโทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ และความเจริญด้านต่าง ๆ ได้หล่อหลอมเข้าสู่ชุมชนคน

ไทยเชื้อสายมอญอย่างท่วมท้น ทำให้มีอิทธิพลต่อภาษาพูด ภาษาเขียนเป็นอย่างมาก เด็กรุ่นใหม่แทบจะไม่พูดภาษามอญกันแล้ว เป็นปัญหาที่วิตกต้องหาแนวทางแก้ไขอย่างรีบด่วน แต่มรดกทางศิลปวัฒนธรรมและประเพณียังมีอยู่ จึงขอฝากปัญหาทางภาษาให้คนไทยเชื้อสายมอญทุกคนร่วมกันแก้ไข เพื่อให้ภาษามอญอยู่คู่กับคนไทยเชื้อสายมอญตลอดไป

การศึกษาวิถีชีวิตมอญบางขุนเทียน “กรุงเทพฯ”

รศ.ดร.สุภาพร มากแจ้ง*

มอญบางกระดี่เป็นชุมชนมอญชานเมืองกรุงเทพมหานคร ที่มีประชากรประมาณ 4,500 คน ตั้งบ้านเรือนอยู่สองฟากฝั่งคลองสนามชัย บริเวณชุมชนหมู่บ้านพัฒนา หมู่ 2 หมู่ 8 และหมู่ 9 แขวงสามตำ เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร มีวัดบางกระดี่ และโรงเรียนบางกระดี่ ซึ่งเป็นโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร เป็นศูนย์กลางของชุมชน

ชาวมอญบางกระดี่มีสายสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับทั้งมอญปากลัด พระประแดง มอญสามโคก และมอญปากเกร็ด ปทุมธานี รวมทั้งมอญในแถบอำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร และแถบบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี อีกด้วย ชาวบ้านส่วนหนึ่งใช้นามสกุลที่บ่งเชื้อชาติและถิ่นที่อยู่ได้แก่ มะคนมอญ มอญตะ และปุงบางกระดี่

เส้นทางคมนาคมที่สะดวกในการเข้าสู่หมู่บ้านบางกระดี่คือ เส้นทางถนนพระรามที่ 2 (ธนบุรี-ปากท่อ) ถึงกิโลเมตรที่ 11 แยกเข้าถนนบางกระดี่ไปประมาณ 3 กิโลเมตร ซ้ำมคลองสนามไชย จะพบวัดบางกระดี่ และชุมชนมอญบางกระดี่ รถประจำทางสายที่ผ่านได้แก่ 105 เมื่อถึงถนนบางกระดี่ ต่อดรสองแถวหรือมอเตอร์ไซด์เข้าสู่หมู่บ้าน

ชาวมอญบางกระดี่ส่วนใหญ่มีฐานะดีเนื่องจากเป็นเจ้าของที่ดินสำหรับทำเกษตรกรรมมาแต่เดิม ปัจจุบันพื้นที่เกษตรกรรมเปลี่ยนเป็นเขตอุตสาหกรรมตามแผนพัฒนาประเทศ ชาวบางกระดี่มีรายได้จากการขายหรือให้เช่าที่ดินเพื่อทำโรงงานอุตสาหกรรม และหมู่บ้านจัดสรร เจ้าของที่ดินบางราย

* สถาบันราชภัฏธนบุรี

พัฒนาที่ดินของตนเป็นห้องเช่าสำหรับคนงานในโรงงานอุตสาหกรรม บางรายลงทุนสร้างอาคารพาณิชย์อย่างไรก็ตามลักษณะการประกอบธุรกิจยังคงเป็นกิจการในครัวเรือน ไม่มีลักษณะเป็นระบบธุรกิจ

ลักษณะชุมชนของมอญบางกระดี่เป็นชุมชนพึ่งตนเอง ซึ่งเป็นลักษณะของชุมชนชนานเมืองหรือชุมชนชนบท ทุกบ้านปลูกพืชผักสวนครัวไว้รับประทาน มีการซื้อขายแลกเปลี่ยนกันภายในชุมชน มีช่างฝีมือประจำหมู่บ้าน ได้แก่ ช่างไม้ ช่างปลูกบ้าน นักดนตรี พ่อเพลง แม่เพลง ช่างอาหารคาวหวาน มีวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนเป็นที่จัดกิจกรรมในเทศกาลต่าง ๆ ความสัมพันธ์ในชุมชนเป็นความสัมพันธ์อันเครือญาติมีผู้อาวุโสประจำหมู่บ้าน เป็นผู้ให้คำปรึกษาเกี่ยวกับชนบประเพณีและพิธีกรรมต่าง ๆ

ชาวบางกระดี่ดำรงชีวิตตามชนบประเพณีมอญตามที่ได้รับทราบบอกเล่าสั่งสอนต่อ ๆ กันมา ตั้งแต่ครั้งปู่ย่าตายาย หากมีปัญหาหรือข้อสงสัยจะตรวจสอบกับคัมภีร์โลกสิทธิและโลกสมุตติ ซึ่งเป็นคัมภีร์ว่าด้วยข้อควรปฏิบัติในการดำเนินชีวิต เช่น การเลือกสถานที่ปลูกบ้าน สูตรการปลูกบ้าน ต้นไม้ที่ควรปลูกและไม่ควรปลูกในบริเวณบ้าน วันทอดผ้า วันตัดผม วันปลูกพืช วันตัดเล็บ วันซื้อของ วันขายของ วันห้ามทำกิจกรรม การจัดการศพแบบต่าง ๆ ฯลฯ

วัฒนธรรม

ที่อยู่อาศัย : ชาวบางกระดี่นิยมปลูกบ้านเป็นเรือนใต้ถุนสูง มีระเบียงบันไดยื่นออกมานอกบ้าน เพื่อสะดวกในการจัดงานศพตามความเชื่อเรื่องไม่ให้นำศพลอดใต้ถุนบ้าน หากปลูกบ้าน 2 ชั้นจะต้องเจาะช่องผาบ้านชั้นบนเป็นประตูไว้สำหรับนำศพออก ผู้มีฐานะดินิยมปลูกบ้านเป็นเรือนไทย มีหลังคาจั่วปั้นลม โดยใช้ช่างฝีมือประจำหมู่บ้าน

การแต่งกาย : การแต่งกายอยู่กับบ้าน หญิงชวามอญสูงอายุนิยมนุ่งผ้าขึ้น สวมเสื้อคอกระเช้ารัดทรงติดกระดุมด้านหน้า ชายนุ่งใส่รังใส่เสื้อยาววย หรือเสื้อคอกลม นุ่ง สว และเด็กแต่งกายตามสมัยนิยม หากมีงานเทศกาลหญิงชายทุกวัยนิยมแต่งกายตามประเพณีพาดผ้าสไบ

อาหารการกิน : อาหารการกินในชีวิตประจำวันไม่มีความแตกต่างจากชาวไทย แต่จะมีพืชผักบางชนิดที่นิยมนำมาประกอบอาหาร ได้แก่ กระเจี๊ยบแดง และกระเจี๊ยบฝัก มะตาด ผักปรัง และผักปรัง ส่วนอาหารพิเศษในเทศกาล ได้แก่ ข้าวแช่ กาละแม ข้าวเหนียวแดง ในเทศกาลตรุษสงกรานต์สำหรับอาหารในพิธีกรรม ได้แก่ กล้วย มะพร้าวอ่อน และแบ่งทอด

นันทนาการ : มอญบางกระดี่มีวงทะเล่ประจําหมู่บ้าน ชื่อวง “หงส์ฟ้ารามัญ” รับแสดงเป็นอาชีพตามชุมชนมอญทั้งในกรุงเทพมหานครและต่างจังหวัด และมีคณะมอญรำประจําหมู่บ้าน ซึ่งไปฝึกหัดมาจากมอญปทุมธานี

ความเชื่อ

ชาวมอญบางกระดี่สืบทอดความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษหรือผีประจำตระกูล ทุกบ้านต้องมีเสาผีประจำบ้าน และปฏิบัติตามข้อห้ามต่าง ๆ หากประพฤติดื้อขัดห้าม ผีเรือนจะบันดาลให้เกิดความเดือดร้อน เจ็บป่วย จะต้องทำพิธีรำผีเป็นการสะเดาะเคราะห์ และขอสมาลาโทษ การสืบทอดผีประจำตระกูลสืบทอดทางลูกชายคนสุดท้ายของครอบครัว

ชาวมอญบางกระดี่เชื่อว่ามิถุนายนศักดิ์สิทธิ์ของเจ้าพ่อบางกระดี่คอยปกป้องคุ้มครองหมู่บ้าน ทุกปีในเทศกาลสงกรานต์จะมีการเข้าทรงวิญญาณเจ้าพ่อบางกระดี่โดยร่างทรงประจำหมู่บ้าน เพื่อทำนายทายทักและอวยชัยให้พรแก่ชาวบ้าน หากมีการจัดงานมงคลเช่น การบวชนาคก็จะนำรูปเทียนเครื่องสังเวยไปลาบวชต่อเจ้าที่ และอันเชิญประทับทรงเพื่ออนุโมทนาส่วนกุศล

ชาวมอญบางกระดี่เชื่อเรื่องโชคลางและสิ่งอัปมงคล จึงพยายามดำเนินชีวิตตามแนวทางที่จะทำให้เกิดสิริมงคล เช่น การปฏิบัติตามข้อห้าม และข้อควรปฏิบัติต่าง ๆ ที่ปรากฏในคัมภีร์โลกสิทธิและโลกสมุตติ

นอกจากความเชื่อเรื่องผี สิ่งศักดิ์สิทธิ์ และความเชื่อโชคลางแล้ว ชาวมอญบางกระดี่ยังมีความเชื่อและความเลื่อมใสศรัทธาในศาสนาพุทธอย่างลึกซึ้ง ทั้งเด็กและผู้ใหญ่จะพากันไปทำบุญตักบาตร และประกอบพิธีทางศาสนาอย่างพร้อมเพรียง เทศกาลสำคัญทางศาสนาวัดบางกระดี่จะคลาคล่ำไปด้วยชาวมอญทุกเพศทุกวัย แต่งกายตามประเพณี ทำบุญรักษาศีล ฟังธรรม ด้วยความสงบสำรวม พระสงฆ์เป็นที่เคารพอย่างสูงสุด พระภิกษุมอญจะรักษาวินัยอย่างเคร่งครัด ไม่พูดคุยกับสตรีโดยไม่จำเป็น ชาวมอญเชื่อในเรื่องอานิสงส์ของการทำบุญให้ทาน จึงพอใจที่จะบริจาคทรัพย์จำนวนมาก ๆ เพื่อทำนุบำรุงศาสนา และศาสนสถาน ทั้งนิยมจับจองเป็นเจ้าของภาพในการทำบุญตามเทศกาลต่าง ๆ เพื่อจะได้อานิสงส์ให้มั่งคั่งร่ำรวย

ประเพณี

ประเพณีเกี่ยวกับศาสนา : มอญบางกระดี่มีประเพณีทางศาสนาในวันสำคัญทางศาสนา เช่นเดียวกับคนไทย ที่ต่างออกไปมี 2 เรื่อง ได้แก่ ประเพณีตักบาตรน้ำผึ้ง กลางเดือน 10 และประเพณีตักบาตรดอกไม้นั้นในวันออกพรรษา กิจกรรมทางศาสนาที่น่าสนใจของชาวมอญบางกระดี่ ได้แก่ การส่งสำหรับอาหาร เครื่องนุ่งห่มและน้ำชำระร่างกายแก่ผู้อาวุโสที่ไปรักษาอุโบสถศีลที่วัดในช่วงเข้าพรรษา และวิธีการสงฆ์น้ำพระในเทศกาลสงกรานต์ที่จัดสร้างห้องน้ำและทำรางให้สตรีเทน้ำเพื่อมิให้ใกล้ชิดพระสงฆ์

ประเพณีเกี่ยวกับการดำรงชีวิต : ชาวบางกระดี่มีประเพณีเกี่ยวเนื่องกับการเกิด การโกนผมไฟทำเมื่ออายุ 7 - 8 ขวบ การบวชมีพิธีช้อนขวัญแทนการทำขวัญนาค การแต่งงานใช้วิธีห่มผ้าทามือ การตายเป็นเรื่องใหญ่และสำคัญมาก การจัดการศพต้องแยกกว่าเป็นการตายแบบใด พิธีศพมีข้อห้ามและข้อปฏิบัติต่าง ๆ มากมาย ตามหลักฐานอ้างอิงในคัมภีร์โลกสมุตติ

พิธีกรรม

พิธีกรรมของชาวบางกระดี่เป็นผลจากความเชื่อ ทั้งความเชื่อเรื่องผี และความเชื่อทางพุทธศาสนา พิธีกรรมเหล่านั้นได้แก่ พิธีรับผีประจำตระกูล พิธีรำผีเพื่อสะเดาะเคราะห์และขอสมาลาโทษเมื่อมีคนในตระกูลประพฤติดี ผีทรงเจ้าพ่อบางกระดี่ พิธีช้อนขวัญในงานโกนผมไฟหรือโกนจุก และงานบวช พิธีสังเวยผีเรือน และพิธีกรรมทางพุทธศาสนา

แนวโน้มการเปลี่ยนวิถีชีวิต

กระแสความเจริญในปัจจุบันทำให้วิถีชีวิตและสังคมของชาวบางกระดี่เริ่มมีการเปลี่ยนแปลง การคมนาคมที่สะดวก การขยายตัวของเมือง ทำให้ชุมชนเดิมซึ่งเป็นลักษณะชุมชนปิด มีการติดต่อกับโลกภายนอกมากขึ้น เด็กในชุมชนได้รับการศึกษาสูงขึ้น คุณภาพชีวิตได้รับการพัฒนาขึ้น รัฐเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาระบบสาธารณูปโภคและระบบการจัดการชุมชน ตลอดจนสนับสนุนการอนุรักษ์วัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น ทำให้วัฒนธรรมและประเพณีของชาวบางกระดี่เป็นที่รู้จักกันแพร่หลายมากขึ้น โดยการจัดหางบประมาณในการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมบางส่วน เช่น ประเพณีสงกรานต์ และประเพณีลอยกระทง ทำให้ชาวบางกระดี่รู้สึกตื่นตัวและพยายามฟื้นฟูวัฒนธรรมบางอย่างที่ขาดหายไป เช่น การรำมอญ มีการส่งคนไปต่อทำรำจากปทุมธานี เป็นต้น

การที่คนรุ่นใหม่สาวชาวบางกระดี่ได้รับการศึกษาสูงขึ้น ทำให้ต้องออกไปประกอบอาชีพนอกชุมชน มีการแต่งงานกับคนต่างถิ่น การใช้ภาษามอญในการสื่อสารภายในครอบครัวเริ่มมีอุปสรรค เด็กรุ่นใหม่เริ่มพูดภาษามอญไม่เป็น ประกอบกับพ่อแม่รุ่นใหม่นิยมส่งลูกไปเข้าโรงเรียนที่มีชื่อเสียงนอกชุมชน ทำให้เด็กห่างไกลจากภาษามอญยิ่งขึ้น วัฒนธรรมทางภาษาของชาวมอญบางกระดี่จึงเริ่มจะอ่อนตัวลง ขณะเดียวกันลักษณะของชุมชนแบบพึ่งตนเองก็เริ่มอ่อนตัวลงด้วย สังเกตได้จากงานเทศกาลต่าง ๆ ที่แต่เดิมชาวบ้านจะร่วมกันทำอาหารคาวหวานสำหรับเลี้ยงแขกหรือที่มาร่วมงาน ต้องใช้เวลาในการเตรียมงาน 1 - 2 วัน เป็นที่เอิกเกริกสนุกสนาน ปัจจุบันเจ้าภาพมักนิยมว่าจ้างโต๊ะจีนมาเลี้ยงในงาน ด้วยเหตุผลว่าสะดวกไม่ต้องเหน็ดเหนื่อยและประหยัดเวลา การเปลี่ยนแปลงนี้ทำให้ความ

สัมพันธ์ในชุมชนเริ่มขาดความแน่นแฟ้น และมีแนวโน้มจะพัฒนาไปสู่ความสัมพันธ์แบบต่างคนต่างอยู่ อย่างชุมชนเมืองในที่สุด

สิ่งที่เป็นตัวเร่งการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวมอญบางกระดี่มากที่สุด ได้แก่ การเปลี่ยนจากสังคมเกษตรกรรมมาสู่สังคมอุตสาหกรรมอย่างรวดเร็ว โดยชาวบ้านยังมิได้เตรียมการเพื่อปรับตัวรับมือกับการใช้ชีวิตแบบมีกำหนดเวลา การทำงานและการพักผ่อนแยกจากกันโดยเด็ดขาด ทั้งยังไม่สอดคล้องกับวัฒนธรรมและประเพณีพื้นบ้านยุคเศรษฐกิจฟองสบู่ทำให้ชาวบางกระดี่มีฐานะดีขึ้นอย่างรวดเร็วด้วยการขายหรือให้เช่าที่ดินเพื่อทำโรงงานอุตสาหกรรม สื่อบันเทิงและเครื่องอำนวยความสะดวกทำให้ความสัมพันธ์เชิงพึ่งพาอาศัยกันหมดไป สังคมพึ่งตนเองเปลี่ยนเป็นสังคมบริโภค วัยรุ่นมีเวลาว่างมากขึ้น มีเงินจับจ่ายใช้สอยมากขึ้น ทำให้เกิดปัญหาการทะเลาะวิวาท การติดยาเสพติด

ปัจจัยต่าง ๆ ที่กล่าวมาทำให้ชุมชนชาวมอญบางกระดี่มีแนวโน้มที่จะอ่อนแอลง วัฒนธรรมประเพณีบางอย่างที่ไม่สอดคล้องกับสังคมบริโภคจะสูญหายไป ชุมชนจะขาดความเป็นตัวของตัวเอง และกลายเป็นชุมชนเมืองไปในที่สุด

ข้อเสนอแนะด้านการอนุรักษ์ สืบทอด และพัฒนาวัฒนธรรม

วัฒนธรรมเป็นเครื่องแสดงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของกลุ่มชน เป็นภูมิคุ้มกันชุมชนให้แข็งแรงและดำรงอยู่อย่างเป็นปึกแผ่นมั่นคง ท่ามกลางกระแสความเปลี่ยนแปลงของสังคมในยุคปัจจุบัน ชุมชนที่มีวัฒนธรรมแข็งแกร่งจะสามารถเลือกที่จะรับหรือปฏิเสธค่านิยมที่ไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิต และวัฒนธรรมของตน ดังนั้นการสร้างวัฒนธรรมแข็งแกร่งให้แก่ชุมชนจึงทำได้โดยการรักษาวัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามของกลุ่มชนไว้นั่นเอง

อย่างไรก็ตาม เราคงต้องยอมรับว่าวัฒนธรรมและประเพณีบางอย่างที่มีมาแต่โบราณ ไม่สอดคล้องกับการดำรงชีวิตของมนุษย์ในปัจจุบัน วัฒนธรรมและประเพณีเช่นนั้นย่อมไม่อาจที่จะอนุรักษ์ สืบทอดและพัฒนาให้เป็นที่ยอมรับและถือปฏิบัติได้ การอนุรักษ์สืบทอดและพัฒนาวัฒนธรรมจึงควรพิจารณาเฉพาะสิ่งที่สอดคล้องกับสังคมปัจจุบันและสามารถปฏิบัติได้

จากการศึกษาวิจัยวิถีชีวิตของชาวมอญบางกระดี่ ผู้วิจัยพบว่า มีวัฒนธรรมหลายประการที่ควรได้รับการอนุรักษ์สืบทอดและพัฒนา เพื่อสร้างความแข็งแกร่งให้แก่ชุมชน ได้แก่

1. **วัฒนธรรมการพึ่งตนเอง** จากการศึกษาค้นคว้า พบว่า บางกระดี่มีช่างปลูกบ้านไทย ช่างทำโลงศพมอญ นักดนตรี นาฏศิลป์ และพ่อเพลงแม่เพลงพื้นบ้าน ช่างทำอาหารคาวหวาน ภูมิปัญญาชาวบ้านเหล่านี้ควรได้รับการอนุรักษ์ พัฒนาให้เป็นระบบ และสืบทอดแก่อนุชน

2. **วัฒนธรรมทางภาษา** บางกระต่ายยังมีผู้รู้สามารถอ่านเขียนภาษามอญได้อยู่จำนวนหนึ่ง หากมีการเรียนการสอนภาษามอญแก่เด็ก ๆ หรือผู้สนใจก็จะเป็นการพัฒนาทางวิชาการ เพราะวัดบางกระต่ายมีโบราณภาษามอญที่ยังไม่มีผู้แปลอยู่จำนวนมาก ทั้งยังเป็นการรักษาความเป็นชนชาติ ตลอดจนภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ไว้มิให้เสื่อมสูญ

3. **วัฒนธรรมการเอาใจใส่ดูแล** ความมีสัมมาคารวะ และเคารพผู้อาวุโสที่แสดงออกโดยประเพณีการส่งสำหรับและประเพณีการสงฆ์น้ำพระ และการปฏิบัติตนระหว่างฆราวาสกับพระภิกษุ

4. **วัฒนธรรมการนับถือศาสนา** การแสดงความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา การแสดงความเคารพต่อพระสงฆ์และศาสนาสถาน

5. **วัฒนธรรมการดูแลสุขภาพกายใจและสิ่งแวดล้อม** ที่ปรากฏในคัมภีร์โลกสิทธิ และโลกสมุตติ และประเพณีการลอยกระทง

การอนุรักษ์วัฒนธรรมควรเริ่มด้วยการปลูกจิตสำนึกแก่คนในชุมชนให้ตระหนักถึงความสำคัญของวัฒนธรรมต่อการดำรงชีวิต และการสร้างสังคมที่มีการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข สามารถพึ่งตนเองได้ มีภูมิต้านทานกระแสโลกาภิวัตน์ รู้จักเลือกที่จะรับหรือปฏิเสธค่านิยมที่สอดคล้องหรือไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของตน

การปลูกฝังวัฒนธรรม และค่านิยม ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีที่พึงประสงค์แก่อนุชนควรกระทำด้วยวิธีให้เหตุผลและคำอธิบายถึงข้อดีและประโยชน์ของการประพฤติปฏิบัติเพื่อสร้างการยอมรับและยินดีปฏิบัติ เพราะเข้าใจและเห็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต

การพัฒนาวัฒนธรรมและขนบประเพณีควรจัดทำอย่างเป็นระบบเพื่อให้ง่ายแก่การอนุรักษ์และสืบทอด การจัดระบบการถ่ายทอดวัฒนธรรม ควรเป็นความร่วมมือระหว่างชุมชนกับวัดและโรงเรียน โดยวัดและโรงเรียนมีบทบาทเป็นผู้นำในการพัฒนาระบบและเป็นแหล่งวิชาการทางวัฒนธรรมของชุมชน ตลอดจนเป็นผู้นำในการรณรงค์ปลูกจิตสำนึกและปลูกฝังค่านิยมทางวัฒนธรรม รวมทั้งการถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้านแก่เยาวชน ทั้งนี้โดยอาจจัดแทรกในหลักสูตรการเรียนการสอนของโรงเรียนในรายวิชาที่เกี่ยวข้อง เช่น เสริมสร้างประสบการณ์ชีวิต และกลุ่มเสริมสร้างลักษณะนิสัย

คณะกรรมการชุมชนควรมีบทบาทในการประสานให้เกิดความเข้าใจตรงกันระหว่างชาวบ้านในชุมชน วัด โรงเรียนและหน่วยราชการที่มีหน้าที่รับผิดชอบเพื่อดำเนินการอนุรักษ์ พัฒนา และสืบทอดวัฒนธรรมของชาวมอญบางกระต่ายในแนวทางที่ถูกต้อง และสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน

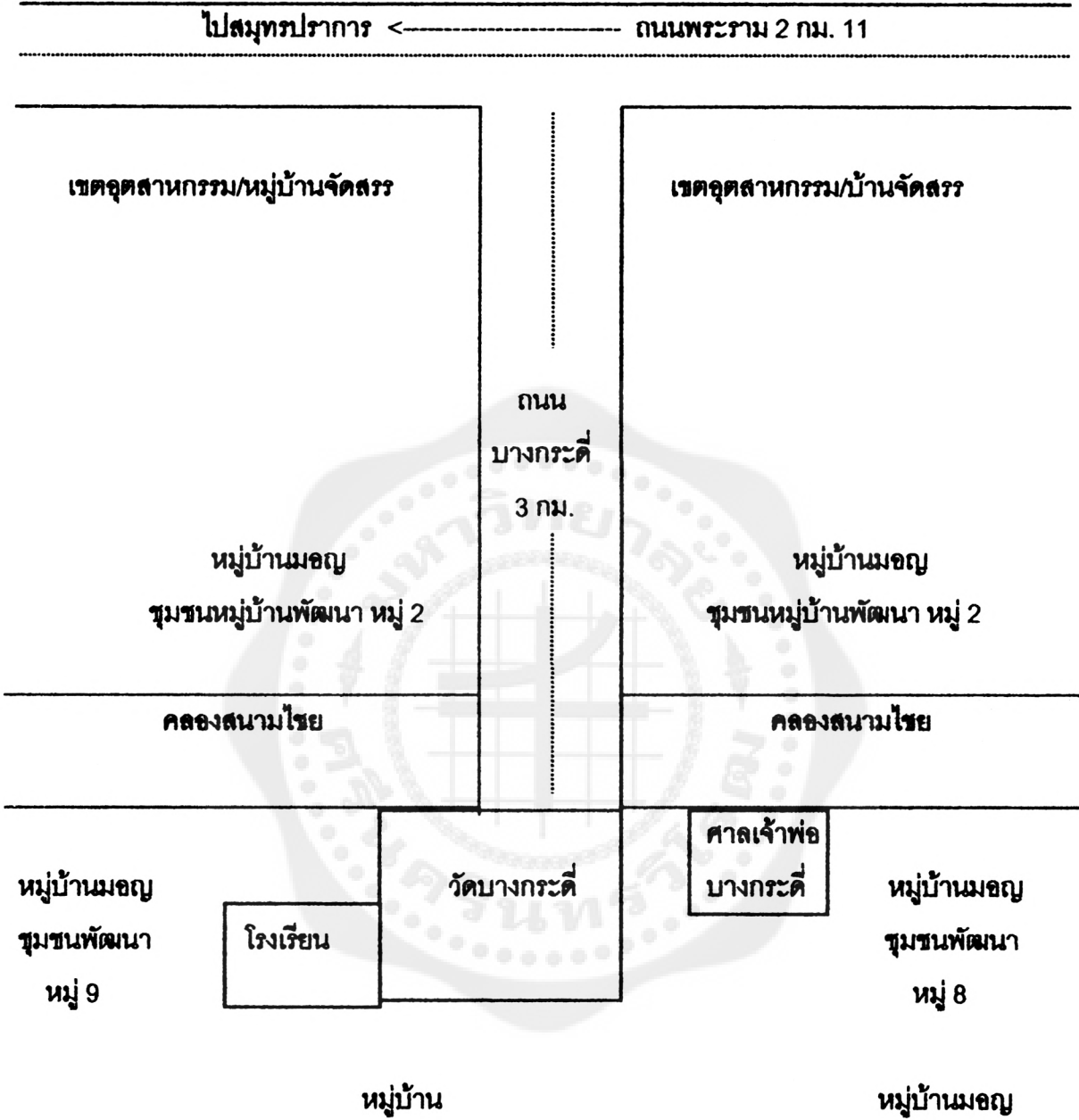
นอกจากนี้การจัดตั้งพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านหรือพิพิธภัณฑ์ชุมชนก็จะทำให้การอนุรักษ์ พัฒนา และสืบทอดวัฒนธรรมของชาวมอญบางกระต่ายเป็นรูปธรรมยิ่งขึ้น และเป็นแหล่งข้อมูลทางวัฒนธรรมเพื่อการศึกษาค้นคว้าที่เป็นระบบ

ข้อเสนอแนะด้านการค้นคว้าวิจัย

วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชาวมอญบางกระดี่ยังเป็นแง่มุมที่ควรแก่การศึกษาวิจัย ทั้งด้านกว้างและด้านลึกอีกหลายประการ ผู้วิจัยจึงใคร่เสนอแนะแง่มุมบางส่วนแก่ผู้สนใจ เพื่อทำการศึกษาค้นคว้าดังต่อไปนี้

1. การศึกษาเปรียบเทียบวัฒนธรรมประเพณี และพิธีกรรมของชาวมอญที่ปรากฏในคัมภีร์โลกสิทธิและโลกสมุตติ กับวัฒนธรรมประเพณี และพิธีกรรมของชาวไทย
2. การศึกษาที่มาและเปรียบเทียบคัมภีร์โลกสิทธิ และโลกสมุตติฉบับต่าง ๆ
3. การศึกษาเปรียบเทียบวิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี และพิธีกรรมของชาวมอญกลุ่มต่าง ๆ ในประเทศไทย
4. การศึกษาภูมิปัญญาชาวบ้านของชาวมอญบางกระดี่
5. การศึกษาศักยภาพและความแข็งแรงของชุมชน ชาวมอญบางกระดี่ : กรณีศึกษาเพื่อพัฒนาลักษณะชุมชนที่พึงประสงค์ในสังคมโลกาภิวัตน์

แผนผังหมู่บ้านมอญบางกระดี่

บทบาทขุนนางมอญในสมัยอยุธยา ระหว่าง พ.ศ. 2127 ถึง 2310

อภิเชษฐ์ จันทิยง

บทนำ

มอญเป็นชนชาติที่ถูกจัดอยู่ในกลุ่มที่พูดภาษาตระกูลออสโตรเอเชียติก (Austro Asiatic) หรือภาษาตระกูลมอญ - เขมร (Mon - Khmer) ในอดีตเคยมีดินแดนอยู่ในประเทศพม่าตอนล่าง บริเวณทางตะวันออกของแม่น้ำอิรวดีและมีอาณาเขตแผ่ลงไปในทางใต้ถึงทวาย นักภูมิศาสตร์อาหรับกล่าวถึงพม่าตอนใต้ โดยเรียกว่า รามัญเทศะ หรือ “ประเทศของชาวมอญ” คำนี้เพี้ยนมาจากคำภาษามอญเดิมว่า “ระเม็ง” ซึ่งกลายมาเป็นชื่อ “มอญ” ในปัจจุบัน ประมาณพุทธศตวรรษที่ 12 - 14 เป็นสมัยที่อาณาจักรมอญเรืองอำนาจและมีชื่อเสียงโดยมีละโว้เป็นศูนย์กลางความเจริญ¹

ความสำคัญของชนชาติมอญนั้นได้ชื่อว่าเป็นชนชาติหนึ่งที่สร้างสรรค์มรดกทางวัฒนธรรมให้แก่ชาวเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เช่น การทำนาด้วยวิธีตม้ำและเครื่องท่อนแรงต่าง ๆ ชาวมอญสมัยโบราณเป็นช่างฝีมือสามารถต่อเรือและมีความรู้ความชำนาญในการเดินเรือเลียบชายฝั่งทะเล อีกทั้งยังมีประสบการณ์ด้านการค้า นอกจากนี้ชนชาติมอญยังมีบทบาทในการเผยแพร่อารยธรรมอินเดียซึ่งได้แก่ ความเชื่อเกี่ยวกับเทพเจ้าในศาสนาฮินดูและความเชื่อเรื่องพุทธศาสนา กฎหมาย ตลอดจนการนำอักษรสันสกฤตและบาลีมาดัดแปลงให้เป็นต้น²

อาณาจักรมอญมีความเจริญรุ่งเรืองต่อมาจนกระทั่งในปี พ.ศ.1600 จึงถูกพระเจ้าอโนรุธหรืออินทรา (Anawrahta) กษัตริย์พม่าครองราชย์ระหว่าง พ.ศ. 1587 -1620 โจมตีศูนย์กลางของอาณาจักรมอญที่เมืองละโว้³ สงครามครั้งนี้นับเป็นการปะทะกันครั้งแรกและเป็นจุดเริ่มต้นของการต่อสู้ระหว่างชาติทั้งสองซึ่งดำเนินติดต่อกันมาเป็นเวลานานหลายร้อยปีจนกระทั่งถึงปลายพุทธศตวรรษที่ 23 บาง

¹ หินอ่อง. ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เล่ม 1. 2522. หน้า 181.

² จอห์น เอฟ เคดี. ไทย พม่า ลาว และกัมพูชา. 2520. หน้า 52 - 53.

³ ม.จ. สุภัทรดิศ ดิศกุล. ประวัติศาสตร์เอเชียอาคเนย์ถึง พ.ศ. 2000. 2535. หน้า 99 - 103.

ครั้งมอญเป็นฝ่ายพ่ายแพ้ แต่บางครั้งมอญสามารถต่อต้านอำนาจพม่าได้สำเร็จ สภาวะสงครามโดยเฉพาะอย่างยิ่งการสู้รบกับพม่าได้ก่อให้เกิดความทุกข์ยากแก่ชาวมอญโดยทั่วไป เนื่องจากเมื่อพม่าเป็นฝ่ายชนะมักจะปกครองมอญอย่างกดขี่ มีการเกณฑ์แรงงานในกิจการต่าง ๆ นอกเหนือไปจากถูกเกณฑ์เข้าร่วมกองทัพแล้วมอญยังถูกบีบคั้นในเรื่องการเก็บภาษีต่าง ๆ ในอัตราที่สูง¹ ทำให้ชาวมอญได้รับความเดือดร้อนเป็นเหตุให้ก่อการจลาจลอยู่เนือง ๆ ครั้นเมื่อถูกพม่าปราบปรามอย่างรุนแรงชาวมอญส่วนหนึ่งก็จะพากันอพยพหนีภัยไปตั้งถิ่นฐานยังดินแดนอื่น

เมื่อชนชาติไทยตั้งอาณาจักรสุโขทัยใน พ.ศ. 1762 อาณาจักรนี้ได้เคยมีความสัมพันธ์ทางเครือญาติกับแคว้นมอญในสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช กล่าวคือ พระเจ้าฟ้ารั่วหรือ มะกะโท² เป็นขุนนางคนมอญคนแรกที่มีหลักฐานว่าเข้ามารับราชการจนได้เลื่อนฐานะเป็นเจ้าประเทศราชของสุโขทัย³ ต่อมาเมื่ออยุธยาสามารถตั้งอาณาจักรเป็นอิสระจากสุโขทัยในปี พ.ศ. 1893 อยุธยาพยายามขยายอิทธิพลไปยังชายฝั่งทะเลด้านตะวันตก เจ้าเมืองมอญบางแคว้นสวามิภักดิ์ถวายดอกไม้เงินดอกไม้ทอง เช่น เมืองตวยทอง เมืองทวาย ซึ่งปรากฏเรื่องราวอยู่ในพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับหอสมุดวชิรญาณ⁴ แต่เจ้าเมืองเหล่านั้นมีฐานะเป็นเจ้าประเทศซึ่งมีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายเทียบเท่า⁵ ต่างจากขุนนางที่รับราชการโดยทั่วไป⁶

ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาบทบาทขุนนางมอญ⁷ ซึ่งเข้ารับราชการในสมัยอยุธยาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2127 ซึ่งเป็นปีที่มีหลักฐานชัดเจนว่ามีชาวมอญเข้ามารับราชการ ทั้งนี้เนื่องจากในปีนั้นสมเด็จพระนเรศวรมหาราชซึ่งดำรงพระยศเป็นพระมหาอุปราชาได้ประกาศอิสรภาพที่เมืองแครงซึ่งเป็นเมืองชายแดนระหว่างไทยกับพม่า ครั้งนั้นมีขุนนางมอญกลุ่มต่าง ๆ ได้แก่ กลุ่มพญาเกียรติ พญาพระราม ติดตาม

¹ ภาษิตันหมาก (ตอนปลายราชวงศ์ตองอู). G.E. Harvey. *History of Burma*. 1967. P. 117.

² พระเจ้าฟ้ารั่ว (มะกะโท หรือเวรุ) เคยเข้ามารับราชการอยู่กับพ่อขุนรามคำแหงมหาราชกษัตริย์แห่งกรุงสุโขทัย ได้พาพระราชธิดาองค์หนึ่งของพ่อขุนรามคำแหงมหาราชออกจากกรุงสุโขทัยไปยังมะตะมะแล้วตั้งตัวเป็นใหญ่ที่นั่น โดยได้กอบกู้เอกราชจากพม่าและสถาปนาอาณาจักรมอญขึ้นใน พ.ศ. 1830 พระเจ้าฟ้ารั่วได้สวามิภักดิ์ยอมเป็นประเทศราชของสุโขทัย. ดี.จี.อี. ฮอลต์. เล่มเดิม. หน้า 209 - 210.

³ คณะกรรมการพิจารณาและจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์, สำนักนายกรัฐมนตรี. *ประชุมศิลาจารึกภาคที่ 1*. 2521. หน้า 26.

⁴ ปกรณ์ ทองม่วง. *การวิเคราะห์พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับหอสมุดวชิรญาณ*. 2538. หน้า 22.

⁵ กฎหมายตราสามดวง เล่ม 1. 2505. หน้า 70. และควอริส เวลส์. *การปกครองและการบริหารของไทยสมัยโบราณ*. 2527. หน้า 84 - 88.

⁶ ควอริส เวลส์. เล่มเดิม. หน้า 28 -36. และมานพ ถาวรวงศ์สกุล. *ขุนนางอยุธยา*. 2536. หน้า 107 - 111.

⁷ ขุนนางมอญ หมายถึง ขุนนางมอญที่เข้ามารับราชการในสมัยอยุธยา และขุนนางที่สืบเชื้อสายมาจากขุนนางมอญ ตั้งแต่ พ.ศ. 2127 - 2310.

สมเด็จพระนเรศวรมหาราชเข้ามารับราชการที่พระนครศรีอยุธยา ขุนนางเหล่านี้มีทนายทสึบตระกูลที่รับราชการต่อมาจนกระทั่งถึงสมัยรัตนโกสินทร์

การศึกษาเรื่องบทบาทของขุนนางมอญดังกล่าว เป็นเรื่องที่น่าสนใจไม่น้อยกว่าขุนนางจีน ญี่ปุ่น เปอร์เซีย หรือขุนนางชาติตะวันตกอื่น ๆ เพราะจากข้อเท็จจริงที่ปรากฏในกฎหมายตราสามดวง หัวหน้าทหารอาสาสมัครมอญมีศักดิ์มากที่สุดในด้านทหารอาสาต่างชาติ¹ นอกจากนี้ยังมีขุนนางมอญที่มีบทบาทในวงราชการทั้งทางด้านทหารและพลเรือนในตำแหน่งสำคัญ ๆ ดังเช่น ออกญาจักริมมอญ² ออกญาโกษาธิบดี (เหล็ก) ออกญาโกษาธิบดี (ปาน) หลวงยกกระบัตร (ทองด้วง) เป็นต้น ผู้วิจัยศึกษาบทบาทของขุนนางมอญในสมัยอยุธยา โดยมีข้อสมมุติฐานว่าขุนนางมอญมีบทบาทสำคัญในการสร้างความมั่นคงให้แก่อาณาจักรอยุธยา จึงเป็นประโยชน์ที่จะทำให้ทราบรายละเอียดเกี่ยวกับชนชาติหนึ่งซึ่งปัจจุบันสูญเสียดินแดนของตนไปแล้วและมีสถานภาพเป็นชนกลุ่มน้อยในสังคมไทย แต่ครั้งหนึ่งเคยมีบทบาทสำคัญในวงราชการของอยุธยา นอกจากนี้ยังทำให้เห็นภาพประวัติศาสตร์อยุธยาในเรื่องที่เกี่ยวกับขุนนางต่างชาติชัดเจนยิ่งขึ้น

จุดมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

1. เพื่อศึกษาบทบาทของขุนนางมอญทั้งทางด้านพลเรือนและทหารในสมัยอยุธยา ระหว่าง พ.ศ. 2127 ถึง พ.ศ. 2310
2. เพื่อวิเคราะห์บทบาททางการเมืองของขุนนางมอญในสมัยอยุธยาตั้งแต่ปลายรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม (พ.ศ. 2171) จนถึงรัชสมัยสมเด็จพระที่นั่งสุริยาศน์อมรินทร์ (พ.ศ. 2310)

ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

ผู้วิจัยจะศึกษาเฉพาะบทบาทของขุนนางมอญในสมัยอยุธยาทางด้านพลเรือนและด้านการทหารรวมทั้งบทบาทด้านการเมืองภายในระหว่างปี พ.ศ. 2127 - 2310 จากเอกสารชั้นต้นเป็นส่วนใหญ่

¹ กฎหมายตราสามดวง เล่ม 1. 2505. หน้า 232 - 308.

พระเสนาภิมุข	(อาสาญี่ปุ่น)	ศักดิ์นา	1,000
พระจุฬาราชมนตรี	(อาสาแขก)	ศักดิ์นา	1,400
หลวงโชติฎฐ	(อาสาจีน)	ศักดิ์นา	1,400
พระราชวังสรร	(อาสาจาม)	ศักดิ์นา	2,000
เจ้าพระยามหาโยธา	(อาสาสมัคร)	ศักดิ์นา	3,000

ข้อความในวงเล็บผู้วิจัยเป็นผู้เขียนเพิ่มเติม.

² สุภรณ์ โอเจริญ. ชาวมอญในประเทศไทย : วิเคราะห์ฐานะและบทบาทในสังคมไทยตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนกลางถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น. 2519. หน้า 40 - 42.

วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า

1. ศึกษาค้นคว้าจากเอกสารชั้นต้น (Primary Sources) ที่เกี่ยวข้องได้แก่ กฎหมายตราสามดวง
พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับวัน วลิต (The Short History of the Kings of Siam)
พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับหลวงประเสริฐ
คำให้การขุนหลวงวัดประดู่ทรงธรรม เอกสารจากหอหลวง
คำให้การขุนหลวงหาวัด
คำให้การชาวกรุงเก่า
บันทึกของชาวต่างชาติที่เดินทางมายังกรุงศรีอยุธยาในสมัยนั้น เช่น
จดหมายเหตุฟอร์บง (Memoirs du comte de Forbin, Chef D' Escarde, Chevalier del' Ordre Militaire de Sainte Louis)
จดหมายเหตุรายวันการเดินทางไปสู่ประเทศสยามในปี ค.ศ. 1685 - 1686 โดย เดอ ชัวซี (Journal du voyage de Siam)
จดหมายเหตุลาบูเอร์ (A New Historical Relation of the Kingdom of Siam by Monsieur de la Lubere)
จดหมายเหตุวัน วลิต (The Historical Account of the War of Sucession following the death of King Pra Interajasia, 22 nd King of Ayuthian Dynasty)
ไทยในจดหมายเหตุแกมปีเฟอร์ (The History of Japan Together with a Description of the Kingdom of Siam)
ประวัติศาสตร์แห่งราชอาณาจักรสยาม โดย อังรี ฟรังัวส์ ตูรแปง (History of the Kingdom of Siam and of the revolutions that have caused the Overthrow of the Empire up to A.D. 1770) เป็นต้น ร่วมกับเอกสารชั้นรอง (Secondary Sources) ประกอบด้วยหนังสือและบทความจากวารสารต่าง ๆ ตลอดจนวิทยานิพนธ์และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
2. นำข้อมูลที่ได้จากหลักฐานชั้นต้นมาจัดหมวดหมู่แยกเป็นบทบาทขุนนางมอญทางด้านพลเรือนและทหาร
3. สืบจากคสนามเพื่อประกอบการวิเคราะห์เรื่องความสำคัญของชุมชนมอญอยุธยาที่อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
4. ทำการวิเคราะห์บทบาทขุนนางมอญคนสำคัญที่ปรากฏอยู่ในหลักฐานชั้นต้น
5. เสนอเรื่องราวตามจุดมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้าโดยเขียนเป็นแบบพรรณนาวิเคราะห์

จากการศึกษาเรื่องบทบาทของขุนนางในสมัยอยุธยา ระหว่าง พ.ศ. 2127 ถึง 2310 ได้ข้อมูลเกี่ยวกับขุนนางมอญในสมัยอยุธยา ดังต่อไปนี้

ตำแหน่งขุนนางมอญและสายการบังคับบัญชาในกฎหมายตราสามดวง

กฎหมายตราสามดวงเป็นกฎหมายที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชได้โปรดเกล้าฯ ให้รวบรวมขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2347 แม้ว่ากฎหมายนี้จะรวบรวมขึ้นในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นแต่จากข้อเท็จจริงแล้ว กฎหมายดังกล่าวส่วนหนึ่งเป็นกฎหมายเก่าที่ตกทอดมาจากสมัยอยุธยา

ความสำคัญของกฎหมายตราสามดวงได้รับการยอมรับว่าเป็นเอกสารชั้นต้น ซึ่งอาจอนุมานใช้เป็นเอกสารเพื่อศึกษาเกี่ยวกับอยุธยา ดังนั้นจึงมีผู้นำกฎหมายดังกล่าวมาทำการศึกษาเกี่ยวกับสภาพสังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรมไทยในสมัยอยุธยา¹ ผู้วิจัยจึงนำกฎหมายตราสามดวงมาศึกษา เพื่อสืบค้นเกี่ยวกับตำแหน่งขุนนางมอญในสมัยนั้น ทั้งนี้เนื่องจากไม่มีเอกสารชั้นต้นในสมัยอยุธยาที่บันทึกเกี่ยวกับขุนนางมอญอย่างชัดเจน และมีเพียงกฎหมายตราสามดวงเท่านั้นที่มีการบันทึกตำแหน่งขุนนางต่าง ๆ ไว้อย่างเป็นทางการ

กฎหมายตราสามดวงบันทึกการแบ่งหน่วยงานการปกครองสมัยอยุธยาออกเป็นสมุหนายกและสมุหกลาโหม² ในหน่วยงานสมุหนายกไม่มีตำแหน่งที่บอกให้ทราบเกี่ยวกับขุนนางมอญอย่างชัดเจน แต่ในหน่วยงานสมุหกลาโหมส่วนที่เป็นพระโอรสการตำแหน่งนาทหารหัวเมืองได้ระบุหน่วยงานกองทหารอาสามอญว่า แบ่งออกเป็นกรมใหญ่ 4 กรม ได้แก่ กรมกลีช่อง กรมตั้งทองขวา* กรมดาบสองมือกลาง กรมตั้งทองซ้าย ซึ่งหน่วยงานทั้ง 4 นี้ ให้ร่องรอยซึ่งอาจสันนิษฐานได้ว่าเป็นหน่วยงานของขุน

¹ มานิดา ปิยะสิงห์. ศึกษาลักษณะสังคมไทย: วิเคราะห์จากบทลงโทษในกฎหมายตราสามดวง. 2521.

² สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงแยกหน่วยงานการปกครองส่วนกลางออกเป็น 2 ฝ่ายดังนี้

1. ฝ่ายทหาร มีเจ้าพระยามหาเสนาบดี สมุหกลาโหม เป็นหัวหน้าบังคับบัญชาและตรวจตราราชการฝ่ายทหารทั่วราชอาณาจักร ทั้งยังดำรงตำแหน่งเป็น "อัครมหาเสนาบดี" ที่ปรึกษาราชการแผ่นดินของพระมหากษัตริย์
2. ฝ่ายพลเรือน มีเจ้าพระยาจักรีศรีอริยวงศาคตญาณ เป็นหัวหน้าดูแลฝ่ายกิจการพลเรือนควบคุมจตุสดมภ์ทั้งสี่ คือ นครบาล ธรรมการณ โกษาธิบดี และเกษตราธิการ.

ณรงค์ พ่วงพิศ. ประวัติศาสตร์การปกครองและการเมืองไทย. 2527. หน้า 42-44.

* ตั้ง หมายถึง เครื่องมือสำหรับป้องกันอาวุธ รูปคล้ายกาบกล้วย; โบราณใช้ว่า ดัง; ชื่อเรือในกระบวนแห่; ชื่อช้างที่จัดเข้าในกระบวนทัพไปหน้าทัพ. ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525.

นางมอญ ทั้งนี้เนื่องจากตำแหน่งจางวาง¹ ซึ่งมีบรรดาศักดิ์เป็นเจ้าพระยามหาโยธา ศักดินา 3,000 นั้น ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ได้แก่ เจ้าพระยามหาโยธานราธิบดี ศรีพิไชยณรงค์ (เจ่ง) ขวามอญ ซึ่งอพยพเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร ตั้งแต่รัชสมัยสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี ประมาณ พ.ศ. 2318² ต่อมาในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชได้โปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้เป็นหัวหน้าควบคุมดูแลชาวมอญที่อพยพเข้ามาในครั้งนั้น ซึ่งในสมัยอยุธยา พระมหากษัตริย์โปรดให้ชาวมอญที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในพระราชอาณาเขตปกครองดูแลกันเอง ซึ่งเป็นนโยบายที่พระมหากษัตริย์อยุธยาดำเนินการต่อชาวต่างชาติอื่น ๆ ที่เดินทางเข้ามาติดต่อค้าขายหรือเข้ามาตั้งถิ่นฐาน ดังนั้นตำแหน่งจางวางที่ปรากฏในพระไอยการตำแหน่งนาทหารหัวเมือง ในกฎหมายตราสามดวงซึ่งมีพระยามหาโยธา³ อาจสรุปได้ว่าเป็นตำแหน่งผู้คุมทหารอาสา มอญ

นอกจากนี้ตำแหน่งปลัดจางวาง ปลัดกองและสมุหนุญชี ตำแหน่งลดหลั่นกันลงไปนั้นจะมีค่านำหน้าราชทินนามเป็นภาษามอญว่า สมิง⁴ ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับตำแหน่งที่ปรากฏในพงศาวดารมอญ

¹ จางวาง หมายถึง ตำแหน่งข้าราชการชั้นสูงในกรมขนาดเล็ก ตำแหน่งผู้กำกับการตำแหน่งหัวหน้าข้ารับใช้ของเจ้านายชั้นบรมวงศ์หรือทรงกรม. แหล่งเดิม. หน้า 223.

แต่ตำแหน่งซึ่งมียศเป็นเจ้าพระยามหาโยธานี้ เข้าใจว่าจะเริ่มในสมัยรัตนโกสินทร์ เพราะ

1. ตำแหน่งเจ้าพระยาเพิ่งจะเกิดขึ้นในสมัยอยุธยาตอนปลาย คือ เจ้าพระยาชำนาญบริรักษ์ขุนนางในสมัยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ

2. ไม่ปรากฏเอกสารใดในสมัยอยุธยา ที่กล่าวถึงผู้นำมอญ โดยเรียกว่าจางวางแต่มีเอกสารในปลายสมัยอยุธยา กล่าวถึงยศของพระยา ตำแหน่งจักรีมอญ ว่าเป็นหัวหน้าปกครองดูแลมอญทั้งหมด.

สุภรณ์ โอเจริญ. ชาวมอญในประเทศไทย : วิเคราะห์ฐานะและบทบาทในสังคมไทยตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนกลางถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น. หน้า 69 - 70.

จักรีมอญที่ สุภรณ์ โอเจริญ อ้างถึง คือ พระยารามัญวงศ์ สมัยอยุธยาขุนนางผู้มียศและราชทินนามเป็นพระบำเรอภักดิ์ (ในรัชสมัยพระที่นั่งสุริยาศน์อมรินทร์) ทำความดีความชอบโดยคุมทหารมอญออกสู้รบกับกองทัพพม่าเมื่อปี พ.ศ. 2310.

² สมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช. ลำดับสกุลยศและตำแหน่ง. 2509. หน้า 14 - 15.

³ ตำแหน่งเจ้าพระยา ในสมัยอยุธยาไม่ปรากฏหลักฐานว่ามีขุนนางผู้ใดได้รับบรรดาศักดิ์เป็นถึง "เจ้าพระยา" นอกจากเจ้าพระยาชำนาญบริรักษ์โกษาธิบดี ในแผ่นดินพระเจ้าบรมโกศ.

⁴ สมิง แปลว่า ผู้ปกครอง เจ้าเมือง พระเจ้าแผ่นดิน หรือขุนนางผู้ใหญ่ฝ่ายมอญ.

ราชบัณฑิตยสถาน. เล่มเดิม. หน้า 774. และ R. Halliday. Mon-English dictionary. Rangoon: The Cultural Section Ministry of Union Culture Government of the Union of Burma, 1955. P. 22, 42.

เช่นเรื่อง ราชาริราช¹ ขุนนางมอญคนสำคัญจะมีคำนำหน้าราชทินนามด้วยคำว่า "สมิง" เช่น สมิงพระราม สมิงนครอินทร์ สมิงพ่อเพชร สมิงชีพราย สมิงสามผลัด เป็นต้น ด้วยเหตุผลดังกล่าวผู้วิจัยจึงสรุปว่าหน่วยงานทหารในพระโอรสการนาทหารหัวเมืองซึ่งแบ่งออกเป็นหน่วยงานย่อยได้แก่ กรมกลีของ กรมตั้งทองขวา กรมดาบสองมือกลางและกรมตั้งทองซ้าย โดยมีเจ้าพระยามหาโยธา ดำรงตำแหน่งเป็นจางวางเป็นกรมขุนนางมอญ²

1. ขุนนางมอญตำแหน่งต่าง ๆ ในกฎหมายตราสามดวง

พระโอรสการตำแหน่งนาทหารหัวเมืองในกฎหมายตราสามดวง ได้แบ่งตำแหน่งหน้าที่และศักดินาของขุนนางมอญไว้อย่างละเอียด ดังนี้ คือ

1.1 เจ้าพระยามหาโยธา มีตำแหน่งเป็นจางวางกำกับดูแลกรมต่าง ๆ ซึ่งได้แก่ กรมกลีของ กรมตั้งทองขวา กรมดาบสองมือกลาง และกรมตั้งทองซ้าย เจ้ากรมย่อยดังกล่าวแต่ละคนมีศักดินา 1,600 แต่ศักดินาของจางวาง 3,000 ซึ่งสูงกว่าเจ้ากรมในกรมเดียวกัน³ และมีผู้ช่วยซึ่งเรียกว่าปลัดจางวาง ได้แก่

สมิงเตาสีหิ ปลัดจางวาง ศักดินา 800

สมิงปันทละ ปลัดจางวาง ศักดินา 800

สมิงติตชะ ปลัดจางวาง ศักดินา 800

สมิงมะคะมอน ปลัดจางวาง ศักดินา 800

หน้าที่ปลัดทั้ง 4 นั้น ถ้าวิเคราะห์โดยผิวเผินแล้ว อาจคิดว่าแยกกันทำหน้าที่ช่วยเหลือจางวางดูแลกรมทั้ง 4 แต่เมื่อพิจารณาเอกสารอย่างละเอียดแล้วพบว่ากรมกลีของ กรมตั้งทองขวาไม่มีปลัดจางวาง แต่กรมดาบสองมือกลางมีปลัดจางวาง 2 คน คือ สมิงปันทละและสมิงติตชะ ส่วนสมิงมะคะมอนเป็นปลัดกรมตั้งทองซ้าย สมิงเตาสีหิเป็นปลัดจางวางของเจ้าพระยามหาโยธา

¹ ราชาริราช เป็นหนังสือเกี่ยวกับพงศาวดารมอญที่กล่าวถึงประวัติศาสตร์ของมอญและการสู้รบกับพม่า พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชโปรดเกล้าฯ ให้แปลและเรียบเรียงใน พ.ศ. 2328.

กรมศิลปากร. ราชาริราช. 2512. คำนำ

² กฎหมายตราสามดวง เล่ม 1. 2505. หน้า 302 - 307.

³ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช. "สังคมสมัยอยุธยา." พื้นฐานอารยธรรมไทย. 2516. หน้า 182.

1.2 พญาอุทุมมราชา เจ้ากรมกลีช่อง¹ ศักดินา 1,600 กรมนี้มีขุนนางซึ่งดำรงตำแหน่ง และมีศักดินาลดหลั่นกันคือ

สมิงปราบน้อย ปลัดกรมกลีช่อง² ศักดินา 800

สมิงสามล้อ ปลัดกรมกลีช่อง ศักดินา 800

สันนิษฐานว่า กรมนี้ไม่ใช่เป็นหน่วยรบ เนื่องจากมีแต่ขุนนางในตำแหน่งปลัดกรมเพียง 2 คน

1.3 พญาพระราม เจ้ากรมตั้งทองขวา ศักดินา 1,600 ราชทินนามนี้ปรากฏอยู่ใน เอกสารสมัยอยุธยา³ ว่า พญาพระราม แต่คนโดยทั่วไปเรียกว่า พระยาราม เอกสารกฎหมายตราสามดวง ให้รายละเอียดที่ทำให้ทราบว่าพญาพระราม มีตำแหน่งเป็นเจ้ากรมตั้งทองขวา มีผู้ช่วยได้แก่

สมิงพิตปะ เป็นปลัดกรม ศักดินา 800

ราชทินนามสมิงพิตปะ⁴ ปรากฏในพระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขาว่า สมิงผู้นี้ ได้นำกำลังไพร่พลเข้าร่วมกับขุนหลวงสรศักดิ์ ทำการรัฐประหารยึดอำนาจในปลายรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

กรมนี้มีนายกอง 8 คน ศักดินาคนละ 1,000 มีชื่อดังนี้

พญาอัศศิริ

สมิงสามปราบ

สมิงศรีคุณ

สมิงธวัธมังศรี

สมิงโลกพรา

สมิงปราบใหญ่

สมิงโลกฉริน

สมิงธนูศิลป์

¹ กฎหมายตราสามดวง เล่ม 1. หน้า 302. ผู้วิจัยพยายามตรวจสอบกับพจนานุกรมของไทยและของมอญ แต่ไม่ปรากฏชื่อกลีช่อง จึงไม่อาจให้ความหมายได้ชัดเจน แต่จากการตรวจสอบกับภาษามอญคำว่า **ကလီ** (kalei) หมายถึง ผ่าน, ผ่านพ้น และทำให้ติดต่อกันและคำว่า **ဝံ** (Ong) หมายถึง ชนะ ซึ่งเมื่อนำคำ 2 คำมารวมกัน จะได้ **ကလီဝံ** (Kalei Ong) หมายถึง ได้รับชัยชนะหรือทำให้ติดต่อดังกัน ซึ่งในที่นี้อาจสันนิษฐานได้ว่า กรมกลีช่องน่าจะทำหน้าที่ติดต่อสงข่าวสาร.

R. Halliday. Mon-English dictionary. Rangoon: The Cultural Section Ministry of Union Culture Government of the Union of Burma, 1955. P. 22, 42.

ความหมายอีกอย่างหนึ่งคือเป็นชื่อเมือง ทำให้วิเคราะห์ได้ว่าขุนนางมอญรุ่นแรก ๆ อาจมาจากเมืองกลีช่อง.

คำให้การขุนหลวงวัดประดู่ทรงธรรม เอกสารจากหอหลวง. 2534. หน้า 51.

² ปลัดกรม คือ ตำแหน่งที่รองจากเจ้ากรม. ราชบัณฑิตยสถาน. เล่มเดิม. หน้า 512.

ปลัดกรม คือตำแหน่งผู้ช่วยเจ้ากรม. ควอริช เวลส์. เล่มเดิม. หน้า 68.

³ กฎหมายตราสามดวง เล่ม 1. หน้า 303.

⁴ พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม 2. หน้า 59 - 60.

ปลัดกรม¹ 15 คน คักตินาคนละ 600 ได้แก่

ตมิงปัญญาเดช	ตมิงราชาเทวะ	ตมิงศรีรัตตะ
ตมิงชัคคีรี	ตมิงอินทละ	ตมิงกमारศรี
ตมิงปราบสิทธิ	ตมิงนันทธามา	ตมิงจันทราชา
ตมิงอินทกุมาร	ตมิงเพชเสนห์	ตมิงจันทเสน
ตมิงอุปากอง	ตมิงสิงหนไชย	ตมิงอัครมนตรี ²

สมุหนายก³ มีจำนวน 2 คน คักตินาคนละ 400 ได้แก่

ตมิงสามแหลกล

ตมิงจันทโยธา

นายหมวด 59 คน คักตินาคนละ 50

เสมียนกอง 10 คน คักตินาคนละ 50

สารวัตร 2 คน คักตินาคนละ 50

มະคำ³ 26 คน คักตินาคนละ 30

1.4 พญานครอิน เจ้ากรมดาบสองมือกลาง คักตินา 1,600 มีปลัดกรม 2 คน ได้แก่

ตมิงโยคราช ปลัดกรม คักตินา 800

ตมิงรัตสังราม ปลัดกรม คักตินา 800

กรมนี้มีนายกอง 2 คน คักตินาคน 1,000 ได้แก่

ตมิงสายสมร⁴

ตมิงเพชกำกอง

ปลัดกองมี 4 คน คักตินาคนละ 600 ได้แก่

ตมิงอินทราหมเบือ

¹ กฎหมายตราสามดวง เล่ม 1. 2505. หน้า 303 - 304.

² เล่มเดิม. หน้า 303 - 304.

³ คำว่า มะคำ ผู้วิจัยไม่พบความหมาย แต่เมื่อพิจารณาจากคักตินาของมะคำแล้วพบว่ามียกคักตินา 30 เท่ากับหัวสิบ. กฎหมายตราสามดวง เล่ม 1. หน้า 277.

⁴ คำว่า สายสมร ปรากฏอยู่ในเอกสารของ เดอ ลาฮูแบร์.

เดอ ลาฮูแบร์. จดหมายเหตุลาฮูแบร์ ฉบับสมบูรณ์ เล่ม 1. 2510. หน้า 389. แต่เนื้อเพลงนั้นอาจมีความหมายเกี่ยวกับผู้หญิง.

สมิงไชยราชา

สมิงไชยจักษ์

สมิงศรีไชย

สมุหนายก ใต้แก่ สมิงโพชะราชา ศักดินา 400

นายหมวด 15 คน ศักดินา 50

สารวัตร 1 คน ศักดินา 50

เสมียนกอง 1 คน ศักดินา 50

มະคำ 26 คน ศักดินา 30

1.5 พญาเกียน สะกดตามต้นฉบับ ถ้าเขียนเป็นภาษาปัจจุบันอาจเขียนเป็นพญาเกียรติ
ตำแหน่งเจ้ากรมตั้งทองซ้าย ศักดินา 1,600

สมิงพัดเบ็ด เป็นปลัดกรม ศักดินา 800

กรมนี้มีนายกอง 7 คน ศักดินาคนละ 1,000 ได้แก่

พญาศรีนารายณ์ สมิงนรธา

สมิงไอยมัตรา สมิงสุริยะ

สมิงราชาสัท สมิงชีพไพร

สมิงราชามุณะ

ปลัดกอง 14 คน ศักดินาคนละ 600 ได้แก่

สมิงโลกนารายณ์ สมิงภมระราชา สมิงพลโยธา

สมิงบุญญาราช สมิงศรีธามา สมิงไชยเสนะ

สมิงเสนหาราช สมิงชิบทองศรี สมิงราชาศรี

สมิงปราบไชย สมิงอินทรปราบเพชร สมิงศรีราชา

สมิงเสนะไชย สมิงโลกमार

มีสมุหนายก 2 คน ศักดินาคนละ 400 ได้แก่

สมิงจักราช

สมิงสามกราย

นายหมวด 36 คน ศักดินา 50

เสมียนกอง 7 คน ศักดินา 50

สารวัตร 2 คน ศักดินา 50

มະคำ 27 คน ศักดินา 30

จากพระโอยการตำแหน่งนาทหารหัวเมือง ซึ่งบันทึกตำแหน่งขุนนางโดยละเอียด ทำให้ทราบว่า กองมอญมีขุนนางตำแหน่งต่าง ๆ ลดหลั่นลงมาตามลำดับตั้งแต่ จางวาง ปลัดจางวาง เจ้ากรม ปลัดกรม ปลัดกอง สมุหนายก นายหมวด เสมียนกอง สารวัตร และมะคำ รวมทั้งสิ้น 276 คน¹

กองทหารมอญนี้ทำหน้าที่เป็นหน่วยรบกองหน้า ทั้งนี้พิจารณาจากอาวุธที่ใช้ในหน่วยรบได้แก่ ดั้ง ดาบ ซึ่งตรงกับบันทึกของฝรั่งเศส อังรี ตูรแปง ซึ่งกล่าวถึงอาวุธที่ทหารมอญใช้ในสนามรบว่า ได้แก่ ทวน หลาว มีดและโล่² อาวุธดังกล่าวเป็นอาวุธที่ใช้ในการรบประชิดตัว ทำให้สันนิษฐานได้ว่า ทหารมอญเป็นทหารกองหน้าที่ปราบปรามข้าศึก นอกจากนี้ยังมีเหตุผลอีกประการหนึ่งคือ ทหารมอญในกรมดาบสองมือมีคำต่อท้ายว่า “กลาง” คำนี้ ควอริช เวลส์ อธิบายว่า เป็นทหารนำหน้าตามเสด็จทางบก ซึ่งความชำนาญและความกล้าของทหารพวกนี้ ทำให้เหมาะสมที่จะเป็นทหารรักษาพระองค์ หรือคุ้มครองอยู่รอบองค์พระมหากษัตริย์ในบางโอกาส³ การศึกษาคำตำแหน่งขุนนางมอญในพระโอยการตำแหน่งนาทหารหัวเมือง กฎหมายตราสามดวง ทำให้ทราบว่าขุนนางมอญมีบทบาทในด้านการรบ โดยหน้าที่เป็นทั้งกองทหารหน้าและทหารรักษาพระองค์ และในจำนวนกรมทั้ง 4 ของกองทหารมอญ โดยพิจารณาจากหน้าที่แล้ว กรมดาบสองมือกลางเป็นกรมสำคัญที่สุด ทั้งนี้เนื่องจากเป็นทหารรักษาพระองค์ของพระมหากษัตริย์

2. สายการบังคับบัญชาขุนนางมอญ

สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ (พ.ศ. 1991 - 2031) ทรงทำการปฏิรูปการปกครองของอยุธยา เพื่อรวมอำนาจสู่ศูนย์กลางโดยให้ราชธานีทำการปกครองหัวเมืองได้อย่างทั่วถึงนอกจากนี้ยังโปรดให้แบ่งแยกหน้าที่ขุนนางออกเป็นฝ่ายทหารและฝ่ายพลเรือน แต่ว่าชายฉกรรจ์ที่ขึ้นสังกัดทั้งสองฝ่ายยังต้องออกรบในยามสงคราม การแบ่งแยกหน้าที่นี้คงจะทำให้มีการระดมพลและจัดตั้งการบังคับบัญชากองทัพให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ระบบการปกครองแบบนี้มีผลปฏิบัติในรัชกาลสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ซึ่งทำให้กองทัพอยุธยามีความเข้มแข็ง ดังจะเห็นได้จากอาณาเขตอันกว้างขวางของอาณาจักรอยุธยาในรัชสมัยของพระองค์

การศึกษายายการบังคับบัญชาขุนนางมอญจากกรมจางวาง กรมกลีช่อง กรมตั้งทองขวา กรมดาบสองมือกลาง และกรมตั้งทองซ้ายอาจทำให้เข้าใจในบทบาทของขุนนางมอญที่ปรากฏอยู่ในกฎหมายตราสามดวงชัดเจนขึ้น ซึ่งผู้วิจัยแยกศึกษาเป็น 2 ระดับ ดังนี้

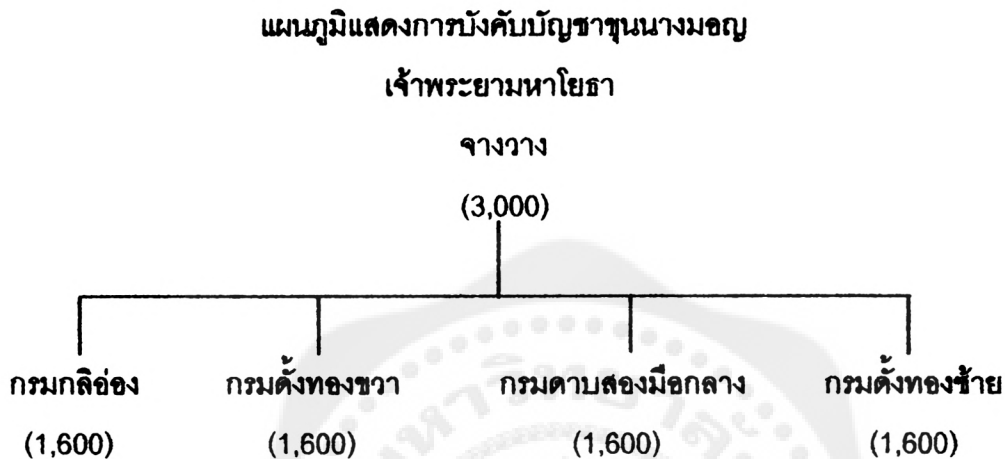
¹ กฎหมายตราสามดวง เล่ม 1. หน้า 305 - 307.

² ฝรั่งเศส อังรี ตูรแปง. ประวัติศาสตร์ไทยสมัยกรุงศรีอยุธยา. 2522. หน้า 14.

³ ควอริช เวลส์. เล่มเดิม. หน้า 122.

2.1 สายการบังคับบัญชาขุนนางในระดับต้น

การบังคับบัญชากรมจางวาง กลีช่อง ดังทองขวา ดาบสองมือกลางและดังทองซ้าย เป็นการบังคับบัญชาในระดับกรม ซึ่งควบคุมโดยเจ้ากรม ปลัดกรมตามลำดับ ในจำนวนนี้แม้ว่าจางวางจะเป็นเจ้ากรมแต่มีศักดินาสูงกว่าเจ้ากรมในกรมเดียวกัน¹ คือ จางวางศักดินา 3,000 ส่วนเจ้ากรมดังกล่าวศักดินา 1,600 และมีสายบังคับบัญชา ดังนี้

ในแต่ละกรมจะมีผู้ช่วยคือ ปลัดกรมและสมุหนัฎฐีทำหน้าที่เป็นนายทะเบียน ไพรพลกองทหารมอญมีสมุหนัฎฐี 5 คน ได้แก่ สมิงสามแหลก สมิงจันทโยธา เป็นสมุหนัฎฐีที่กรมดังทองขวา สมิงโพบะราชา เป็นสมุหนัฎฐีที่กรมดาบสองมือกลาง และสมิงจักรราชา สมิงสามกราบเป็นสมุหนัฎฐีที่กรมดังทองซ้ายทำหน้าที่จดทะเบียนกำลังคนในสังกัดกรมของตนเรียกว่าการทำ “สารบาญชี”² ในสมัยอยุธยาเป็นหลักฐานว่ามีการทำสารบาญชีครั้งแรกในรัชกาลสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2 (พ.ศ.2034-2072) พร้อมกับการจัดทำ “พระราชพิธีทุกหัวเมือง”³ ใน พ.ศ. 2041 นอกจากนี้สมุหนัฎฐียังมีหน้าที่รักษาบัญชีไพร่พล รวมทั้งคอยกระตุ้นหัวหน้านักกรมต่าง ๆ ให้รักษาความเข้มแข็งในกรมของตน

¹ กฎหมายตราสามดวง เล่ม 1. หน้า 302 - 307. และควอริช เวลส์. เล่มเดิม. หน้า 68.

² กฎหมายตราสามดวง เล่ม 1. หน้า 302 - 307. และควอริช เวลส์. เล่มเดิม. หน้า 68.

³ การทำสารบาญชี คือ วิธีเกณฑ์คนเข้ารับราชการทั้งฝ่ายทหารและพลเรือน โดยตั้งขึ้นเป็นกรมเรียกว่า “กรมสุรัสวดี” หรือกรมสัสดี จะแบ่งหน้าที่การทำงานออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้ ส่วนแรกคือ สุรัสวดีกลาง มีหน้าที่บัญชาการทั่วไป ทำบัญชีพลในเขตวราธานีและทำบัญชีจัดแยกขุนนางให้มีเลขสังกัดทั่วทุกคน ส่วนที่สองคือ สุรัสวดีขวา มีหน้าที่ดูแลเกี่ยวกับบัญชีกำลังพลหัวเมืองฝ่ายเหนือ ส่วนที่สามคือ สุรัสวดีซ้าย มีหน้าที่ดูแลเกี่ยวกับบัญชีกำลังพลหัวเมืองฝ่ายใต้.

2.2 การบังคับบัญชาขุนนางมอญระดับรวมศูนย์

การศึกษาสายการบังคับบัญชาขุนนางมอญระดับรวมศูนย์ จะเห็นภาพรวมของกองทัพอยุธยา ซึ่งมีเจ้าพระยามหาเสนาบดี สมุหนกลาโหม เป็นผู้บัญชาการสูงสุดขึ้นตรงต่อพระมหากษัตริย์ ทำการบังคับบัญชาหน่วยงานต่าง ๆ ¹

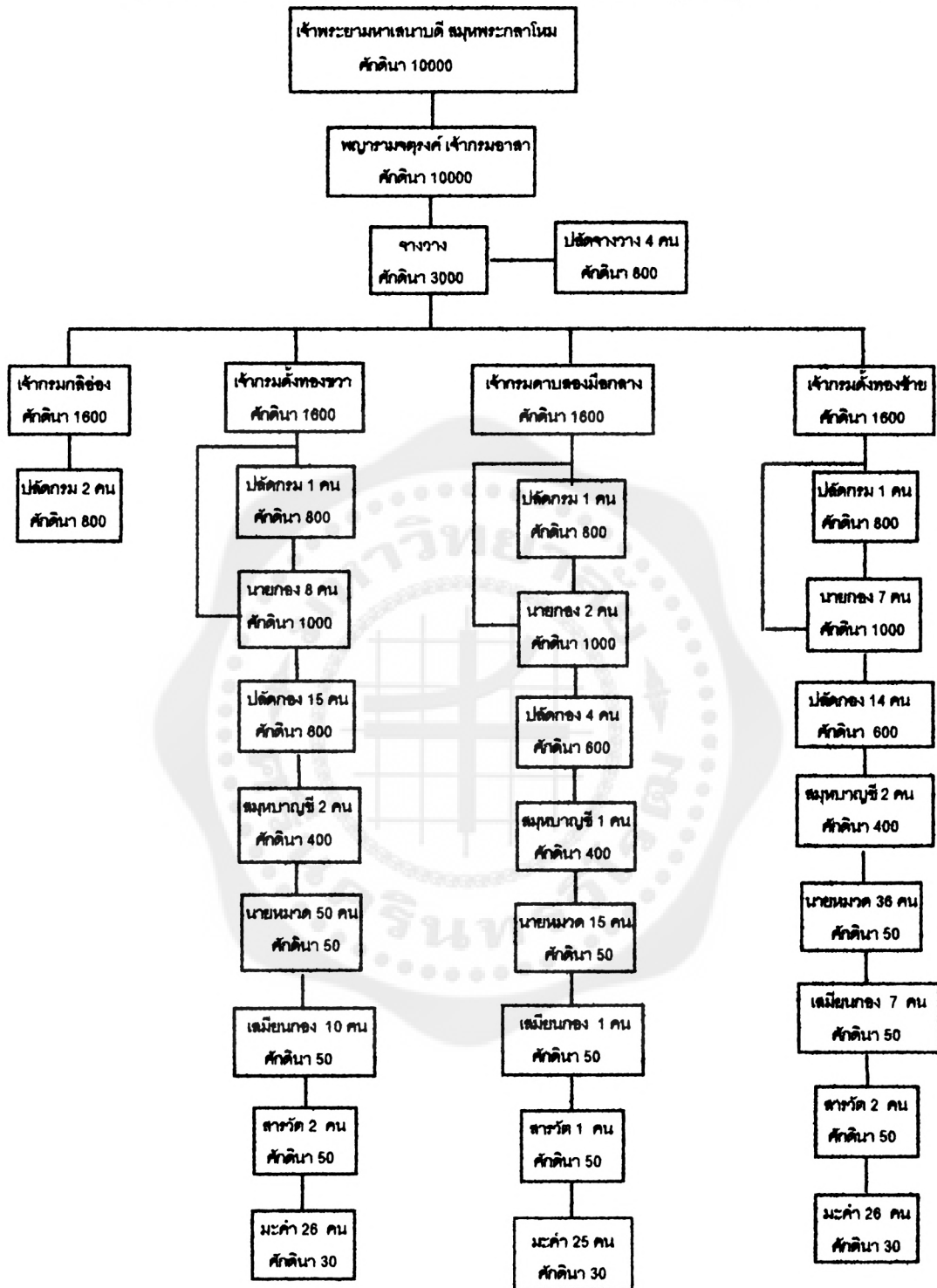
2.2.1 กรมทหารเดินเท้า (ทหารหน้า) ได้แก่ กรมอาสา (คนละกรมกับอาสาต่างชาติ) กรมเชนทองและกรมทวนทอง

2.2.2 กรมอาสาชาวต่างชาติ (กลาง) ได้แก่ กรมทหารอาสาหมอญ กรมทหารอาสาจาม กรมทหารอาสาจีน กรมทหารอาสาแขก กรมทหารอาสาญี่ปุ่น กรมทหารอาสาฝรั่ง และมีกรมทหารอาสาใหม่ ได้แก่ กรมทหารอาสาญวน และกรมทหารอาสาลาว

2.2.3 กรมช่างสิบหมู่ ได้แก่ ช่างเขียน ช่างแกะ ช่างสลัก ช่างกลึง ช่างหล่อ ช่างปั้น ช่างหุ่น ช่างสัก ช่างบุ และช่างปูน เมื่อพิจารณาจากหน่วยงานที่กล่าวมาแล้ว กรมทหารมอญจะขึ้นสังกัดกรมอาสาชาวต่างชาติ ซึ่งมีพระยารามจัตุรงค์เป็นเจ้ากรม ดังรายละเอียดในแผนภูมิสายการบังคับบัญชาขุนนางมอญที่ปรากฏในกฎหมายตราสามดวง ดังนี้

¹ กรมต่าง ๆ ได้แก่ กรมพระตำราวจหน้า กรมสนมทหาร กรมพลพัน กรมทหารเลือกนอก กรมรักษาพระองค์ กรมทหารในและคูชัก กรมต่าง ๆ เหล่านี้ขึ้นตรงต่อพระมหากษัตริย์.

แผนภูมิแสดงสายงานการบังคับบัญชาขุนนางมอญที่ปรากฏในกฎหมายตราสามดวง

จากแผนภูมิ แสดงให้เห็นว่ากองทหารมอญซึ่งมีเจ้าพระยามหาโยธาเป็นจางวางขึ้นอยู่กับกรมอาสาชาวต่างชาติ มีพญารามจักรวงศ์เป็นเจ้ากรมอาสา คักดินา 10,000 ซึ่งเท่ากับคักดินาของจตุสดมภ์ การเกณฑ์ไพร่พลของกองทัพอยุธยา พระมหากษัตริย์จะทรงมอบหมายให้สมุหนะพระกลาโหมทำการระดมพล สำหรับกองทหารอาสาต่างชาติเป็นหน้าที่ของพญารามจักรวงศ์ที่จะส่งการลงไปยังกรมอาสาชาวต่างชาติต่าง ๆ กองทหารอาสาสมัครมีเจ้าพระยามหาโยธาจางวางกองทหารอาสาสมัครเป็นผู้รับผิดชอบส่งการลงส่งไปรามลำดับ¹

การศึกษาวิเคราะห์บทบาทขุนนางมอญจากพระโอรสการตำแหน่งนาทหารหัวเมือง ซึ่งเป็นเอกสารที่บันทึกตำแหน่งขุนนางมอญไว้อย่างเป็นทางการ ทำให้ทราบว่าขุนนางมอญมีหน้าที่ดูแลไพร่พลที่อยู่ในหมู่ หมวด กอง และกรมของตนแล้วแต่กรณี เมื่อมีการเรียกระดมพลเพื่อทำสงคราม หรือป้องกันบ้านเมือง ขุนนางเหล่านี้จะต้องรวบรวมไพร่พลและเดินทัพไปกับไพร่พลของตนด้วยแต่ในยามปกติไพร่พลก็จะทำการเพาะปลูกเช่นเดียวกับฝ่ายพลเรือนเพื่อประโยชน์ของตนเองและของมูลนาย

บทบาทขุนนางมอญสมัยอยุธยาด้านการทหารและพลเรือน

การปฏิรูปการปกครองในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถซึ่งแบ่งขุนนางออกเป็นฝ่ายทหารและพลเรือน แสดงให้เห็นแบบแผนการบริหารราชการแผ่นดินสมัยอยุธยาซึ่งพัฒนาดั้งแต่รัชสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 (อู่ทอง) จนเป็นระบบราชการที่มีโครงสร้างอำนาจการปกครองรวมศูนย์อยู่ที่องค์พระมหากษัตริย์ แม้ว่าอุดมคติของการเป็นกษัตริษาราชของอยุธยาจะผสมผสานคติเทวราชาซึ่งประยุกต์มาเป็นสมมุติเวรราชากับคติทางพุทธศาสนา ซึ่งกษัตริย์เป็นผู้มีบารมีสะสมมาแต่ชาติปางก่อน² จนทำให้กษัตริย์มีอำนาจเป็นที่ล้นพ้น³ แต่เงื่อนไขอันแท้จริงของอำนาจพระมหากษัตริย์อยุธยาอยู่ที่พระราชภารกิจ ซึ่งสามารถควบคุมและปกครองไพร่ฟ้าประชาชนซึ่งเป็นฐานทางเศรษฐกิจที่แท้จริงให้มีความร่มเย็นเป็นสุข ทั้งยังสามารถป้องกันพระองค์เองและอาณาจักรให้พ้นจากการรุกรานของศัตรูภายในและภายนอก ด้วยสาระดังกล่าวการปฏิรูปการปกครองของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถซึ่งมีจุดมุ่งหมายเพื่อรักษาดุลย์อำนาจภายในและรองรับการขยายตัวของความเป็นอาณาจักรอยุธยา เพื่อให้การดำเนินงานบรรลุประชาการกิจ พระมหากษัตริย์ทรงมอบให้เชื้อพระวงศ์และขุนนางบริหารราชการแผ่นดิน โดยมี

¹ คำอธิบายดังกล่าว อธิบายตามที่ปรากฏในเอกสารกฎหมายตราสามดวง แต่เมื่อผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารอยุธยาสังเกตพบว่า ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์วราช กองทหารอาสาสมัครน่าจะสังกัดวังหน้า ดังนั้นจักรมอญซึ่งเป็นหัวหน้ามอญในสมัยอยุธยาจึงเป็นขุนนางสังกัดวังหน้าซึ่งจะอธิบายรายละเอียดในบทต่อไป.

² ควอริช เวลส์. การปกครองและการบริหารของไทยสมัยโบราณ. 2527. หน้า 63.

³ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช. "สถาบันพระมหากษัตริย์." พื้นฐานอารยธรรมไทย. 2516. หน้า 1 - 27.

พระราชโองการสั่งการลงไปตามสายงานซึ่งแยกไว้เป็นฝ่ายทหารและพลเรือน ซึ่งมีกรม กอง ลดหลั่นลงไปตามลำดับ

ในสมัยอยุธยาการจะเข้ารับราชการเป็นขุนนางได้นั้น มีวิธีการโดยทั่วไปคือบิดาซึ่งเป็นขุนนางผู้ใหญ่ให้นำเข้ามาเฝ้าถวายตัวเป็นมหาดเล็กหรืออาจถวายตัวกับเจ้านายเชื้อพระวงศ์องค์อื่น ๆ หรือเมื่อสามัญชนคนใดที่มีคุณสมบัติครบที่จะเป็นขุนนางได้¹ เมื่อขุนนางผู้ใหญ่พิจารณาคุณสมบัติ เห็นว่าเหมาะสมจึงพาเข้าเฝ้าถวายตัวเมื่อพระมหากษัตริย์ทรงโปรดจึงแต่งตั้งให้เป็นขุนนางประจำตามกรม กองต่าง ๆ² ในทางทฤษฎีและปฏิบัติขุนนางจึงมีภาระหน้าที่ที่จะต้องสนองนโยบายและพระบรมราชโองการของพระมหากษัตริย์ ดังปรากฏอยู่ในเอกสารเรื่องพระพิไชยเสนา³

ขุนนางมอญซึ่งเข้ารับราชการในสมัยพระมหาธรรมราชา มีภาระหน้าที่ของความเป็นขุนนางเหมือนกับขุนนางไทยทั่วไป แต่การเข้ารับราชการนั้นมีได้เกิดจากคุณสมบัติที่เหมาะสมจะเป็นขุนนาง แต่ได้เป็นขุนนางเนื่องจากความสามารถในด้านการรบ ซึ่งพ้องกับสถานการณ์ความต้องการกำลังไพร่พลของอยุธยาที่ต้องทำสงครามสู้รบกับพม่า เมื่อเวลาผ่านไปบุตรหลานของขุนนางมอญเหล่านี้ได้เรียนรู้หน้าที่ราชการจากบรรพบุรุษ วัฒนธรรมนิยมของขุนนาง ตลอดจนมีความสัมพันธ์กับพระราชวงศ์ จึงทำให้ท้ายที่สุด มีขุนนางเข้ารับราชการโดยทำหน้าที่ทั้งด้านทหารและพลเรือน

การจะอธิบายหน้าที่ขุนนางมอญ โดยแยกเป็นด้านทหารและพลเรือน โดยข้อเท็จจริงแล้วไม่อาจแยกออกได้เพราะขุนนางอยุธยาจะต้องทำหน้าที่รบเมื่อบ้านเมืองเกิดศึกสงคราม ดังนั้นการแยกหน้าที่ขุนนางออกเป็น 2 ฝ่าย ก็เพื่อสะดวกต่อการลำดับความเข้าใจของคนในปัจจุบัน

1. บทบาทขุนนางมอญด้านการทหาร

ในตอนต่อไปนี้จะแยกพรรณนาบทบาทขุนนางมอญด้านการทหารออกเป็นเหล่าต่าง ๆ ได้แก่ กองทหารหน้า ทหารเรือ ทหารม้า และทหารอาทมาต โดยใช้เกณฑ์จากเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ แต่

¹ คุณสมบัติของผู้ที่จะเป็นขุนนางจะต้องประกอบด้วยวุฒิ 4 ประการ คือ

1. ขาดิวุฒิ (ตระกูลเป็นมหาเสนาบดีสืบต่อ ๆ กันมา)
2. วัยวุฒิ (อายุ 31 ปีขึ้นไป)
3. คุณวุฒิ
4. ปัญญาวุฒิ

นอกจากนี้ยังต้องมีชั้นหาธิบตี (ถวายสิ่งที่ต้องประสงค์) วิริยาธิบตี (ความเพียรในราชการ) จิตินตี (กล้าหาญในสงคราม) และวิมังสาธิบตี (ฉลาดในการดำเนินการพิพากษาความและอุบายในราชการต่าง ๆ).

มานพ ถาวรวัดมนัสกุล. ขุนนางอยุธยา. 2536. หน้า 108.

² คุรยาละเอียดเกี่ยวกับขุนนางในลักษณะขุนนางอยุธยา. แหล่งเดิม. หน้า 105 - 114.

³ พระพิไชยเสนาเป็นตำราสำหรับขุนนางควรประพฤติมีทั้งหมด 25 มาตรา คูมาตรา 1 - 5.

คำให้การขุนหลวงวัดประดู่ทรงธรรม. เอกสารจากหอหลวง. 2534. หน้า 34.

ในความเป็นจริงแล้ว กองทัพไทยเพิ่งจะแยกหน้าที่ทหารออกเป็นเหล่าต่าง ๆ เช่น ทหารบกหรือทหารเรืออย่างชัดเจนเมื่อมีการปฏิรูปการปกครองและกองทัพในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ทหารที่แยกย่อยเป็นเหล่าต่าง ๆ มีลักษณะคล้ายกับกรมทหารอาสา¹ แต่กองทหารอาสาสมัครสังกัดกรมอาสาชาวต่างชาติเป็นอีกกรมหนึ่ง มีธรรมเนียมมาแต่โบราณว่าขึ้นสังกัดวังหน้าโดยแยกออกเป็นกรมจางวาง กรมกลี๋ฮ่ง กรมตั้งทองขวา กรมดาบสองมือกลาง และกรมตั้งทางซ้าย ทำหน้าที่แยกย่อย ออกเป็นดังนี้

1.1 กองทหารหน้า หรือที่เรียกว่าทหารเดินเท้า ทำหน้าที่คล้ายทหารราบ ซึ่งคัดเลือกพิเศษสำหรับป้องกันอาณาเขตหรือปราบกบฏภายใน กรมทหารอาสาประกอบด้วยกรมทั้งหมด 8 กรม ได้แก่ กรมอาสา 4 กรม กรมเชนทอง 2 กรม กรมทวนทอง 2 กรม ทหารพวกนี้มักจะไม่ถูกส่งออกไปไกลจากเมืองหลวง เว้นแต่พระมหากษัตริย์หรืออุปราชวังหน้าจะเสด็จออกไปเป็นผู้บังคับบัญชากองทัพ

การศึกษาบทบาทของกองทหารหน้า กรมทหารอาสาสามารถศึกษาจากการทำสงครามระหว่างไทยกับพม่า กล่าวคืออยุธยาทำสงครามกับพม่าครั้งแรกในรัชสมัยสมเด็จพระไชยราชา (พ.ศ. 2077 - 2089) ซึ่งเรียกว่าศึกเมืองเชียงกราน² จนกระทั่งถึงรัชกาลสมเด็จพระที่นั่งสุริยาศน์อมรินทร์ (พ.ศ. 2301 - 2310) กษัตริย์องค์สุดท้ายของสมัยอยุธยา สู้รบกันถึง 24 ครั้ง³ แต่เพิ่งจะมีหลักฐานชัดเจนว่าชาวมอญเดินทางเข้ามารับราชการเป็นขุนนางเมื่อตามเสด็จสมเด็จพระนเรศวรเข้ามาตั้งบ้านเรือนที่พระนครศรีอยุธยาในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช จึงสันนิษฐานว่ามีกองทหารมอญเข้าร่วมกับกองทัพอยุธยารบกับพม่ามาตั้งแต่สมัยนั้น ทั้งนี้สังเกตได้จากการตั้งถิ่นฐานชุมชนมอญในเขตพระนครศรีอยุธยาซึ่งกองทหารมอญมีหน้าที่เป็นกองทหารหน้าและชุมชนมอญซึ่งตั้งอยู่ตามจุดยุทธศาสตร์รายล้อมพระนครศรีอยุธยาตลอดจนชุมชนรายทางตั้งแต่จังหวัดสุพรรณบุรี ซึ่งเป็นเมืองหน้าด่านป้องกันกองทัพพม่าที่ยกมาทางด้านตะวันตก

การที่มีหลักฐานว่าขุนนางมอญมีบทบาทสำคัญในกองทหารหน้าของกองทัพอยุธยา ผู้วิจัยจึงย้อนกลับไปศึกษาการสงครามระหว่างไทยกับพม่าในสมัยรัชกาลสมเด็จพระนเรศวรมหาราชเพราะเชื่อแน่ว่าจะต้องมีขุนนางและไพร่พลมอญเป็นกำลังสำคัญในกองทัพ รัชกาลนี้มีเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ได้แก่ เรื่องที่สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงเป็นฝ่ายชนะ แต่ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่า จตุรงคบาทที่ตามเสด็จไม่ทันน่าจะเป็นขุนนางมอญ เพราะกองทหารมอญเป็นทหารกองหน้าทำหน้าที่

¹ ควอริช เวลส์. การปกครองและการบริหารของไทยสมัยโบราณ. 2527. หน้า 122.

² สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส. ไทยรบพม่า. หน้า 8 - 11.

³ แหล่งเดิม. หน้า 1.

รักษาพระองค์อุปราชวังหน้า ซึ่งสอดคล้องกับพระโอรสการตำแหน่งนายทหารหัวเมือง ที่ว่าทหารมอญเป็นหนึ่งในกองทหารอาสาซึ่งสังกัดออกญารามจุยวงศ์จางวางอาสา 6 เหล่า

เหตุผลอีกประการหนึ่ง เมื่อสมเด็จพระนารายณ์มหาราช วัดป่าแก้ว มาขอพระราชทานอภัยโทษแม่ทัพนายกองที่ติดตามไม่ทัน สมเด็จพระนเรศวรมหาราชโปรดให้ไปตีเมืองทวายและเมืองตะนาวศรีซึ่งเป็นหัวเมืองมอญ ผู้ที่ทำหน้าที่นี้จะต้องเป็นผู้ที่รู้จักภูมิประเทศและเส้นทางเดินทัพเป็นอย่างดี และในการรบครั้งนี้แม้ว่าจะถูกด้านทานจากพม่าแต่อยุธยาเป็นฝ่ายชนะ กองทหารที่เข้าร่วมรบในครั้งนี้น่าจะเป็นทหารมอญเหมือนกัน ข้อสังเกตนี้เป็นแต่เพียงข้อสันนิษฐาน ไม่มีเอกสารที่เป็นลายลักษณ์อักษรสนับสนุน

ในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช อยุธยามีความขัดแย้งกับล้านนาซึ่งมีเมืองเชียงใหม่เป็นราชธานี เนื่องจากกษัตริย์พม่าได้ยกทัพเข้ามายึดเชียงใหม่ซึ่งเป็นประเทศราชของอยุธยาในปี พ.ศ. 2175 แล้วแต่งตั้งเจ้าเมืองเชียงใหม่บริหารราชการแผ่นดินโดยมีฐานะเป็นประเทศราชของพม่า จนกระทั่ง พ.ศ. 2203 พวกจีนฮ่อ¹ ยกทัพมาตีเมืองพม่าเหตุการณ์ครั้งนี้มีผลกระทบต่อกองทัพพม่าที่ปกครองเชียงใหม่ เพราะเจ้าเมืองเชียงใหม่เกรงว่าฮ่ออาจจะยกกองทัพลงมาตีเชียงใหม่ด้วย แม้ว่ากองทัพพม่าจะมาช่วยรักษาเชียงใหม่แต่เมื่อพม่าเห็นว่าศึกครั้งนี้ใหญ่หลวงเกรงกำลังที่เกณฑ์ได้ในเมืองพม่าจะไม่พอต่อสู้ข้าศึก จึงมีพระราชโองการเรียกกองทัพพม่าที่มารักษาเชียงใหม่กลับไป เจ้าเมืองเชียงใหม่จึงแต่งเครื่องราชบรรณาการลงมายังกรุงศรีอยุธยาเพื่อขอความช่วยเหลือ และขอพระราชทานกองทัพไปช่วยป้องกันเมืองจากการรุกรานของพวกฮ่อ โอกาสเช่นนี้ทำให้สมเด็จพระนารายณ์มหาราชมองเห็นช่องทางที่จะได้เชียงใหม่กลับมาเป็นประเทศราชของไทยดังเดิม จึงโปรดให้จัดกองทัพอยุธยาเดินทางไปเชียงใหม่เมื่อ พ.ศ. 2203 ในครั้งนั้นกองทัพหน้าของอุปราชมีชื่อขุนนางที่มีหลักฐานว่าเป็นขุนนางมอญอย่างชัดเจนรวมไปกับกองทัพด้วยคือ สมิงพระราม ทำหน้าที่เป็นกองหน้า สมิงพัดบะเป็นกองหลัง² ข้อมูลนี้ทำให้ทราบว่ากองทัพหน้าของอยุธยาอย่างน้อยมีกองทหารมอญ กรมตั้งทองขวา ซึ่งมีสมิงพระรามเป็นเจ้ากรม และสมิงพัดบะเป็นปลัดกรมไปร่วมรบด้วย ส่วนสมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงมีพระประสงค์จะขึ้นไปมัสการพระพุทธชินราช จึงยกทัพตามไปประทับแรมที่เมืองพิษณุโลก

ขณะนั้นเหตุการณ์ได้เปลี่ยนไป กล่าวคือพม่าสามารถป้องกันศึกฮ่อได้ ทำให้เจ้าเมืองเชียงใหม่เกรงภัยจากพม่า จึงส่งข่าวให้ทูตเชียงใหม่ซึ่งเดินทางมาพร้อมกับกองทัพหน้าของอยุธยาหลบหนีไป เวลานั้นกองทัพหน้าของอยุธยาเดินทัพล่วงหน้าไปจนถึงเมืองกำแพงเพชรแล้วสมเด็จพระนารายณ์มหาราชจึงโปรดให้ออกญากลาใหม่ถืออาญาสิทธิรับเดินทางจากเมืองพิษณุโลกเพื่อสมทบกับกองทัพ

¹ ฮ่อ หมายถึง ชาวจีนในเขตมณฑลยูนนาน ประเทศจีน

² พระราชพงศาวดารฉบับพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เล่ม 2. 2535. หน้า 26.

หน้าเข้าตีเมืองเชียงใหม่ ท้าที่ออกญากลาโหมเป็นแม่ทัพ มีขุนนางมอญคือสมิงพระรามถูกส่งไปทำหน้าที่เป็นกองหน้าของทัพออกญากลาโหม ครั้งนั้นกองทัพอยุธยาไม่สามารถตีเมืองเชียงใหม่ได้สำเร็จ สมเด็จพระนารายณ์มหาราชได้ยกกองทัพออกจากพิษณุโลกไปยังเมืองสุโขทัย โปรดให้พระยาเกียรติเป็นนายทัพหน้า สมิงสามแผลกเป็นเกียกกายและให้พระยากำแพงเพชรเป็นนายกองทัพอใหญ่ ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่ากองทัพนี้มีกองทหารมอญคือ กรมตั้งทองซ้ายและสมุหนัญชีของกรมตั้งทองขวาเดินทางร่วมไปด้วย

กองทัพพระยากำแพงเพชรได้มาตั้งทัพที่ตำบลด่านอุมรุก* ในครั้งนั้นพญาเกียรติได้เกลี้ยกล่อมมอญชื่อสมิงคลองคูและสมิงกระเทิง ตลอดจนนายหมวดและไพร่ซึ่งเป็นชาวละว้า** ให้เข้าเป็นฝ่ายอยุธยา แล้วส่งนายหมวดชาวละว้าลงมาแจ้งพระนครศรีอยุธยา สมเด็จพระนารายณ์มหาราชจึงพระราชทานชื่อและดาบทองแก่สมิงคลองคูเป็นสมิงเทวศิริรักษ์ และสมิงกระเทิงเป็นสมิงภักดีชินทร์ พร้อมกับพระราชทานเงินให้ด้วย ส่วนไพร่พลละว้าคนอื่น ๆ ได้พระราชทานเสื้อผ้าให้ทุกคน แล้วโปรดให้กลับไปเกลี้ยกล่อมชายฉกรรจ์ชาวละว้าได้อีกเป็นจำนวนมาก¹

การบันทึกชื่อที่สามารถตรวจสอบได้อย่างแน่ชัดว่าเป็นขุนนางมอญ และมีศักดิ์นาที่ ทำให้ทราบว่าเป็นขุนนางมอญชั้นผู้ใหญ่ ทำให้สรุปได้ว่าขุนนางมอญมีบทบาทสำคัญในกองทหารหน้าของกองทัพอยุธยา ดังจะเห็นได้จากการทำสงครามในเวลาต่อมา

การทำสงครามกับพม่าที่เมืองไทรโยคในปี พ.ศ. 2205 สืบเนื่องมาจากคราวศึกยอมาตีราชธานีอังวะ ในปี พ.ศ. 2203 กษัตริย์พม่าโปรดให้เจ้าเมืองเมาะตะมะซึ่งเป็นคนพม่าเกณฑ์มอญขึ้นไปช่วยรักษาพระนครอังวะ พวกมอญไม่เต็มใจจะช่วยพม่าจึงพากันหลบหนีเป็นอันมาก เมื่อศึกยอมาตีลงเจ้าเมืองเมาะตะมะจึงสั่งให้จับกุมมอญที่หลบหนี เพื่อทำโทษตามอาญาศึกคือเอาไฟครอก พวกมอญจึงต่อสู้โดยเข้าปล้นเมืองเมาะตะมะ จับตัวเจ้าเมืองไว้ได้ แต่พม่ายกกองทัพมาปราบ มอญสู้ไม่ได้จึงอพยพครอบครัวรวมทั้งคุมตัวเจ้าเมืองเมาะตะมะเดินทางเข้ามายังอยุธยาทางด่านเจดีย์สามองค์ สมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงโปรดให้มอญกลุ่มนี้ไปตั้งบ้านเรือนที่สามโคก² วัดทอง³ และบริเวณคลองคูจาม⁴ ซึ่งอยู่นอกเกาะเมืองอยุธยา

การอพยพของชาวมอญในครั้งนี้เป็นสาเหตุให้อยุธยาต้องทำศึกกับพม่าที่ไทรโยค เมืองกาญจนบุรี สมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงโปรดให้ขุนนางนายกองมอญเก่าคุมกองทัพทหารมอญ

* ไม่ทราบสถานที่ตั้งชัดเจน

** เป็นชาวพื้นเมืองดั้งเดิมในภูมิภาคพื้นที่ทวีปเอเชียตะวันออกเฉียงใต้.

¹ พระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม 2. หน้า 28 - 29.

² สามโคกปัจจุบันเป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดปทุมธานี.

³ วัดทองอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของเกาะเมืองอยุธยา.

⁴ คลองคูจามอยู่ทางทิศใต้ของเกาะเมืองอยุธยา.

ออกไปรับมอญใหม่ที่อพยพมา สิ่งที่น่าสังเกตคือมอญเก่าเป็นพวกไหน เมื่อได้ตรวจสอบพบว่าออกญาโกษาธิบดีเหล็กเป็นแม่ทัพ จึงสามารถให้ความเห็นได้ว่ามอญเก่าก็คือพวกที่สืบเชื้อสายมาจากมอญที่เข้ามาในรัชสมัยสมเด็จพระมหาธรรมราชาเป็นต้นมา ทั้งนี้เพราะออกญาโกษาธิบดีเหล็กเป็นขุนนางที่มีเชื้อสายสืบมาจากพญาพระรามขุนนางมอญซึ่งสวามิภักดิ์สมเด็จพระนเรศวรในคราวประกาศอิสรภาพที่เมืองแครง เมื่อ พ.ศ. 2127 การที่สมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงโปรดให้ออกญาโกษาธิบดีเหล็กเป็นแม่ทัพไปรับมอญอพยพเข้ามาใหม่ จึงมีความเหมาะสม

ออกญาโกษาธิบดีเหล็กนอกจากจะมีบทบาทเป็นโกษาธิบดี (พระคลัง) ซึ่งจะกล่าวถึงในภายหลัง ยังมีบทบาทสำคัญในด้านการสู้รบกับพม่า ทั้งนี้เนื่องจากขุนนางผู้นี้เป็นผู้คุมกองทัพมอญ ดังจะเห็นได้จากที่สมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงโปรดให้ออกญาโกษาธิบดีเหล็กไปตีพม่าในปี พ.ศ. 2205 ในกองทัพของออกญาโกษาธิบดีเหล็ก มีขุนนางมอญตำแหน่งพญาเกียรติ พญาพระราม และบรรดาขุนนางมอญเก่าและขุนนางมอญใหม่ร่วมอยู่ด้วย ขุนนางมอญใหม่คงจะเป็นมอญที่เพิ่งอพยพมาในปีนั้น แม้ว่าออกญาโกษาธิบดีเหล็กจะตีกรุงอังวะไม่สำเร็จ แต่มีชาวมอญเข้ามาขอสวามิภักดิ์ต่อกองทัพไทย¹ ดังนั้นออกญาโกษาธิบดีเหล็กซึ่งเป็นขุนนางไทยเชื้อสายมอญ จึงเป็นผู้นึ่งที่มีอิทธิพลในรัชสมัยของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

เหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ที่กล่าวถึงนี้ แสดงให้เห็นบทบาทของขุนนางมอญในฐานะที่เป็นกองทหารหน้า

1.2 ทหารเรือ

ขุนนางมอญนอกจากจะมีบทบาทเป็นทหารกองหน้าแล้วยังมีบทบาทในการควบคุมไพร่พลซึ่งนำหน้าเป็นผีพายเรือพระที่นั่ง ได้มีไพร่ชาวมอญและชาวลาวที่ถูกกวาดต้อนมาอยู่ที่พระนครหรืออยุธยาทำหน้าที่เลี้ยงช้างและเป็นโขนเรือ² การทำหน้าที่เป็นโขนเรือมีความสำคัญเพราะอยุธยาเป็นเมืองน้ำมีแม่น้ำลำคลองเป็นทางคมนาคม ดังนั้นจึงเป็นพาหนะสำคัญที่ทุกบ้านเรือนไม่ว่าจะเป็นไพร่ ขุนนางหรือพระมหากษัตริย์จะต้องมีไว้ใช้ เดอ ชัวซีย์ กล่าวถึงเรื่องเรือว่า

“...สมเด็จพระเจ้ากรุงสยามทรงมีเรือบัลลังก์ทั้งดงามที่สุดในโลกและทรงมีเป็นจำนวนมาก เป็นเรือขนาดย่อมทำขึ้นจากซุงท่อนเดียวซึ่งมีความยาวมากอย่างน่าพิศวง เพราะมันบรรจุผีพายได้ถึงร้อยห้าสิบคน หัวเรือทำเยื้องสูงมาก และผู้ควบคุมหรือนายท้ายนั้น กระเทียมเท้าลงที่ท้ายเรือ ทำให้เรือสะท้านไปทั้งลำ...”³

¹ พระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม 2 . หน้า 38 - 39.

² คำให้การขุนหลวงหาวัด. 2515. หน้า 316.

³ เดอ ชัวซีย์. จดหมายเหตุรายวันการเดินทางไปสุโขทัยประเทศสยามในปี ค.ศ. 1685 และ 1686 ฉบับสมบูรณ์ 2516 หน้า 570.

เอกสารของ วัน วลีต ได้กล่าวถึงเหตุการณ์ในรัชสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราชที่เกี่ยวกับเรื่อง ฝีพายว่า

“...ทรงมีรับสั่งให้เตรียมเรือและเสด็จพร้อมทั้งขุนนางไปยังพะเนียด (ซึ่งเป็นโรงช้างและสถานที่ราชานิเชก) เพื่อประกาศสถาปนาพระองค์ขึ้นเป็นพระเจ้าแผ่นดินและให้ขุนนางสาบานว่าจะจงรักภักดีต่อพระองค์ตลอดไป เมื่อเสด็จถึงพะเนียดฝีพายของ พระนเรศวรเทียบเรือผิ ด พระองค์ก็ทรงเสด็จขึ้น ไม่ได้ทรงลงพระอาญาในเวลานั้นได้ทรงราชานิเชก ถูกต้องตามราชประเพณี เมื่อพระชนมายุได้ 35 พรรษา และทรงพระนามว่าพระนเรศวรราชอิรราช หลังจากพิธีราชานิเชกแล้วพระองค์มีรับสั่งให้เผาฝีพายเรือของพระองค์และฝีพายเรือหลวงลำอื่น ๆ ประมาณ 1,600 คน เสียทั้งเป็น ณ สถานที่นั้น พระองค์ทรงปรารภนาให้คณะขุนนางจดจำการลงพระอาญาครั้งนี้ไว้เป็นเยี่ยงอย่างการปกครองของพระองค์และจากนั้นพระองค์ก็เสด็จกลับพระราชวัง...”¹

เรื่องราวที่บันทึกไว้นี้เป็นเรื่องที่ต้องพิสูจน์ต่อไป แต่อย่างน้อยก็ทำให้ทราบว่ามีฝีพายเรือพระที่นั่งมีอยู่เป็นจำนวนมากสอดคล้องกับที่ เดอ ชัวซีย์ บันทึกไว้ เหตุการณ์นี้พระราชพงศาวดารกรุงเก่าฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์ บันทึกว่า “...ศักราช 955 มะเส็งศก (พ.ศ. 2136) วันจันทร์ ขึ้น 5 ค่ำ เดือน 10 เสด็จเกลิงพระมหาปราสาท ครั้นนั้นทรงพระโกรธแค้นมอญให้เผาอมอญเสียประมาณ 100...”²

เอกสารที่ยกมาข้างอิงนี้ สามารถสรุปได้ชัดเจนว่ามีฝีพายเรือพระที่นั่งเป็นไพร่หลวงมอญ ในรัชสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราชมีบันทึกเกี่ยวกับการเดินทางขลมารคนหลายครั้งกล่าวคือ

(1) พ.ศ. 2121 สมเด็จพระนเรศวรมหาราชเสด็จไล่ตามจับออกญาจันจันตุ³ โดยทางเรือจนถึงปากแม่น้ำเจ้าพระยา

(2) เวลากลางคืน สมเด็จพระนเรศวรมหาราชเสด็จโดยเรือเล็กตรวจตราตามลำแม่น้ำ ขณะเกิดพายุใหญ่ฝนตกหนักไม่สามารถเสด็จกลับพระราชวังได้ จึงเสด็จพระราชดำเนินขึ้นไปพักยังกระท่อมหญิงชราคนหนึ่ง⁴

¹ วัน วลีต. พงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับวัน วลีต พ.ศ. 2182. 2523. หน้า 97.

² พระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐ. 2515. หน้า 468.

³ ออกญาจันจันตุเป็นชาวเขมร เข้ามาทำนุที่พระนครศรีอยุธยา ต่อมาขึ้นลำภาหนีออกไป อ่านเพิ่มเติม กรมศิลปากร. ประชุมพงศาวดารภาคที่ 82. หน้า 75.

⁴ อ่านรายละเอียดของเหตุการณ์ใน วัน วลีต. เล่มเดิม. หน้า 101 - 105.

(3) พ.ศ. 2134 สมเด็จพระนเรศวรมหาราชและสมเด็จพระเอกาทศรถเสด็จประพาสถึงตำบลสามร้อยยอดโดยสถลมารค¹ เป็นต้น

เมื่อศึกษาบทบาทของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ในสมัยที่ยังดำรงพระยศเป็นพระมหาอุปราชวังหน้า จนกระทั่งเสวยราชสมบัติเป็นพระมหากษัตริย์ จะสังเกตเห็นภาพของพระองค์เดินทางทั้งทางบกและทางน้ำ รวมทั้งการทำสงครามเพื่อป้องกันราชอาณาจักร และสงครามเพื่อควบคุมเมืองท่าชายฝั่งตะวันออก และเมืองท่าชายฝั่งตะวันตก เช่น เขมร ทวายและตะนาวศรี ซึ่งล้วนแต่ต้องใช้ฝีพายเป็นจำนวนมาก ฝีพายเหล่านี้น่าจะเป็นชาวมอญเป็นส่วนใหญ่ และผู้ที่ควบคุมกำกับฝีพายมอญเหล่านี้ได้แก่ขุนนางมอญ

ขุนนางผู้ควบคุมฝีพายมอญไพร่หลวงสังกัดกรมอาสาชาวต่างชาติ ซึ่งทหารในสังกัดกรมนี้ตลอดจนไพร่พล จะได้รับตราภูมิคุ้มห้ามเพื่อใช้แสดงแก่พนักงานผู้เก็บภาษีอากรเพื่อว่าจะได้ไม่ต้องเสียภาษีอากร² การใช้ชาวมอญเป็นฝีพายเรือพระที่นั่งดำเนินต่อมา ทั้งนี้จะเห็นได้จากภาพฝีพายปรากฏในบันทึกของ เดอ ลาลูแบร์ ราชทูตฝรั่งเศสที่เดินทางเข้ามายังอยุธยา เมื่อ พ.ศ. 2230 ตรงกับรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช มีข้อความเขียนไว้ว่า ปกวน (Peguan)³ ภาพนี้เป็นหลักฐานสำคัญที่พิสูจน์ได้ว่า สมัยอยุธยาแม้ว่าจะไม่มีเอกสารที่กล่าวให้ชัดเจนถึงเรือพระที่นั่ง ซึ่งใช้ฝีพายมอญ แต่สามารถสันนิษฐานได้ว่าเป็นกรมทหารอาสาสมัครรับมิดชอบเกี่ยวกับพายเรือเนื่องจากได้บันทึกเกี่ยวกับเรือตั้งท้ายขวาซึ่งเป็นเรือนำร่อง⁴ ทั้งนี้เนื่องจากการจัดขบวนเรือคล้ายกับการจัดกองทัพ ซึ่งมีทหารตั้งทองท้าย - ขวา เป็นกองหน้า นอกจากนี้ยังอาจสันนิษฐานได้จากการเก็บเรือพระที่นั่งและโรงเรือกระบวนต่าง ๆ ไว้ในโรง ซึ่งอยู่ที่วัดทองปูละและวัดประสาธ⁵ เฉพาะวัดทองปูละมีหลักฐานชัดเจนว่าเป็นชุมชนมอญใหญ่ชุมชนหนึ่ง⁶ ซึ่งสมเด็จพระนารายณ์มหาราชโปรดให้ตั้งถิ่นฐาน เมื่อ พ.ศ. 2201 มอญเหล่านี้มีผู้นำ

¹ คณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์ไทยฯ. สมเด็จพระนเรศวรมหาราช 400 ปี ของการครองราชย์. 2533. หน้า 111.

² คณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์ไทยฯ, สำนักเลขาธิการ นายกรัฐมนตรี. คำให้การขุนหลวงวัดประดู่ทรงธรรม เอกสารหอหลวง. 2534. หน้า 8

³ ชาวตะวันตกใช้คำเรียกพวกมอญว่า Peguan แต่คนไทยเรียกว่า พะโค.

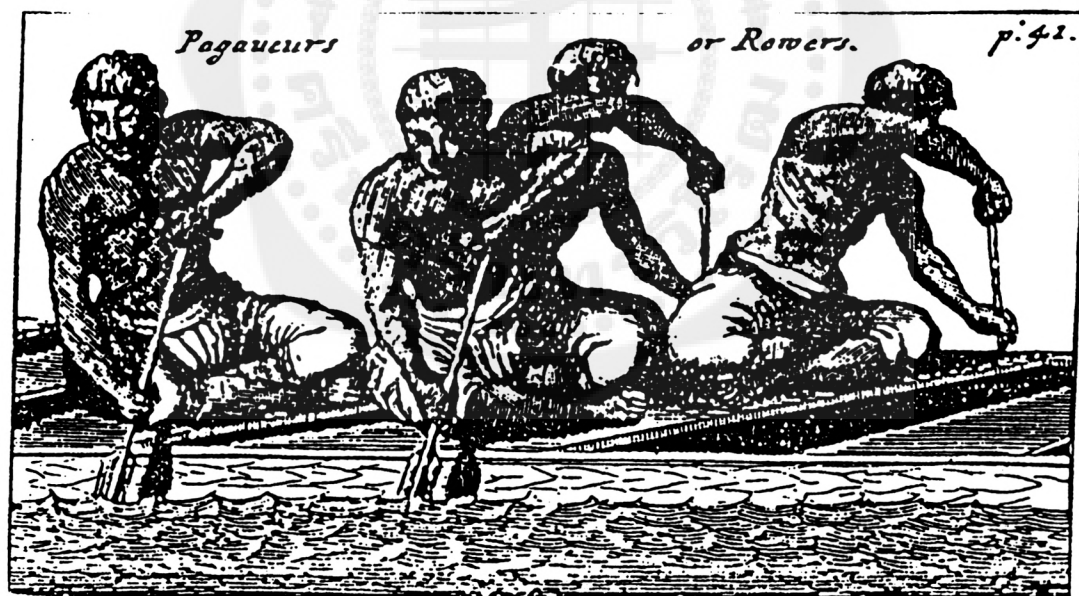
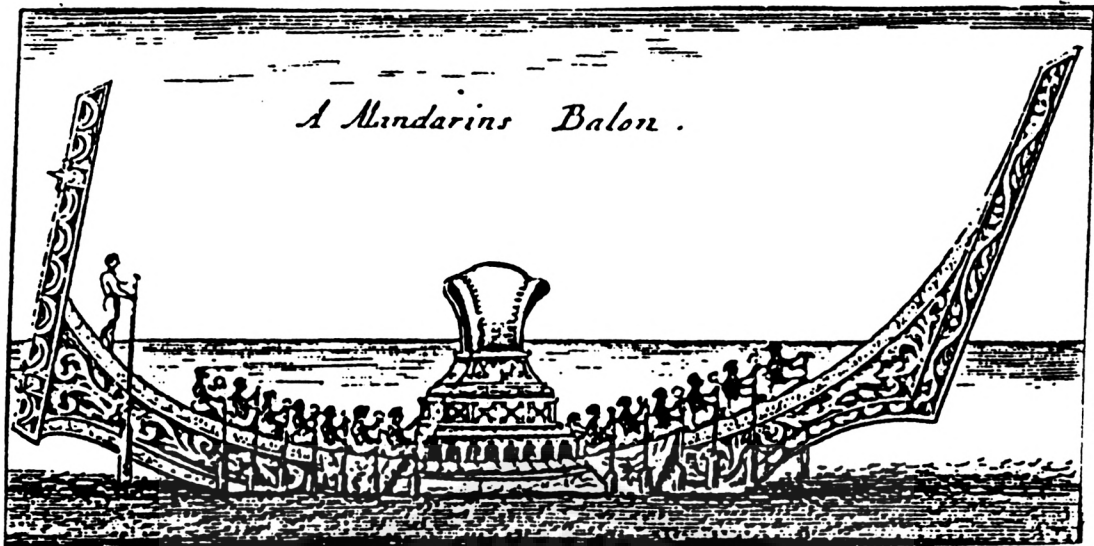
⁴ คำให้การขุนหลวงวัดประดู่ทรงธรรม เอกสารจากหอหลวง. หน้า 58.

⁵ ต้นฉบับเขียนว่า วัดทองปูละ ส่วนวัดประสาธตรวจไม่พบ.

คำให้การขุนหลวงวัดประดู่ทรงธรรม เอกสารจากหอหลวง. หน้า 22.

⁶ พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา บันทึกว่าให้สมิงนายอำเภอ 11 คนและชาวมอญประมาณ 10,000 คนตั้งถิ่นฐานที่สามโคก คลองคูขาม และที่วัดทองปูละ

พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม 2. หน้า 120.

ภาพประกอบ ภาพฝีพายชาวมอญ (Pagaucurs)

ที่มา : De La Loubere. The Kingdom of Siam. London : Oxford University Press, 1969.

p. 40 - 41.

ซึ่งได้เข้ารับราชการเป็นขุนนาง ลูกหลานของขุนนางมอญที่ชุมชนวัดทองปูกงจะเป็นขุนนางผู้ดูแลเกี่ยวกับเรือพระที่นั่งและเรือที่ใช้ในกระบวนเรือ รวมทั้งไพร่พลมอญที่เป็นฝีพายด้วย ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องทหารบก ทหารเรือ ในสมัยอยุธยาไม่มีหลักฐานว่ามีการแบ่งทหารออกเป็นทหารบก ทหารเรือ ดังนั้นขุนนางมอญที่เป็นกองหน้าจึงน่าจะมีหน้าที่รบทางเรือด้วย

1.3 ทหารม้า

ในบันทึกของ เดอ ลาลูแบร์ กล่าวว่ากองทัพอยุธยา ม้ามีอยู่เพียงเล็กน้อยเท่านั้น อันที่จริงแล้วทั้งคนไทย ลาวและเขมร ก็ดูเหมือนจะไม่เข้าใจการใช้ม้าในสงคราม¹ การใช้ม้านี้มีหลักฐานที่ทำให้ทราบว่าในรัชการสมเด็จพระนารายณ์มหาราชได้มีขุนนางมอญทำหน้าที่เป็นทหารม้าสังกัดกรมพระอัครราชขวา เจ้ากรมมีตำแหน่งและราชทินนามว่าออกขุนาญพาชี² อยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของออกญาเม็ง³ ทหารม้าเหล่านี้ เดอ ลาลูแบร์ บอกว่าทำหน้าที่เป็นทหารม้ารักษาพระองค์ ซึ่งอาจจะเข้าใจปะปนกับทหารม้าชาวอินทรี⁴ แต่จุดมุ่งหมายที่ขุนนางมอญมีตำแหน่งในกรมพระอัครราชขวา คงเป็นไปเพื่อประโยชน์ในการควบคุม “ม้าเร็ว” ซึ่งมีหน้าที่ส่งข่าวราชการอย่างรีบด่วน หลักฐานที่ปรากฏในเอกสารของ เดอ ลาลูแบร์ นี้มีประโยชน์ทำให้ทราบว่าในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ได้มีการปรับปรุงการส่งข่าวโดยเฉพาะเรื่องการศึกษาเกี่ยวกับม้า ดังนั้นขุนนางมอญจึงมีหน้าที่เป็นทหารด้วย

¹ เดอ ลาลูแบร์. เล่มเดิม. หน้า 433.

² แหล่งเดิม.

³ คำว่า เม็ง หมายถึง มอญ.

บันทึกของ เดอ ลาลูแบร์ ให้ข้อมูลว่าออกญาเม็งคนนี้เป็นคนละคนกับผู้ที่ตั้งโรงหญิงโตเกณต์และในบันทึกนี้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า กองทหารม้าอีกกองหนึ่งมีออกขุนาญพิธวราชหรือตามที่ชาวบ้านเรียกว่าออกขุนาญแพทวราชเป็นเจ้ากรมอัครราชซ้าย อยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของออกญาลาว สมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงจัดให้ทหารม้ากองนี้มีจำนวนมากที่สุดเท่าที่จะหาเข้ามาให้ได้

⁴ อิบนิ มุหัมมัด อิบรอฮีม. “สำเนาภษัตยส์ลยมาน” ความสัมพันธ์ของมุสลิมทางประวัติศาสตร์และวรรณคดีไทย และสำเนาภษัตยส์ลยมาน. 2517. หน้า 153.

1.4 ทหารอาทมาต

หน่วยงานอีกหน่วยหนึ่งซึ่งไม่ปรากฏอยู่ในกฎหมายตราสามดวง แต่เชื่อว่าเป็นหน่วยงานที่อยู่ภายใต้การควบคุมของขุนนางมอญคือ กรมอาทมาต¹ ซึ่งมีมาตั้งแต่สมัยอยุธยา² กรมนี้อยู่ภายใต้กรมทหารหน้าของกองทหารอาสาสมัคร ซึ่งแต่งตั้งขุนนางไปเป็นนายด่าน ทำหน้าที่สืบข่าวสอดแนมข้าศึก ซึ่งเหมาะกับสถานการณ์บ้านเมืองที่มีพม่าเป็นข้าศึกสำคัญ การติดต่อระหว่างกรมอาทมาตกับนายด่านใช้ม้าเร็วหรือเรือเร็วเป็นพาหนะ แต่ในขณะที่บ้านเมืองปราศจากสงคราม ขุนนางกรมอาทมาตยังมีหน้าที่ตระเวนสกัดจับโจรผู้ร้ายคล้ายตำรวจในปัจจุบัน

เหตุการณ์ในประวัติศาสตร์เกี่ยวกับทหารอาทมาต เช่น ครั้งออกญาโกษาธิบดีเหล็กเป็นแม่ทัพใหญ่ยกไปตีพม่า ระหว่างการโจมตีพม่า ออกญาสินราชเดโช นายกองหน้าของอยุธยาถูกข้าศึกจับตัวได้ ออกญาโกษาธิบดีเหล็กได้จัดม้าเร็วถือหนังสือกราบทูลให้สมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงทราบว่าจะออกญาสินราชเดโชถูกพม่าจับ ต่อมาออกญาสินราชเดโชหนีออกมาได้ ปรากฏว่าในวันนั้นม้าเร็วที่ถือหนังสือพวกหลังถึงพระนครศรีอยุธยาในวันเดียวกับพวกแรกช้ากว่ากันประมาณ 3 นาฬิกาเศษ³ เรื่องนี้แม้ว่าจะมีการอ้างถึงคาถาอาคมที่ทำให้ออกญาผู้นี้หนีรอดออกมาได้ แต่สาระของเรื่องอยู่ตรงที่หลักฐานเกี่ยวกับทหารอาทมาตและม้าเร็วเป็นทหารที่มีประสิทธิภาพในการสืบข่าวสอดแนมและส่งข่าว

ในปลายสมัยกรุงศรีอยุธยา เมื่อปี พ.ศ. 2302 พม่ายกทัพยึดเมืองทวาย มะริดและตะนาวศรีได้ กองทัพหลวงของพระเจ้าอลองพญาได้ยกมาล้อมกรุงศรีอยุธยา สมเด็จพระที่นั่งสุริยาศน์อมรินทร์ จึงเชิญเจ้าฟ้าอุทุมพรซึ่งทรงผนวชอยู่ออกมาช่วยป้องกันพระนครในครั้งนั้นมีขุนนาง ดังเช่น พระยาตะนาวศรี⁴ ซึ่งทำหน้าที่เป็นเกียกกาย เป็นแม่กองคุมคนรวบรวมเสบียงอาหารแล้วส่งไปให้กองทัพอยุธยา นอกจากนี้ยังมีกองร้อยทหารม้าหนึ่งร้อยซึ่งคงจะมีขุนนางมอญ สังกัดกรมพระอิศวราชชา⁵ ร่วมอยู่ด้วย เตรียม

¹ อาทมาต เป็นภาษามอญ แปลว่า ลับ.

อานันท์ วิริยะพิณิจ. การศึกษาวิเคราะห์การทำสงครามระหว่างไทยกับพม่า. 2521. หน้า 93- 95.

คำอธิบายนี้สอดคล้องกับคำอธิบายซึ่งสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพได้ประทานอธิบายว่า กรมอาทมาตทำหน้าที่ตรงตามที่ภาษาอังกฤษเรียกว่า Intelligence Service.

สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ. สารานุกรมไทย. เล่ม 12. 2504. หน้า 255.

² คำให้การขุนหลวงวัดประดู่ทรงธรรม เอกสารจากหอหลวง ตอนหนึ่งกล่าวว่า "...จึงเกณฑ์พวกพลทหารอาทมาตเป็นอันมากให้ยกไปตั้งไว้ที่เพชรบุรี..."

คำให้การขุนหลวงวัดประดู่ทรงธรรม เอกสารจากหอหลวง. หน้า 67.

³ กรมศิลปากร. ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ 82 เรื่อง พระราชพงศาวดารกรุงสยาม จากต้นฉบับของบริติชมิวเซียมกรุงลอนดอน. 2537. หน้า 227 - 228.

⁴ ชื่อเดิมอาจเป็นออกญาตะนาวศรี ร่วมกับกองทหารอื่น ๆ อีก 8 กอง เพื่อต่อต้านพม่า.

คำให้การขุนหลวงวัดประดู่ทรงธรรม เอกสารจากหอหลวง. หน้า 66.

⁵ แหล่งเดิม. หน้า 67.

พร้อมเติมอัตราศึกส่วนที่เมืองราชบุรีแม่ทัพอยุธยาได้เกณฑ์พวกทหารอาทมาตมาตั้งมั่นอยู่ที่เพชรบุรี การรบครั้งนั้นขุนนางมอญมีบทบาทในการป้องกันพระนครร่วมกับขุนนางอื่น ๆ อย่างเข้มแข็ง

การพรรณนาวิเคราะห์ให้เห็นบทบาทขุนนางมอญอยุธยาในด้านการทหาร โดยใช้เอกสารสำคัญ ได้แก่กฎหมายตราสามดวงและเอกสารขึ้นต้นประเภทต่าง ๆ เช่น คำให้การชาวกรุงเก่า คำให้การขุนหลวงหาวัด คำให้การขุนหลวงวัดประดู่ทรงธรรม บันทึกชาวต่างชาติ และแผนที่โบราณ พบว่าข้อมูลเกี่ยวกับกิจกรรมทางทหาร จะเห็นได้อย่างชัดเจน ทั้งนี้เนื่องจากตั้งแต่รัชกาลสมเด็จพระมหาธรรมราชาเป็นต้นมาจนถึงสมัยอยุธยา อยุธยาทำสงครามครั้งสำคัญกับพม่าถึง 24 ครั้ง แต่บทบาททางด้านพลเรือนนั้นไม่มีข้อมูลจำกัด ผู้วิจัยจะทำการศึกษารุ่นนางมอญด้านพลเรือน เฉพาะที่มีเอกสารระบุไว้อย่างชัดเจนว่าเป็นขุนนางมอญ หรือสามารถสืบสวนได้ว่าเป็นขุนนางอยุธยาเชื้อสายมอญ แม้ว่าผู้วิจัยแน่ใจว่า จะต้องมิใช่ขุนนางมอญที่มีบทบาททั้งทางทหารและพลเรือน แต่เมื่อไม่มีเอกสารระบุไว้หรือไม่สามารถสืบสวนได้อย่างชัดเจน จึงไม่ทำการศึกษาเกี่ยวกับขุนนางผู้นั้น¹ ทั้งนี้เพื่อรักษาวินัยของการวิจัยทางประวัติศาสตร์ และเพื่อให้การศึกษาเกี่ยวกับขุนนางมอญอยุธยาเป็นไปอย่างเป็นรูปธรรมเช่นเดียวกับการศึกษามหาชนขุนนางมอญด้านการทหาร ผู้วิจัยจึงได้ศึกษามหาชนขุนนางมอญตามที่มีเอกสารระบุไว้ โดยแบ่งหน้าที่ดังนี้

2. บทบาทขุนนางมอญอยุธยาด้านพลเรือน

ขุนนางฝ่ายพลเรือน มีออกญาจักรีศรีอภัยราช² สมุหนายกเป็นหัวหน้าดูแลฝ่ายกิจการพลเรือน ควบคุมจตุสดมภ์ทั้งสี่ คือ

นครบาล มีออกญากรมราช ถือศักดินา 10,000¹ มีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการปกครองและรักษาความสงบภายใน ซึ่งจะต้องบังคับบัญชาไพร่บ้านพลเมืองซึ่งตั้งถิ่นฐานอยู่ในเขตพระนครและบริเวณโดยรอบ

¹ ดังเช่น ออกญาพระนายไว ซึ่งต้องโทษประหารในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม.

กรมศิลปากร. บันทึกเรื่องสัมพันธ์ไมตรีระหว่างระหว่างประเทศไทยกับนานาประเทศในศตวรรษ ที่ 17

เล่ม 1. 2512. หน้า 7 - 10.

ทั้งนี้เนื่องจากมีตำแหน่งขุนนาง ราชทินนาม เช่น “จมีนไว” แต่ขุนนางผู้ใหญ่ท่านนี้ มีคำว่า “นาย” แทรกอยู่ในราชทินนาม คำว่านายเป็นภาษามอญ ซึ่งเรียกผู้มีศักดิ์หรือผู้ที่เคารพนับถือ จึงเข้าใจว่าออกญาพระนายไวเป็นขุนนางมอญหรือเกี่ยวข้องกับมอญ.

นอกจากนี้ยังมีตำแหน่งขุนนางในกรมพะล้าห์ซึ่งชื่อพญารามจตุรงค์ ผู้วิจัยสังเกตว่าถ้ามีตำแหน่งและราชทินนามเพียงแต่พญารามก็อาจเป็นเจ้ากรมตั้งทองขวา แต่พญารามจตุรงค์จางวาง อาสา 6 เหล่า เป็นหัวหน้ากรมที่ขุนนางมอญขึ้นสังกัด.

กฎหมายตราสามดวง เล่ม 1. 2505. หน้า 280.

² เล่มเดิม. หน้า 224.

ธรรมาธิกรณ มีออกญาธรรมาธิบดี คักคินา 10,000² เป็นผู้รับผิดชอบมีหน้าที่โดยตรงเกี่ยวกับองค์พระมหากษัตริย์ ดูแลกิจการภายในพระราชวัง และคอยดูแลปฏิบัติให้เป็นไปตามกฎมนเทียรบาล

เกษตราธิการ มีออกญาพลเทพ ถือคักคินา 10,000³ เป็นผู้รับผิดชอบตรวจตราการทำไร่นาของราษฎรทั้งการออกกรรมสิทธิ์ในที่ดินให้ด้วย นอกจากนี้ยังดูแลเกี่ยวกับการเก็บข้าวขึ้นฉางหลวงเพื่อใช้เป็นเสบียงเมื่อเวลาเกิดศึกสงคราม ในสมัยโบราณใครทำนาต้องแบ่งข้าวส่งขึ้นฉางหลวงไว้สำหรับใช้ในราชการเรียกว่า “นางข้าว”⁴

โกษาธิบดีในพระโอยการตำแหน่งนาพลเรือน กฎหมายตราสามดวงได้เขียนตำแหน่งเจ้ากรมโกษาธิบดีเต็ม ดังนี้

ออกญาศรีธรรมราชเดชชาติอำมาตยานุชิตพิพิทรัตนราชโกษาธิบดีอภัยพิริยปรากกรมภาณุตราบัวแก้ว ถือคักคินา 10,000⁵

ตำแหน่งนี้คือ เจ้ากรมพระคลัง ซึ่งคนโดยทั่วไปเรียกว่าพระคลัง มีหน้าที่หลักคือการรับจ่ายและเก็บรักษาพระราชทรัพย์ซึ่งได้จากส่วย อากร การค้าขายทั้งภายในและต่างประเทศ ดังนั้นกรมพระคลัง จึงมีหน้าที่ครอบคลุมทั้งด้านการคลัง การพาณิชย์และการต่างประเทศ เนื่องจากเป็นหน่วยงานนี้ติดต่อกับต่างประเทศ จึงมีบันทึกของชาวต่างชาติที่กล่าวถึงพระคลัง ซึ่งเป็นประโยชน์ในการนำมาศึกษาเกี่ยวกับบทบาทขุนนางมอญ และทำให้มีข้อมูลเกี่ยวกับขุนนางมอญในกรมนี้มากที่สุด อาทิ

ออกญาโกษาธิบดีเหล็ก

เป็นบุตรเจ้าแม่วัดดุสิต⁶ ซึ่งเป็นพระนมของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชและเป็นพี่ชายของออกญาโกษาธิบดีปาน พระนมท่านนี้สมรสกับขุนนางมอญเชื้อสายพญาเกียรติพญาพระราม⁷ ซึ่งเข้ามาตั้งถิ่นฐานที่พระนครศรีอยุธยาในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ดังนั้นออกญาโกษาธิบดีเหล็กจึงเป็นขุนนางเชื้อสายมอญทางฝ่ายบิดา

¹ กฎหมายตราสามดวง เล่ม 1. 2505. หน้า 237.

² เล่มเดิม. หน้า 237.

³ เล่มเดิม. หน้า 231.

⁴ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาถนอมพิทยสุนทร. “ลักษณะการปกครองประเทศสยามแต่โบราณ,” ประวัติศาสตร์และการเมืองไทย. 2516. หน้า 21.

⁵ กฎหมายตราสามดวง เล่ม 1. หน้า 233.

⁶ พระนามเดิมคือ หม่อมเจ้าบัว พระนมเอกของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ต่อมาโปรดให้สถาปนาเลื่อนยศเป็นพระองค์เจ้าแล้วทูลลาไปสร้างตำหนักอยู่ใกล้อารามวัดดุสิตดวาม นอกกำแพงพระนครฝั่งตะวันออก คนทั่วไปจึงเรียกว่า เจ้าแม่วัดดุสิต.

⁷ Sir John Bowring. *The Kingdom and People of Siam*. Vol. I, 1969. P.65.

ในตอนที่ว่าด้วยบทบาทขุนนางมอญด้านการทหารได้เขียนถึงออกญาโกษาธิบดีเหล็ก ซึ่งขณะนั้นมีตำแหน่งเป็นจางวางมหาดเล็กเป็นแม่ทัพไปรบมอญพ่ายที่ไทยโยค เมื่อปี พ.ศ. 2205 และในปีเดียวกันนั้นเป็นแม่ทัพไปรบพม่าที่กรุงหงัวะ ภายหลังจากปี พ.ศ. 2220 เมื่อออกญาศรีเนาวรัตน์โกษาธิบดีชาวอิหร่านถึงอสัญกรรม สมเด็จพระนารายณ์มหาราชจึงแต่งตั้งให้รับตำแหน่งแทน เอกสารชาวต่างชาติ¹ ได้กล่าวชมเชยว่าออกญาโกษาธิบดีเหล็กเจดียวฉลาดมีสติปัญญาดีเลิศ มีความรู้ความชำนาญในราชการแผ่นดินและปฏิบัติราชการสนองพระมหากรุณาธิคุณได้อย่างเหมาะสม แต่บันทึกของชาวต่างชาติได้ให้รายละเอียดขุนนางมอญผู้นี้เพิ่มเติมว่าเป็นคนเกียจคร้าน ชอบสนุกมีความรุ่มหลงในการสะสมทรัพย์ และชอบรับของกำนัล² ด้วยอุปนิสัยดังกล่าวจึงเป็นเหตุให้ต้องพระอาญาถูกโบยอย่างหนักและถึงแก่อสัญกรรมเมื่อ พ.ศ. 2227

เรื่องราวเกี่ยวกับออกญาโกษาธิบดีเหล็ก ยังมีรายละเอียดอีกมากมาย แต่ในที่นี้ต้องการจะเสนอว่าในตอนเริ่มแรกรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ขุนนางมอญเข้ารับราชการเนื่องจากมีความชำนาญพิเศษในด้านการรบแต่เมื่อเวลาผ่านไป จนถึงรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ลูกหลานขุนนางมอญได้กลายเป็นขุนนางไทยเชื้อสายมอญ ซึ่งยังคงรักษาความชำนาญในด้านการรบไว้ได้ เช่นเดียวกับได้เรียนรู้ราชการและขนบธรรมเนียมปฏิบัติในราชสำนักอยุธยา

ออกญาโกษาธิบดีปาน

ขุนนางผู้นี้เป็นน้องชายของออกญาโกษาธิบดีเหล็ก ก่อนที่จะได้รับตำแหน่งออกญาโกษาธิบดีรับราชการอยู่ในกรมมหาดเล็ก แต่ไม่เป็นที่โปรดปรานของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช เพราะเป็นคนชอบสนุก เสพสุรา ชนไก่และจับผู้หญิง³ สันนิษฐานว่าคงจะย้ายมารับราชการในกรมโกษาธิบดีเมื่อคราวที่ออกญาโกษาธิบดีเหล็กรับราชการเป็นเจ้ากรม ทั้งนี้เนื่องจากเป็นขุนนางผู้หนึ่งที่ให้การต้อนรับเดอ โชมองต์ ราชทูตฝรั่งเศสที่เดินทางมาเข้าเฝ้าสมเด็จพระนารายณ์เมื่อ พ.ศ. 2228 ราชทูตเดอ โชมองต์ ได้ชมเชยขุนนางผู้นี้ว่า "...เมื่อเห็นขุนนางผู้นี้ก็รู้ว่าเป็นคนมีสกุลผู้ดีคิดเต็มตัว ทั้งรู้สึกว่าเป็นคนเฉลียวฉลาด ขุนนางผู้นี้ไม่ว่าพบเห็นอะไร ที่ไหน เป็นต้องจดลงสมุดทันที เป็นนิสัยที่ดีมาก ถ้า

¹ บาทหลวง ดาซาร์ต. จดหมายเหตุการเดินทางสู่ประเทศสยามของบาทหลวง ดาซาร์ต. 2517. หน้า 13. และเดอ แบส. บันทึกความทรงจำของบาทหลวง เดอ แบส เกี่ยวกับชีวิตและมรณกรรมของก้องสดังค์ ฟอลคอน. 2508. หน้า 41.

² เดอ แบส. บันทึกความทรงจำของบาทหลวงเดอ แบส เกี่ยวกับชีวิตและมรณกรรมของก้องสดังค์ฟอลคอน. 2508. หน้า 49 - 51.

แต่ เดอ ลาธุแบร์ กล่าวว่าสาเหตุที่ออกญาโกษาธิบดีเหล็กต้องโทษเนื่องจากเป็นผู้กับพระสนม.

เดอ ลาธุแบร์. เล่มเดิม. หน้า 329 - 330.

³ พงศาวดารไทย จดหมายเหตุเจ้าแม่วัดคุตติในสมัยกรุงศรีอยุธยา. 2482. หน้า 27 - 30.

ไปฝรั่งเศสกลับมาอาจมีรายงานถวายพระเจ้ากรุงสยามอย่างละเอียดลออ¹ บันทึกนี้สอดคล้องกับบันทึกของนายแพทย์เอนเยลเบิร์ต แกมเฟอร์ ซึ่งเดินทางมายังอยุธยาเมื่อ พ.ศ. 2233 ซึ่งตรงกับรัชสมัยพระเพทราชาและมีโอกาสได้พบขุนนางผู้หนึ่งที่ขณะนั้นดำรงตำแหน่งออกญาโกษาธิบดี โดยกล่าวว่า “...เป็นคนที่รูปร่างหน้าตางามกว่าคนสยามอื่น ๆ ที่ข้าพเจ้าพบเห็นมา อีกทั้งเป็นคนเข้าใจง่ายคล่องแคล่วด้วยเหตุนี้จึงได้รับเลือกเป็นราชทูตฝรั่งเศส...”²

ใน พ.ศ. 2229 ที่ออกญาโกษาธิบดีปานเดินทางไปถึงฝรั่งเศสในฐานะราชทูตไทย ขุนนางไทยเชื้อสายมอญผู้นี้มียศและราชทินนามเป็นออกพระวิสูตรสุนทรมีความสามารถในการเรียนรู้วิทยาการของชาวฝรั่งเศส มีความรู้เกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณีของฝรั่งเศส ขุนนางผู้นี้ได้รับยกย่องว่าประสบความสำเร็จในด้านเจรจาทางการทูต

สิ่งที่น่าสังเกตการที่ออกญาโกษาธิบดีปาน ได้มีโอกาสใกล้ชิดกับพวกฝรั่งเศสจึงอาจเป็นช่องทางสนับสนุนบุตรขุนนางมอญได้ไปเรียนวิชาของชาวตะวันตก ดังเช่นบุตรออกพระอัศวราชขวาไปเรียนวิชาทำน้ำพุ³ และมีบันทึกว่ามีชาวมอญเข้ารับนับถือศาสนาคริสต์⁴

บุตรหลานของออกญาโกษาธิบดีปาน รัชการในกรมพระคลังได้เลื่อนตำแหน่งสูงเป็นถึงเสนาบดีคลังในสมัยสมเด็จพระพุทธเจ้าเสือ ราชทินนามออกญาวงศาธิราช (ขุนทอง) ข้อมูลนี้ทำให้ทราบว่าในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช สมเด็จพระเพทราชาและสมเด็จพระพุทธเจ้าเสือ พวกขุนนางเชื้อสายมอญเข้าไปมีอิทธิพลอยู่ในกรมพระคลัง แต่บุตรคนหนึ่งของออกญาวงศาธิราชเข้ารับราชการในรัชกาลสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งปลัดทูลฉลองในกรมมหาดไทย⁵ ราชทินนามออกญาราชนิภูล (ทองคำ) บุตรชายคนหนึ่งปรากฏชื่อทองดี รัชการดำรงตำแหน่งเสนาบดีกรมมหาดไทย ราชทินนามหลวงพิณจักษุบุตรชายของท่านผู้นี้ภายหลังมีพระอิสริยยศเป็นถึงพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชและสมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาสุรสิงหนาท กรมพระราชวังบวรในรัชกาลที่ 1 แห่งพระบรมราชจักรี

สรุปได้ว่าบทบาทขุนนางมอญทั้งฝ่ายทหารและพลเรือน มีอำนาจหน้าที่เช่นเดียวกับขุนนางไทย โดยจะต้องปฏิบัติงานบังคับบัญชากรมกองต่าง ๆ การเก็บภาษีอากรที่อยู่ในบังคับบัญชาของตน ทำการพิจารณาตัดสินคดีและรายงานเรื่องราวที่มีผลกระทบต่อพระมหากษัตริย์ เช่น การยกยอกพระราชนิพนธ์

¹ กรมศิลปากร. ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ 65 เล่ม 33. หน้า 183.

² เอนเยลเบิร์ต แกมเฟอร์. ไทยในจดหมายเหตุแกมเฟอร์. 2508. หน้า 36.

³ เดอ ลาลูแบร์. เล่มเดิม. หน้า 433.

⁴ บาทหลวง เดอ ชัวซี. เล่มเดิม. หน้า 359 - 360.

⁵ กรมมหาดไทย หมายถึง กรมที่ทำหน้าที่ปกครองฝ่ายพลเรือนทั่วราชอาณาจักรมาแต่โบราณ ต่อมาบังคับบัญชาเฉพาะหัวเมืองฝ่ายเหนือทั้งฝ่ายทหารและพลเรือน.

ราชบัณฑิตยสถาน. สารานุกรมประวัติศาสตร์ไทย. 2537. หน้า 103.

การกบฏ และจากการศึกษาของ นิธิ เอียวศรีวงศ์ เกี่ยวกับมอญ ซึ่งได้สรุปว่าขุนนางมอญ¹ เป็นมีอิทธิพลและมีเครือข่ายโยงใยกับตระกูลขุนนางอื่น ๆ อย่างกว้างขวาง

3. บทบาททางการเมืองของขุนนางมอญในสมัยอยุธยา

ในระหว่างที่อยุธยาเป็นราชธานีตั้งแต่ปี พ.ศ. 1893 - 2310 มีการแย่งชิงอำนาจทางการเมืองภายใน เพื่อปราบดาภิเษกขึ้นเป็นพระมหากษัตริย์ รวมประมาณ 15 ครั้ง² โดยมีคู่อริ ได้แก่ พระมหากษัตริย์พระองค์เดิม พระบรมวงศานุวงศ์ และขุนนางเชื้อพระวงศ์

ภายหลังจากที่ชาวมอญเข้ามาตั้งถิ่นฐานที่พระนครศรีอยุธยาโดยมีผู้นำเข้ามารับราชการเป็นขุนนางมอญสังกัดวังหน้าในรัชกาลสมเด็จพระมหาธรรมราชาเป็นต้นมา ระยะเวลาดังกล่าวปัญหาเรื่องการเมืองภายในไม่ปรากฏให้เห็น ส่วนใหญ่เป็นเรื่องการทำสงครามสู้รบกับพม่าต่อมาในรัชสมัยสมเด็จพระนเรศวร ขุนนางมอญมีส่วนสำคัญในสงครามระหว่างอยุธยากับพม่าดังที่ได้พรรณนามาแล้ว แต่ในรัชกาลต่อมา สมเด็จพระเอกาทศรถ (พ.ศ. 2148 - 2153) ทรงสนพระทัยที่จะทำการปรับปรุงเรื่องการควบคุมไพร่พล การเก็บภาษีอากรทางการเมืองเกษตรและการค้า³ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการค้าระหว่างประเทศมากกว่าการทำสงคราม ในรัชการนี้จากกล่าวได้ว่าโชคที่บ้านเมืองว่างศึก ทั้งความขัดแย้งทางการเมืองก็ยังไม่ปรากฏให้เห็น จนกระทั่งสิ้นรัชกาลไปแล้วจึงเริ่มมีเค้าของความขัดแย้ง ในที่สุดพระโอรสองค์หนึ่งของพระองค์ได้ปราบดาภิเษกเป็นสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม (พ.ศ. 2153 - 2171)

3.1 ความสำคัญของขุนนางมอญในการควบคุมกำลังไพร่พล

ในระยะเริ่มแรกขุนนางมอญมีลักษณะแตกต่างจากขุนนางไทย คือ เป็นขุนนางต่างชาติสังกัดกองทหารอาสา มีหน้าที่เป็นทหารรักษาพระองค์ ทำการรบทั้งทางบก ทางเรือและลาดตระเวนรวมกันอยู่เป็นชุมชน คอวริช เวลส์ ให้ข้อสังเกตว่าในจำนวนทหารอาสาต่างชาติที่สำคัญที่สุดคือบรรดากรรมมอญ⁴ การให้ข้อสังเกตได้เช่นนี้ แต่ไม่ได้แสดงหลักฐานอาจเป็นการกล่าวอย่างเลื่อนลอย ดังนั้นจำเป็นที่จะต้องหาข้อมูลมาสนับสนุน ในจำนวนข้อมูลเกี่ยวกับมอญซึ่งมีไม่มาก สามารถทำการค้นคว้า

¹ นิธิ เอียวศรีวงศ์. การเมืองไทยสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี. 2528. หน้า 510 - 516.

² จากการศึกษาของ ณรงค์ พ่วงพิศ เรื่องการแย่งชิงอำนาจทางการเมืองในหมู่ผู้นำไทยระหว่าง พ.ศ. 1893 - 2310.

ณรงค์ พ่วงพิศ. ประวัติศาสตร์การปกครองและการเมืองไทย. 2527. หน้า 95 - 106.

³ วัน วลิต. พงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับวัน วลิต พ.ศ. 2182. 2523. หน้า 112.

⁴ คอวริช เวลส์. การปกครองและการบริหารของไทยสมัยโบราณ. 2527. หน้า 124.

โดยใช้วิธีเปรียบเทียบกับทหารอาสาชาติอื่น ๆ ในที่นี้จะเปรียบเทียบเฉพาะศักดิ์นาของหัวหน้าอาสาต่าง ชาติที่ปรากฏอยู่ในกฎหมายตราสามดวงดังนี้

เจ้าพระยามหาโยธา	มอญ	ศักดิ์นา	3,000
พระราชวังสรร	จาม	ศักดิ์นา	2,000
หลวงโชฎิกราชเศรษฐี	จีน	ศักดิ์นา	1,400
พระจุฬาราชมนตรี	แขก	ศักดิ์นา	1,400
พระเสนาภิมุข	ญีปุ่น	ศักดิ์นา	1,000
พระพิพิทเดชะ	ฝรั่ง	ศักดิ์นา	800 ¹

เมื่อเปรียบเทียบทั้งตำแหน่งและศักดิ์นาในระหว่างทหารอาสา พบว่าตำแหน่งและศักดิ์นาของ หัวหน้ามอญคือเจ้าพระยามหาโยธามากที่สุด ดังนั้นแม้ว่าการรวบรวมกฎหมายตราสามดวงเพิ่งจะทำ ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชอาจทำให้ศักดิ์นาของอาสาต่างชาติคลาด เคลื่อนไปบ้าง แต่ก็ยังเป็นข้อมูลได้ในชั้นหนึ่งว่ากรมทหารอาสาควบคุมกำลังไพร่พลได้มากที่สุด ใน ระบบศักดิ์นาของไทย การที่จะดูว่ากรมกองใดบังคับบัญชาไพร่พลมากน้อยขึ้นอยู่กับตำแหน่งและศักดิ์ นาของขุนนางเจ้ากรรมนั้น ในจำนวนกรมอาสาต่างชาติ หัวหน้ากรมทหารอาสาควบคุมมีตำแหน่งสูงสุด ด้วย ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าในจำนวนหน่วยรบที่เป็นทหารต่างชาติ กรมทหารอาสาควบคุมมีคนในสังกัดมาก ที่สุด จึงทำให้ขุนนางมอญมีความสำคัญ ดังที่ควอริช เวลส์ ได้ตั้งข้อสังเกตไว้

ดังที่ทราบกันโดยทั่วไปว่าในสมัยอยุธยากำลังคนมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจในฐานะที่เป็น ปัจจัย การผลิตและการรักษาความปลอดภัย กรมทหารอาสาควบคุมยังมีสมรรถนะในด้านการรบดังจะ เห็นได้จากการทำสงครามในรัชสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ซึ่งหมายถึงว่ากรมนี้จะต้องมีความ ขำนาญในด้านการบริหารควบคุมและระดมกำลังคน ซึ่งเป็นทั้งรากฐานและเป้าหมายของการปกครอง แบบศักดิ์นาอยุธยา ตลอดจนการประสานงานเช่นการจัดกระบวนทัพเรื่องการสอดแนมข่าวศึก การส่งม้า เร็วสะท้อนให้เห็นการบริหารจัดการของกองทหารมอญซึ่งเป็นไปอย่างรวดเร็ว เมื่อเทียบกับหน่วยงาน สลายจุดศตมภ์ ชาวต่างชาติจึงสังเกตได้ว่าชาวมอญมีความคล่องแคล่วกว่าชาวสยาม²

¹ กฎหมายตราสามดวง เล่ม 1. 2505. หน้า 278 - 325.

ข้อมูลที่ไว้เปรียบเทียบเป็นข้อมูลที่รวบรวมในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ ในสมัยอยุธยาหัวหน้ากองทหารมอญมี ยกเป็นออกญา ตำแหน่งจักรมอญ แต่ข้อมูลไม่ชัดเจน ยกเว้นแต่ในสมัยธนบุรีที่กล่าวถึงพระบำเรอภักดิ์ซึ่งได้เลื่อนขึ้น เป็นพระยาวรรมัญวงศ์ มียศเสมอจุดศตมภ์.

สุภรณ์ โอเจริญ. ชาวมอญในประเทศไทย: วิเคราะห์ฐานะและบทบาทในสังคมไทยตั้งแต่สมัยอยุธยา ตอนกลางถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น. 2519. หน้า 52.

² เดอ ชัวซี. เล่มเดิม. หน้า 562.

ขุนนางมอญควบคุมไพร่พลเป็นจำนวนเท่าไร ไม่มีเอกสารที่บ่งไว้อย่างชัดเจน แต่เมื่อพิจารณาจากจำนวนชาวมอญที่อพยพเข้ามามีตั้งถิ่นฐานครั้งสำคัญในอาณาจักรอยุธยาตั้งแต่รัชสมัยสมเด็จพระมหาธรรมราชาจนถึงรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ จะเป็นดังนี้

พ.ศ. 2127 พระมหาธรรมราชา	ไม่ทราบจำนวน ¹
พ.ศ. 2136 สมเด็จพระนเรศวรมหาราช	หลายพัน ²
พ.ศ. 2142 สมเด็จพระนเรศวรมหาราช	ไม่ทราบจำนวน ³
พ.ศ. 2175 สมเด็จพระเจ้าปราสาททอง	ไม่ทราบจำนวน ⁴
พ.ศ. 2201 สมเด็จพระนารายณ์มหาราช	จำนวน 6,000 ⁵
พ.ศ. 2290 สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ	จำนวน 400 ⁶
พ.ศ. 2300 สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ	จำนวน 1,000 เศษ ⁷
พ.ศ. 2301 สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ	ไม่ทราบจำนวน ⁸

เมื่อรวมจากตัวเลขที่ไม่ชัดเจนเหล่านี้แล้ว ทำให้สันนิษฐานได้แต่เพียงว่าคงจะมีชาวมอญอพยพเป็นจำนวนมากพอสมควร ทั้งนี้จะเห็นได้จากชาวฝรั่งเศสซึ่งเดินทางมาในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชได้บันทึกไว้ว่าราษฎรกว่าครึ่งหนึ่งของอาณาจักรอยุธยาเป็นชาวมอญซึ่งถูกกวาดต้อนจากการทำสงคราม⁹

ในระบบศักดินาอยุธยา ชาวมอญเหล่านี้เป็นไพร่หลวงต้องขึ้นสังกัดมูลนาย ด้วยเหตุนี้ผู้บังคับบัญชาของทหารอาสาสมัครจึงมีศักดินาสูงกว่าทหารอาสาชาติอื่น จากเหตุผลที่อธิบายมาแล้วนั้นขุนนางมอญจึงมีความสำคัญเพราะควบคุมกองกำลังและไพร่พลที่มีทั้งประสิทธิภาพและปริมาณดังเช่นมีหลักฐานว่าในบั้นปลายชีวิตของออกญาโกษาธิบดีเหล็ก มีไพร่พลข้าทาสในสังกัดถึง 8,000 คน¹⁰ และด้วย

¹ เดอ ชัวซี. เล่มเดิม. หน้า 582.

² สมเด็จพระนเรศวรมหาราช. ไทยรบพม่า. หน้า 91 - 99.

³ D.G.E' Hall, *Burma*. 1960, p.47 - 48. Harvey, *History of Burma*. 1967, p. 28 - 29.

⁴ สุภรณ์ โอเจริญ. เล่มเดิม. หน้า 52.

⁵ Phayre, *History of Burma*. 1967, p.134.

⁶ ทินฮอง. ประวัติศาสตร์พม่า. 2519. หน้า 95.

⁷ ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ 1 เล่ม 2. "พงศาวดารมอญพม่า," 2506. หน้า 82 - 83.

⁸ Hall, *Burma*. P.85 - 86, 89.

⁹ เดอ ชัวซี. เล่มเดิม. หน้า 582.

¹⁰ เดอ แบต. เล่มเดิม. หน้า 51 - 55.

ความสำคัญของขุนนางมอญดังกล่าวจึงถูกดึงเข้ามาพัวพันกับการเมืองภายในของอยุธยาเช่นเดียวกับขุนนางอาสาต่างชาติอื่น ๆ ดังเช่น ออกพระเสนาภิมุข หัวหน้าทหารอาสาญีปุ่น

3.2 บทบาททางการเมืองของขุนนางมอญในสมัยอยุธยา

ความสำคัญของขุนนางในการควบคุมไพร่พลที่มีจำนวนมาก ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองภายในอยุธยาตั้งแต่รัชกาลสมเด็จพระนเรศวรมหาราชเป็นต้นมา ทำให้ขุนนางในส่วนกลางมีอิทธิพลเพิ่มขึ้น แม้ว่าจะมีกฎหมายที่ควบคุมขุนนางอย่างเข้มงวด แต่ไม่มีผลในทางปฏิบัติ ทั้งนี้จะเห็นได้จากออกญากลาโหม (ปราชญ์ทอง) ได้เดินทางไปบ้านออกญาขุนเสนาภิมุขบ่อยครั้ง เพื่อเกลี้ยกล่อมให้เป็นพรรคพวก ทำการชิงราชสมบัติให้พระราชโอรสของสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม ในปี พ.ศ. 2171 เป็นต้น

3.2.1 การเข้าไปมีส่วนร่วมในการแย่งชิงราชสมบัติ

(1) การเข้าไปมีส่วนร่วมในการแย่งชิงราชสมบัติ ระหว่าง พ.ศ. 2171 - 2231

ระหว่างปี พ.ศ. 2171 - 2231 ได้มีการแย่งชิงอำนาจทางการเมืองครั้งสำคัญระหว่างพระศรีศิลป์ พระอนุชาสมเด็จพระเจ้าทรงธรรมกับฝ่ายพระโอรสได้แก่สมเด็จพระเชษฐาธิราชซึ่งมีขุนนางเชื้อพระวงศ์ ผู้ทรงอิทธิพลเป็นผู้สนับสนุน ขุนนางผู้นี้ต่อมาได้รับพระราชทานตำแหน่งเป็นออกญากลาโหมมีอำนาจมาก เมื่อมีความขัดแย้งกับสมเด็จพระเชษฐาธิราช ออกญากลาโหมจึงสมารถยึดอำนาจสำเร็จโทษพระเชษฐาธิราชแล้วเปลี่ยนรัชกาลแต่งตั้งพระอาทิตย์วงศ์ พระโอรสอีกองค์หนึ่งของสมเด็จพระเจ้าทรงธรรมขึ้นเป็นกษัตริย์ ในช่วงระยะเวลาเพียง 20 กว่าวันกษัตริย์พระองค์ใหม่ก็ถูกออกญากลาโหมปราบดาภิเษกเฉลิมพระนามเป็นสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง

การแย่งชิงอำนาจทางการเมืองในช่วงระยะเวลาดังกล่าว อาจพรรณนาวิเคราะห์ในประการแรกได้ว่า ขณะที่อำนาจของขุนนางเพิ่มพูนอยู่นั้น ขุนนางมอญซึ่งถูกดูดกลืนเข้าสู่ระบบไพร่ของอยุธยาโดยพระราโชบายของสมเด็จพระเอกาทศรถที่มีพระประสงค์จะให้พลเมืองไทยและชาวต่างชาติซึ่งมาตั้งถิ่นฐานขึ้นสังกัดมูลนาย ทำให้มีขุนนางมอญเข้ารับราชการในหน่วยงานอื่นนอกเหนือจากกองทหารมอญอาสา ปรากฏการณ์นี้ไม่ทราบแน่ชัดว่าเริ่มตั้งแต่รัชกาลใด แต่มีหลักฐานอ้างอิงได้ คือ ออกญาโกษาธิบดีเหล็กพระคลังในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราชซึ่งเป็นขุนนางมอญ² ขุนนางมอญจึงมีความสำคัญเพิ่มขึ้น คือมิใช่เฉพาะคุมกองกำลังพลไพร่พลแต่ยังมีอำนาจในด้านการ

¹ การศึกษาเรื่องราวตึกกำเนิดของพระเจ้าปราสาททอง มีหลักฐานว่าเป็นขุนนางเชื้อพระวงศ์.

² ดูคำจำกัดความในบทนำ หน้า ค เจียงจวน 3 ซึ่งอธิบายไว้ว่า ขุนนางมอญ หมายถึง ขุนนางมอญที่เข้ารับราชการในสมัยอยุธยา และขุนนางที่สืบเชื้อสายมาจากขุนนางมอญ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2127 ในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชเป็นต้นมา

ออกญาโกษาธิบดีเหล็กเป็นเชื้อสายของพญาพระราม ซึ่งเข้ารับราชการตั้งแต่รัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช.

ปกครอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการดูแลทรัพยากรของแผ่นดินด้วย ปัจจัยดังกล่าวจึงทำให้ขุนนางมอญถูกดึงเข้ามาพัวพันกับการแย่งชิงอำนาจทางการเมืองในปลายสมัยอยุธยาตอนกลางเป็นต้นมา

ประการที่สอง เกี่ยวกับการแย่งชิงอำนาจในปลายรัชกาลสมเด็จพระเอกาทศรถโดยกล่าวถึงพระศรีเสาวภาคย์และการปราบดาภิเษกในรัชกาลสมเด็จพระเจ้าทรงธรรมยังเป็นปัญหาในประวัติศาสตร์ว่ามีเหตุการณ์นี้เกิดขึ้นจริงหรือไม่ เนื่องกาเมื่อตรวจสอบพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับวัน วลัยต์ แล้ว ไม่มีเหตุการณ์เรื่องพระศรีเสาวภาคย์ ทั้งที่วัน วลัยต์ พรรณนาเหตุการณ์ในรัชกาลสมเด็จพระเอกาทศรถและรัชกาลสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม (วัน วลัยต์ เรียกว่า พระอินทราชา) ได้อย่างยืดเยื้อ ถ้าเหตุการณ์นี้เปลี่ยนแปลงแผ่นดินดังกล่าวเป็นเรื่องจริงก็น่าจะปรากฏอยู่ในบันทึกของวัน วลัยต์บ้าง ความไม่ชัดเจนเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ในช่วงระยะเวลาดังกล่าวทำให้มีข้อมูลไม่เพียงพอที่จะทำการศึกษาวิเคราะห์บทบาททางการเมืองของขุนนางมอญในสมัยอยุธยาภายหลังจากสิ้นรัชกาลสมเด็จพระเอกาทศรถ

ในรัชกาลสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม เกิดปัญหาในปลายรัชกาลเกี่ยวกับการสืบราชสมบัติ ปัญหานี้เป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดการขัดแย้งเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงแผ่นดินมาโดยตลอด ทั้งที่กฎมนเทียรบาลระบุผู้ที่มีสิทธิในครองราชสมบัติต่อมาคือพระอนุชา แต่พระมหากษัตริย์มีพระประสงค์จะให้พระโอรสสืบราชสมบัติแทน ดังเช่นในรัชกาลสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม พระองค์โปรดให้พระราชโอรส ซึ่งมีพระชนมายุเพียง 15 พรรษา ขึ้นครองราชย์ เอลิมพระนามเป็นสมเด็จพระเชษฐาธิราช การเมืองภายในอยุธยาจึงเริ่มต้นด้วยพระเจ้าแผ่นดินองค์ใหม่สั่งประหารชีวิตขุนนางอีกฝ่ายหนึ่งที่สนับสนุนให้พระศรีศิลป์ พระอนุชาของพระเจ้าทรงธรรมผู้มีตำแหน่งเป็นอุปราชวังหน้าขึ้นครองราช ฝ่ายขุนนางคนสำคัญผู้ที่สนับสนุนพระเชษฐาธิราชได้แก่ ออกญาศรีวิรวงศ์ (ภายหลังเป็นออกญากลาใหม่ ต่อมาได้ปราบดาภิเษกเป็นสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง) กับออกญาเสนาภิมุข เจ้ากรมอาสาราชญี่ปุ่น¹ ในการเปลี่ยนแปลงแผ่นดินครั้งนี้ไม่มีหลักฐานกล่าวถึงขุนนางมอญ แต่เมื่อตรวจสอบรายชื่อขุนนางชั้นผู้ใหญ่ 3 คน ที่ถูกสั่งประหารโทษฐานที่เป็นฝ่ายพระศรีศิลป์ ทำให้ได้ร่องรอยเกี่ยวกับผู้ที่มีคนเคารพนับถือ ส่วนขุนนางที่ถูกประหารอีก 2 คน โดยตำแหน่งแล้วเป็นผู้ควบคุมกองทหารอาสาสมัคร ได้แก่ ออกญากลาใหม่ และออกพระท้ายน้ำแม่ทัพม้า ซึ่งเป็นผู้ควบคุมกรมทหารม้ามอญ (เจ้ากรมมีราชทินนามว่า ออกขุนราชนาปะเจ้ากรมพระอัครราชขวา)² ด้วยเหตุที่ขุนนางมอญและผู้คุมกองกำลังมอญเป็นฝ่ายพระศรีศิลป์ซึ่งเป็นอุปราชวังหน้า จึงเข้าใจได้ว่าเหตุใดออกญาศรีวิรวงศ์ จึงใช้กองทหารอาสาญี่ปุ่นเข้าปราบปรามฝ่ายตรงกันข้าม พระศรีศิลป์ซึ่งเป็นรัชทายาทที่ถูกต้องตามกฎหมายมนเทียรบาลถูกจับกุม พระเชษฐาธิราชโปรดให้ส่งตัวไปคุมขังอยู่ในบ่อลึกที่เมืองเพชรบุรีเพื่อให้ออดตาย แต่มีขุนนาง

¹ สังข์ พัดมโนทัย. พระเจ้าปราสาททอง. 2516. หน้า 31 - 32.

² เดอ ลาลูแบร์. เล่มเดิม. หน้า 433.

ที่ออกหลวงมณฑล พระประยูรญาติใกล้ชิด¹ เป็นผู้มืบทบาทสำคัญในการช่วยเหลือพระศรีศิลป์ให้ออกจากบ่อนั้น โดยไปขอความช่วยเหลือจากพระสงฆ์ เหตุการณ์นี้วัน วลิต ได้บันทึกไว้ว่า “...แต่พวกพระสงฆ์รักพระปิตุลา* ขุนหลุม” ห่างจากบ่อนที่พระปิตุลาถูกขังอยู่หลายฟุตและทำทางคล้ายอุโมงใต้ดิน เมื่อถึงเวลาตีกก็พากันมาช่วยพระปิตุลา...”²

ในเวลาต่อมาพระศรีศิลป์ถูกจับได้อีกและถูกประหารชีวิต ออกหลวงมณฑลแตกทัพหนีไปทางประเทศสะแกกรัง*** แล้วไปอาศัยอยู่ที่ชายแดนหงสาวดี เส้นทางหนีของออกหลวงมณฑลเป็นเส้นทางที่มุ่งสู่ชุมชนมอญ ดังนั้นแม้ว่าไม่มีหลักฐานที่ชัดเจน แต่อาจวิเคราะห์ได้ว่าออกหลวงมณฑลนี้ ถ้าไม่ใช่ขุนนางเชื้อพระวงศ์ซึ่งมีเชื้อสายมอญ ก็จะต้องมีความคุ้นเคยเกี่ยวข้องกับพวกมอญ³ เช่นเดียวกับขุนนางผู้ใหญ่ 3 คน ที่ถูกประหารชีวิตไปแล้ว

เมื่อสมเด็จพระเชษฐาธิราชโปรดให้ประหารชีวิตออกญากลาโหมมาแล้วได้พระราชทานตำแหน่งให้แก่ออกญาศรีวังศ์ ส่วนตำแหน่งออกญาศรีวังศ์พระราชทานให้แก่น้องชายของออกญากลาโหมคนใหม่ อำนาจของออกญากลาโหมจึงมีอย่างสิ้นเหลือในการคุมกองกำลังทั้งยังได้กองทหารอาสาญี่ปุ่นซึ่งเป็นทหารอาสาต่างชาติที่มีสมรรถภาพในการรบกองหนึ่งเข้าร่วมเป็นพันธมิตร แต่เมื่อออกญากลาโหมแสดงความสนใจในราชบัลลังก์ กองทหารอาสาญี่ปุ่นซึ่งมีออกญาเสนาภิมุขเป็นเจ้ากรมกลับมีท่าทีไม่ยอมรับอำนาจเพราะยังคงสนับสนุนฝ่ายพระโอรสของสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม ออกญากลาโหมได้กำจัดขุนนางญี่ปุ่นให้พ้นทางโดยเผ่าทูตให้สมเด็จพระเชษฐาธิราชส่งออกญาเสนาภิมุขไปเป็นเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช เมื่อขุนนางผู้นี้สิ้นชีวิตในเวลาต่อมา ออกญากลาโหมจึงสามารถปราบดาภิเษกเป็นสมเด็จพระเจ้าปราสาททองพร้อมทั้งปราบปรามกองทหารอาสาญี่ปุ่นได้อย่างเด็ดขาดโดยการเผาหมู่บ้านญี่ปุ่นที่อยุธยาเมื่อ พ.ศ. 2175

ความไม่แน่นอนเกี่ยวกับพันธมิตรทางการเมือง จะเห็นได้จากในขณะที่สมเด็จพระเจ้าปราสาททองมีความขัดแย้งกับญี่ปุ่น แต่ต่อมากลับมีเหตุการณ์ที่แสดงให้เห็นว่าพระองค์มีความสัมพันธ์อันดีกับกลุ่มมอญ ดังจะเห็นได้จาก

(1) สมเด็จพระเจ้าปราสาททอง ทรงเลือกแม่มเอกของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชคนหนึ่งคือ เจ้าแม่วัดดุสิต ซึ่งสมรสกับผู้สืบเชื้อสายมาจากพญาพระรามขุนนางมอญผู้เข้ามาสวามิภักดิ์ สมเด็จพระนเรศวรคราวประกาศอิสรภาพที่เมืองแครง

¹ วัน วลิต. ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ 79 จดหมายเหตุวันวลิต (ฉบับสมบูรณ์). 2515. หน้า 16.

* หมายถึง พระศรีศิลป์.

** ออกหลวงมณฑลเป็นผู้ควบคุมการขุดอุโมงค์..

² วัน วลิต. เล่มเดิม. หน้า 123.

*** ประเทศสะแกกรัง อยู่ในจังหวัดอุทัยธานี

³ วัน วลิต. เล่มเดิม. หน้า 123.

(2) รัชกาลพระเจ้าปราสาททองมีมอญอพยพเข้ามายังกรุงศรีอยุธยาใน พ.ศ.2175 เนื่องจากก่อกองกบฏต่อพม่าในรัชการพระเจ้าสุทโธธรรมราชา (Thalum พ.ศ. 2172-2191) กษัตริย์แห่งพม่า กบฏมอญถูกปราบอย่างรวดเร็ว ชาวมอญบางส่วนได้อพยพเข้ามาสู่อาณาจักรอยุธยา แต่ไม่ทราบจำนวนที่แน่นอน¹ พม่าส่งทูตเข้ามาขอให้ไทยส่งมอญเหล่านั้นคืนกลับ แต่พระเจ้าปราสาททองทรงปฏิเสธและได้พระราชทานที่ดินให้ตั้งภูมิลำเนาแต่ไม่มีหลักฐานบอกไว้ว่าโปรดให้ตั้งบ้านเรือนอยู่ที่ไหน

(3) การยกทัพโจมตีอาณาจักรปัตตานี พ.ศ. 2177 มีทัพออกญากลาโหม ออกญาพระคลัง และออกญารามจุรงค์ เจ้ากรมอาสา 6 เหล่า กองทหารมอญซึ่งสังกัดกรมทหารอาสาต่างชาติ ถูกเกณฑ์เข้าไปในกองทัพด้วย โดยเป็นขุนนางจากกรมอาทมาต² ตัวอย่างที่ยกมากล่าวแสดงให้เห็นว่า ขุนนางมอญยังคงมีบทบาทสำคัญอยู่ในกองทัพอยุธยา

ในรัชสมัยอันยาวนานของสมเด็จพระเจ้าปราสาททองได้ปรับปรุงการค้าด้านการต่างประเทศและพัฒนาการค้าฝั่งทะเลด้านตะวันตกบริเวณ มะริด ทวาย และตะนาวศรีติดต่อกับพ่อค้าอินเดีย อาหรับ เปอร์เซีย และยุโรป ซึ่งนำความมั่งคั่งมาสู่ท้องพระคลัง

เมื่อรัชกาลของสมเด็จพระเจ้าปราสาททองสิ้นสุดลง (พ.ศ. 2172 - 2199) ปัญหาเกี่ยวกับการสืบราชสมบัติได้เริ่มขึ้นอีก³ เนื่องจากพระองค์ปกครองด้วยอำนาจที่เด็ดขาด ขุนนางจึงต้องปฏิบัติตามพระราชประสงค์ที่จะให้เจ้าฟ้าไชยพระโอรสองค์โตขึ้นครองราชย์ขณะนั้นพระศรีสุธรรมราชามีฐานะเป็นอุปราชวังหน้า เชื้อพระวงศ์ผู้นี้จะเป็นคนเดียวกันกับผู้ดำรงตำแหน่งออกญาศรีวรวงศ์ เมื่อคราวที่สมเด็จพระเจ้าปราสาททองได้เลื่อนเป็นออกญากลาโหม (ในรัชกาลสมเด็จพระเชษฐาธิราชและมีบทบาทสำคัญในการเป็นผู้ช่วยออกญากลาโหมกำจัดขุนนางฝ่ายตรงข้าม จนสามารถปราบดาภิเษกเป็นสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง) ในต้นรัชกาลของสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง พระศรีสุธรรมราชาได้รับพระราชทานพระธิดาองค์หนึ่งของพระชนินุชราชของพระเจ้าทรงธรรมเป็นชายา พร้อมกับได้รับการสถาปนาเป็นอุปราชวังหน้า แต่เมื่อพระราชประสงค์ของสมเด็จพระเจ้าปราสาททองเปลี่ยนไป จึงเป็นช่องทางให้สมเด็จพระเจ้าฟ้าไชยสามารถทำการจกของล้อมวังแล้วขึ้นครองราชย์ได้อย่างรวดเร็ว ก่อนที่คู่แข่งทางการเมืองฝ่ายอื่นจะทันรู้ตัว แต่เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นไปในช่วงระยะเวลาอันสั้น เพราะพระศรีสุธรรมราชาสามารถปราบปรามสมเด็จพระเจ้าไชยแล้วปราบดาภิเษกขึ้นครองราชย์ โดยการ

¹ Phayre, *History of Burma*. 1967, p.134. อ้างในสุภรณ์ โอเจริญ. เล่มเดิม. หน้า 55.

² คู่มือแม่ทัพใน สังข์ ทัศนินัย. เล่มเดิม. หน้า 194 - 195.

³ ในกรณีที่พระมหากษัตริย์สวรรคต โดยไม่ได้แต่งตั้งผู้ใดให้เป็นรัชทายาท ออกญาอุปราชวัง พลเทพ จักรี และพระคลัง จะต้องปฏิบัติพระราชกิจแทนพระเจ้าแผ่นดินไปจนกว่าที่ประชุมขุนนางจะเลือกพระเจ้าแผ่นดินองค์ใหม่.

สังข์ ทัศนินัย. เล่มเดิม. หน้า 263.

สนับสนุนจากพระราชโอรสอีกองค์หนึ่งของสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง ซึ่งภายหลังปราบดาภิเษกเป็นสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

ในปี พ.ศ. 2199 อยุรยามีกษัตริย์ถึง 3 พระองค์ได้แก่ สมเด็จพระเจ้าฟ้าไชย สมเด็จพระศรีสุธรรมราชา และสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ในจำนวนกษัตริย์ทั้ง 3 พระองค์มีหลักฐานว่าสมเด็จพระนารายณ์มีความสัมพันธ์กับกองอาสาและชาวต่างชาติมากที่สุด ดังนั้นเมื่อคราวที่พระองค์สู้รบกับสมเด็จพระศรีสุธรรมราชา โดยอ้างเหตุผลว่าสมเด็จพระศรีสุธรรมราชาแสดงพระประสงค์ที่จะได้สมเด็จพระกัลยาณี พระภคินีร่วมพระชนนีของพระองค์เป็นพระชายา จึงปรากฏว่ามีทหารชาวอินทรีเข้าช่วยล้อมวังและใช้ปืนใหญ่ยิง การชิงอำนาจระหว่างสมเด็จพระนารายณ์มหาราชกับพระศรีสุธรรมราชา พระราชพงศาวดารได้ระบุชื่อขุนนางมอญที่ได้เข้ามาอาสาสมเด็จพระนารายณ์มหาราชในการก่อรัฐประหารครั้งนี้ โดยสามารถตรวจสอบกับทำเนียบศักดินาในกฎหมายตราสามดวง ได้แก่ ขุนเสนายักษ์ ซึ่งในทำเนียบคือ สมิงเสนะไชย ปลัดกองกรมตั้งทองซ้าย พระยานันทกะยอสุ พระยาอันทกะถาง เกี่ยวข้องกับกองทหารมอญโดยอาจเป็นกรมใดกรมหนึ่งของกองมอญ¹ และในบันทึกของอาลักษณ์ราชทูตอินทรีว่ามีตอนหนึ่งที่ให้ความเห็นว่า สมเด็จพระศรีสุธรรมราชาทรงปรึกษาราชบุตรเพื่อกำจัดพระนารายณ์แต่ “...มีชายคนหนึ่งที่เคยโตมาตั้งแต่เล็กพร้อมกับพระนารายณ์ นำข่าวไปบอกพระนารายณ์...”² ชายคนนี้ก็คือนอกญาโกษาธิบดีเหล็ก เมื่อเป็นดังนี้ทำให้ทราบว่ามีนอกจากทหาร อินทรี และทหารชาติอื่น ๆ แล้วสมเด็จพระนารายณ์ยังได้กำลังทหารมอญเข้าร่วมรบในครั้งนี้ด้วย ดังนั้นนอกญาโกษาธิบดีเหล็กจึงรับราชการเป็นขุนนางที่ทรงไว้วางพระทัยให้รับราชการทั้งด้านการทหารและพลเรือนจนได้รับตำแหน่งถึงออกพระคลัง ดังนั้นแม้ว่าในบันปลายชีวิตขุนนางผู้นี้จะต้องพระราชอาญาจนถึงแก่ตมกรรม แต่สมเด็จพระนารายณ์โปรดให้จัดงานศพอย่างสมเกียรติ งานศพนี้มีราชบุตรและขุนนางใหญ่น้อยมาประชุมเพลิงอย่างคับคั่ง มีการประดับประดาเชิงตะกอนอย่างงดงามและโปรดพระราชทานเพลิงศพด้วย จนเป็นที่แปลกใจของชาวต่างชาติ ทั้งนี้เนื่องจากอาจทรงมีพระราชประสงค์จะตอบแทนคุณความดีของนอกญาโกษาธิบดีเหล็กครั้งสุดท้ายโดยเฉพาะอย่างยิ่งความดีที่ได้สนับสนุนในการปลดปล่อยแผ่นดินในต้นรัชกาล

(2) การเข้าไปมีส่วนร่วมในการแย่งชิงราชสมบัติ ระหว่าง พ.ศ. 2231 - 2242

ปี พ.ศ. 2231 เป็นปีสุดท้ายของรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราชระยะเวลาดังกล่าวได้เกิดวิกฤตการณ์ทางการเมืองโดยมีปัจจัยสำคัญเนื่องมาจากการแข่งขันอำนาจของคนสองกลุ่ม

¹ นิธิ เอียวศรีวงศ์. การเมืองไทยสมัยพระนารายณ์. 2527. หน้า 39.

² อินนิ มุหัมมัด อิบรอฮีม “สำเนาจากษัตริย์สุลต่าน” ความสัมพันธ์ของมุสลิมทางประวัติศาสตร์และวรรณคดีไทย สำเนาจากษัตริย์สุลต่าน. 2517. หน้า 150.

ผลของความขัดแย้งนี้ทำให้ราชวงศ์ปราสาททองสิ้นสุดลง อำนาจทางการเมืองเปลี่ยนมาอยู่ในกลุ่มราชวงศ์บ้านพลูหลวงซึ่งสถาปนาโดยสมเด็จพระเพทราชา (พ.ศ. 2231 - 2246) แต่ถึงกระนั้นสมเด็จพระเพทราชาก็ยังถูกท้าทายอำนาจโดยคนมอญที่เรียกว่ากบฏพระธรรมเถียรและความขัดแย้งระหว่างสมเด็จพระเพทราชากับออกญาโกษาธิบดีปาน จนกระทั่งออกญาโกษาธิบดีปานสิ้นชีวิตในปี พ.ศ. 2242

(1) การยึดอำนาจโดยสมเด็จพระเพทราชา พ.ศ. 2231

ปลายรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช มีปัญหาเกี่ยวกับเรื่องการสืบราชสมบัติ ปัญหานี้พระองค์ทรงทราบและพยายามจะแก้ไข ทั้งนี้จะเห็นได้จากที่ทรงมีพระราชดำริให้พระราชธิดาองค์เดียวคือเจ้าฟ้ากรมหลวงโยธาเทพ อภิเษกกับพระอนุชา แต่พระอนุชาต้องราชทัณฑ์ โดยถูกกล่าวหาว่าลอบรักกับพระสนมองค์หนึ่งดังนั้นสมเด็จพระนารายณ์จึงจะโปรดให้อภิเษกกับพระปิย พระราชบุตรบุญธรรม แต่เจ้าฟ้ากรมหลวงโยธาเทพทรงปฏิเสธปัญหานี้เป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปในหมู่ผู้ศึกษาประวัติศาสตร์อยุธยา เช่นเดียวกับเรื่องการแข่งขันอำนาจทางการเมืองของกลุ่มต่าง ๆ ได้แก่ ฝ่ายออกญาวิไชเยนทร์สมุหนายกชาวกรีก ซึ่งจะยกพระปิยขึ้นเป็นกษัตริย์ เนื่องจากพระปิยจะเข้ารับเปลี่ยนศาสนาและเพื่อจะกำจัดกลุ่มพระเพทราชา จางวางกรมชลบทชาซึ่งแสดงตนเป็นศัตรูคัดค้านอย่างเปิดเผยเกี่ยวกับกรณีนี้ที่สมเด็จพระนารายณ์มหาราชโปรดให้กองทหารฝรั่งเศสมาประจำที่ป้อมเมืองบางกอก¹ ตามคำแนะนำของออกญาวิไชเยนทร์ โดยกลุ่มพระเพทราชาแสดงความประสงค์จะสนับสนุนพระอนุชาองค์หนึ่งของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชขึ้นเป็นกษัตริย์

ผู้เตรียมแย่งชิงอำนาจทั้งสองกลุ่มต่างเตรียมการอย่างรีบด่วนดังเช่นออกญาวิไชเยนทร์ได้ปรึกษากับนายพลเดฟาร์ช ชาวฝรั่งเศส ให้จัดเตรียมทหารฝรั่งเศสเพื่อยกขึ้นมาที่ลพบุรี ฝ่ายกลุ่มสมเด็จพระเพทราชาได้รับการสนับสนุนจากขุนนางราษฎรตลอดจนพระสงฆ์ นอกจากนี้พวกเขายังสนับสนุนฝ่ายพระเพทราชาเพื่อจะได้กำจัดฝรั่งเศสซึ่งเป็นศัตรูคู่แข่งทางการค้า² ในที่สุดออกญา วิไชเยนทร์ได้เปิดฉากรุก โดยกราบทูลสมเด็จพระนารายณ์มหาราชให้มีพระราชโองการเรียกนายพล เดฟาร์ชขึ้นมามวยอาวุธที่ลพบุรี ขุนหลวงสรศักดิ์บุตรชายของพระเพทราชาได้ทราบข่าวนี้จึงรีบนำความไปแจ้งให้บิดาทราบโดยด่วน³ สมเด็จพระเพทราชาจึงนำความไปปรึกษาพระสังฆราชแห่งลพบุรี แล้วเตรียมปิดช่องล้อมวัง ขณะที่เหตุการณ์ตรึงเครียดอยู่นั้น ออกญาวิไชเยนทร์รีบเข้าเฝ้าสมเด็จพระนารายณ์ โดยไม่ทราบว่ายฝ่ายพระเพทราชาได้จุกช่องล้อมวังไว้แล้ว ดังนั้นสมเด็จพระเพทราชาจึงสามารถควบคุมตัวออกญาวิไชเยนทร์ไว้ได้เหตุการณ์ในวันที่ออกญาวิไชเยนทร์ถูกจับกุม พระราช

¹ ขจร สุทพณัชร. ออกญาวิไชเยนทร์. 2527. หน้า 296 - 297.

² เดอ แบส. เล่มเดิม. หน้า 179 - 180.

³ กรมศิลปากร. ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ 27 เล่ม 16. หน้า 219.

⁴ เอนเฮลเบิร์ต แกมปีเฟอร์. ไทยในจดหมายเหตุแกมปีเฟอร์. 2508. หน้า 27.

พงศาวดารกรุงศรีอยุธยา กล่าวว่าราษฎรเป็นจำนวนมากจับอาวุธพากันยกเข้าไปในพระราชวัง ซึ่งถ้าตีความจากพระราชพงศาวดารการยึดอำนาจโดยสมเด็จพระเพทราชาเป็นไปในลักษณะที่ว่า ราษฎรมีความศรัทธาต่อพระสงฆ์ซึ่งสนับสนุนพระเพทราชา แต่บันทึกของบาทหลวง เดอ แบต ซึ่งมีโอกาสเข้าเฝ้าสมเด็จพระนารายณ์มหาราชได้บันทึกว่า เมื่อออกญาวิไชเยนทร์เข้าไปในพระราชวังแล้ว สมเด็จพระเพทราชาแกล้งทำเป็นชวนออกญาวิไชเยนทร์เดินเล่นสนทนากันบนเชิงเนินด้วยความแจ่มใสขณะเดียวกันออกญาโกษาธิบดีปานได้ออกหน่วยคุ้มกันว่าออกญาวิไชเยนทร์สั่งให้กลับไปรักษาการณ์ที่ทำเนียบ ส่วนสมเด็จพระนารายณ์มหาราชขณะนั้นถูกควบคุมพระองค์ไว้ในพระตำหนัก¹

เอกสารนี้มีประโยชน์มาก ที่ได้ให้ร่องรอยเกี่ยวกับขุนนางมอญซึ่งเข้ามาเกี่ยวข้องกับ การแย่งชิงอำนาจทางการเมืองในปลายรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราชซึ่งได้แก่ออกญาโกษาธิบดีปาน ขุนนางอยุธยาเชื้อสายมอญ ดังที่ได้กล่าวถึงประวัติมาแล้ว และสอดคล้องกับพระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา ที่ได้ให้ข้อมูลที่ทำให้ทราบว่า ก่อนจะทำการปิดช่องล้อมวัง ออกหลวงสรศักดิ์ได้ถามสมเด็จพระตะบะว่า ธรรมเนียมมอญถ้ากษัตริย์ประจวบแล้วจะปลัดแผ่นดินจะต้องทำอะไร คำแนะนำของสมเด็จพระตะบะก็คือต้องจุกช่องล้อมวัง² การทาบตามในลักษณะนี้ ออกหลวงสรศักดิ์จึงได้กำลังในการจุกช่องล้อมวังจากกำลังทหารมอญซึ่งเป็นลูกน้องของสมเด็จพระตะบะ ปลัดกรมตั้งทองขวา ซึ่งควบคุมคนประมาณ 300 เศษ เอกสารที่นำมาอ้างอิงทำให้ทราบว่า การยึดอำนาจของสมเด็จพระเพทราชา ไม่ใช่โดยการสนับสนุนจากเฉพาะชาวบ้านกลุ่มเดียวแต่ได้มีการจัดตั้งกองกำลังอย่างเป็นระบบ โดยได้รับการสนับสนุนจากขุนนางผู้ใหญ่ซึ่งมีขุนนางมอญเป็นกำลังสำคัญ ดังนั้นเมื่อพระเพทราชาปราบดาภิเษกขึ้นเป็นพระมหากษัตริย์ ออกญาโกษาธิบดีปาน จึงได้รับพระราชทานตำแหน่งเป็นออกญาพระคลัง

(2) ความขัดแย้งระหว่างพระเพทราชากับออกญาโกษาธิบดีปาน

การปราบดาภิเษกอย่างไม่โปร่งใสของสมเด็จพระเพทราชา โดยประหารเจ้าฟ้าเอกทัศแล้วตั้งตนขึ้นเป็นกษัตริย์ ทำให้ได้รับการต่อต้านจากขุนนางที่อยุธยา แต่เนื่องจากบุคลิกภาพของพระองค์เป็นผู้ที่มีสติปัญญารอบคอบและประพฤติดนุกดากุลเทศะ ในบรรดาชาวยุโรปที่กล่าวถึงพระเพทราชามักจะกล่าวตรงกันว่าเป็นคนฉลาดและกล้าหาญ พระองค์จึงแต่งตั้งขุนนางมอญที่ร่วมขจัดออกญาวิไชเยนทร์ให้มีตำแหน่งเป็นออกญาโกษาธิบดี แล้วโปรดให้ทำหน้าที่ขับไล่กองทหารฝรั่งเศสออกจากป้อมเมืองบางกอก แกมปีเฟอร์ซึ่งเดินทางมาถึงอยุธยาเมื่อ พ.ศ. 2233 ได้กล่าวถึงเหตุการณ์ที่

¹ เดอ แบต. เล่มเดิม. หน้า 226 - 231.

² พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม 2. 2535. หน้า 59.

ออกญาโกษาธิบดีรบกับพวกทหารฝรั่งเศสโดยใช้กำลังทหาร¹ล้อมป้อมฝรั่งเศสที่เมืองบางกอกเป็นเวลา นานถึง 2 เดือน ฝรั่งเศสจึงยอมจำนนเนื่องจากขาดเสบียงอาหาร เดอ ลาลูแบร์ ได้กล่าวถึงยุทธวิธีที่ ไทยถนัดว่า

“...ชาวสยามไม่เคยโจมตีป้อมค่ายหรือปราการเมืองใด ๆ อย่างจริงจังเต็ม
กำลังเลย ไม่ว่าป้อมปราการนั้นจะแบบบางเพียงใด จะทำได้ก็แต่กระบวน
ทบศใช้กลอุบายล่อลวง ซึ่งชาวสยามอยู่ข้างถนัดนัก หรือไม่ก็โดยความ
หิวโหยเมื่อพวกที่ถูกล้อมขาดเสบียงอาหารเท่านั้น...”²

แม้ว่าการวิจารณ์ของ เดอ ลาลูแบร์ จะเป็นไปในทำนองที่ทำให้การสู้รบครั้งนี้ไม่ค่อย
สง่างาม แต่ด้วยยุทธวิธีดังกล่าวทำให้ไทยสามารถขับไล่กองทหารฝรั่งเศสออกไปจากป้อมเมืองบาง
กอกได้สำเร็จ ผลงานความสำเร็จของออกญาโกษาธิบดีปานแม่ทัพที่ทำการรบกับกองทหารฝรั่งเศส
กลับเป็นผลร้ายต่อตนเอง เพราะทำให้สมเด็จพระเพทราชาเกิดความหวาดระแวง ประชุมพงศาวดาร
อยุธยา ภาคที่ 60 ได้ให้ข้อมูลว่า ขุนนางถูกลงพระอาญาไม่เลือกว่าเป็นขุนนางผู้ใหญ่ ผู้น้อย พระคลัง
และออกญาพิพัฒน์ ซึ่งเป็นผู้ช่วยถูกเฆี่ยนหลังเสมอ³ การที่สมเด็จพระเพทราชามีพระอารมณ์ฉุนเฉียว
หวาดระแวงขุนนาง สาเหตุประการหนึ่งอาจเนื่องมาจากอากาศแห้งแล้ง เกิดใช้ทรัพยากรหมดทั่ว ราช
อาณาจักร⁴ ผู้คนล้มตายจนไม่มีที่เผา ตามทุ่งนาเต็มไปด้วยซากศพ⁵ นอกจากนั้นยังเกิดข้าวยากหมาก
แพง ใจผู้ร้ายชุกชุม สถานการณ์ที่ไม่มั่นคงทางเศรษฐกิจและการเมืองภายใน ตลอดจนปัญหาที่เกิด
ขึ้นเช่นการสู้รบกับกองทหารฝรั่งเศส และการเกิดกบฏพระธรรมเถียรล้วนแต่กดดันสมเด็จพระเพทราชา
เป็นอย่างยิ่ง พระองค์คงจะมองเห็นว่าในขณะที่พระองค์ถูกต่อต้านพระราชอำนาจอยู่นั้น ออกญาโกษา
ธิบดีปานได้รับการยอมรับว่า มีความสามารถและเป็นที่ยอมรับในหมู่ราษฎร ทำให้สมเด็จพระเพทราชา
ไม่พอใจเกรงว่าอาจจะก่อการกบฏแย่งชิงราชสมบัติด้วยเหตุนี้จึงอาจเป็นเหตุให้ออกญาโกษาธิบดีปาน
มักถูกลงโทษเนื่อง ๆ เช่น คววหนึ่งทรงกริ้วถึงกับเอาพระแสงดาบตัดปลายจมูกออกญาโกษาธิบดีปาน
จึงจมูกแหว่ง และก่อนถึงแก่อสัญกรรม ขุนนางผู้นี้ถูกริบราชบาตรด้วยสาเหตุที่ไม่แน่ชัด บุตรและ

¹ ทหาร ได้แก่ ทหารแขกมัวร์ โดยฮอตันดาสันับสนุนอาวุธ. กรมศิลปากร. ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ 34
เล่ม 21. 2510. หน้า 279 - 280.

² เดอ ลาลูแบร์. เล่มเดิม. หน้า 411.

³ กรมศิลปากร. ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ 36 เล่ม 21. 2511 หน้า 207.

⁴ กรมศิลปากร. ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ 35 เล่ม 21. 2511 หน้า 97.

⁵ กรมศิลปากร. ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ 36 เล่ม 21. 2511 หน้า 207.

⁶ กรมศิลปากร. ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ 60 เล่ม 33. 2512. หน้า 191.

ภรรยาถูกจำขัง ในที่สุดก็ถึงแก่กรรมเมื่อ พ.ศ. 2242 พระเพทราชาไม่โปรดให้จัดงานศพตามพิธีทางศาสนา¹ ซึ่งเป็นเกียรติที่ขุนนางพึงจะได้รับ

แม้ว่าสมเด็จพระเพทราชาจะขจัดอำนาจของออกญาโกษาธิบดีปานได้สำเร็จแต่ขุนนางมอญก็ยังคงมีอิทธิพลในราชสำนักอยุธยาต่อมา ดังจะเห็นได้ว่าออกญาโกษาธิบดีในรัชกาลสมเด็จพระสรรเพชญ์ที่ 8 (พระเจ้าเสือ) ก็เป็นผู้ที่สืบเชื้อสายมาจากขุนนางมอญ

(3) การเข้าไปมีส่วนร่วมในการชิงราชสมบัติ ระหว่าง พ.ศ. 2275 - 2310

ก่อนที่จะกล่าวถึงบทบาททางการเมืองของขุนนางมอญในช่วงเวลา พ.ศ. 2275 - 2310 พระนามพระมหากษัตริย์อยุธยา ในช่วงเวลาดังกล่าวมีดังนี้

สมเด็จพระสรรเพชญ์ที่ 8 (พระเจ้าเสือ) ครองราชย์ระหว่าง พ.ศ. 2246 - 2251

สมเด็จพระสรรเพชญ์ที่ 9 (พระเจ้าอยู่หัวท้ายสระ) ครองราชย์ระหว่าง พ.ศ. 2251-2275

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ครองราชย์ระหว่าง พ.ศ. 2275 - 2301

สมเด็จพระเจ้าอุทุมพร ครองราชย์ในปี พ.ศ. 2301

สมเด็จพระที่นั่งสุริยาศน์อมรินทร์ ครองราชย์ระหว่าง พ.ศ. 2301 - 2310

ข้อมูลนี้จะทำให้เข้าใจเรื่องการแข่งขันอำนาจทางการเมืองในสมัยอยุธยาซึ่งมีขุนนางมอญเข้าไปเกี่ยวข้องได้ชัดเจนขึ้น

ในปี พ.ศ. 2275 ซึ่งเป็นปลายรัชกาลสมเด็จพระสรรเพชญ์ที่ 9 (พระเจ้าอยู่หัวท้ายสระ) ทรงโปรดให้สถาปนาเจ้าฟ้าอภัยพระโอรสเป็นพระมหากษัตริย์องค์ต่อไปแต่เจ้าฟ้าพร พระอนุชาของพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระซึ่งดำรงพระยศเป็นอุปราชวังหน้าไม่พอพระทัยดังนั้นเคียดแค้นจึงเริ่มขึ้น เมื่อพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระสวรรคต เจ้าฟ้าอภัยและเจ้าฟ้าปรเมศร์ซึ่งประทับอยู่ในพระบรมมหาราชวังจึงระดมไพร่พลเพื่อต่อสู้กับอุปราชวังหน้า การรบครั้งนั้นมีการปะทะกันอย่างดุเดือด กองทัพวังหน้าเกือบจะสู้ไม่ได้ แต่มีทหารชื่อออกขุนชำนาญณรงค์เป็นผู้อาสาพาทหารออกสู้รบกับทหารวังหลวงจนได้รับชัยชนะ ทหารผู้นี้ทำความดีความชอบในราชการต่อมาจนกระทั่งได้รับตำแหน่งเป็นเจ้าพระยาชำนาญบริรักษ์ว่าที่โกษาธิบดี นับเป็นขุนนางไทยคนแรกที่ได้รับตำแหน่งเป็นเจ้าพระยา ซึ่งเมื่อตรวจสอบกับพระไอยการตำแหน่งนาทหารหัวเมืองกฎหมายตามสามดวงไม่พบขุนนางตำแหน่งนี้ ดังนั้นคงจะเป็นตำแหน่งที่พระเจ้าอยู่หัวบรมโกศพระราชทานให้เป็นพิเศษ เจ้าพระยาชำนาญบริรักษ์ถึงแก่อสัญกรรม เมื่อปี พ.ศ. 2296 ทรงพระกรุณาพระราชทานโกศให้แต่งศพใส่เครื่องขงาอย่างเจ้าต่างกรม

¹ กรมศิลปากร. ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ 36 เล่ม 21. หน้า 309 - 310.

ให้เรียกว่า พระศพ ทำเมรุ ณ วัดไชยวัฒนาราม แล้วเสด็จพระราชดำเนินไปพระราชทานเพลิง¹ นับว่าได้รับพระราชทานเกียรติอย่างใหญ่หลวง แต่ถึงกระนั้นพระราชพงศาวดารไม่ได้บันทึกถึงภูมิหลังของขุนนางผู้นี้ชื่อของออกขุนชำนาญปรากฏเป็นครั้งแรกเมื่อคราวอาสาสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศซึ่งขณะนั้นดำรงพระยศเป็นอุปราชวังหน้าออกต่อสู้ป้องกันการโจมตีของกองทัพวังหลวง ด้วยความสามารถและกล้าหาญจึงทำให้สามารถพลิกผันสถานการณ์จากการเสียเปรียบเป็นได้เปรียบ ทำให้เจ้าฟ้าอภัยและเจ้าฟ้าปรเมศร์ต้องหลบหนีออกนอกเมือง² เนื่องจากออกขุนชำนาญเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการแย่งชิงอำนาจทางการเมืองในครั้งนี้ จึงใช้เป็นจุดเริ่มต้นศึกษาหาร่องรอยของขุนนางมอญที่เกี่ยวข้องกับการเมืองอยุธยา

พระไอยการตำแหน่งนาทนายหัวเมือง กฎหมายตราสามดวงไม่มีตำแหน่งออกขุนชำนาญณรงค์ แต่มีทหารตำแหน่งและราชทินนามว่า หมื่นชาญณรงค์ ศักดินา 200 ขึ้นสังกัดทลวงพัน 4³ แต่ไม่บอกว่าทลวงพันนี้ขึ้นสังกัดกรมใดแต่อาจกล่าวได้ว่าขึ้นสังกัดสมุหนกเลาใหม่แน่นอน ราชทินนามชาญณรงค์เป็นสร้อยนามของออกขุนชำนาญ แต่ไม่อาจบอกได้ชัดเจนว่าเกี่ยวข้องกันหรือไม่เพียงแต่เสนอไว้เป็นข้อสังเกต นอกจากนี้เมื่อพิจารณาศักดินาหมื่นหรือขุนแล้ว อาจกล่าวได้ว่าทหารผู้นี้มีตำแหน่งต่ำ อาจเป็นด้วยเหตุนี้ในพระราชพงศาวดารจึงไม่ได้บอกถึงภูมิหลังเรื่องชาติตระกูลของออกขุนชำนาญไว้ เพราะอาจจะไม่มีข้อมูลร่องรอยที่สืบค้นต่อไป ออกขุนชำนาญชาญณรงค์มีอาวุธคู่กายที่ใช้ในการสู้รบได้แก่ดาบสองมือดังจะเห็นได้จากเมื่อครั้งที่ทหารผู้นี้สู้รบกับพระธนบุรี ขุนนางวังหลวง พงศาวดารบันทึกว่า “ขุนชำนาญถือดาบฟาดสองมือมันจูโจมโถมเข้าจ้วงฟัน ถูกพระธนบุรีนั้นคอขาดบนหลังม้าตายในที่รบ...”⁴ และอีกตอนหนึ่งบันทึกเหตุการณ์ตอนที่ออกขุนชำนาญชาญณรงค์ตามจับเจ้าฟ้าอภัยและเจ้าฟ้าปรเมศร์ ความว่า “...เจ้าฟ้าอภัยเห็นขุนชำนาญทหารใหญ่ถือดาบสองมือกับว่าเจ้าคนแต่มีนคงพร้อมมือกัน ก็ตกพระทัยกลัว...”⁵

ข้อมูลเบื้องต้นนี้ สันนิษฐานว่าออกขุนชำนาญเป็นขุนนางมอญโดยวิเคราะห์จาก

ประการแรก ออกขุนชำนาญชาญณรงค์เป็นข้าราชการสังกัดวังหน้าทำหน้าที่เป็นทหารองครักษ์พระมหาอุปราชซึ่งต่อมาปราบดาภิเษกเป็นสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศเป็นผู้ที่มีความกล้าหาญ และรับราชการเป็นคู่ทุกข์คู่ยากในรัชกาลสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศในฐานะที่พระองค์เป็นอุปราชวังหน้า จึงมีไพร่พลในสังกัดเป็นจำนวนมาก ดังที่กำหนดไว้ในศักดินา 100,000 ระยะเวลาที่ดำรงตำแหน่งและพระยศเป็นพระมหาอุปราชเป็นผู้ที่มีความเข้มแข็งคงจะสามารถรวบรวมและคุมไพร่

¹ พระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม 2. หน้า 121.

² แหล่งเดิม. หน้า 108.

³ กฎหมายตราสามดวง เล่ม 1. หน้า 279.

⁴ พระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม 2. หน้า 108.

⁵ พระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม 2. หน้า 109.

พลที่เป็นกองทหารที่สังกัดวังหน้า ดังนั้นอาจสรุปได้ว่าออกขุนชำนาญชาญณรงค์มีฐานะเป็นขุนนางมอญสังกัดวังหน้า

ประการที่สอง อาวุธที่ขุนชำนาญชาญณรงค์ใช้เป็นประจำได้แก่ดาบสองมือทำให้สามารถบอกหน่วยงานที่ขุนชำนาญชาญณรงค์น่าจะสังกัดได้ง่ายขึ้น เพราะกรมดาบสองมือซึ่งมีหลักฐานในกฎหมายตราสามดวงชัดเจนว่าเป็นกรมทหารมอญ ซึ่งมีพยานครุอินทร์เป็นเจ้ากรมขึ้นอยู่กับการวางและเจ้ากรมอาสา 6 เหล่า สังกัดสมุหนกลาโหม

กรมดาบสองมือมีชื่อเต็มว่า กรมดาบสองมือกลาง คำว่ากลางนั้น ควอริช เวลส์ ได้อธิบายความหมายว่า เป็นทหารนำหน้าตามเสด็จพระมหากษัตริย์เมื่อเสด็จทางบก ความชำนาญและความกล้าหาญของทหารพวกนี้ ทำให้เหมาะสมที่จะเป็นทหารรักษาพระองค์หรือคุ้มครองอยู่รอบองค์พระมหากษัตริย์ในบางโอกาส¹ ดังนั้นจึงอาจสรุปได้ว่าออกขุนชำนาญชาญณรงค์คือทหารมอญ สังกัดกรมดาบสองมือกลางของกองทัพภูปราชวังหน้า

ถ้าข้อสันนิษฐานทั้งสองประการนี้เป็นจริง ก็อาจสรุปได้ว่าออกขุนชำนาญชาญณรงค์เป็นทหารมอญชั้นผู้น้อย สังกัดกรมดาบสองมือกลางขึ้นกับวังหน้า ภายหลังจากที่ออกขุนชำนาญชาญณรงค์ทำความดีความชอบในการต่อสู้กับกองทหารวังหลวง แล้วจับเจ้าฟ้าเอกภัยและเจ้าฟ้าประเมศร์มาถวายสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศแล้ว ยังเป็นผู้สมรู้ร่วมคิดกับสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศในการปราบปรามพระราชวงศ์คนอื่น ๆ ที่จะเป็นอันตรายต่อการขึ้นครองราชย์ของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ด้วยเหตุนี้เมื่อถึงคราวพระราชพิธีราชาภิเษก พระองค์จึงโปรดแต่งตั้งให้ขุนชำนาญชาญณรงค์เป็นเจ้าพระยาชำนาญบริรักษ์ว่าที่โกษาธิบดี

ความไว้วางพระทัยของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศต่อเจ้าพระยาชำนาญบริรักษ์มีมาโดยตลอดชีวิตของขุนนางผู้นี้ ดังจะเห็นได้จากครั้งหนึ่งเจ้าพระยาชำนาญบริรักษ์เป็นแม่กองจัดที่ประทับพักแรมไม่ต้องตามพระราชประสงค์ ขุนนางผู้นี้เพียงแต่ถูกคาดโทษ แต่เจ้าพระยาฯ ราชภักดีสมุหนายก ซึ่งเป็นแม่กองทำหน้าที่เดียวกันกลับรับสั่งให้โอบย ต่อมาในปี พ.ศ. 2296 เมื่อพระยาชำนาญบริรักษ์ถึงแก่อสัญกรรม ทรงโปรดตั้งพระยาพิพัฒน์โกษาบุตรเขยเป็นพระยาพระคลังว่าที่โกษาธิบดี

เจ้าพระยาชำนาญบริรักษ์เป็นกรณีตัวอย่างของการสืบสวนหาร่องรอยของขุนนางมอญที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับการเมืองภายใน ซึ่งคาดว่าน่าจะต้องมีขุนนางมอญอีกหลายคนที่เกี่ยวข้องกับการแย่งชิงราชสมบัติ ซึ่งควรจะต้องมีการศึกษาต่อไป

ผู้วิจัยได้พยายามนำเสนอข้อมูลต่าง ๆ ประกอบการวิเคราะห์เพื่อชี้ให้เห็นว่าขุนนางมอญมีบทบาทสำคัญต่อการเมืองภายในอยุธยา เมื่อพระนครหรืออยุธยาล่มสลายศูนย์รวมอำนาจของคน

¹ ควอริช เวลส์. เล่มเดิม. หน้า 122.

ไทยได้เคลื่อนลงไปที่กรุงธนบุรีและรัตนโกสินทร์ แม้ว่าราชธานีทั้งสองจะเป็นราชธานีแห่งใหม่ แต่การแย่งชิงอำนาจทางการเมืองภายในยังคงมีอยู่ ดังจะเห็นได้จากการผลัดเปลี่ยนแผ่นดินในปลายรัชกาลสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีเมื่อ พ.ศ. 2325 และการกบฏในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เมื่อ พ.ศ. 2352 ซึ่งถ้าศึกษาประวัติศาสตร์การเมืองในช่วงเวลาดังกล่าว โดยศึกษาบทบาทของนางมอญควบคู่ไปด้วย จะทำให้เห็นภาพความต่อเนื่องของบทบาทของนางมอญจากอยุธยาสู่ธนบุรีและรัตนโกสินทร์

บทสรุป

การศึกษาเกี่ยวกับชาวต่างชาติสมัยอยุธยา นักวิชาการส่วนใหญ่ให้ความสนใจศึกษาเกี่ยวกับเรื่องราวของชาวตะวันตกและชาวจีน ญี่ปุ่นและเปอร์เซีย ทั้งนี้เนื่องจากข้อมูลเกี่ยวกับชาวต่างชาติเหล่านั้นมีเป็นจำนวนมากพอที่จะทำการศึกษาได้อย่างชัดเจน แต่เมื่อศึกษาเปรียบเทียบในพระไอยการตำแหน่งนาทหารหัวเมืองของบรรดาหัวหน้านักองทหารต่างชาติแต่ละชาติ พบว่า จางวางกองทหารอาสา มอญซึ่งเป็นหนึ่งในทหารอาสา 6 เหล่ามีศักดินาสูงสุด ในระบบการปกครองอยุธยาศักดินามีความสำคัญเพราะกำหนดอำนาจหน้าที่รวมทั้งการควบคุมไพร่พล ด้วยข้อเท็จจริงดังกล่าวแสดงว่าชนชาติมอญจะต้องมีบทบาทสำคัญในสมัยอยุธยา แต่เนื่องจากมอญมีจำนวนไม่มากนัก ขณะเดียวกันมอญเป็นชนชาติที่มีอารยธรรมมาช้านาน ด้วยเหตุผลดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับชนชาติมอญ โดยเลือกหัวข้อศึกษาเรื่องบทบาทขุนนางมอญในสมัยอยุธยาระหว่าง พ.ศ. 2127 ถึง 2310

ผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบเกี่ยวกับขุนนางมอญที่บันทึกไว้ในพระไอยการตำแหน่งนาทหารหัวเมืองในกฎหมายตราสามดวง โดยถือว่ากฎหมายตราสามดวงเป็นเอกสารชั้นต้นที่มีการบันทึกทำเนียบขุนนางอย่างเป็นทางการ การตรวจสอบนี้สามารถบอกกรมทหารมอญได้อย่างชัดเจนแต่เพียง กรมกลีช่อง ดังทองขวา ดาบสองมือกลาง ดังทองซ้าย ซึ่งสังกัดกรมทหารอาสาขึ้นกับสมุหนกลาโหม

นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้สำรวจชุมชนมอญที่พระนครศรีอยุธยาเพื่อหาร่องรอยเกี่ยวกับขุนนางมอญ โดยสำรวจจากเอกสารประเภทพงศาวดารต่าง ๆ เอกสารประเภทคำให้การ จดหมายเหตุและเอกสารที่เขียนโดยชาวต่างชาติ เช่น บันทึก รายงาน ตลอดจนแผนที่โบราณและรูปภาพต่าง ๆ รวมทั้งวิธีสำรวจภาคสนามศึกษาที่ตั้งชุมชนมอญในเขตพระนครศรีอยุธยาและบริเวณชานเมืองซึ่งทำให้สามารถทราบได้ชัดเจนว่าขุนนางมอญมีบทบาทสำคัญ คือ เป็นทหารรักษาพระองค์ เป็นหน่วยรบทั้งทางบกและทางเรือ รวมทั้งเป็นทหารลาดตระเวน มอญที่อพยพเข้ามาตั้งเป็นชุมชนในพระนครศรีอยุธยามีหัวหน้าเป็นตำแหน่งจักรมอญ แต่ในสมัยรัตนโกสินทร์ตำแหน่งนี้เรียกว่า จางวาง

การที่ขุนนางมอญมีตำแหน่งสูงทำให้ขุนนางมอญมีสถานภาพทางการเมือง สังคมและเศรษฐกิจ เพราะเป็นผู้ควบคุมกำลังไพร่พลที่มีประสิทธิภาพและจำนวนมาก จึงทำให้ขุนนางมอญถูกดึงเข้ามามีบทบาทในการแย่งชิงอำนาจทางการเมืองภายในอยุธยา ตั้งแต่ปลายรัชกาลสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม พ.ศ. 2171 จนกระทั่งถึงปี พ.ศ. 2310 ซึ่งตรงกับรัชกาลสมเด็จพระที่นั่งสุริยาศน์อมรินทร์

การศึกษามบทบาทขุนนางมอญในสมัยอยุธยาเป็นการศึกษาเจาะจงเฉพาะขุนนางชาวต่างชาติมอญในสมัยอยุธยา ระหว่าง พ.ศ. 2127 ถึง 2310 ซึ่งทำให้ได้ข้อมูลที่เป็นรายละเอียดชัดเจนว่า ในระยะเวลาดังกล่าวขุนนางมอญมีบทบาทสำคัญกว่ากองทหารต่างชาติอื่น ๆ ในการทำสงครามและการป้องกันอาณาจักรอยุธยา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสู้รบกับพม่าโดยทำหน้าที่เป็นหน่วยรบ ทหารรักษาพระองค์และหน่วยลาดตระเวน

นอกจากนี้ยังพบว่า ในการชิงราชสมบัติระหว่างพระมหากษัตริย์พระองค์เดิม เชื้อพระวงศ์และเจ้าขุนนางตั้งแต่ปลายอยุธยาตอนกลางจนกระทั่งสิ้นสมัยอยุธยาซึ่งมีลักษณะเป็นพลวัตสูง ขุนนางมอญจึงได้เข้าไปมีบทบาทสำคัญ ดังนั้นการศึกษาบทบาทขุนนางมอญจึงเป็นการขยายพรมแดนแห่งความรู้เกี่ยวกับการแย่งชิงอำนาจทางการเมืองภายในสมัยนั้น ทำให้เห็นภาพความต่อเนื่องของการที่ขุนนางมอญเข้าไปพัวพันกับการแย่งชิงอำนาจทางการเมืองว่ามีไฮลิ้นสุดเมื่อพระนครศรีอยุธยาถูกพม่าโจมตีแตกเท่านั้น แต่ในปลายรัชกาลสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีขุนนางมอญถูกดึงเข้าไปพัวพันกันกับความขัดแย้งทางการเมืองใน คือ ฝ่ายพระยารามัญวงศ์¹ ซึ่งสนับสนุนสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี กับมอญกลุ่มพระยาแจ้ง² เป็นฝ่ายสนับสนุนเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึก นอกจากนี้ยังจะเห็นได้จากการกบฏกรมขุนกษัตริยาธิราช (เจ้าฟ้าหมื่น) เมื่อ พ.ศ. 2352 ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย มีขุนนางมอญประมาณ 10 คน ได้แก่ สมิงรอดสองราม สมิงสิริบุญโตด สมิงพัดเบิด (ม่วง) สมิงปอนทะละ³ เป็นต้น กองทหารอาสาสมัครขึ้นสังกัดสมุหนกလာใหม่ต่อมาจนถึงเมื่อครั้งที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวปฏิรูปการปกครองเป็นแบบตะวันตกเมื่อ พ.ศ. 2435 แต่ถึงกระนั้นยังมีข้าราชการเชื้อสายมอญที่เข้ารับราชการต่อมาจนถึงปัจจุบัน เช่น ฝ่ายทหาร ได้แก่ พลเรือเอกสุภา ครุเสนีย์ พลเรือสุจินดา คราประยูร พลตรีขจร รามัญวงศ์ เป็นต้น และเป็นข้าราชการฝ่ายพลเรือน อาทิ พระยามโนปกรณนิติธาดา (ก้อน หุตะสิงห์) ศาสตราจารย์นายแพทย์สุเอ็ด ครุเสนีย์ นายอานันท์ ปันยารชุน เป็นต้น ดังนั้นความสำคัญของวิทยานิพนธ์ จึงเป็นประโยชน์ในการศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ชนกลุ่มน้อยที่อิทธิพลและสร้างสีสันให้กับประวัติศาสตร์ไทยทั้งทางด้านการทหารและพลเรือน

การศึกษาเรื่องบทบาทขุนนางมอญในสมัยอยุธยา ปัญหาของการศึกษาเนื่องจากข้อมูลกระจัดกระจาย การรวบรวมข้อมูลจึงต้องใช้เวลามาก และต้องใช้วิธีศึกษาแบบเปรียบเทียบและการศึกษาปฏิสัมพันธ์หาเครือข่ายของขุนนางมอญเพื่อนำมาพรรณนาวิเคราะห์ การศึกษาเรื่องขุนนางมอญ ควรจะได้มีการขยายศึกษาบทบาทขุนนางมอญในสมัยธนบุรีและรัตนโกสินทร์เพื่อให้เห็นภาพการต่อเนื่องของขุนนางมอญได้ชัดเจนขึ้น

¹ พระยารามัญวงศ์ เป็นข้าราชการครั้งกรุงเก่า เป็นคนมอญมีชื่อเดิมว่า “มะโอด” มีตำแหน่งเป็นหลวงบำเรอภักดีในปลายสมัยอยุธยา ภายหลังความก่อกวนสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีพระองค์โปรดพระราชนามบรรดาศักดิ์เป็นพระยารามัญวงศ์ว่าที่จักรมอญ.

² พระยาแจ้ง เป็นบุตรเจ้าเมืองเมียวดีเป็นน้องชายของพระยาทะละซึ่งเป็นพระเจ้ากรุงหงสาวดีองค์สุดท้าย เหตุที่เป็นเชื้อสายพระเจ้าแผ่นดินมอญจึงทำให้ได้รับความนับถือจากมอญในปลายสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี ต่อมาได้รับแต่งตั้งให้เป็นเจ้าพระยามหาโยธาจางวาง เป็นหัวหน้ามอญในสมัยรัชกาลที่ 1 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์.

³ ณัฐวุฒิ สุทธิสงคราม, 29 เจ้าพระยาฉบับพิสดาร, 2509, หน้า 12 - 13.

เอกสารชั้นต้นที่พิมพ์แล้ว

กฎหมายตราสามดวง เล่ม 1. พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2505.

กฎหมายตราสามดวง เล่ม 2. พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2506.

กฎหมายตราสามดวง เล่ม 3. พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2506.

กฎหมายตราสามดวง เล่ม 4. พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2506.

กฎหมายตราสามดวง เล่ม 5. พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2506.

แกมปีเฟอร์, เอนเยลเบิร์ต. ไทยในจดหมายเหตุแกมปีเฟอร์. แปลโดย อัมพร สายสุวรรณ. พระนคร : ม.ป.ท., 2508.

คำให้การชาวกรุงเก่า คำให้การขุนหลวงหาวัด และพระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์. กรุงเทพฯ : คลังวิทยา, 2515.

แรนเวส, นิโกลาส์. ประวัติศาสตร์ธรรมชาติและการเมืองแห่งราชอาณาจักรสยาม. แปลโดย สันต์ ท.โกมลบุตร. พระนคร : โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์, 2506.

ชาว์ซี, เดอ, บาทหลวง. จดหมายเหตุรายวันการเดินทางไปสู่ประเทศสยามในปี ค.ศ.1685 และ1686 ฉบับสมบูรณ์. แปลโดย สันต์ ท.โกมลบุตร. กรุงเทพฯ : ก้าวหน้า, 2516.

ตาซาร์ด, กวีแย, บาทหลวง. การเดินทางของบาทหลวงตาซาร์ด เล่ม 1-3. แปลโดย ดวงเพ็ญ พันธุ์หงษ์. กรุงเทพฯ : ศิวพร, 2521.

..... จดหมายเหตุการเดินทางครั้งที่ 2 ของบาทหลวงตาซาร์ด ค.ศ.1687-1688. แปลโดย สันต์ ท.โกมลบุตร. กรุงเทพฯ : ธนประดิษฐ์การพิมพ์, 2527.

ตุรแปง, ฟรังซัวส์, อังรี. ประวัติศาสตร์ไทยสมัยกรุงศรีอยุธยาฉบับตุรแปง. แปลโดย สมศรี เอี่ยมธรรม. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2522.

ประชุมจดหมายเหตุสมัยอยุธยา ภาควิชาที่ 1. พระนคร : โรงพิมพ์สำนักนายกรัฐมนตรียุคใหม่, 2508.

ประชุมพงศาวดาร เล่ม 8. "จดหมายเหตุไทร และพระราชพงศาวดารกรุงเก่า." พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2507.

พงศาวดารไทย จดหมายเหตุเจ้าแม่วัดดุสิตในสมัยกรุงศรีอยุธยา. พระนคร : โรงพิมพ์อักษรนิติ, 2482.

ฟอร์บิง, เซวาลิเยร์, เดอ. "จดหมายเหตุฟอร์บิง," ประชุมพงศาวดารภาคที่ 80. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2527.

แบส, เดอ. บันทึกความทรงจำของบาทหลวงเดอ แบส เกี่ยวกับชีวิตและมรณกรรมของกษัตริย์ฟอลคอน. แปลโดย สันต์ ท. โกมลบุตร. พระนคร : ก้าวหน้า. 2508.

ลาตูแบร์, เดอะ. จดหมายเหตุลาตูแบร์ ฉบับสมบูรณ์ เล่ม 1. แปลโดย สันต์ ท.โกมลบุตร. พระนคร : ก้าวหน้า, 2510.

_____. จดหมายเหตุลาตูแบร์ ฉบับสมบูรณ์ เล่ม 2. แปลโดย สันต์ ท.โกมลบุตร. พระนคร : ก้าวหน้า, 2510.

วัน วลิต. จดหมายเหตุวัน วลิต (ฉบับสมบูรณ์). แปลโดย นันทา วรเนติวงศ์. พระนคร : โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, 2515.

_____. พงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับ วัน วลิต พ.ศ.2182. แปลโดย วนาศรี สามนเสน. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แสงรุ่งการพิมพ์, 2523.

ศิลปากร, กรม. ประชุมพงศาวดาร เล่ม 15. (ภาคที่ 27 ว่าด้วยเรื่องฝรั่งเศสเป็นไมตรีกับไทย ครั้งแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช). พระนคร : องค์การค้าคุรุสภา, 2507.

_____. ประชุมพงศาวดาร เล่ม 20. (ภาคที่ 34 ว่าด้วยหนังสือสัญญาค้าขายระหว่างประเทศสยามกับประเทศฝรั่งเศส ในแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช). พระนคร : องค์การค้าคุรุสภา, 2510.

_____. ประชุมพงศาวดาร เล่ม 21. (ภาคที่ 35 จดหมายเหตุของคณะบาทหลวงฝรั่งเศส ซึ่งเข้ามาในครั้งแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช). พระนคร : องค์การค้าคุรุสภา, 2511.

_____. ประชุมพงศาวดาร เล่ม 23. (ภาคที่ 39 จดหมายเหตุคณะบาทหลวงฝรั่งเศสในแผ่นดินพระเจ้าเอกทัศ กรุงธนบุรี และกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น). พระนคร : องค์การค้าคุรุสภา, 2511.

_____. ประชุมพงศาวดาร เล่ม 33. (ภาคที่ 60 เรื่องโกษาปานในฝรั่งเศส). พระนคร : องค์การค้าคุรุสภา, 2511.

_____. ประชุมพงศาวดาร เล่ม 50. (ภาคที่ 80 เรื่องจดหมายเหตุฝรั่งเศส). พระนคร : พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พลตรีลัษัย อุทยานนท์, 2509.

เอกสารชั้นรอง

ชจร สุขพานิช. ข้อมูลประวัติศาสตร์ : สมัยอยุธยา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2523.

_____. ออกญาวิไชยเณรหรือการต่างประเทศในรัชการสมเด็จพระนารายณ์. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2528.

_____. คำบรรยายประวัติศาสตร์ไทย พ.ศ.1600-2310. กรุงเทพฯ : บรรณกิจ, 2521.

คึกฤทธิ์ ปราโมช, ม.ร.ว. กฤษฎาภิธานอันคนยังมิได้. พิมพ์แจกในงานพระราชทานกรมสามัญศึกษา ณ วัดพระนอนจักรสีห์ จังหวัดสิงห์บุรี วันเสาร์ที่ 16 ตุลาคม พ.ศ.2519.

_____. "โครงการทูตในตู้." สยามรัฐ. กรุงเทพฯ : 2534.

- _____. "สังคมสมัยอยุธยา." พื้นฐานอารยธรรมไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2516.
- คณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์ไทยฯ, สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี. ภาพปฏิวัติในประเทศไทย พ.ศ.2231 (ค.ศ.1688). กรุงเทพฯ : รุ่งศิลป์การพิมพ์, 2535.
- _____. คำให้การขุนหลวงวัดประดู่ทรงธรรม เอกสารจากขุนหลวง. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2534.
- _____. ประชุมศิลาจารึกภาค 1. พระนคร : โรงพิมพ์สำนักนายกรัฐมนตรี, 2521.
- _____. สมเด็จพระนเรศวรมหาราช 400 ปี ของการครองราชย์. รุ่งแสงการพิมพ์, 2536.
- ควอริช เวลส์. การปกครองและการบริหารของไทยสมัยโบราณ. แปลโดย กาญจน์ ละอองศรี และ ยุกา ชุมจันทร์. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2527.
- จรรยา ประชิตโรมรัน. การสงครามในสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราชและสมเด็จพระเอกาทศรถ. กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ, 2534.
- จันทร์ฉาย ภัคฉฉิม. ประวัติศาสตร์ไทยสมัยแรกเริ่มถึงสมัยกรุงธนบุรี การศึกษาเฉพาะประเด็น. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2520.
- _____. บรรณาธิการ. กรุงศรีอยุธยาในเอกสารหลักฐานสเปน. กรุงเทพฯ : สมาคมประวัติศาสตร์, 2532.
- จิตร ภูมิศักดิ์. สังคมไทยลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาก่อนสมัยศรีอยุธยา. กรุงเทพฯ : ไม้งาม, 2526.
- จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. พระราชพิธีสิบสองเดือน. กรุงเทพฯ : ศิลปบรรณาการ, 2503.
- จุลทัศน์ พยาฆรานนท์. "ช่าง และย่านบ้านช่างในกรุงศรีอยุธยา," ใน เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง กรุงศรีอยุธยา : อารยธรรมไทย. จัดโดย ศูนย์ศึกษาประวัติศาสตร์อยุธยา สถาบันไทยศึกษาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา วิทยาลัยครูพระนครศรีอยุธยา, 2533.
- จอห์น เอฟ เคตต์. ไทย พม่า ลาว และกัมพูชา. หน้า 81 - 83. แปลโดย ภรณ์ กาญจนยงจิติ, ชื่นจิตต์ อำไพพรรณ, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พิมพ์เนศ, 2520.
- ชัย เรื่องศิลป์. ประวัติศาสตร์ไทยด้านเศรษฐกิจ. กรุงเทพฯ : ดันธ้อ, 2533.
- _____. ประวัติสังคมไทยสมัยโบราณก่อนศตวรรษ 25. กรุงเทพฯ : ศิลปบรรณาการ, 2533.
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. เรื่องของสองนคร. กรุงเทพฯ : เรือนแก้วการพิมพ์, 2523.
- ฐิติ จามรمان. "หลักฐานด้านโบราณคดีและประวัติศาสตร์สมัยอยุธยาของนครปฐม," ใน เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่องประวัติศาสตร์โบราณคดีและศิลปวัฒนธรรมนครปฐม. นครปฐม : มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2525.

ณรงค์ พ่วงพิศ. ประวัติศาสตร์การปกครองและการเมืองไทย. กรุงเทพฯ : อมรการพิมพ์, 2527.

ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระมหา. ไทยรบพม่า. พิมพ์ครั้งที่ 7. พระนคร : คลังวิทยา, 2514.

_____. "ลักษณะการปกครองประเทศสยามแต่โบราณ, "ประวัติศาสตร์และการเมือง. กรุงเทพฯ :
โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2516.

_____. ลำดับสกุลครุฑและเล่ห์วิสุทธ. พระนคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ก.ศิริสาร, 2509.

ถนนอน อานามวัฒน์ และคนอื่น ๆ. ประวัติศาสตร์ไทยยุคก่อนประวัติศาสตร์ไทยถึงสิ้นอยุธยา.
กรุงเทพฯ : อมรการพิมพ์, 2528.

ทินอ่อง. ประวัติศาสตร์พม่า. แปลโดย เพ็ชร สุมิตร. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์
และมนุษยศาสตร์, 2532.

ธิดา สาระยา. (ศรี) ทวารวดี ประวัติศาสตร์ยุคต้นของสยามประเทศ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อักษร
สัมพันธ์, 2532.

นราธิปประพันธ์พงศ์, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระ. พระราชพงศาวดารพม่า เล่ม 1. พระนคร :
องการคำคุณฐา, 2505.

นายกรัฐมนตรี, สำนัก. ประชุมพระตำราบรมราชูปถัมภ์เพื่อกลับมา สมัยอยุธยา ภาค 1. พระนคร :
โรงพิมพ์สำนักนายกรัฐมนตรี, 2510.

_____. พระราชพงศาวดารพม่า เล่ม 2. พระนคร : องค์การคำคุณฐา, 2505.

นิธิ เอียวศรีวงศ์. การเมืองไทยสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี. กรุงเทพฯ : ศิลปวัฒนธรรม, 2528.

_____. การเมืองไทยสมัยพระนารายณ์. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2527.

_____. ปากไก่อและใบเรือ. กรุงเทพฯ : อมรินทร์การพิมพ์, 2525.

_____. "ลักษณะการค้าในเอเชียระหว่างศตวรรษที่ 19 -20," ใน ศรีธรรมเทพนคร. อาคม พัตยยะ และ
นิธิ เอียวศรีวงศ์ บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ : เจ้าพระยา. 2527.

โบราณราชธานินทร์, พระยา. ตำนานกรุงเก่า. พระนคร : โรงพิมพ์บริษัทสหอุปกรณ์การพิมพ์ จำกัด,
2502.

_____. อธิบายแผนที่พระนครศรีอยุธยา. พระนคร : กรมศิลปากร, 2509.

ประยูทธ สิทธิพิทักษ์. ต้นตระกูลขุนนางไทย. พระนคร : คลังวิทยา, 2505.

ประเสริฐ ณ นคร. ผลงานค้นคว้าประวัติศาสตร์ไทยและเรื่องของเกลิอ (ไม) เค็ม. พระนคร : โรงพิมพ์
อักษรสมัย, 2514.

พระคลัง (หน), เจ้าพระยา. ราชาริราช (ฉบับจดสมุดแห่งชาติ). พระนคร : ศิลปบรรณาคาร, 2509.

พลาดิศัย สิทธิธัญกิจ. มรดกใหม่ จากลุ่มน้ำสะแกกรัง. กรุงเทพฯ : ต้นอ้อ, 2534.

พลับพลึง มูลศิลป์. ความสัมพันธ์ไทย-ฝรั่งเศสสมัยอยุธยา. พระนคร : บรรณกิจ, 2533.

การดี มหาจันทร์. ประวัติศาสตร์การปกครองไทย. กรุงเทพฯ : ศิลปบรรณาคาร, 2526.

มานพ ถาวรวัฒนกุล. ขุนนางอยุธยา. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2526.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์, 2525.

รอง ศยามานนท์, และคณะ. ประวัติศาสตร์ไทยสมัยกรุงศรีอยุธยาแผ่นดินสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 ถึงแผ่นดินสมเด็จพระนเรศวรมหาราช. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี, 2515.

วินัย พงศ์ศรีเพียร. ข้อมูลประวัติศาสตร์ไทยสมัยอยุธยาจากเอกสารไทยและต่างประเทศ. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2528.

ศิลปากร, กรม. บันทึกเรื่องสัมพันธ์ไมตรีระหว่างประเทศไทยกับนานาประเทศในศตวรรษที่ 17 เล่ม 2. แปลโดย ไพโรจน์ เกษแม่นกิจ. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2512.

_____. พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา เล่ม 1. พระจักรพรรดิพงศ์ (จาต). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2533.

_____. พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา เล่ม 2. พระจักรพรรดิพงศ์ (จาต). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2533.

_____. พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม 1. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สนกรรมแห่งประเทศไทย จำกัด, 2535.

_____. พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม 2. กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ไอเดียสแควร์, 2535.

_____. พระราชวังและวัดโบราณในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2511.

_____. มอญที่เกี่ยวกับไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สยามกรุง, 2538.

_____. อธิบายแผนที่พระนครศรีอยุธยากับคำวินิจฉัยของพระยาโบราณราชธานินทร์. พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2509.

สังข์ พัฒโนทัย. พระเจ้าปราสาททอง. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2516.

สิริลักษณ์ ศักดิ์เกรียงไกร. "ระบบเศรษฐกิจไทยสมัยอยุธยา," ใน ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทยจนถึง พ.ศ. 2484. ชัยพรทิพย์ นาคสุภา และสมภพ มนะรังสรรค์. บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และมูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2527.

สุจิตต์ วงษ์เทศ. บรรณาธิการ. ข้าวไพร่-ข้าวเจ้าของชาวสยาม. กรุงเทพฯ : ศิลปวัฒนธรรม, 2531.

สุนทร ชุตินทรานนท์. พม่ารบไทย : ว่าด้วยการสงครามระหว่างไทยกับพม่า. กรุงเทพฯ : มติชน, 2537.

_____. สงครามคราวเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 (พ.ศ. 2310) : ศึกษาจากพงศาวดารพม่าฉบับราชวงศ์คองบอง. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2531.

_____. พม่ารบไทย : ว่าด้วยการสงครามระหว่างไทยกับพม่า. กรุงเทพฯ : มติชน, 2537.

สุภัทรรติศ ดิตกุล, หม่อมเจ้า. ประวัติศาสตร์เอเชียอาคเนย์ ถึง พ.ศ. 2000. กรุงเทพฯ : สมาคมประวัติศาสตร์, 2535.

สุนทร ชุมสาย ณ อยุธยา. "การทำผังเมืองจำลองพระนครศรีอยุธยา," แปลโดย วินัย พงศ์ศรีเพียร.

ใน เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่องหลักฐานด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดีสมัยอยุธยา. มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2528.

_____. น้ำ : ป่อเกิดแห่งวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2539.

เสนีย์ ปราโมช, ม.ร.ว. "กฎหมายสมัยอยุธยา," ใน รวมปาฐกถางานอนุสรณ์อยุธยา 200 ปี เล่ม 1.

กรุงเทพฯ : องค์การค้าคุรุสภา, 2510.

อศิน รพีพัฒน์, ม.ร.ว. สังคมไทยสมัยต้นรัตนโกสินทร์ พ.ศ. 2325 - 2416. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2518.

อนุমানราชธน, พระยา. เรื่องแหลมอินโดจีนสมัยโบราณ. โดย เสฐียรโกเศศ (นามแฝง). กรุงเทพฯ : 2532.

อับนิ มุห์มัด อิบรอฮิม. "สำเนาภักดิ์ริยสุลต่าน." ความสัมพันธ์ของมุสลิมทางประวัติศาสตร์และวรรณคดีไทย และสำเนาภักดิ์ริยสุลต่าน. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สุทธินิการพิมพ์, 2517.

ชอลล์, ดี.จี.อี. ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เล่ม 1. แปลโดย คุณวรุณยุพา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา และคนอื่น ๆ. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2522.

วิทยานิพนธ์

บังอร พันปี. ความสำคัญของแม่น้ำลำคลองในบริเวณลุ่มน้ำเจ้าพระยาตอนล่างต่ออาณาจักรอยุธยา. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2536. จัดสำเนา.

ปกรณ ทรม่วง. การวิเคราะห์พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับหอสมุดวชิรญาณ. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2536. จัดสำเนา.

พูลศรี นนทรี. สมุหนายกและสมุหพระกลาโหม : บทบาทและอำนาจทางด้านการเมืองการปกครอง นับแต่รัชสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถจนถึงรัชสมัยสมเด็จพระที่นั่งสุริยาศน์อมรินทร์. วิทยานิพนธ์ อษ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2527. จัดสำเนา.

มานิสา ปิยะสิงห์. ศึกษาลักษณะสังคมไทย : วิเคราะห์จากบทลงโทษในกฎหมายตราสามดวง. วิทยานิพนธ์ อษ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2521. จัดสำเนา.

มานพ ถาวรวัฒนสุกุล. ขุนนางกับความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและการปกครองในสมัยอยุธยา.
 วิทยา นิพนธ์ อษ.ม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530. จัดสำเนา.
 สุภรณ์ โอเจริญ. ชาวมอญในประเทศไทย : วิเคราะห์ฐานะและบทบาทในสังคมไทยตั้งแต่สมัยอยุธยา
ตอนกลางถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น. วิทยานิพนธ์ อษ.ม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์
 มหาวิทยาลัย, 2519. จัดสำเนา.

วารสาร

ชาญชัย วรรณวงศ์. "บทบาทมอญในประวัติศาสตร์สังคมไทย-พม่า," เมืองโบราณ. 10(3) : 24 - 26 ;
 กรกฎาคม - กันยายน 2537.
 พิศาล บุญผูก. "พระธรรมศาสตร์มอญเกี่ยวข้องกับไทยอย่างไร," สยามอารยะ. 2(23) : 17 - 24 ;
 พฤศจิกายน 2537.
 โยเนะโอะ อิจิอิ. "อาณาเขตของอยุธยาในกฎหมายตราสามดวง," มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 2 :
 148 - 156 ; ตุลาคม - ธันวาคม 2522.
 ศรีศักร วัลลิโภคม. "ภูมิหลังสยามประเทศ," ศิลปวัฒนธรรม. 6(3) : 60 - 68 ; กุมภาพันธ์ 2528.
 _____. "มอญในเมืองไทย," เมืองโบราณ. 10(3) : 14 - 23 ; กรกฎาคม - กันยายน 2537.
 สุกิจ นิมมานเหมินทร์. "มอญที่ข้าพเจ้ารู้จัก," แถลงงานประวัติศาสตร์เอกสารโบราณคดี. 6(3) :
 97 - 107 ; กันยายน 2515.
 สุดารา สุจฉายา. "ประวัติศาสตร์มอญยุคต้น," เมืองโบราณ. 10(3) : 8 - 13 ; กรกฎาคม -
 กันยายน 2527.
 สุภรณ์ โอเจริญ. "ชาวมอญในประเทศไทย," เมืองโบราณ. 10(3) : 14 - 23 ; กรกฎาคม -
 กันยายน 2537.

เอกสารภาษาอังกฤษ

Bowring, Sir John. The Kingdom and People of Siam. 2 Vols. London : Oxford University
 Press, 1969.
 Charnvit Kasetsiri. The Rise of Ayudhya : A History of Siam in the fourteenth and fifteenth
Century. London : Oxford University Press, 1975.
 Desai. A Pageant of Burmese History. Calcutta : Orient Longmans, Ltd., 1961.

Fouser, Beth. The Lord of the Golden Tower. King Prasat Thong and the Building of Wat Chaiwatthanaram. Bangkok : White Lotus Co., Ltd., 1990.

Hall, D.G.E. Burma. London : Hutchison & Co., 1960.

Halliday, R. Mon - English dictionary. Rangoon : The Mon Cultural Section Ministry of Union Culture Government of the Union of Burma Rangoon, 1955.

Harvey, G.E. History of Burma. London : Frank Cass & Co., 1967.

Hutchinson, E.W., 1688 Revolution in Siam. The Memoir of Father de Bezce. Hongkong University Press, 1968.

Louber, de, la. The Kingdom of Siam. London : Oxford University Press, 1969.

นโยบาย และการดำเนินการของรัฐบาลไทย
เกี่ยวกับผู้อพยพชาวมอญ ระหว่างปี พ.ศ. 2495 - 2538
ประเสริฐ ทองประสม

บทนำ

การดิ้นรนแสวงหาอิสรภาพของประชาชนภายในรัฐ ซึ่งมีปัญหาความขัดแย้งทางเชื้อชาติ เป็นผลมาจากสงครามการแย่งชิงอำนาจอิทธิพลระหว่างชนชาติ การแย่งชิงเพื่อเข้าควบคุมแหล่ง ทรัพยากรและศูนย์กลางทางเศรษฐกิจรวมทั้งความพยายามเข้าครอบงำวัฒนธรรมเหนือชนชาติอื่น สงครามระหว่างชนชาติเหล่านี้ได้ผลิตเบ็ดเสร็จประการหนึ่งคือ การผลักดันให้ประชาชนฝ่ายชนชาติที่ ด้อยกำลังต้องอพยพหลบภัยสู่ดินแดนประเทศเพื่อนบ้าน เพื่อหาแหล่งพักพิง (Asylum seekers) ทำให้ สถานภาพประชาชนเปลี่ยนไปเป็นผู้พลัดถิ่น (displaced persons)¹ หรือ ผู้ลี้ภัย (refugees)² การกระทำที่ ในการให้ความช่วยเหลือผู้พลัดถิ่นเหล่านี้ จึงอยู่ภายใต้การดำเนินการของประเทศที่อยู่ในฐานะผู้รองรับผู้ อพยพจากประเทศเพื่อนบ้าน

1. ภูมิหลังด้านชาติพันธุ์ของชาวมอญ

ชาวมอญเป็นชนเผ่ามองโกลอยด์ (Mongoloid) ถิ่นฐานเดิมอยู่ทางตะวันตกของจีน มี ภาษาพูดจัดอยู่ในตระกูลมอญ - เขมร (Mon - Kmer) หรือที่เรียกว่า ตระกูล ออสโตร เอเชียติก (Astro

¹กระทรวงมหาดไทยได้กำหนดคำนิยาม ผู้พลัดถิ่น (displaced persons) ว่าเป็นผู้พลัดถิ่นมาจากการ จลาจล การรบ หรือการสงครามและเข้ามาในอาณาจักรโดยไม่ถูกต้องตามกฎหมายว่าด้วยคนเข้าเมือง ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน หนังสือกระทรวงมหาดไทย ที่ มท.4678/2497. เรื่องระเบียบว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้อพยพจากประเทศข้ามเคียง. ลงวันที่ 8 เมษายน 2497.

²ผู้ลี้ภัย (refugees) หมายถึง บุคคลใดก็ตามที่จำเป็นต้องหลบหนีออกนอกประเทศ อันเป็นที่อยู่ของตน เพื่อ ลี้ภัยไปประเทศอื่น ดูเพิ่มเติมจากกรมสนธิสัญญาและกฎหมายกระทรวงการต่างประเทศ. คำจำกัดความ คำว่า ผู้ลี้ภัย. หน้า 1, อัลดำเนา.

Asiatic) ก่อนคริสตศตวรรษที่ 8 ชาวมอญเข้ามาตั้งถิ่นฐานในดินแดนตอนใต้ของประเทศสหภาพพม่า ปัจจุบันนี้ ก่อตั้งอาณาจักรขึ้นบริเวณฝั่งตะวันออกของกลุ่มแม่น้ำอิรวดีมีศูนย์กลางความเจริญอยู่ที่สะเทิม (Thaton) ทวันเท (Twante) ทะละ (Dala) และหงสาวดี (Pegu)¹ ซึ่งต่างเป็นอิสระไม่ขึ้นต่อกัน

ชาวมอญเรียกอาณาจักรของตนว่า รามัญเทศ หรือรามัญประเทศ² ซึ่งตรงกับที่นักภูมิศาสตร์ชาวอาหรับได้กล่าวถึงอาณาจักรมอญตอนล่างโดยชื่อว่า รามัญเทศ (Ramannadesa) ดังปรากฏในหนังสือ Book of Routes and Provinces ของ Ibn Khordadzebeh ค.ศ. 844 - 848 ชาวมอญเรียกตนเองว่า มอญ ส่วนพม่าเรียกมอญว่า ตะเลง (Talaing) ซึ่งมีหลักฐานที่พม่าใช้เรียกมาตั้งแต่สมัยพระเจ้า อนิรุทธ (Anawrahta. ค.ศ. 1044 - 1077)³

ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1057 เป็นต้นมาอาณาจักรมอญถูกรุกรานจากชนเผ่าพะยู (Payu) จึงทำให้ชนสองชาติมีเหตุขัดแย้งกันเสมอ อาณาจักรมอญถูกทำลายในปี ค.ศ. 1757 ตั้งแต่นั้นมามอญก็ตกอยู่ภายใต้การปกครองของพม่าโดยตลอดมา ชนชาติมอญจึงกลายเป็นชนกลุ่มน้อยกลุ่มหนึ่งในประเทศพม่า

แม้ว่าอาณาจักรมอญสิ้นสุดลงแล้วก็ตาม แต่ยังมีคนมอญจำนวนมากตั้งถิ่นฐานอยู่ทางตอนใต้ของพม่า เช่น เมืองเมะลาลัง มุดง เย ทวาย เป็นต้น คนมอญเหล่านี้ยังคงยึดมั่นในวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีของตน เช่น นิยมใช้ภาษามอญทั้งภาษาพูดและภาษาเขียน มีความสำนึกในเชื้อชาติของตน⁴ เป็นผู้เลื่อมใสในพุทธศาสนา นอกจากนี้ยังมีมรดกของมอญซึ่งชนชาติต่าง ๆ นำไปใช้ เช่น ชนชาติพม่านำภาษามอญไปใช้เป็นภาษาประจำชาติ กฎหมายพระธรรมมูญศาสตร์ของมอญเป็นบรรทัดฐานในการบัญญัติกฎหมายไทย นิเกยสงฆ์ธรรมยุติกนิกายในพุทธศาสนาไทย นำต้นแบบมาจากสงฆ์มอญ เป็นต้น

2. ภูมิหลังเกี่ยวกับการอพยพเข้าสู่ดินแดนไทย

ชาวมอญอพยพเข้าสู่ดินแดนไทยครั้งสำคัญ ๆ ในอดีตเริ่มตั้งแต่ รัชกาลสมเด็จพระนารายณ์ (ค.ศ. 1570 - 1590) เมื่อสมเด็จพระนเรศวร ประกาศอิสรภาพที่เมืองแครง (ค.ศ. 1548) แล้วทรงชักชวนแม่ทัพนายกองมอญพร้อมทั้งครอบครัวมอญอพยพเข้ามายังกรุงศรีอยุธยา ต่อมาในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (ค.ศ. 1656 - 1688) ชาวมอญได้อพยพเข้ามาอีกราว 10,000 คน⁵ สาเหตุ

¹Sir Arthur P. Phayre. "on the History of Pegu," JRAS. (Bengal) Vol. 42 pt. : (1973). p.32.

²รามัญประเทศ หมายถึง ประเทศมอญ ดูรายละเอียดใน พระยาจนสุนทร. (แปล). จาวีกัลยาณี. พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพหม่อมสุภาพ สฤตากร ณอยุธยา. 2468. หน้า 68.

³C.D. Further note on the Word Talaing. JBRS. V 11. pt, ii, p.246 - 248.

⁴สุภรณ์ โอเจริญ. ชาวมอญในประเทศไทย : วิเคราะห์ฐานะและบทบาทในสังคมตั้งแต่สมัยอยุธยาต้นกลางถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น. 2519. หน้า 44 - 45.

⁵พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม 2. 2505. หน้า 55 - 56.

เนื่องจากไม่เต็มใจที่ถูกเกณฑ์ไปรบกับจีน กษัตริย์พม่าสมัยนั้นคือพระเจ้าฮังวะสิรินันทสุธรรมราชา (Pindale ค.ศ. 1648 - 1661) ในสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี (ค.ศ. 1767 - 1788) ชาวมอญที่เมืองเมาะตะมะ ก่อกบฏขึ้น พระเจ้ามังระ (Hisinbyusgin. ค.ศ. 1863 - 1878) ส่งกองทัพพม่าเข้าปราบปราม ชาวมอญสู้ไม่ได้จึงหลบหนีลงมา¹ ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ชาวมอญได้อพยพเข้ามาสู่ดินแดนไทยอีกในสมัย สมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย (ค.ศ. 1809 - 1824) สาเหตุเนื่องจากพระเจ้าปดุง (Bodawpaya ค.ศ. 1789 - 1819) สั่งให้เกณฑ์แรงงานราษฎรหัวเมืองพม่า มอญ และประเทศราชต่าง ๆ สร้างเจดีย์สถานที่ใหญ่ที่สุดในโลกที่เมือง เมงกุน (Mangoon)² ชาวมอญทนความกดขี่ข่มเหงไม่ไหวจึงหลบหนีออกมา

3. พระราชโบายของพระมหากษัตริย์ไทยต่อมอญอพยพ

เมื่อชาวมอญอพยพเข้าสู่เขตแดนไทย พระมหากษัตริย์ไทยทรงโปรด ให้แม่ทัพนายกองไปรื้อรับไพร่พลและครอบครัวมอญตามช่องทางต่าง ๆ³ แล้วนำเข้ามาในราชอาณาจักรทรงพระราชทานที่ดินให้ตั้งบ้านเรือนและที่ทำกินอยู่เป็นกลุ่ม ๆ เช่น บ้านสามโคก แขวงเมือง ปทุมธานี ปากเกร็ด แขวงเมืองนนทบุรี และนครเขื่อนขันธ์ เป็นต้น ส่วนแม่ทัพนายกองที่ควบคุมไพร่พลเข้ามาทางโปรดเกล้าฯ พระราชทานบรรดาศักดิ์แก่ผู้นำเหล่านั้น การอพยพของชาวมอญเหล่านี้เป็นแรงงานสำคัญในการผลิตและแรงงานก่อสร้างสาธารณสถานสำคัญ ๆ เป็นไพร่พลที่มีประโยชน์ในการป้องกันบ้านเมือง นอกจากนี้ในคดีของกษัตริราชชา ชาวมอญเหล่านี้เป็นผู้เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร ฉะนั้นจึงสรุปได้ว่า รัฐไทยดำเนินนโยบายต้อนรับมอญอพยพเหล่านี้ไว้ในพระราชอาณาจักร

ปัจจุบันชาวมอญอพยพกลายเป็นพลเมืองไทยโดยสมบูรณ์ ส่วนถิ่นฐานเดิมที่เคยก่อตั้งบ้านเรือนในยุคในยุคแรก ๆ ยังคงเป็นชุมชนที่มีคนไทยเชื้อสายมอญอาศัยอยู่หนาแน่น เช่น เขตจังหวัด ปทุมธานี เขตจังหวัดนนทบุรี เขตจังหวัดสมุทรปราการ เขตจังหวัดสมุทรสาคร เขตจังหวัดนครปฐม เขตจังหวัดราชบุรี เขตจังหวัดกาญจนบุรี และเขตจังหวัดอุทัยธานี เป็นต้น ส่วนวงศ์ตระกูลที่สืบเชื้อสายมาจากชาวมอญที่มีบทบาทสำคัญทำคุณประโยชน์ให้กับบ้านเมืองตลอดจนเป็นบุคคลที่ได้รับความเคารพนับถือโดยทั่วไป เช่น ราชสกุลกฤดากร ตระกูลเศรษฐี ตระกูลบันยารชุน และตระกูลหุตะสิงห์ เป็นต้น

¹ สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช. ไทยรบพม่า. 2605. หน้า 242.

² แหล่งเดิม. หน้า 662.

³ ช่องทางอพยพสำคัญได้แก่ ด้านพระเจดีย์สามองค์ บ้านดอกเห็ด แขวงเมืองตาก และทางด่านเมืองอุทัยธานี

⁴ สมัยพระมหากษัตริย์ราชวงศ์กรุงรัตนโกสินทร์ ดั่งยศพระยาเกียรติ พระยารามเป็นพระยาพานทอง เป็นผู้ควบคุมมอญอพยพ. ดูเพิ่มเติมจาก ประยุทธ์ สิทธิพันธ์. ต้นตระกูลขุนนางไทย. 2505. หน้า 101. และในสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี ทรงสถาปนาพระยารามัญวงศ์ หรือเรียกว่าจักรีมอญจากสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช. ประวัติต้นตระกูลเศรษฐี. 2509 หน้า 14 - 15.

การอพยพของชาวมอญเข้าสู่เขตแดนไทย (ค.ศ. 1952 - 1995)

ในยามที่บ้านเมืองมอญประสบปัญหาความเดือดร้อนจากภัยสงครามหรือภัยพิบัติต่าง ๆ ทำให้ราษฎรได้รับความทุกข์เข็ญ บรรดาผู้นำมอญมักจะอพยพครอบครัวชาวมอญ แล้วพากันมุ่งหน้าสู่เขตแดนไทย ทั้งนี้ เพราะปัจจัยทางภูมิศาสตร์¹ และนโยบายในสมัยนั้น เมื่อชาวมอญอพยพเข้ามาที่พระบรมโพธิสมภารแห่งพระมหากษัตริย์ไทยมักจะได้รับการต้อนรับเป็นอย่างดี จนกระทั่งชาวมอญเหล่านี้กลายเป็นส่วนหนึ่งของระบบไพร่ในสังคมไทย โดยมีสิทธิหน้าที่ และสถานะทางสังคมเท่าเทียมกับคนไทย²

ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ยุติลง พม่าได้รับเอกราชจากอังกฤษ เมื่อวันที่ 4 มกราคม ค.ศ. 1948 ชาวมอญในพม่าจึงมีฐานะเป็นชนกลุ่มน้อย (Ethnic minority) กลุ่มหนึ่งซึ่งอยู่ภายใต้การปกครองของสหภาพพม่า (Union of Burma) เมื่อชาวมอญถูกพม่าบังคับกดขี่ข่มเหง จึงได้ทยอยกันอพยพเข้าสู่เขตแดนไทย ปี ค.ศ. 1952 อาจกล่าวได้ว่าเป็นปีเริ่มต้นของชาวมอญอพยพ ในประวัติศาสตร์สมัยใหม่ของไทย ในปีนั้น ชาวมอญเข้ามาตั้งถิ่นฐานบริเวณชายแดนไทย - พม่า ใกล้กับด่านพระเจดีย์สามองค์ซึ่งอยู่ในเขตพื้นที่จังหวัดกาญจนบุรี

สาเหตุการอพยพระหว่าง ปี ค.ศ. 1952 - 1995.

1. ผลกระทบจากการเรียกร้องสิทธิการปกครองตนเอง

สหภาพพม่าหลังสงครามโลกที่ 2 ยุติลง ค.ศ. 1945 พม่ายังเป็นอาณานิคมของอังกฤษ การนำนโยบายการแบ่งแยกและปกครอง (Divide and Rule Policy)³ มาใช้ในพม่า ก่อผลดีต่ออังกฤษเอง และยังสนับสนุนให้ชนกลุ่มน้อยเกิดความรู้สึกชาตินิยม การเคลื่อนไหวที่เป็นรูปธรรมของผู้นำชนกลุ่มน้อย ได้แก่ การกำหนดข้อตกลงร่วมกัน เพื่อเป็นแนวทางการปกครองภายหลังได้รับเอกราชระหว่างผู้นำชนกลุ่มน้อยกับผู้แทนพม่า ซึ่งจัดขึ้นที่เมืองปางหลวง (Panglong) ในเขตรัฐชาน เมื่อวันที่ 12 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1947 และได้ลงนามในความตกลงปางหลวง (Panglong Agreement 1947)⁴ โดยมีสาระสำคัญโดยสรุป 3 ประการคือ

¹ปัจจัยทางภูมิศาสตร์ที่เอื้ออำนวยให้มอญอพยพเข้ามาในเขตไทย เพราะมีเขตแดนติดต่อกัน และมีช่องทางเข้าออกที่สำคัญ เช่น ด่านพระเจดีย์สามองค์ ช่องมอระคา ช่องเขาเลาะโล.

²ดูรายละเอียดเพิ่มเติมจาก สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. "ประวัติศาสตร์มอญในประเทศไทย." *คำขวัญมอญในประเทศไทย*. 2509. หน้า 14 - 15.

³Furnival, John Sydenham. *The Governance of Modern Burma*. 1958 p. 94 - 95.

⁴ข้อตกลง แอดลี - ชองชาน ; 27 มกราคม ค.ศ. 1947 สาระสำคัญคือ อังกฤษจะมอบเอกราชให้แก่พม่า แต่ยังคงอยู่ในเครือจักรภพอังกฤษ ส่วนชนกลุ่มน้อย จะได้รับเอกราชปกครองตนเอง.

- ประการแรก การให้สิทธิทางการเมืองกับชนกลุ่มน้อยกลุ่มต่าง ๆ เท่าเทียมกันกับพม่า
- ประการที่สอง การให้สิทธิในการปกครองตนเองในอนาคตหากไม่ปรารถนา รวมอยู่กับพม่าซึ่งสอดคล้องกับความตกลงแอตลี - อองซาน (Attlee - Aung San Agreement 1947)
- ประการสุดท้าย การให้หลักประกันในการแยกตัวจากพม่า

ความเคลื่อนไหวเกี่ยวกับการแยกตัวเพื่อปกครองตนเองของชาวมอญเริ่มขึ้นที่เมืองเมาละลำเลิง (Moulmain) กล่าวคือ ชาวมอญได้รวมตัวกันขึ้นก่อตั้งสมาคมชาวมอญ ในเดือนสิงหาคม ปี ค.ศ. 1947 ต่อจากนั้นได้ประชุมลงมติตั้งพรรคการเมือง มีชื่อว่า พรรคสันนิบาติเพื่อเอกราชมอญ (Mon Freedom League : MFL) บุคคลสำคัญของชาวมอญขณะนั้นคือ ออง โทน (Aung Tone) ได้รวบรวมราษฎรทั้งชาวนา และชาวสวนยาง จัดหาอาวุธแล้วก่อตั้งขบวนการกู้ชาติ มีชื่อว่า เอ็ม เอ็น ดี โอ (MNDO : Mon National Defense Organization)¹ การเคลื่อนไหวดังกล่าว รัฐบาลพม่าได้ส่งกองกำลังเข้าปราบปราม เผาบ้านเรือนราษฎร วัดวาอาราม รวมทั้งเข้าทำลายพืชผลได้รับความเสียหายเช่น ที่ตำบลเกริกฟอยด์ อำเภอพองะ บ้านเมาละกะเนียง อำเภอมดง นอกจากนี้ยังลอบสังหารผู้นำมอญ เช่น นายชานธู เลขาธิการพรรค เอ็ม เอฟ แอล (MFL) ถูกลอบสังหารที่เมือง เมาละลำเลิง เมื่อเดือนธันวาคม ปี ค.ศ. 1948 และในราวต้นปี ค.ศ. 1949 นาย สเว จิน (Nai Swe Kyin) ถูกทางการพม่าจับกุม พร้อมกับผู้นำชาวกะเหรี่ยง 4 คน

ผลการจับกุมและปราบปรามชาวมอญ ทำให้ราษฎรมอญเกิดความหวาดกลัวภัย (Persecution) จึงเป็นสาเหตุสำคัญผลักดันให้เกิดการอพยพจากถิ่นฐานเดิม สู่บริเวณชายแดนไทย-พม่า ตามช่องทางต่าง ๆ เช่น ด้านพระเจดีย์สามองค์ ช่องปะโลโหนด ช่องมอระคา เป็นต้น พื้นที่ส่วนใหญ่ อยู่ในเขตจังหวัดกาญจนบุรี

2. สงครามกลางเมือง ปี ค.ศ. 1949

เหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ ได้สร้างจิตสำนึก ความรู้สึกเป็นศัตรูกันระหว่างชนชาติมอญกับชนชาติพม่า ชนสองชาตินี้ต่อสู้แย่งชิงอำนาจกันมาหลายยุคหลายสมัย แต่ความขัดแย้งครั้งใหม่ นำไปสู่สงครามที่เกิดขึ้นระหว่างรัฐบาลกับราษฎรของตน ทั้งนี้เนื่องจากรัฐบาลพม่าพยายามเข้าควบคุมคนมอญไว้ในอำนาจ เพื่อปกป้องดินแดน และทรัพยากรต่าง ๆ ในถิ่นฐานซึ่งเป็นที่อยู่ของคนมอญ แต่คน

¹ เอ็ม เอ็น ดี โอ (MNDO) ก่อตั้งขึ้นเมื่อเดือนมีนาคม ปี ค.ศ. 1948 ดูรายละเอียดใน Burma in Revolt Opium and Insurgency since 1948 - 1994. p.430.

มอญยังคงมีใจในอดีตที่เคยรุ่งโรจน์ บรรพบุรุษมอญได้สร้างชาติถ้ายทอดวัฒนธรรม แต่ต่อสู้กับศัตรูมายาวนาน ดังนั้นจึงมีความพยายามแยกตัวออกจากพม่า เพื่อปกครองตนเอง

ความรุนแรงที่รัฐบาลส่งกองกำลังเข้าปราบปราม การลอบสังหาร การกวาดล้างจับกุม ตลอดจนการบุกเผาบ้านเรือนทำลายทรัพย์สินของราษฎร ก่อให้เกิดความโกลาหลอลหม่าน ราษฎรประสบความเดือดร้อนจากทุกภัยสงครามกลางเมือง เช่น เมืองเมะลาลัง เมืองสะเทิม เมืองปาดัน เมืองมุดง และเมืองเย เป็นต้น ความหวาดกลัวและไม่สามารถทนต่อการรบกวนของทางการพม่าได้ ราษฎรชาวมอญจำนวนมากจึงละทิ้งถิ่นที่อยู่อาศัย อพยพมุ่งสู่ชายแดนไทยพม่าเพื่อแสวงหาแหล่งพักพิงที่ปลอดภัย นาย สเว จิน (Nai Swe Kyin) ผู้นำมอญคนหนึ่ง เคยร่วมก่อตั้งพรรคสันนิบาตเพื่อเอก-ราชมอญ ภายหลังจากพ้นโทษ ออกจากเรือนจำที่เมืองย่างกุ้ง ได้หลบหนีเข้าป่า เมื่อเดือนพฤศจิกายน ปี ค.ศ. 1952 แล้วรวบรวมชาวมอญซึ่งอพยพหลบภัยมาอยู่บริเวณชายแดนไทย - พม่า จัดตั้งกองกำลังติดอาวุธขึ้น ปฏิบัติการรบแบบกองโจร (Guerrilla War) มีฐานที่มั่นใกล้กับด่านพระเจดีย์สามองค์ (เขตอำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี) ทั้งนี้มีราษฎรมอญ ที่หลบหนีสงครามกลางเมือง หลบหนีการปราบปราม และหลบหนีการเกณฑ์แรงงาน อพยพเข้ามาสมทบเพิ่มขึ้นเป็นระยะ ๆ นาย สเว จิน ได้จัดตั้งพรรคมอญใหม่ (The New Mon State Party) ขึ้นเมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม ค.ศ. 1958¹ เพื่อเป็นองค์กรหลักในการต่อสู้เรียกร้องเอกราช ทั้งด้านการเมือง การทหาร และยังทำหน้าที่คุ้มครองความปลอดภัยแก่ราษฎรที่หลบภัย มาตั้งถิ่นฐานตามบริเวณชายแดนไทย - พม่า ซึ่งมีจำนวนไม่ต่ำกว่า 30,000 คน

3. นักศึกษาและขบวนการประชาธิปไตย ปี ค.ศ. 1988

เหตุการณ์นองเลือด ที่กรุงย่างกุ้งเมื่อปี ค.ศ. 1988 ผลักดันให้นักศึกษาที่ร่วมขบวนการประชาธิปไตยพม่าหลบหนีการปราบปรามและจับกุมเข้าไปอาศัยกับชนกลุ่มน้อยตามชายแดนไทย-พม่าเป็นจำนวนมาก บางส่วนเข้ามาเคลื่อนไหวในประเทศไทย โดยได้รับความช่วยเหลือจากองค์กรนักศึกษาไทย และองค์กรระหว่างประเทศ ซึ่งตั้งอยู่ในประเทศไทย

เนื่องจากความผิดพลาดในนโยบายเศรษฐกิจ รัฐบาลสังคมนิยมพม่าได้กำหนดเป้าหมายในแผนพัฒนาเศรษฐกิจระยะยาว ระหว่างปี ค.ศ. 1974 ถึงปี ค.ศ. 1991 ไว้ว่า พม่าจะกลายเป็นประเทศสังคมนิยมที่ได้รับการพัฒนาด้านอุตสาหกรรมเป็นอย่างดี แต่ปรากฏว่าเมื่อถึงปลายแผนพัฒนาเศรษฐกิจ พม่ากลับประสบปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำอย่างมาก รัฐบาลจึงประกาศยกเลิกเงินจัตในราคา 20 - 50 และ 100 จัต และยังขอรับรองต่อองค์การสหประชาชาติเพื่อให้จัดอันดับประเทศพม่าเป็นประเทศพัฒนาต่ำสุด (Least Developed Country : LDC)

¹Burtill Lintner. Burma in Revolt Opiem and Insurgency since 1948. 1994 P.436.

ความผิดพลาดในการบริหารประเทศดังกล่าว ทำให้นักศึกษา ประชาชน และพระสงฆ์ ในเมืองต่าง ๆ เช่น กรุงย่างกุ้ง เมืองบัททเลย์ และเมืองตองยี เป็นต้น ออกมาประท้วง ด้วยการเดินขบวน ไปตามท้องถนน เผารถยนต์ ขว้างปาเจ้าหน้าที่ และทำลายสถานีตำรวจ ทางราชการจึงส่งเจ้าหน้าที่เข้า สกัดกัน และประกาศปิดสถานศึกษา เหตุการณ์วุ่นวายได้ลุกลามกลายเป็นจลาจลนองเลือด เมื่อทางการ พม่าใช้มาตรการรุนแรง เจ็บขาด ปรามปรามผู้ก่อความไม่สงบ ในเดือนมีนาคม ปี ค.ศ. 1988 เป็นต้นมา จนเหตุการณ์ลุกลามไปทั่วประเทศ

ขบวนการนักศึกษา หลังจากถูกปราบปรามอย่างรุนแรง เมื่อต้นปี ค.ศ. 1988 นักศึกษา จำนวนมากจึงหลบภัย เข้ามายังที่มั่นของชนกลุ่มน้อย นักศึกษาที่ศึกษาอยู่ทางตอนเหนือ เช่น เมืองตองยี ((Taunggyi) มักจะไปอาศัยกองกำลังรัฐฐาน (SSPP) หรือกองกำลังผาโอ (PA-O) นักศึกษาในเขตภาค กลาง เช่น เมืองมณฑลเลย์ และกรุงย่างกุ้ง มักจะเข้ามาอยู่กับกองกำลังกระเหรี่ยง (KNU) ส่วนนักศึกษา ทางตอนใต้ เช่น เมืองเมาะลัมเล็ง และบางส่วนของย่างกุ้ง ลงไปสมทบกับกองกำลังกลุ่มมอญ (NMSP) นอกจากนี้ นักศึกษาบางส่วนหลบไปซ่อนตัวในหัวเมืองใหญ่ ๆ ของไทย เช่น กรุงเทพมหานคร เชียงใหม่ สงขลา เป็นต้น เพื่อทำงานการเมืองประสานงานกับกลุ่มแนวร่วมกลุ่มต่าง ๆ และพยายามหาทางเพื่อ เดินทางไปหลบภัยในประเทศที่สาม เช่น ญี่ปุ่น ออสเตรเลีย สหรัฐอเมริกา และแคนาดา เป็นต้น

นักศึกษาที่ลี้ภัยมาตั้งมั่นที่ชายแดนไทยพม่า ได้ประสานงานกันจัดตั้งแนวร่วมองค์กรนัก ศึกษาเพื่อประชาธิปไตยพม่า (All Burma Students' Democratic Front : ABSDF)¹ มีวัตถุประสงค์เพื่อ สัมระบบเผด็จการทหาร และสถาปนาระบอบประชาธิปไตย กำหนดการต่อสู้ด้วยอาวุธ ซึ่งได้รับการ สนับสนุนจากกองกำลังชนกลุ่มน้อย

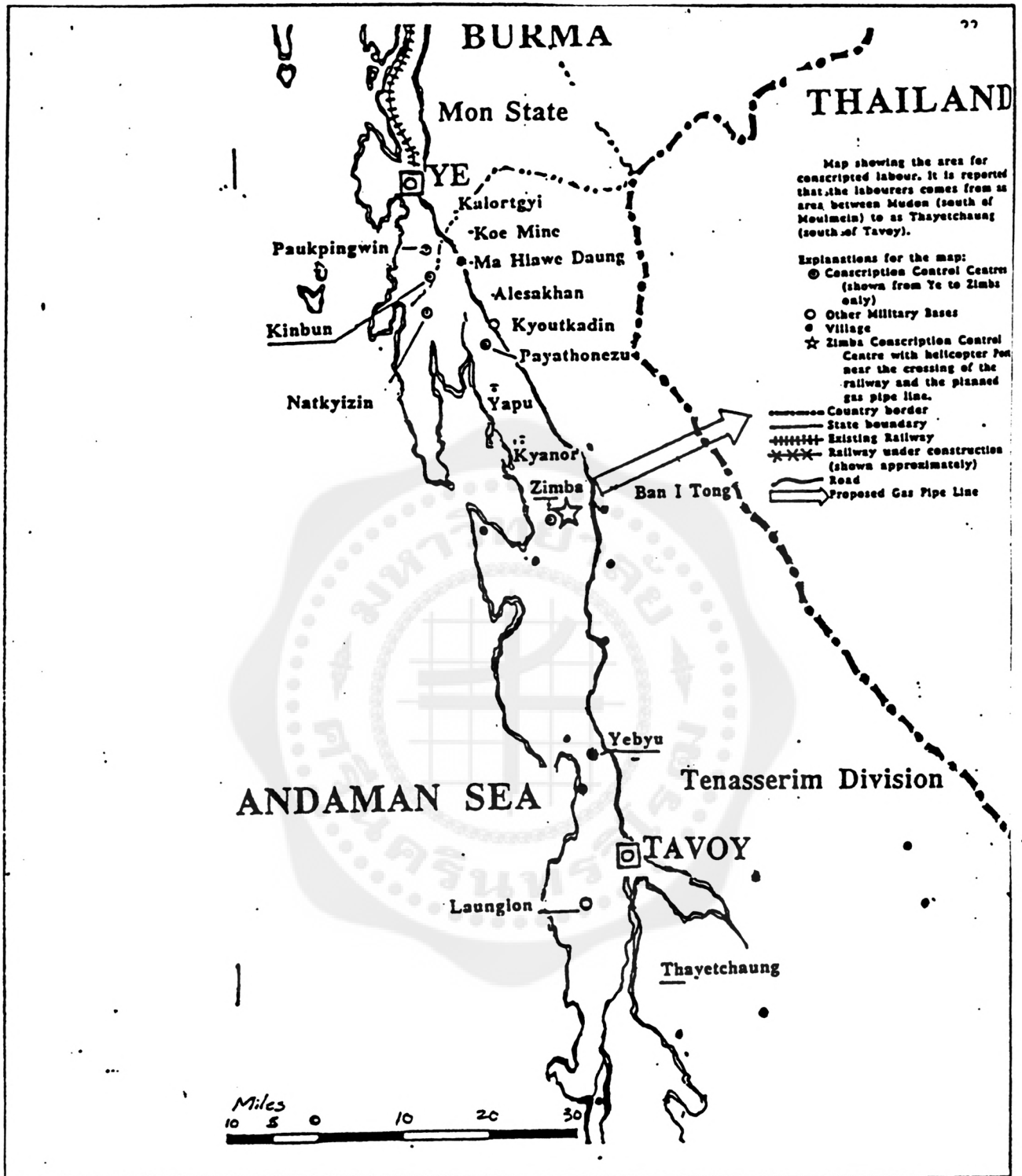
นักศึกษาที่เข้าร่วมมือกับพรรคมอญใหม่ (NMSP) ทางตอนใต้ เป็นนักศึกษาเชื้อสาย มอญ การต่อสู้มีทั้งการใช้อาวุธในเขตชายแดน และการเคลื่อนไหวทางการเมืองในเขตหัวเมืองใหญ่ใน เมืองไทย เช่น การก่อตั้งสหภาพยุวสามัญมอญโพ้นทะเล (Overseas Mon Young Monks Union)² การ เผยแพร่ข่าวสารทางการเมือง และวัฒนธรรม เป็นต้น

4. การเกณฑ์แรงงาน

การเกณฑ์แรงงานถือเป็นเรื่องปกติธรรมดาของประเทศที่ปกครองในระบบสังคมนิยม การเกณฑ์แรงงานครั้งสำคัญ ที่ผลักดันให้ราษฎรหลบหนีออกจากหมู่บ้านเข้ามาสมทบกับมอญตามแนว

¹แนวร่วมองค์กรนักศึกษาเพื่อประชาธิปไตยพม่า (ABSDF) ตั้งขึ้นเมื่อ 5 พฤศจิกายน ค.ศ. 1988 ในฐานที่มั่นกระเหรี่ยง (KNU) ค่ายคอมมูรา (Kau Moorah) ผู้ที่ได้รับเลือกเป็นผู้นำคนแรกคือ ตุน อองโจ (Tun Aung Gyaw)

²สหภาพยุวสงฆ์มอญโพ้นทะเล (Over-Seas Mon Young Monks Union) ก่อตั้งขึ้นที่กรุงเทพมหานครออกแถลง การณ์เกี่ยวกับการเรียกร้องสิทธิมนุษยชน, การพลักผู้อพยพมอญ ฯลฯ ดูเพิ่มเติมจาก. Over-Seas Mon Young Monks Union. *Mon the forgotten Refugees*. 1994.

แผนที่ประกอบ แสดงพื้นที่การเกณฑ์แรงงานสร้างทางรถไฟ เมืองเย-ทวาย ทำให้ราษฎรบริเวณดังกล่าวหลบหนีเข้าเขตแดนไทย

ที่มา : Report on Forced Labour in the Mon State and Tenasserim Division in Burma. "Ye Tayoy railway Construction," 1994.

ชายแดนไทย-พม่า เกิดขึ้นในปี ค.ศ. 1993 เมื่อมีการสร้างทางรถไฟจากเมืองเย-ทาวาย (Ye-Tavay) ระยะทาง 110 ไมล์ ผ่านเข้าไปในรัฐมอญ (Mon State) ซึ่งเป็นถิ่นที่อยู่ของคนมอญ การสร้างทางรถไฟเส้นนี้รัฐบาลได้เกณฑ์แรงงานจากรัฐบาลตามหมู่บ้านที่เป็นเส้นทางรถไฟผ่าน ราษฎรส่วนใหญ่เป็นราษฎรเชื้อสายมอญ รัฐบาลพม่าได้ตั้งศูนย์ควบคุมการเกณฑ์แรงงาน (Conscripts Control Centers) จำนวน 7 แห่งในแต่ละศูนย์จะเกณฑ์แรงงานวันละ 7,000 - 8,000 คน จำนวนแรงงานที่ถูกเกณฑ์ระหว่างเดือนมีนาคม-เมษายน ค.ศ. 1994 รวมทั้ง 7 แห่งในแต่ละวันมีจำนวนไม่ต่ำกว่า 50,000 คน¹

ราษฎรเริ่มถูกเกณฑ์แรงงาน ตั้งแต่เดือนตุลาคม ค.ศ. 1993 ในช่วงแรกราษฎรเหล่านี้ทำหน้าที่ปรับพื้นที่ ตัดต้นไม้ ขุดรากไม้เพื่อทำแนวคิด ต้องใช้คนจำนวนมาก เนื่องจากเครื่องจักร และรถบรรทุกส่วนใหญ่เก่ามากและมีจำนวนน้อย ราษฎรที่ถูกเกณฑ์เป็นราษฎรในตำบลชินกู (Hsinku) เยบู (Yebyu) เริ่มทำงานตั้งแต่ 7.00 นาฬิกา ไปถึงเวลา 15.00 นาฬิกา อนุญาตให้พักกับประทานอาหารได้ครึ่งชั่วโมง

ในเดือนมกราคม ค.ศ.1994 ผู้ควบคุมสั่งให้คนงานเร่งทำงาน บังคับให้ทำงานทั้งกลางวันและกลางคืน หากไม่เสร็จงานไม่อนุญาตให้ทำงานส่วนตัว ในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 1994 ราษฎรต้องทำงานตั้งแต่เวลา 6.30 นาฬิกา ไปจนถึง 16.30 นาฬิกา ในเดือนนี้ ทหารกองพันที่ 407 ได้เกณฑ์คนงาน 3,500 คน จากเมือง ซิมบาซาง (Zimba Chang) ปรับพื้นที่ 1,500 x 300 ตารางฟุต ทำคันดินทางรถไฟ และสร้างอาคาร 30 หลัง เพื่อเป็นค่ายพัก และปรับพื้นที่ทำสนามจอดเฮลิคอปเตอร์อีกแห่งหนึ่ง

ราษฎรที่ถูกเกณฑ์แรงงานต้องทำงานหนัก ถูกใช้ตามคำสั่ง ทั้งกลางแดด หรือขณะฝนตก ไม่มีสวัสดิการ อาหารการกินต้องนำไปเอง เมื่อเจ็บป่วยต้องรักษาเอง สิ่งที่สำคัญคือ รัฐบาลไม่ยอมจ่ายค่าแรง แต่ถ้าคนงานขาดจะถูกปรับ หรือหากหลบหนีคนในครอบครัวต้องรับผิดชอบ เช่น ถูกปรับเป็นเงิน ผู้ใหญ่บ้านคนหนึ่งตำบลเยบู ได้กล่าวว่า สัปดาห์แรกของเดือนมกราคม ค.ศ.1994 มีราษฎรที่ถูกเกณฑ์แรงงาน เจ็บป่วยไม่ต่ำกว่า 100 คน และก่อนจะถึงวันที่ 10 มกราคม มีผู้หลบหนีจากที่ทำงานกว่า 700 คน

นายพล แกท เส็ง (Gen Det Sein) ผู้บัญชาการทหารภาคตะวันออกเฉียงใต้ ได้แถลงว่าเรื่องราวต่าง ๆ ในความโหดร้ายนั้น เป็นงานสร้างภาพขึ้นมาหลอกลวง แต่เดิมที่นั่นรัฐบาลได้สำรองเงินไว้ 30 ล้านดอลลาร์ แต่ปรากฏว่าเงินจำนวนดังกล่าวมีไม่เพียงพอ ดังนั้นจึงตัดสินใจไม่ใช้เงิน แต่คิดว่าจะนำเงินไปใช้เพื่อการพัฒนาอื่น ๆ เช่น การสร้างโรงเรียน โรงพยาบาลดีกว่า

ทางรถไฟสายนี้รัฐบาลพม่าได้วางแผนเป้าหมายให้แล้วเสร็จภายในปี ค.ศ.1996 จึงต้องเกณฑ์ราษฎร จำนวน 300 หมู่บ้าน มีตัวเลขรวมกัน ประมาณ 120,000 ถึง 150,000 คน จากอำเภอ เย (Ye) อำเภอทานยูซายัต (Thanbyuzayat) อำเภอมุดง (Mudon) อำเภอเยบู (Yebyu) อำเภอทาวาย

¹Report on Forced Labour in the Mon State and Tenasserim Division in Burma. p.2.

(Tavoy) พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นเขตที่รัฐบาลพม่าประกาศเป็นเขตของกบฏ จึงเป็นสาเหตุทำให้ราษฎรหลบหนีจากถิ่นที่อยู่ของตนไปสมทบกับชาวมอญตามแนวชายแดนไทย - พม่า จำนวนหลายพันคน ส่วนหนึ่งเข้าอยู่ในความคุ้มครองของพหุคมอญใหม่ (Asylum seekers) บางกลุ่มลักลอบเข้าเขตแดนไทยกลายเป็นผู้ลักลอบเข้าเมือง (Illegal immigrants)

ชุมชนมอญอพยพปี ค.ศ.1952 - 1995

สภาพทางภูมิศาสตร์แนวชายแดนไทย - พม่า บริเวณที่ชาวมอญอพยพเข้ามาตั้งบ้านเรือน มีเทือกเขาตะนาวศรีกั้นเขตแดน บริเวณนี้เป็นป่าทึบมีภูเขาตลับซับซ้อนมีที่ราบแคบ ๆ ตามเชิงเขาสามารถปลูกบ้านเรือน และทำการเพาะปลูกได้มีลำน้ำสำคัญ 3 สาย คือ แม่น้ำรันตี ไหลมาจากไล่โง่ทางตอนเหนือ แม่น้ำซองภาเรีย ต้นน้ำไหลมาจากเทือกเขาตะนาวศรีในพม่า และแม่น้ำบีคลี่ ต้นน้ำไหลจากบริเวณพรมแดนใกล้กับเลาะโล แม่น้ำทั้งสามสายมาบรรจบกันที่บ้านวังกะ เรียกว่า สามประสบ หรือสามสบ กลายเป็นต้นน้ำแควน้อยบ้านวังกะ เป็นที่ตั้งที่ว่าการอำเภอสังขละบุรี¹ และหน่วยราชการซึ่งแต่เดิมอยู่บริเวณชายฝั่งตะวันตกของฝั่งน้ำแควน้อย ส่วนชายฝั่งตะวันออกของแม่น้ำแควน้อย หรือบริเวณปากน้ำบีคลี่ ชาวมอญได้ตั้งบ้านเรือนอยู่อย่างหนาแน่น หากเดินทางขึ้นไปทางเหนืออีกราว 14 กิโลเมตร มีหมู่บ้านชาวมอญตั้งบ้านเรือนเป็นกลุ่มใหญ่เรียงรายไปกับแนวทางรถไฟสายมรณะ² สมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 มีชื่อว่า “บ้านน้ำเก็ก” จากหมู่บ้านแห่งนี้ขึ้นไปทางเหนือประมาณ 9 กิโลเมตรก็จะถึงพระเจดีย์สามองค์ บริเวณนี้เป็นชุมชนมอญขนาดใหญ่ ซึ่งตั้งอยู่ทั้งเขตแดนไทย และเขตแดนพม่า เรียกว่า “บ้านพระเจดีย์”

1. ชุมชนมอญบ้านวังกะ

ชาวมอญกลุ่มแรกราว 60 คน พร้อมทั้งพระสงฆ์ 2 รูป จากบ้านยี่บุ (Yebu) เมืองมุดง (Mudon) เมื่อถูกทหารพม่าก่อกวน เผาบ้านเรือน และทำลายข้าวของเสียหาย จึงพากันอพยพหนีออกมา

¹อำเภอสังขละบุรี เดิมชื่อ อำเภอวังกะ ตั้งขึ้นเมื่อ ร.ศ.144 (พ.ศ.2438/ค.ศ.1895) ต่อมา พ.ศ.2483 (ค.ศ.1939) ได้ยุบอำเภอวังกะเป็นกิ่งอำเภอสังขละบุรีขึ้นตรงต่ออำเภอทองผาภูมิ จนกระทั่งปี พ.ศ.2508 (ค.ศ.1965) โดยยกฐานะเป็นอำเภอสังขละบุรี ดูเพิ่มเติมจากสถานีตำรวจภูธรอำเภอสังขละบุรี

²ทางรถไฟสายมรณะ เป็นเส้นทางที่กองทัพญี่ปุ่นเกณฑ์เชลยศึกมาสร้างเข้าสู่พม่า มีทางรถยนต์ที่ทหารญี่ปุ่นใช้ในสมัยนั้นเป็นแนวขนานกับทางรถไฟ ชาวมอญจึงยึดแนวทางเก่าเป็นทางเดิน และตั้งบ้านเรือนสองฟากทาง เช่น บ้านปะลานจะปาน (Palanjapan)

นายตันเป็นหัวหน้า ได้นำราษฎรมอญออกจากหมู่บ้าน เมื่อเดือนกรกฎาคม ปี ค.ศ. 1949¹ มาตั้งบ้านเรือนบริเวณปากน้ำบีคลี่ เรียกว่า “บ้านวังกะ”

ในปี ค.ศ. 1952 ราษฎรมอญประมาณ 20 คน จากบ้านแมคะเนียง บ้านตองมุง ได้อพยพออกจากหมู่บ้าน พร้อมทั้งตั้งต้นวัวควายเดินทางรอนแรมผ่านป่าเขาเข้ามาทางห้วยพระองค์ ใช้เวลาเดินทาง 4 วัน จึงมาถึงบ้านวังกะ การอพยพครั้งนี้ นายพะ (อายุประมาณ 46 ปี) เป็นหัวหน้า²

หลังจากนั้น ชาวมอญก็ทยอยกันอพยพเข้ามาตั้งบ้านเรือนในบริเวณบ้านวังกะเพิ่มขึ้นๆ พระอุตตะมะซึ่งอพยพตามราษฎรมาจึงร่วมกันสร้างวัดขึ้นในหมู่บ้าน เรียกว่า “วัดวังกะ” เมื่อ ปี ค.ศ. 1952 เมื่อทางราชการสร้างเขื่อนเขาแหลมในลำน้ำแควน้อยแล้วเสร็จในเดือนมีนาคม ปี ค.ศ. 1984 (พ.ศ.2527) เกิดน้ำท่วมเป็นบริเวณกว้าง ทางราชการจึงสั่งอพยพราษฎรมอญที่อยู่ริมแม่น้ำบีคลี่ ประมาณ 400 ครอบครัวไปตั้งบ้านเรือนบริเวณชายฝั่งตะวันตกแม่น้ำของกาเหว ซึ่งอยู่ตรงข้ามกับที่ว่าการอำเภอสังขละบุรี

บ้านฝั่งมอญหรือมอญบ้านวังกะ ปัจจุบันอยู่ในเขตท้องที่ หมู่ที่ 2 ตำบลหนองลู อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี มีบ้านเรือนกว่า 800 หลังคาเรือน มีผู้อาศัยประมาณ 10,000 คน ทางราชการกำหนดฐานะของราษฎรเหล่านี้เป็น “ผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่า” ตามประกาศกระทรวงมหาดไทย ปี ค.ศ. 1976

2. ชุมชนมอญบ้านพระเจดีย์

ด้านพระเจดีย์สามองค์ เป็นช่องทางสำคัญทางชายแดนด้านตะวันตก ภายหลังเกิดความไม่สงบภายในพม่า ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1949 ชาวมอญใช้ช่องทางนี้อพยพเข้ามาสู่เขตแดนไทยเป็นจำนวนมาก เหตุผลสำคัญที่ราษฎรมอญตั้งบ้านเรือนบริเวณนี้ ประการแรก บริเวณนี้ เป็นที่มั่นสำคัญของมอญอิสระ กองทัพพม่าบุกเข้ามาทำลายได้ยาก ประการที่สอง บริเวณนี้เป็นจุดที่เหมาะสมกับการแลกเปลี่ยนสินค้า ทั้งสินค้าจากไทย และจากพม่า และประการที่สาม พื้นที่บริเวณนี้ เป็นแหล่งน้ำซับ มีน้ำซึมอยู่ใต้ดิน เกิดลำธารเล็ก ๆ เหมาะแก่การเพาะปลูก

ชาวมอญเริ่มอพยพเข้ามาตั้งบ้านเรือนเรียงรายไปตามช่องทางพระเจดีย์ และตามแหล่งเพาะปลูก มีราษฎรเพิ่มจำนวนขึ้นเรื่อยๆ ประมาณว่านับหมื่นคน บริเวณนี้มักเกิดการปะทะกันระหว่างกองกำลังมอญอิสระกับกองทัพบม่าบ่อย ๆ เช่น ในเดือนพฤษภาคม ปี ค.ศ. 1983 มีการปะทะกัน ทำให้ชาวมอญหลบหนีออกจากหมู่บ้าน เมื่อเหตุการณ์สงบ ราษฎรมอญก็กลับเข้ามาอีก ต้นปี ค.ศ.1990 เกิดการปะทะระหว่างกองกำลังมอญอิสระกับกองกำลังกะเหรี่ยง ทำให้กองกำลังมอญอิสระอ่อนกำลังลง กองทัพพม่าจึงเข้าโจมตีค่ายพระเจดีย์ของมอญในเดือนกุมภาพันธ์ ขัปไล่กองกำลังมอญถอยร่นออกไป

¹นายเต๊ะ มอง หงสา, นายลาจัย หงสา ผู้ให้สัมภาษณ์, ประเสริฐ ทองประสม ผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านวังกะฝั่งมอญ ตำบลหนองลู อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี. เมื่อ 8 ธันวาคม 1996.

²นายออง งวย ปุณณการี ผู้ให้สัมภาษณ์, ประเสริฐ ทองประสม ผู้สัมภาษณ์, ที่วัดวังกวิเวกา-รามอำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี. เมื่อ 8 ธันวาคม 1996

จากพื้นที่ ราษฎรมอญประมาณ 12,000 คน ได้หลบหนีไปยังบ้านน้ำเก็ก และบ้านของกาเรีย ต่อมาทาง ราชการไทยได้เข้าควบคุม และจัดให้อยู่ที่บ้านปะยอ (Payaw) บ้านเลาะโล (Loh Loe) และศูนย์ผู้อพยพ ฮะลอคคะนี (Halockhani)

3. ชุมชนมอญบ้านน้ำเก็ก

ตั้งอยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอสังขละบุรีไปทางเหนือประมาณ 14 กิโลเมตร จัดเป็นชุมชน มอญขนาดใหญ่ มีความสำคัญมาในอดีตเนื่องจากเป็นสถานที่ตั้งหน่วยงานสำคัญของมอญอิสระ เช่น ที่ ทำการพรรคมอญใหม่ (NMSP) สำนักงานยูวสงฆ์พม่า (ABYMU) เป็นที่ตั้งกองกำลังติดอาวุธหน่วย คอมมานโด ตั้งสถานพยาบาล 2 แห่ง รวมทั้งเป็นฐานที่มั่นของนักศึกษา (ABSDF) ค่าย 101 และ ค่าย 102

หมู่บ้านน้ำเก็ก จัดระเบียบการปกครองตนเอง ตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านเรียกว่า “เฮ้าค์ทะ” ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านเรียกว่า “ไต่ะฮิมู” ทำหน้าที่ดูแลกิจการต่าง ๆ ภายในหมู่บ้าน เช่น การรับแจ้งเกิด ตาย การย้ายเข้าออก จัดทำทะเบียนบ้านเป็นหลักฐาน เป็นต้น หมู่บ้านนี้มีวัดหนึ่งแห่ง ชื่อวัดน้ำเก็ก และโรงเรียนประจำหมู่บ้าน ชื่อโรงเรียนบ้านน้ำเก็ก

ในปี ค.ศ. 1983 พรรคมอญใหม่ได้จัดพิธีศพ นายโนนลาร์ ผู้นำมอญคนหนึ่ง ที่หมู่บ้าน น้ำเก็กแห่งนี้ บ้านน้ำเก็กเติบโต และขยายออกไป จนกระทั่ง ปี ค.ศ. 1990 ทหารพม่าบุกเข้ายึดหมู่บ้าน พระเจดีย์แล้วเลยมาขับไล่ราษฎร และกองกำลังมอญที่บ้านน้ำเก็กออกจากพื้นที่

นายสเว จิน กล่าวถึงสาเหตุที่กองกำลังมอญพลีชีพต่อต้านกองกำลังพม่า จนค่ายทหาร มอญที่น้ำเก็กถูกยึด เพราะบริษัทเอกชนไทยซึ่งได้รับสัมปทานไม้ในพม่า ช่วยเหลือในการลำเลียงกอง ทหาร และอาวุธเข้าโจมตีกลุ่มตน¹

สภาพปัจจุบันของบ้านน้ำเก็ก สามารถเห็นร่องรอยการตั้งถิ่นฐาน โดยดูจากวัดน้ำเก็กที่ ยังคงสภาพเดิม บริเวณวัดมีถาวรวัตถุ และต้นไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ ส่วนบ้านเรือนราษฎรได้รื้อถอนออกไป หมดแล้ว ยังคงเหลือแต่ต้นไม้ยืนต้น เช่น มะม่วง มะพร้าว และขนุน เป็นต้น

4. ค่ายผู้อพยพมอญเลาะโล และฮะลอคคะนี

ในปี ค.ศ.1990 ชาวมอญกลุ่มหนึ่ง อาศัยอยู่ที่เมืองเยตองใต้ของเมาะลำเลิงได้รับความ ทุกข์จากการจับกุม การยึดทรัพย์สินและการเกณฑ์แรงงานจากทหารพม่าพากันอพยพเข้าสู่เขตแดนไทย

¹Bertil Linter “Season of Fear : Rebel groups brace for imminent army offensive,” *Far Eastern Economic Review*. 19 - 20 ; 27 December 1990.

จำนวนหลายพันคน¹ รัฐบาลไทยได้จัดให้อยู่ในพื้นที่ของการไฟฟ้าฝ่ายผลิต รอบ ๆ อ่างเก็บน้ำเขื่อนเขาแหลม ตามบริเวณที่น้ำท่วมไม่ถึงซึ่งเป็นบริเวณป่าเสื่อมสภาพ เรียกว่า เลาะโล (Loh Loe) ตั้งบ้านเรือนในลักษณะค่ายอพยพ²

ในเดือนมิถุนายนปี ค.ศ.1991 ชาวมอญจากค่ายอพยพ เดย์บัง (Day Bung) จำนวน 2,500 คน ได้เข้ามาสมทบ ต่อมาในเดือนเมษายน ปี ค.ศ.1992 ราษฎรมอญจากค่ายอพยพ 3 แห่ง คือ ปะนังโท (Panung Htaw) เกริง กราง (Krunge Kung) และปะเลห์ ฮะนุก (Baleh Hnook) เข้ามาสมทบอีก จำนวน 5,000 คน ทำให้ค่ายเลาะโล กลายเป็นค่ายอพยพมอญที่ใหญ่ที่สุด มีราษฎรประมาณ 8,000 คน³

ในเดือนมกราคม ปี ค.ศ.1993 ทางราชการไทย ออกคำสั่งให้ย้ายชาวมอญจากเลาะโล ไปยังบริเวณใกล้กับพระเจดีย์สามองค์ เขตแดนพม่า ผู้แทนฝ่ายมอญเห็นว่าการย้ายราษฎรเข้าไปอยู่ในเขตพม่าจะเกิดอันตรายแก่ราษฎร ทางราชการจึงลดการเคลื่อนย้าย จนกระทั่งเดือนมิถุนายน ปี ค.ศ. 1993 รัฐบาลไทยได้ออกคำสั่งย้ายผู้อพยพมอญไปอยู่ที่ฮะลัคคะนี (Halackani) ทั้งนี้ไทยได้ประสานงานกับพม่า ทางกรมพม่าสัญญาว่าจะไม่เข้าโจมตีหมู่บ้านดังกล่าวการอพยพชาวมอญออกไปเริ่มดำเนินการ ในเดือนกุมภาพันธ์ ปี ค.ศ.1994 อพยพราษฎร จำนวน 5,500 คน ส่วนที่เหลือราษฎรย้ายเข้าอยู่ที่ค่ายปะยอ (Payaw)

บ้านฮะลัคคะนี ประกอบด้วย 3 หมู่บ้าน คือ บัลคินี (Baleh Hani) จะชอยโมน (Kyaiksoi Mon) และปะเลห์ตุนไพ (Baleh Dunphai) การเดินทางในฤดูฝนเป็นไปด้วยความยากลำบาก รถยนต์ไม่สามารถเข้าไปได้ จำนวนครอบครัวทั้งหมด 980 หลังคาเรือน มีโรงเรียน 1 หลัง โรงพยาบาล 1 แห่ง

วันที่ 21 กรกฎาคม ค.ศ. 1994 กองกำลังทหารพม่าประมาณ 100 นาย จากกองพันที่ 62 ได้บุกเข้าโจมตีและเผาหมู่บ้านอพยพมอญ ปะเลห์ตุนไพ⁴ เผาบ้านเรือนราษฎรเสียหายจำนวน 100 หลังคาเรือน หมู่บ้านแห่งนี้มีบ้านเรือนทั้งสิ้น 120 หลังคาเรือน นอกจากนั้นทหารพม่ายังจับชาวบ้านที่เป็นชายไปจำนวน 18 คน เพื่อนำไปเป็นลูกหาบและตัวประกัน

การโจมตีหมู่บ้านอพยพมอญครั้งนี้⁵ ทำให้ชาวมอญที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านปะเลห์ตุนไพ บ้านจะชอยโมน และบ้านฮะลัคคะนี ทะยอยหลบหนีออกจากหมู่บ้านของตน เนื่องจากไม่มั่นใจใน

¹"ความแตกต่างของพม่าที่ศูนย์มณีน้อย กับมอญฮะลัคคะนี," สำนักข่าวสามมอญ.

27 มกราคม - 2 กุมภาพันธ์ 2538.

²MRC. *Mon Refugees: Hunger For Protection In 1994*. p.31 - 35.

³Ibid.

⁴สยามโพสต์, 24 กรกฎาคม 2537, หน้า 12.

⁵เหตุการณ์ครั้งนี้เกิดขึ้นในช่วงที่มีการประชุมรัฐมนตรีต่างประเทศอาเซียน ที่กรุงเทพฯ อู ออง จอ (U Aung Kyaw) รัฐมนตรีว่าการต่างประเทศพม่าได้รับเชิญเข้าร่วมประชุมครั้งนี้ด้วย.

ความปลอดภัย ชาวมอญเหล่านี้ข้ามเขตแดนเข้าสู่เขตแดนไทย ทางราชการไทยได้จัดให้อยู่ที่บริเวณบ้านต้นยาง หมู่ที่ 5 ตำบลหนองลู อำเภอสังขละบุรี จนถึงวันที่ 22 กรกฎาคม ค.ศ.1994 ผู้อพยพมีจำนวน 6,000 คน อยู่ในความควบคุมดูแลของกองกำลังตำรวจตระเวนชายแดนที่ 134

ชาวมอญ ตั้งค่ายพักชั่วคราวบริเวณบ้านต้นยาง ระยะแรกได้รับการสงเคราะห์จากสำนักงานข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยแห่งสหประชาชาติ (UNHCR) และองค์กรพัฒนาเอกชน เช่น โคเธอร์ (Catholic Office for Emergency Relief and Refugees) และคอนเซอร์เทียม (Consortium) โดยมีองค์กรสงเคราะห์ผู้อพยพมอญ (MNRC) เป็นผู้ประสานงานและคอยให้ความช่วยเหลือแก่ผู้อพยพ

รัฐบาลไทยพยายามผลักดันผู้อพยพเหล่านี้ออกไปนอกเขตแดนไทยการประชุมเพื่อแก้ปัญหาผู้อพยพระหว่างผู้แทนไทยกับผู้แทนฝ่ายมอญ (MNRC) ทำขึ้นหลายครั้ง ทางฝ่ายมอญพยายามต่อรองด้วยการร้องเรียนต่อสำนักงานข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยแห่งสหประชาชาติ และร้องเรียนผ่านสื่อมวลชน เพื่อให้รัฐบาลไทยอนุญาตให้ชาวมอญอยู่ในเขตแดนไทยต่อไป ต่อมารัฐบาลไทยได้ผลักดันชาวมอญกลับไปยังที่หมู่บ้านอะลือคคะนีตามเดิม เมื่อเดือนกันยายน ค.ศ 1994

ภาพประกอบ แสดงชุมชนมอญอพยพ ค่ายผู้ลี้ภัยอะลือคคะนี ตั้งอยู่ในเขตแดนพม่าใกล้กับ
ช่องทางมอระคา ติดกับชายแดนไทย ตำบลหนองลู อำเภอสังขละบุรี จังหวัด
กาญจนบุรี มีบ้านเรือน จำนวน 900 หลังคาเรือน ราษฎรจำนวน 6,000 คน
ดูรายละเอียดจาก Mon National Relief Committee. Monthly Report.
October 1994.

นโยบายและการดำเนินการของรัฐบาลไทยเกี่ยวกับผู้อพยพชาวมอญ ระหว่างปี ค.ศ. 1952 - 1995

1. การดำเนินการของรัฐบาลไทยเกี่ยวกับผู้อพยพมอญ

รัฐบาลไทยเริ่มประสบกับปัญหาผู้อพยพสัญชาติพม่า เชื้อชาติมอญ ซึ่งอพยพเข้ามาตามแนวพรมแดนด้านตะวันตก ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1952¹ ตรงกับสมัย จอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรีเป็นต้นมา แม้ว่าระยะเวลาได้ล่วงเลยมาและสถานการณ์ต่าง ๆ ได้เปลี่ยนแปลงไปเป็นลำดับ แต่เมื่อสถานการณ์สงครามกลางเมืองภายในพม่ายังไม่ยุติลง รัฐบาลไทยจำเป็นต้องเผชิญกับปัญหาผู้อพยพ ที่ทะยอยกันหลั่งไหลเข้ามาเป็นระยะ ๆ ตลอดระยะเวลาดังกล่าวตั้งแต่ปี ค.ศ. 1952 ถึง ค.ศ. 1995 รัฐบาลไทยได้วางนโยบายและการดำเนินการต่อผู้อพยพชาวมอญซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของผู้อพยพเข้าเมืองสัญชาติพม่า หรือผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่า โดยสามารถแยกศึกษาเป็นระยะ ๆ ได้ 3 ระยะดังต่อไปนี้

1.1 การปล่อยให้ผู้อพยพพักพิงอยู่ตามบริเวณชายแดนไทย-พม่า (ค.ศ.1952- 1976)

เมื่อสงครามกลางเมืองเกิดขึ้นในพม่า ราษฎรเชื้อสายมอญถูกปราบปราม จึงพากันอพยพเข้าสู่เขตแดนไทย ราวปี ค.ศ.1952 เป็นต้นมา รัฐบาลไทยขณะนั้น จอมพล ป.พิบูลสงครามดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ได้สั่งการให้เจ้าหน้าที่ดูแลตรวจตรา แต่ในทางปฏิบัติก็มิได้เข้าไปควบคุมผู้อพยพเหล่านี้

ราษฎรชาวมอญได้ทะยอยกันเข้ามาจับจองพื้นที่ ป่าเขาและลุ่มแม่น้ำ บริเวณเทือกเขาตะนาวศรี ใกล้กับด่านพระเจดีย์สามองค์ ตั้งบ้านเรือนและที่ทำกินเรียงรายอยู่เป็นกลุ่ม ๆ บางหมู่บ้านตั้งอยู่ในเขตแดนพม่า แต่บางหมู่บ้านตั้งอยู่ในเขตแดนไทยซึ่งส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับท้องถิ่นที่กิ่งอำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี ภูมิประเทศบริเวณชายแดนแถบนี้ เต็มไปด้วยป่าทึบและภูเขาตลิ่งชันชัน อีกทั้งอยู่ห่างไกลทางคมนาคมยากที่จะเข้าไปควบคุมดูแลได้ทั่วถึง

การดำเนินการเกี่ยวกับผู้อพยพ กระทรวงมหาดไทยได้เสนอให้คณะรัฐมนตรีพิจารณาอนุมัติระเบียบว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้อพยพจากประเทศข้างเคียง ตั้งแต่วันที่ 8 เมษายน ค.ศ. 1954 (พ.ศ. 2497) กำหนดไว้ว่า

ทางราชการไม่พึงประสงค์ให้คนต่างด้าวอพยพเข้ามาในราชอาณาจักรไทยให้ทางจังหวัดพยายามหาทางกีดกันและขัดขวางมิให้คนต่างด้าวอพยพเข้ามาเป็นอันขาด หากเป็นการสุจริตที่อำเภอและจังหวัดจะกีดกันได้ ให้ทางจังหวัดรายงานขออนุมัติกระทรวงมหาดไทยทุกคราวไป พร้อมทั้ง

¹ กระทรวงการต่างประเทศ. เอกสารหมายเลข NC 1 : 5.30. รัฐบาลพม่าขอจัดส่งผู้ลี้ภัยกลับพม่า. 2495.

แจ้งจำนวนผู้อพยพ เหตุการณ์ที่ทำให้เกิดการอพยพ และวิถีทางที่เจ้าหน้าที่กีดกัน หากมีปัญหาคัดข้อ ให้รับรายงานขอคำสั่งกระทรวงมหาดไทยโดยด่วน¹

เมื่อสงครามกลางเมืองในพม่าขยายตัวกว้างออกไป ในระหว่างปี ค.ศ. 1959 - 1960 เนื่องจากครบกำหนด เอปี ที่รัฐธรรมนูญที่กำหนดจะมอบสิทธิให้ชนกลุ่มน้อยปกครองตนเอง ชาว มอญและชนกลุ่มน้อยกลุ่มต่าง ๆ ถูกปราบปรามหนักขึ้น จึงอพยพเข้ามาอีก กระทรวงมหาดไทยได้ กำหนดนโยบายปฏิบัติต่อผู้อพยพพลัดถิ่นที่เข้ามาในราชอาณาจักร พ.ศ. 2504 (ค.ศ. 1961)²

ในระยะแรกนี้ รัฐบาลมอบหมายให้กระทรวงมหาดไทย เป็นผู้ออกระเบียบว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้อพยพ แล้วให้เจ้าหน้าที่ระดับท้องถิ่นเป็นผู้ปฏิบัติตามนโยบาย ในทางปฏิบัติ ก็ได้เข้มงวดกวดขัน ผู้อพยพค่อนข้างมีอิสระ ทั้งนี้เพราะว่า เขตแดนที่ชาวมอญตั้งบ้านเรือน มีสภาพเป็นป่าทึบ ห่างไกลความเจริญ ไม่มีเส้นทางคมนาคม การเข้าไปตรวจสอบ และควบคุมทำได้ยาก

1.2 การเข้าควบคุมและกำหนดสถานะผู้อพยพ (ค.ศ. 1976 - 1988)

คณะกรรมการชายแดนไทย - พม่าได้ร่วมประชุมที่กระทรวงมหาดไทยเมื่อ 19 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1976 มีมติให้ผู้อพยพสัญชาติพม่า ตั้งแต่จังหวัดเชียงรายถึงจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ อพยพออกนอกประเทศ รวมทั้งให้เจ้าหน้าที่สกัดกั้นมิให้อพยพเข้ามาอีก ส่วนผู้ที่เข้ามาแล้วไม่ยอมกลับ ให้กักบริเวณ ซึ่งต่อมากระทรวงมหาดไทย ได้ออกประกาศ เมื่อ 9 มีนาคม ค.ศ. 1976 (พ.ศ. 2519) ห้าม คนต่างด้าว สัญชาติพม่า อพยพเข้ามาในราชอาณาจักร³ มีใจความว่า “ตามที่บุคคลสัญชาติพม่า อพยพ เข้ามาในราชอาณาจักร ตามจังหวัดชายแดนไทยติดกับพม่า เพื่อมนุษยธรรม กระทรวงมหาดไทยได้ผ่อนผันให้เข้ามาอาศัยในราชอาณาจักรได้เป็นการชั่วคราว เมื่อเหตุการณ์สงบเรียบร้อยให้เดินทางกลับ ประเทศตนนั้น เนื่องจากสถานการณ์ภายในประเทศพม่าปัจจุบันนี้อยู่ในภาวะปกติ จึงไม่มีเหตุผลใด ที่ จะต้องอพยพเข้ามาอีก ฉะนั้นตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป หากมีบุคคลใดอพยพเข้ามาในราชอาณาจักรอีก ให้ ถือว่าเป็นการเข้ามาโดยผิดกฎหมาย เจ้าหน้าที่จะดำเนินการจับกุมดำเนินคดีตามกฎหมาย ฐานหลบหนี เข้าเมือง โดยเคร่งครัดทุกราย”

ในทางปฏิบัติ ผู้อพยพมอญ ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของผู้อพยพสัญชาติพม่า ทางราช การให้เจ้าหน้าที่ระดับท้องถิ่นสำรวจบุคคลที่เข้าเมือง ก่อนวันที่ 9 มีนาคม ค.ศ. 1976 ให้จัดบุคคลเหล่านี้

¹หนังสือกระทรวงมหาดไทย. ที่ 9769/2497 เรื่องระเบียบว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้อพยพจากประเทศข้างเคียง. ลงวันที่ 6 พฤษภาคม พ.ศ. 2497.

²หนังสือกระทรวงมหาดไทย. ที่ 1487/2504. เรื่องนโยบายการปฏิบัติต่อผู้อพยพพลัดถิ่นเข้ามาในราชอาณาจักร. ลงวันที่ 2 กุมภาพันธ์ 2504.

³ประกาศกระทรวงมหาดไทย. เรื่องห้ามคนต่างด้าวสัญชาติพม่าอพยพเข้ามาในราชอาณาจักร. ลงวันที่ 9 มีนาคม 2519.

เป็น “ผู้พลัดถิ่น” เจ้าพนักงานฝ่ายปกครองจัดทำบัตรผู้พลัดถิ่น (ทร 19) สีมชมพู และควบคุมให้อยู่ในพื้นที่ที่จัดให้ หากมีความจำเป็นต้องออกนอกเขตที่กำหนด ต้องได้รับอนุญาตจากเจ้าหน้าที่ปกครอง

1.3 การเข้าควบคุมและการผลักดันผู้อพยพออกนอกราชอาณาจักร (ค.ศ.1988-1995)

ในปี ค.ศ. 1988 รัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ พยายามดำเนินนโยบายพัฒนาเศรษฐกิจภายในประเทศให้เป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่ ประกาศนโยบายเปลี่ยนสนาามรบเป็นสนาามการค้า จึงวางตัวเป็นกลางต่อสถานการณ์ภายในพม่าและกำหนดนโยบายความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทย - พม่า โดยประกาศใช้ “การปฏิสัมพันธ์ในเชิงสร้างสรรค์” หรือ “Constructive Engagement” เป็นการเสนอหลักการว่า ประชาคมโลกไม่ควรโดดเดี่ยว รัฐบาลพม่า

ดังนั้นจึงมีการทบทวนการดำเนินการเกี่ยวกับผู้อพยพพลัดถิ่นพม่า เพื่อกำหนดนโยบายให้เกิดความสอดคล้องกับนโยบายเชิงรุกทางเศรษฐกิจ สภาพความมั่นคงแห่งชาติจึงดำเนินการพิจารณา และให้ความเห็นชอบ เมื่อ 11 สิงหาคม ค.ศ. 1989 นำเสนอนายกรัฐมนตรีให้ความเห็นชอบในนโยบายความมั่นคงแห่งชาติของไทยต่อพม่า (ค.ศ. 1989 - 1993) เมื่อ 17 ตุลาคม ค.ศ. 1989 มีสาระสำคัญดังนี้ คือ ไม่สนับสนุนชนกลุ่มน้อยสัญชาติพม่า การดำเนินการใด ๆ ให้ยึดหลักมนุษยธรรม และความมั่นคงของชาติควบคู่กัน ให้เจ้าหน้าที่ดำเนินการควบคุมผู้อพยพอย่างรัดกุม พยายามสกัดกั้นและผลักดันผู้หลบหนีเข้าเมืองอย่างจริงจัง

ต่อมาในปี ค.ศ. 1994 สภาพความมั่นคงได้ปรับปรุงนโยบายความมั่นคงแห่งชาติของไทยต่อพม่า เพื่อจะใช้ระหว่างปี ค.ศ. 1994 - 1996 เสนอให้ที่ประชุมสภาพความมั่นคงแห่งชาติพิจารณานุมัติ เมื่อ 20 เมษายน ค.ศ. 1994¹ มีสาระสำคัญ คือ สนับสนุนให้พม่าเจรจาประนีประนอมกับชนกลุ่มน้อยสัญชาติพม่า เพื่อสร้างสันติภาพ ทั้งนี้ไม่สนับสนุนชนกลุ่มน้อยสัญชาติพม่าที่ดำเนินการเป็นปฏิปักษ์กับรัฐบาลพม่า และให้ความคุ้มครองชนกลุ่มน้อยหรือผู้ลี้ภัยอย่างเข้มงวด พร้อมทั้งให้สกัดกั้น และผลักดันผู้หลบหนีเข้าเมืองจากพม่าอย่างเข้มงวดกวดขัน โดยให้มีการปฏิบัติอย่างจริงจัง

นโยบายและการดำเนินการของรัฐบาลไทย เกี่ยวกับผู้อพยพพมอญเรียกเป็นทางการว่า “ผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่า” มีขั้นตอนในการเข้ามากำกับควบคุมดูแลมากขึ้นเป็นลำดับ เนื่องจากสาเหตุสำคัญคือ ประเทศไทยมิได้เข้าเป็นภาคีของอนุสัญญาว่าด้วยสถานะผู้ลี้ภัย ปี ค.ศ. 1951 (Convention relating to the status of Refugees of 1951) และพิธีสารว่าด้วยสถานะภาพผู้ลี้ภัย ปี ค.ศ. 1967 (Protocol relating to the status of Refugees of 1967) จึงเป็นเหตุให้นโยบายของไทยมีลักษณะดังต่อไปนี้

¹หนังสือสำนักงานสภาพความมั่นคงแห่งชาติ ที่ นร 0503/955. เรื่องนโยบายความมั่นคงแห่งชาติของไทยต่อพม่า. (พ.ศ. 2537 - 2539) ลงวันที่ 27 เมษายน 2537

(1) การดำเนินนโยบาย ทำได้โดยอิสระ ไม่จำเป็นต้องปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับว่าด้วยผู้ลี้ภัยสากล การสกัดกั้น และการผลักดันผู้อพยพทำได้โดยอิสระ

(2) รัฐบาลไทยไม่ยอมให้สถานภาพผู้ลี้ภัย (Refugees) แก่ผู้อพยพทุกสัญชาติที่อพยพเข้ามาในราชอาณาจักร เพียงแต่กำหนดว่า เป็นผู้พลัดถิ่น โดยให้เหตุผลว่า เป็นผู้ลักลอบเข้าเมืองเพื่อเหตุผลทางเศรษฐกิจ

(3) การกำหนดนโยบายของรัฐบาล มีการปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และสถานการณ์ภายในประเทศเป็นสำคัญ

เครื่องมือที่รัฐบาลนำมาใช้ ได้แก่ ระเบียบข้อบังคับ กฎหมาย และการจัดองค์กรขึ้นรับผิดชอบ เช่น กองอำนวยการปฏิบัติการนโยบายชายแดนไทย-พม่า สำนักงานดำเนินการเกี่ยวกับผู้อพยพกระทรวงมหาดไทย เป็นต้น การกำหนดสถานภาพของผู้อพยพชาวพม่า โดยประกาศของกระทรวงมหาดไทย สามารถแยกผู้อพยพได้ 2 ส่วน คือ ผู้ที่อพยพเข้ามาก่อนประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่องห้ามคนต่างด้าวอพยพเข้ามาในราชอาณาจักร ลงวันที่ 9 มีนาคม ค.ศ. 1976 เป็นผู้พลัดถิ่น สัญชาติพม่า ให้อยู่ในความควบคุมดูแลของเจ้าหน้าที่ และให้พักอาศัยอยู่ในเขตแดนไทย เป็นการชั่วคราว ส่วนผู้ที่อพยพเข้ามาหลังประกาศกระทรวงมหาดไทยฉบับดังกล่าวถือว่าเป็นผู้ลักลอบเข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย ให้เนรเทศออกนอกราชอาณาจักร

ผลจากการดำเนินการของรัฐบาล ระหว่างปี ค.ศ. 1952 - 1995

นับตั้งแต่ชาวพม่ายอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานบริเวณชายแดนไทย - พม่า รัฐบาลไทยได้ดำเนินการแก้ปัญหาผู้อพยพเหล่านี้มาเป็นลำดับ ทั้งนี้มีการปรับปรุง เปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และภายในประเทศ

1. ผลทางด้านการเมือง

เมื่อรัฐบาลไทยสามารถกำหนดนโยบายเกี่ยวกับผู้อพยพพม่าได้โดยอิสระ การดำเนินการของรัฐ ได้ส่งผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับพม่า ซึ่งสามารถแยกเหตุการณ์ออกเป็น 3 ช่วงเวลา ดังนี้

ระหว่างปี ค.ศ. 1952 - 1976 รัฐบาลไทยขณะนั้นให้ความสนใจ และทุ่มเทเพื่อแก้ปัญหาการแพร่ขยายอิทธิพลลัทธิคอมมิวนิสต์ ทางด้านที่ติดต่อกับประเทศลาว และกัมพูชา ส่วนพรมแดนซึ่งติดต่อกับพม่าด้านตะวันตก ชนกลุ่มน้อยมีอิทธิพล และควบคุมพื้นที่บางส่วน เป็นเขตพื้นที่ ซึ่งสามารถสกัดกั้นการขยายตัวของคอมมิวนิสต์ทางตะวันตก รัฐบาลไทยจึงไม่เข้าไปควบคุม หรือปลดอาวุธ เมื่อกองกำลังพลัดหลงเข้ามาในเขตแดน จึงทำให้พม่าเกิดความระแวงสงสัยว่าไทยให้การสนับสนุนชนกลุ่มน้อยอย่างลับ ๆ ดังนั้น พม่าจึงพยายามเข้ามาประสานกับไทยเพื่อแก้ปัญหา เช่น การเดินทางมาไทย

ของ อนุ นายกรัฐมนตรีพม่า เมื่อปี ค.ศ. 1957 ต่อมาในสมัย นายพล เนวิน ได้เดินทางมาเจรจากับไทยถึงสองครั้ง (ในปี ค.ศ. 1962 และปี ค.ศ. 1972) เพื่อหารือกับจอมพลถนอม กิตติขจร เรื่อง การร่วมมือแก้ปัญหาชายแดน

ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับพม่า ในช่วง ปี ค.ศ. 1976 - 1988 เป็นระยะที่สงครามอินโดจีนยุติลง มีผู้อพยพจากอินโดจีนหลังไหลสู่เขตแดนไทยจำนวนมาก จึงทำให้รัฐบาลแก้ปัญหาภายในประเทศด้วยการจำแนกสถานะภาพผู้อพยพสัญชาติพม่า เป็นผู้พลัดถิ่น ประกอบกับ นายพล เนวิน ได้เดินทางมาพบปะหารือ กับพลเอกเกรียงศักดิ์ ชวะนันท์ นายกรัฐมนตรี ในปี ค.ศ. 1979 ต่อมาพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ นายกรัฐมนตรี ได้เดินทางไปเยือนพม่า ทำให้ความตึงเครียดในการปฏิบัติการแก้ปัญหาชายแดนลดลง

ตั้งแต่สมัยรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ จนถึงรัฐบาลนายชวน หลีกภัย (ปี ค.ศ. 1988 - 1995) ไทยนำนโยบาย คอนสตรัคทีฟเอนเกจเม้นท์ (Constructive Engagement) มาใช้กับพม่า ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีกับพม่ามากขึ้น ปัญหาเรื่องชายแดนที่เกี่ยวข้องกับผู้อพยพ ไทยแสดงความชัดเจนมากขึ้น เมื่อคณะรัฐมนตรี อนุมัติให้ตั้งคณะกรรมการชายแดนระดับต่าง ๆ เมื่อ 9 เมษายน ค.ศ. 1990 โดยมีคำสั่งให้ควบคุม และผลักดันผู้อพยพมอญออกนอกราชอาณาจักร เช่น การจัดตั้งศูนย์ควบคุมผู้อพยพเลาะโล เมื่อ ปี ค.ศ. 1992 และศูนย์อพยพมอญ ฮะลือคคะนี ปี ค.ศ. 1994

นอกจากนี้ความสัมพันธ์ในระดับรัฐบาลเริ่มดีขึ้น เมื่อทางการไทยเข้าสนับสนุนการเจรจาสันติภาพ ระหว่างผู้นำพรรคคอมมิวนิสต์ใหม่ กับรัฐบาลพม่า

ขณะเดียวกันนี้ เมื่อพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับชาวมอญอพยพ ผลจากการดำเนินการของรัฐ ทำให้ชาวมอญอพยพ ซึ่งเคยมีความรู้สึกปลอดภัยทั้งชีวิตและทรัพย์สิน ขณะที่อยู่ในเขตแดนไทย เริ่มเห็นว่าการที่รัฐบาลเข้าควบคุมเข้มงวดขึ้นจนถึงขั้นผลักดันออกนอกเขตแดน ทำให้เกิดความหวาดกลัวภัย และรู้สึกไม่มั่นคงปลอดภัย หากต้องพักอยู่ในเขตควบคุมของรัฐบาลพม่า ระยะเวลาดังกล่าวตรงกับเหตุการณ์ การลงนามทำสัญญาซื้อขายก๊าซธรรมชาติ ระหว่างรัฐบาลพม่ากับผู้แทนของไทย จึงทำให้ผู้นำมอญกลุ่มต่าง ๆ เรียกร้องต่อองค์กรสิทธิมนุษยชน จึงกระทบต่อภาพพจน์ของประเทศ ที่ถูกมองว่า เป็นนักฉวยโอกาส และทำการละเมิดสิทธิมนุษยชน

ส่วนบทบาทขององค์กรระหว่างประเทศที่เข้ามาช่วยเหลือด้านมนุษยธรรมแก่ผู้อพยพ เช่น สำนักงานข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัย แห่งสหประชาชาติ (UNHCR) เห็นว่าการดำเนินการของไทย ขัดต่อ

¹ พระวังสะ ปาละ ให้สัมภาษณ์ ประเสริฐ ทองประสม ผู้สัมภาษณ์ ที่ศูนย์อพยพมอญฮะลือคคะนี เมื่อ 26 กรกฎาคม 1994.

กฎหมายว่าด้วยผู้ลี้ภัยสากล และเสนอ และให้รัฐบาลไทยจัดสถานะผู้อพยพให้ชัดเจน¹ นอกจากนี้ UNHCR เห็นว่า ทางกรไทย ยังกีดกัน มิให้เจ้าหน้าที่ของตนรวมทั้งองค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) เข้าไปเกี่ยวข้อง

องค์กร NGO ที่เข้าไปช่วยเหลือผู้อพยพ เช่น โคเออร์ (COERR) เจ้าหน้าที่ได้เปิดเผยว่า ถูกทางการไทยสกัดกั้นการเดินทางเข้าไปเยี่ยมผู้อพยพ รวมทั้งการส่งอาหารที่จำเป็นเข้าไปก็ไม่ได้ได้รับความสะดวก

ความร่วมมือทางการเมืองที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ ทางกรไทยสนับสนุนให้มีการเจรจาสันติภาพเพื่อยุติสงครามบริเวณชายแดน ระหว่างผู้นำพรรคคอมมิวนิสต์กับตัวแทนรัฐบาลพม่า (SLORC) การเจรจาประสบความสำเร็จ เมื่อมีข้อตกลงหยุดยิง วันที่ 29 มิถุนายน 1995 ที่เมืองเนาะล่า เลิง² ทางเจ้าหน้าที่ของไทยได้ส่งผู้แทนเข้าไปใกล้ชิดกับผู้นำมอญ แต่ไม่ประสบผลสำเร็จในระยะแรก ต่อมาทั้งสองฝ่ายสามารถตกลงในรายละเอียดกันได้ ส่งผลให้ไทยสามารถดำเนินการเรื่องการวางท้องที่จากอ่าวมะตะบันผ่านอิทธิพลของพรรคคอมมิวนิสต์ใหม่ สูชายแดนไทยเป็นผลสำเร็จ

การสร้างสันติภาพเป็นอุดมการณ์ร่วมกันระหว่างไทย พม่า และมอญ ทุกฝ่ายเห็นพ้องต้องกันถึงอุดมการณ์นี้ว่า เป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดการพัฒนาที่ดี แต่เป้าหมายของทั้งสามฝ่าย อาจจะมีผลต่างกันตามผลประโยชน์ที่ตามมา

ฝ่ายมอญ ต้องจับอาวุธต่อสู้กับรัฐบาลพม่า มากกว่า 40 ปี เต็มไปด้วยความเหนื่อยอ่อน ไม่มีเวลาปรับปรุงกองทัพอิสระของตน ชัยชนะที่คาดหวังไว้ด้วยสงครามติดอาวุธเป็นสิ่งที่เริ่มเลือนลางยิ่งขึ้น เมื่อภูมิภาคนี้เกิดการเปลี่ยนแปลง อีกทั้งประชาชนของพรรคคอมมิวนิสต์ถูกควบคุมจากรัฐบาล ทำให้ขาดเสถียรภาพทางการเมืองมากขึ้นทุกขณะ ดังนั้นการยุติสงครามทำให้การต่อสู้ของมอญได้รับประโยชน์ในส่วนนี้คือได้หยุดทบทวน ปรับแนวทางและยุทธวิธีการต่อสู้เพื่ออิสรภาพของมอญต่อไป และประชาชนของพรรคคอมมิวนิสต์ใหม่ มีเสรีภาพในการเดินทาง การประกอบอาชีพ และการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา มากเพิ่มขึ้น

¹ การแถลงข่าว "เรื่องบทบาทของสำนักงานข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยแห่งชาติ (UNHCR) ในปัจจุบัน และอนาคตกับเหตุการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป" ของนาย รูฟเรต วอน อานิม (Rufrecht Van Amim) เลขาธิการฯ จาก นุสรา สวัสดิ์สว่าง. วิทยุผู้จัดการ : สายตรงจากอินโดจีน. วิทยุ อสมท. 6 ตุลาคม 1994.

² สำนักข่าวสารมอญ. แถลงการณ์เรื่องการตกลงการหยุดยิง ระหว่างมอญ - พม่า เมื่อ 29 มิถุนายน 1995.

ตาราง 1 แสดงจำนวนประชากรในส่วนผู้อพยพ 4 แห่ง (THE REFUBEE POPULATION OF THE FOUR CAMPARE ARE AS FOLLOW)

ที่	ค่าย	จำนวนครอบครัว	ผู้ใหญ่		เด็ก		จำนวน	หมายเหตุ
			ช	ญ	ช	ญ		
1	บีรี (Bee Ree)	251	297	329	451	455	1532	
2	ปะยอ (Payaw)	515	662	887	731	861	3141	
3	ประจวบ (Prachuab)	317	381	374	443	527	1725	
4	ฮะลอคคะนี (Halockhani)	852	986	103	135	188	5219	
				7	2	9		
	รวม (Total)	1935	2308	262	295	373	11617	
				7	0	2		

ที่มา : Mon National Relief Committee. Monthly Report. January, 1995

ฝ่ายพม่าต้องการสร้างเอกภาพ และความมั่นคงภายในประเทศ การเจรจาครั้งนี้ จึงทำให้พม่าสามารถลดปัญหาความขัดแย้งภายในประเทศกับชนกลุ่มน้อยถือเป็นเป้าหมายหลักและยังสามารถกำหนดยุทธศาสตร์ทางทหารในการปิดล้อมกองกำลังกะเหรี่ยงอิสระ ซึ่งอยู่ทางตอนบนของพมรรวมอยู่ใน

ส่วนไทยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาโครงสร้างทางเศรษฐกิจ โดยเข้าร่วมลงทุนในพม่า เมื่อสันติภาพเกิดขึ้น สภาพแวดล้อมของการลงทุนย่อมดำเนินไปได้ ก่อให้เกิดผลกำไรอย่างมหาศาล

ดังนั้นการกำหนดสันติภาพในบริเวณชายแดนไทย - พม่า ผู้เกี่ยวข้องทั้งสามฝ่ายต่างมีเป้าหมายหลักต่างกันอย่างสิ้นเชิง จึงทำให้การกำหนดนโยบายที่จะใช้ปฏิบัติต่อกันอาจมีความขัดแย้งและกระทบกระเทือนต่อผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน

2. ผลทางด้านเศรษฐกิจ

เมื่อชาวมอญ มาตั้งชุมชนชายแดนรวมทั้งมีกองกำลังป้องกันตนเองก่อให้เกิดธุรกิจการค้าชายแดน ซึ่งทั้งการค้าในระบบ และการค้านอกระบบ เช่น ไม้เถื่อน อัญมณี สัตว์เลี้ยง เช่น วัว - ควาย ต่อมาเมื่อปี ค.ศ.1988 ทางชาวไทยเข้าไปเจรจากองกลางเศรษฐกิจกับรัฐบาลพม่า ซึ่งช่วงเดียวกันนี้พม่าเริ่มปราบปรามชนกลุ่มน้อย ทำให้ชนกลุ่มน้อยลดอิทธิพลลง การค้าที่ถูกต้องตามกฎหมายจึงเพิ่มขึ้น เช่น

การสัมปทานป่าไม้ (ภายหลังที่ทางการไทยออกพระราชบัญญัติยกเลิกการทำไม้ทั่วประเทศ เมื่อวันที่ 7 มกราคม ค.ศ.1989) นักธุรกิจไทยเข้าไปเปิดสัมปทานไม้สักพม่าในปี ค.ศ.1989 มูลค่า 1,092.2 ล้านบาท¹

ไทย - พม่า มีข้อตกลงการร่วมมือทางเศรษฐกิจระยะยาว ที่สำคัญคือ การทำสัญญาเช่าซื้อก๊าซธรรมชาติจากพม่า บริษัทไทยเทล จำกัด และการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย เริ่มการสำรวจ เมื่อปี ค.ศ.1988 และตกลงทำสัญญา เมื่อปี ค.ศ. 1992 เรื่องนี้ คณะรัฐมนตรี รัฐบาลชวน หลีกภัย มีมติอนุมัติ แผนพัฒนากำลังผลิตไฟฟ้าของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย มอบให้การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทยเป็นผู้เข้าไปดำเนินการ

การวางท่อก๊าซธรรมชาติ จากพม่าสู่ไทย ต้องผ่านพื้นที่อิทธิพลของพมรมอญใหม่ ดังนั้น ทางการไทยพยายามส่งผู้แทนเข้าประสานงานเพื่อเจรจายุติสงคราม ระหว่างพม่ากับพมรมอญใหม่ ขณะเดียวกันทำให้พม่ามีข้ออ้างที่ดีในการหาความร่วมมือจากเจ้าหน้าที่ไทย กวาดล้างกองกำลังอิสระของมอญ บริเวณด้านพระเจดีย์สามองค์ ซึ่งเป็นกองบัญชาการที่เข้มแข็งที่สุดของมอญถูกพม่าตีแตก ในปี ค.ศ. 1990 เป็นช่วงเดียวกับที่บริษัท ปตท.สผ. ได้รับอนุมัติจากคณะรัฐมนตรี ให้ร่วมทุนพัฒนาก๊าซ ในอ่าวมะตะมะ

ผู้อพยพมอญจากค่ายสะลอคคะนี ถูกทหารพม่าเผาหมู่บ้าน เมื่อวันที่ 21 กรกฎาคม ค.ศ.1994 จึงอพยพเข้ามาในเขตแดนไทย มีจำนวน 6,000 คน ส่วนใหญ่เป็นเด็ก และคนชรา ชาวมอญเหล่านี้เป็นเสมือนข้อต่อรองสำคัญที่พม่าสามารถในไปใช้กดดันต่อกองกำลังอิสระได้ดีที่สุด ด้วยเหตุนี้พม่าจึงต้องการให้ฝ่ายไทยผลักดันผู้อพยพมอญ จำนวน 6,000 คน เข้าไปอยู่ในค่ายอพยพในฝั่งพม่า ซึ่งตั้งอยู่ห่างจากกองบัญชาการทหารพม่าที่ด้านพระเจดีย์สามองค์ ระยะเดินทางเพียง 1 ชั่วโมง ชาวมอญอพยพยังคงหวาดกลัวทหารพม่าและไม่กล้าเข้าไปอยู่ในการควบคุมของพม่าในฐานะตัวประกัน องค์การมอญ เช่น องค์การสงเคราะห์ผู้อพยพชาวมอญ (Mon National Relief Committee : MNRC) พยายามเรียกร้องขอพึ่งพิงอยู่ในฝั่งไทย โดยประสานงานกับสำนักงานข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยสหประชาชาติ (UNHCR) เพื่อขอสถานะผู้ลี้ภัย และขอความช่วยเหลือด้านมนุษยธรรม รวมทั้งอาหาร และยารักษาโรคแก่ผู้อพยพมอญดังกล่าว

3. ผลด้านสังคม

การเข้ามาอยู่ในประเทศไทยในฐานะผู้พลัดถิ่น หรือผู้ลี้ภัยหลบเข้าเมืองก็ตาม โดยภาพรวมแล้ว ย่อมไม่ได้รับหลักประกันใด ๆ ตามกฎหมาย ดังผู้อพยพเหล่านี้ จึงก่อปัญหาสังคมขึ้นหลายประการ เช่น ปัญหาโศกณิ ปัญหาแรงงานต่างชาติ และปัญหาสุขภาพอนามัย ซึ่งสร้างภาระในการแก้ปัญหาของรัฐ ทั้งนี้เนื่องจากเหตุผลสำคัญ ดังนี้

¹ธนาคารกสิกรไทย. "ต่างประเทศ," สรุปข่าวธุรกิจ. 29; 16 - 30 เมษายน 2532.

ปัญหาโสเภณีจากต่างชาติ เนื่องจากหญิงสาวและเด็กสาว ที่อพยพเข้าเมืองมักจะถูกหลอกลมาขายบริการทางเพศ ในบางแห่งมีเจ้าหน้าที่มีส่วนรู้เห็นจึงทำให้ไม่สามารถสกัดกั้นผู้หลบหนีเข้าเมืองได้

ปัญหาแรงงานจากต่างชาติ เนื่องจากกระทรวงมหาดไทยได้ร่วมมือกับหอการค้าจังหวัดชายแดน 9 จังหวัด ออกระเบียบข้อบังคับโดยอนุโลมเพื่อแก้ปัญหาขาดแคลนแรงงานของประเทศที่หาจากแรงงานคนไทยได้ยาก ความจริงแล้วสาเหตุที่แรงงานต่างชาติเป็นที่ต้องการของผู้ประกอบการ เพราะนายจ้างว่าจ้างในอัตราที่ต่ำกว่าค่าแรงขั้นต่ำที่รัฐบาลกำหนด แม้ว่าการกระทำดังกล่าวสนับสนุนให้มีการลักลอบเข้าเมือง แต่ผู้ประกอบการมีความเห็นแก่ตัว จึงทำให้การแก้ปัญหาการเข้าเมืองโดยผิดกฎหมายทำได้ยาก

ในด้านสุขภาพอนามัยของผู้อพยพชาวมอญ เนื่องจากต้องอาศัยอยู่ในเขตทุรกันดารขาดแหล่งน้ำที่สะอาด ขาดสารอาหารที่มีคุณค่า จึงทำให้ร่างกายอ่อนแอ มีโรคภัยเบียดเบียนโรคที่มักพบในผู้ป่วยอพยพจากชายแดนคือ มาลาเรีย โรคทางเดินอาหาร อุทิวาตกรโรค เอดส์ ไข้หวัดใหญ่ เป็นต้นมูลนิธิการกุศล เช่น องค์การเอ็ม เอส เอฟ (Medicines Sans Frontieres) และ บีบีซี (Burmese Border Consortium) ได้เข้าช่วยเหลือในการรักษาพยาบาลขั้นพื้นฐานแก่ผู้ป่วย หากจำเป็นต้องส่งผู้ป่วยเข้ารับการรักษาในโรงพยาบาลของรัฐ ก็จะติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของไทยเป็นราย ๆ

สรุป

การอพยพของชาวมอญตั้งแต่ปี ค.ศ. 1952 เป็นต้นมา จึงทำให้ประเทศไทยมีฐานะเป็นประเทศรองรับผู้อพยพจากประเทศเพื่อนบ้าน ปัจจัยต่าง ๆ ที่นำมาใช้เพื่อกำหนดนโยบายต่อผู้อพยพชาวมอญ ประกอบด้วย ปัจจัยภายนอก เช่น การขยายตัวของลัทธิคอมมิวนิสต์ และการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในประเทศเพื่อนบ้าน รัฐบาลมีวัตถุประสงค์ เพื่อรักษาความมั่นคง และอำนาจอธิปไตยของชาติ ตลอดจนบูรณภาพแห่งดินแดน จึงกำหนดให้ชนกลุ่มน้อยและผู้อพยพชาวมอญเป็นแนวสกัดกั้นการขยายตัวของลัทธิคอมมิวนิสต์ทางชายแดนด้านตะวันตกของประเทศ เพราะขณะนั้นเกิดเหตุการณ์สงครามอย่างรุนแรงในอินโดจีนและแพร่ขยายเข้าสู่พม่า นอกจากนี้การลี้ภัยเข้ามาของผู้อพยพอินโดจีน และแพร่ขยายเข้าสู่พม่า นอกจากนี้การลี้ภัยเข้ามาของผู้อพยพอินโดจีน ตั้งแต่ปี ค.ศ.1975 สู่ประเทศไทย จึงทำให้รัฐบาลไทยต้องควบคุมปริมาณผู้อพยพ จากประเทศเพื่อนบ้าน ด้วยการประกาศห้ามคนต่างด้าวเข้ามาในราชอาณาจักรโดยผิดกฎหมายและปัจจัยภายในประเทศ ได้แก่ ความพยายามของรัฐบาลในการสร้างไว้ซึ่งเอกภาพทางเชื้อชาติ เนื่องจากการพ่ายแพ้ของสหรัฐอเมริกาในสงครามอินโดจีน เมื่อปี ค.ศ.1975 จึงต้องถอนตัวออกจากประเทศไทย ทำให้รัฐบาลไทยกังวลต่อความมั่นคงของประเทศ ในเวลาต่อมาเมื่อการคุกคามจากฝ่ายคอมมิวนิสต์ลดลง รัฐบาลไทยในสมัย พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ได้หันมาให้ความสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ ด้วยการเข้าไปลงทุนในประเทศเพื่อนบ้าน เปิดความสัมพันธ์ทางการค้าภาครัฐบาลกับพม่ามากขึ้น และน่านโยบายด้านเศรษฐกิจมาใช้กำหนดการแก้ปัญหาเกี่ยวกับผู้อพยพตามบริเวณชายแดน เพื่อสร้างเขตสันติภาพขึ้น รัฐบาลได้ส่งตัวแทนเข้าไปเป็นผู้ประสานงานกับผู้นำชนกลุ่มน้อยเพื่อเจรจายุติสงครามกับรัฐบาลพม่า นอกจากนี้ยังมีเหตุผลด้านจิตวิทยา โดยเฉพาะเรื่องความสัมพันธ์ทางเชื้อชาติ เพราะคนไทยเชื้อสายมอญจากพื้นที่ต่าง ๆ เช่น พระประแดง สามโคก บ้านโป่ง โพธาราม มหาชัย และกรุงเทพมหานคร ยังมีความผูกพันทางเชื้อชาติกับผู้อพยพมอญจากพม่า นอกจากนี้ เป็นเหตุผลด้านมนุษยธรรมที่รัฐบาลไทยนำมาใช้ตามแต่สถานการณ์จะเอื้ออำนวย ก่อนที่จะหาวิธีผลักดันผู้อพยพออกจากราชอาณาจักร ปัจจัยดังกล่าว รัฐบาลใช้เป็นพื้นฐานในการกำหนดนโยบายของรัฐบาลต่อผู้อพยพชาวมอญ โดยมีหน่วยงานที่รับผิดชอบ ได้แก่ กระทรวงมหาดไทย กองอำนวยการปฏิบัตินโยบายชายแดนและสภาพความมั่นคงแห่งชาติ

การศึกษานโยบาย และการดำเนินการของรัฐบาลไทยเกี่ยวกับผู้อพยพชาวมอญ แบ่งออกเป็น 3 ระยะ คือ *ระยะแรก* การปล่อยให้ผู้อพยพพักพิงตามบริเวณชายแดน ระหว่างปี ค.ศ. 1952 - 1976 รัฐบาลไทยสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้สั่งการให้เจ้าหน้าที่ตรวจตราดูแลโดยกำหนดระเบียบว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้อพยพจากประเทศข้างเคียงในปี ค.ศ. 1954 และกำหนดนโยบาย การปฏิบัติต่อผู้อพยพลี้ภัย เข้ามาในราชอาณาจักร ค.ศ.1961 ขึ้นใช้กับคนต่างด้าวที่อพยพเข้าสู่ประเทศไทย ในระยะที่สอง รัฐบาลมีนโยบายเข้าควบคุมและกำหนดสถานภาพผู้อพยพระหว่างปี ค.ศ. 1976 - 1988 เนื่องจากเกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในอินโดจีน มีการอพยพเข้าสู่ประเทศไทยเป็นจำนวนมาก รัฐบาลใช้มาตรการ

ควบคุมปริมาณคนเข้าเมืองโดยผิดกฎหมายด้วยการออกประกาศกระทรวงมหาดไทย ห้ามคนต่างด้าว สัญชาติพม่า เข้ามาในราชอาณาจักร เมื่อ 9 มีนาคม ค.ศ. 1976 กำหนดสถานภาพผู้เข้าเมืองก่อน ประกาศฉบับนี้ "เป็นผู้พลัดถิ่น" ให้เจ้าหน้าที่เข้าควบคุมให้พักอาศัยอยู่ชั่วคราว ส่วนผู้เข้าเมืองหลัง ประกาศฉบับนี้ ถือว่าเป็นผู้ลักลอบเข้าเมืองโดยผิดกฎหมายให้เนรเทศออกนอกราชอาณาจักร และใน ระยะที่สาม รัฐบาลมีนโยบายเข้าควบคุมและผลักดันผู้อพยพออกจากประเทศ ระหว่างปี ค.ศ. 1988 - 1995 ในระยะนี้สภาความมั่นคงแห่งชาติ โดยความเห็นชอบของนายกรัฐมนตรี ได้กำหนดเรื่องความมั่นคงของไทยต่อมา เมื่อ 11 สิงหาคม ค.ศ. 1989 โดยกำหนดนโยบายให้สกัดกั้น และผลักดันผู้หลบหนีเข้าเมืองอย่างจริงจังและต่อเนื่อง เช่น การเข้าควบคุมผู้อพยพมอญที่บ้านเลาะโล และผลักดันให้ไปอยู่ที่ ยะลือคคะนี ในเขตดินแดนพม่า

ระยะเวลาดังกล่าวนี รัฐบาลได้ปรับนโยบายเกี่ยวกับผู้อพยพชาวมอญไปเป็นลำดับ รัฐบาลสามารถดำเนินนโยบายโดยอิสระ กำหนดขึ้นบนผลประโยชน์ของชาติเป็นที่ตั้ง ซึ่งในความเป็นจริงแล้ว ผลประโยชน์ของชาติมิได้ตั้งอยู่คงที่ด้านใดด้านหนึ่งเสมอ มักเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา เช่น ยุคสมัยแรก รัฐบาลอาจจะให้ความสำคัญต่อประโยชน์ในด้านความมั่นคง เอกราช อธิปไตยของชาติมากที่สุด แต่บางยุค รัฐบาลอาจให้ความสำคัญต่อผลประโยชน์ ด้านเศรษฐกิจมากขึ้น แม้ว่า การกำหนดนโยบายบน พื้นฐานของผลประโยชน์มีข้อดีหลายประการเช่น ทำให้เกิดความมั่นคงต่ออธิปไตยของประเทศเกิดความ มั่นคงทางเศรษฐกิจ เป็นต้น แต่มีจุดอ่อนที่สำคัญคือ มีกลุ่มนายทุนหลายกลุ่มได้เข้าไปหาผลประโยชน์ ทางเศรษฐกิจตามบริเวณพรมแดนและพยายามยกระดับตัวเองเข้าไปสัมพันธ์กับกลุ่มนักการเมืองเพื่อมี ส่วนผลัดกันนโยบายเกี่ยวกับเศรษฐกิจและปัญหาชนกลุ่มน้อย ผลจากการกำหนดนโยบายทำให้การ ดำเนินการของรัฐบาลไทยขาดหลักเกณฑ์ที่แน่นอน ขาดมาตรฐานสากลมาเป็นเกณฑ์กำหนดหลัก ประกันต่าง ๆ ในการแก้ปัญหา ดังนั้นการดำเนินการเกี่ยวกับผู้อพยพ จึงก่อให้เกิดความหวาดระแวงจาก รัฐบาลพม่าและจากผู้อพยพชาวมอญ หรืออาจจะกลายเป็นฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดที่เสียผลประโยชน์ ทั้งนี้อาจจะ อธิบายได้ว่าพม่าเป็นศัตรูมอญและชนกลุ่มน้อยกลุ่มต่าง ๆ แต่การดำเนินนโยบาย มุ่งแต่หาผลประโยชน์ ทางเศรษฐกิจเป็นหลักส่งผลให้รัฐบาลไทยมีความขัดแย้งกับพม่า มอญ กระเหรี่ยง และฉาน ทั้งยังทำให้ ภาพพจน์ของประเทศไทยมัวหมอง ดังนั้นนโยบายและการดำเนินการของรัฐบาลไทยเกี่ยวกับผู้อพยพ ควรใช้มาตรฐานสากลมากำหนด คือ อนุสัญญาว่าด้วยสถานภาพของผู้ลี้ภัย ค.ศ. 1951 ซึ่งจะทำให้ สามารถตอบคำถามต่าง ๆ ได้ชัดเจน

สิ่งที่รัฐบาลควรปรับปรุงการดำเนินการเกี่ยวกับผู้อพยพ *ประการแรก* คือการกำหนดคำจำกัด ความต่าง ๆ ที่กำหนดขึ้นใช้กับผู้อพยพ เท่าที่ใช้อยู่มีความคลุมเครือไม่ชัดเจน เพราะหน่วยงานที่เข้ามา เกี่ยวข้องกับผู้อพยพมิได้มีเพียงฝ่ายไทยเท่านั้น ยังมีองค์กรระหว่างประเทศเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยอีกหลาย หน่วยงาน จึงเกิดความสับสนในการตีความค่านิยมในขั้นตอนการปฏิบัติ ทั้งอาจรวมไปถึงการกำหนด สถานภาพผู้ลี้ภัยต่อผู้อพยพได้ รัฐบาลควรพิจารณาจำแนกผู้อพยพเข้าเมืองตามสาเหตุ เช่น ผู้อพยพมา

เนื่องจากเหตุผลทางการเมือง ผู้อพยพเข้ามาเพื่อเหตุผลทางเศรษฐกิจหรือผู้อพยพเข้ามาด้วยสาเหตุอื่น ๆ ทั้งนี้จะก่อให้เกิดความสับสนในการควบคุมดูแล และให้ความช่วยเหลือด้านมนุษยธรรม ก่อให้เกิดความชอบธรรมแก่รัฐบาลมากขึ้นจากสายตาของนานาชาติ

กรณีผู้ที่เข้ามาด้วยเหตุผลทางเศรษฐกิจซึ่งมีปัญหามากในเรื่องจำนวนและการควบคุมดูแล กระทรวงมหาดไทยและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจะวางหลักเกณฑ์ในการกำหนดอาชีพที่ผ่อนผันให้ทำงานได้ตามประเภทงานที่ขาดแคลนแรงงานในบางพื้นที่ โดยทำทะเบียนประวัติของผู้หลบหนีเข้าเมือง ทั้งนี้จะเป็นประโยชน์ในด้านเศรษฐกิจของประเทศ และสามารถควบคุมตรวจสอบได้ดียิ่งขึ้น

ในท้ายที่สุดแล้ว โลกใบนี้ก็ยังเป็นโลกของรัฐชาติ (Nation-state) ที่พร้อมจะโยนคนแปลกหน้าที่ไม่ได้มีวัฒนธรรมความคิดเดียวกับตนเอง ออกจากพรมแดนของตน ไม่ว่าบนบก ในน้ำ หรือในอากาศ ดังคำกล่าวของ Isaiah Berlin ราชบัณฑิตอังกฤษ ที่ว่า “ชาติและชาตินิยมเป็นคำสุดท้ายในการเมืองโลก”

ภาษาไทย

ข่าวสารมณู, สำนัก. แดงการเรื่องการหยุดยั้งระหว่างมณู-พม่า กระทำเมื่อวันที่ 29 มิถุนายน 2538 ที่เมืองหลวงรัฐมณูเกาะมะละแอง. กรุงเทพฯ : 2538

_____ . จดหมายเปิดผนึกของวุฒิสมาชิกสหรัฐอเมริกาถึงประธานาธิบดี. 4 ตุลาคม ค.ศ. 1994.

คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ 65/2521. เรื่องการดำเนินการต่อผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่า. ลงวันที่ 28 มีนาคม 2521.

_____ . ที่ 172/2524. เรื่องแต่งตั้งผู้อำนวยการปฏิบัตินโยบายชายแดนไทย-พม่า. ลงวันที่ 26 ตุลาคม 2534.

_____ . ที่ 175/2526. เรื่องแต่งตั้งผู้อำนวยการปฏิบัตินโยบายชายแดนไทย-พม่า. ลงวันที่ 29 กันยายน 2526.

ดำรง ราชานภาพ, สมเด็จพระเจ้า กรมพระยา. ไทยรบพม่า. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์คลังวิทยา, 2520.

_____ . พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 2 เล่ม 1. พระนคร : คุรุสภา, 2505.

_____ . "ประวัติต้นราชสกุลคชนี," ลำดับสกุลคชนีและเล่ห์วิสุทธิ. (พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ นายมงคล คชนี), 2509.

ดี.จี.จี. ฮอลล์. ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เล่มที่ 1. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2522.

นรนิติ เศรษฐบุตร. ทหารกับสังคมนิยมพม่า. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ทองไธ. เสียงเพรียกจากคนมณู. ม.ป.ท., 2534.

ประกาศกระทรวงมหาดไทย. เรื่องกำหนดคนต่างด้าวที่เข้ามาในราชอาณาจักรไทย. ราชกิจ

จานุเบกษา เล่มที่ 64 ตอนที่ 20 (แผนกราชกิจจาฯ) ลงวันที่ 29 เมษายน 2490.

_____ . ที่ 9769/2497. เรื่องระเบียบว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้อพยพประเทศข้างเคียง. ลงวันที่ 6 พฤษภาคม 2497.

ประทีป สุนทราชน. ผู้หลบหนีเข้าเมืองพม่ากับความมั่นคงของชาติ. วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร 2527.

พิสดาร ปลัดสิงห์. คนมณู. กรุงเทพฯ : ด้านสุทธาการ, 2530.

ศิลปากร, กรม. มณูที่เกี่ยวกับไทย. พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพพระภักดิ์มณู (สมัย กมโล) ณ เมรุวัดป่าอมวิเชียรโชติการาม สมุทรสาคร, 2538.

ประกาศกระทรวงมหาดไทย. ที่ 1487/2504. เรื่องนโยบายการปฏิบัติต่อผู้อพยพที่เข้ามามีในราชอาณาจักร. ลงวันที่ 2 กุมภาพันธ์ 2504.

..... เรื่องกาหนดคนต่างด้าวเข้าเมืองประจำปี 2514. ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 87 ตอนที่ 21 (ฉบับพิเศษ) ลงวันที่ 30 ธันวาคม 2514.

มหาดไทย, กระทรวง. หนังสือที่ มท. 0206/348 ลงวันที่ 2 เมษายน 2519. เรื่องการปฏิบัติการต่อผู้อพยพที่เข้ามามีในประเทศไทย. ผู้ว่าราชการรายแค้นทุกจังหวัด. จัดสำเนา.

พรรคคอมมิวนิสต์ (NMSP). คำปราศรัยของ นาย สเวจิน ประธานพรรคคอมมิวนิสต์. กล่าวในวันประชุมระหว่างคณะกรรมการกลาง กลางพรรคกับตัวแทนสภาพื้นประมุขกฎหมายแห่งรัฐ (SLORC) ที่กรุงย่างกุ้ง ประเทศพม่า (The New Mon State Party Central Headquarters). 30 กันยายน 2538.

เลขาธิการคณะรัฐมนตรี, กรม. คำแถลงนโยบายของรัฐบาลสมัยประชาธิปไตย 2475 - 2512. พระนคร : ม.ป.ป.

สนธิสัญญาและกฎหมาย, กรม กระทรวงการต่างประเทศ. คำจำกัดความของคำว่าผู้ลี้ภัย. กรุงเทพฯ : 2519. จัดสำเนา.

สุภรณ์ โอเจริญ. ชาวมอญในประเทศไทย : วิเคราะห์ฐานะและบทบาทในสังคมไทย ตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนกลางถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น. วิทยานิพนธ์ อ.ม. (ประวัติศาสตร์) กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529. จัดสำเนา.

วารสารและหนังสือพิมพ์

ชัชวรินทร์ ไชยวัฒน์. "ปฏิสัมพันธ์เชิงสร้างสรรค์," อาทิตย์. 17:901 (44); 16 - 22 กันยายน 2536.

ชัยโชค จุลศิริวงศ์. "แนวความคิดสังคมนิยมกับการพัฒนาเศรษฐกิจของพม่า," เอเชียปริทัศน์.

2(4) : 47 - 63 ; กรกฎาคม - กันยายน 2524.

ชุมพร สังขปริชา. "ความมั่นคงแห่งชาติ : แนวคิดเบื้องต้นในการมองปัญหาและในการวิเคราะห์นโยบาย," วารสารธรรมศาสตร์. 8(4) : 26 - 63 ; เมษายน - มิถุนายน 2522.

นางเยาว์ จิตตะปุตตะ. "ปัญหาการถือสิทธิในที่ดินของคนต่างด้าวในไทย," อักษรศาสตร์มหาวิทยาลัยศิลปากร. 12(2) : 5 - 35 ; 2535.

พิพัฒน์ ปลัดสิงห์. "ความแตกต่าง ของพม่าที่ศูนย์มณีลอย กับมอญสะลือคคะนี," สำนักงานข่าวสารมอญ. 25. 27 มกราคม - 2 กุมภาพันธ์ 2538.

"รายงานภาคสนามพม่า : ไพร่ชนกร กำลังนองน้ำตา," สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์. 3(45) : 17 ; 21 - 27 เมษายน 2534.

สมชาย ภคภาสนวิวัฒน์. "เศรษฐกิจของเมียนมาร์," กรุงเทพธุรกิจรายวัน. 4 ; 4 เมษายน 2537.

สัมพันธ์ไทย-เมียนมาร์. "ก้าวแรกของสุวรรณภูมิ," หลักไทย. 8 : 24 - 27 ; 3 - 9 กรกฎาคม 2532.

"สัมภาษณ์ พลโทนฤตล เดชประติยุทธ์," มติชนรายวัน. 3 ; 6 กุมภาพันธ์ 2531.

"สัมภาษณ์ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์," มติชนรายวัน. 3 ; 14 ธันวาคม 2531.

"สัมภาษณ์ สเว จิน ประธานพรรคมอญใหม่ และรองประธานรัฐบาลทางเลือก," ข่าวพิเศษ. 11, 27 ; 7 - 18 มิถุนายน 2532.

"โตเกณีนพมา," ดอกเบี๋ยการเมืองรายสัปดาห์. 3(153) : 20 - 22 ; 24 - 30 เมษายน 2537.

อรนุชา นุตะสิงห์. "มอญ," สยามโพสต์รายวัน. 18 ; 8 พฤษภาคม 2537.

ภาษาต่างประเทศ

Ba Maw. Breakthrough in Burma Memories of Revolution, 1939 - 1946. London : Yale University Press, 1968.

Bertil, Lentner. Burma in Revolt Opium and Insurgency since 1948. Bangkok : White Lotus, 1994.

Central Committee, New Mon State Party. Statement On Ceasefire between the State Law and Order Restoration Council (SLORC) and the New Mon State Party (NMSP).

13 July, 1995.

Committee for Publicity of people's struggle in Monland. Newsletter. Vol.2. No.3. October, 1994.

_____. Newsletter. Vol.3. January, 1994.

D.E.G, HALL. Burma. London : Hutchison, 1960.

Encyclopedia of Social Science. the Macmillen Company; Volume Thirteen; Twelfth Printing. 1957.

Fred Mc Chee, Editor. Facts on File. Year book. New York : 19 NY.

Furnival, John Sydenham. The Governance of Modern Burma. New York : Institute of Pacific Relation, 1958.

Mon National Relief Committee. Mon Refugees Hunger for Protection in 1994. 1995.

_____. Monthly Report October 1994.

_____. Monthly Report January 1995.

_____. Monthly Report Febuary 1995.

Overseas Mon Young Monk Union. International Human Right Day December 10th, 1994.

Statement from OMYMU.

_____. Mon the forgotten Refugees. 1994.

Report on Forced Labour in the Mon State and Tenassarim Devision in Burma. 1994.

Thailand Foreign Affairs. Newsletter. Bangkok.

Smith, Martin. Burma : Insurgency and the Polities of Ethnicity. London : Zed Books, 1991.

สถานภาพงานวิจัยเกี่ยวกับมอญในระดับอุดมศึกษาของประเทศไทย

วิมลทกานต์ อัมพันแสง¹

เรื่องราวของชนชาติมอญน่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง ถ้าศึกษาเรื่องราวของชนชาติมอญนับตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 7 เป็นต้นมา จะพบว่ามอญเป็นชนชาติโบราณที่มีอารยธรรมและวัฒนธรรม มีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง ดังเช่นการรู้จักใช้อักษร และภาษาที่เป็นของชนชาติมอญโดยเฉพาะ แต่เนื่องจากความเป็นอาณาจักรมอญได้สูญสิ้นไปนับเป็นเวลาร้อย ๆ ปีล่วงมาแล้ว จึงทำให้ชนชาติมอญในปัจจุบันมีสภาพเป็นเพียงชนกลุ่มน้อยในประเทศต่าง ๆ ในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ได้แก่ ประเทศไทย และสหภาพพม่า โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับชาติไทยได้มีความสัมพันธ์กับชนชาติมอญตั้งแต่ในสมัยสุโขทัย และมีการบันทึกหลักฐานอย่างเป็นทางการ ในสมัยอยุธยาว่ามอญได้อพยพติดตามสมเด็จพระนเรศวรมหาราชเข้ามารับราชการที่พระนครศรีอยุธยาเมื่อคราวที่สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงประกาศอิสรภาพที่เมืองแครง และตั้งแต่ครั้งนั้นมอญที่สืบเชื้อสายสืบต่อกัน เข้ามารับราชการในกรมกองต่าง ๆ เช่น กองอาทมาตมอญในกองทหารอาสาสมัยอยุธยา ชาวมอญที่อพยพเข้ามาในสมัยอยุธยานี้ เรียกกันว่า “มอญเก่า” นอกจากนี้ยังมีชาวมอญที่ได้อพยพเข้ามาขอพึ่งพระบรมโพธิสมภารในพระมหากษัตริย์ของไทยในสมัยธนบุรีและรัตนโกสินทร์ตอนต้น มอญพวกนี้ถูกเรียกว่า “มอญใหม่” โดยชาวมอญเหล่านี้ได้เข้ารับราชการในราชสำนักไทยจนกระทั่งเป็นขุนนางที่มีชื่อเสียง เช่น เจ้าพระยามหาโยธา (เจ่ง) เจ้าพระยามหาโยธา (ทอเรียะ) เจ้าพระยาโกษาธิบดี (เหล็ก) เจ้าพระยาโกษาธิบดี (ปาน) พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช เจ้าจอมมารดาภินิหารในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จนกระทั่งถึงปัจจุบันก็ยังมียกคนไทยที่สืบเชื้อสายมอญ และก็ยังเป็นบุคคลที่มีชื่อเสียงเป็นอันมาก อาทิ เช่น นายอานันท์ ปันยารชุน (อดีตนายกรัฐมนตรี) ศาสตราจารย์

¹นิสิตปริญญาโท ชั้นปีที่ 1 วิชาเอกประวัติศาสตร์ไทย คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

นายแพทย์สุเชิด คชเสนี พลเอกสุจินดา คราประยูร เป็นต้น เพราะฉะนั้น จะเห็นได้ว่าชนชาติไทยมีความสัมพันธ์กับชนชาติมอญมาตั้งแต่ในครั้งประวัติศาสตร์ทั้งในด้านของวัฒนธรรมรวมไปถึงอารยธรรมจนสืบเนื่องมาถึงปัจจุบัน ทำให้การศึกษาวิจัยในเรื่องราวที่เกี่ยวกับมอญน่าที่จะได้รับความนิยม เนื่องจากมอญเป็นชนชาติที่มีอารยธรรมและวัฒนธรรมอันเก่าแก่ และโดดเด่นเป็นของตนเองแต่ในความเป็นจริงการวิจัย¹ เกี่ยวกับมอญในประเทศไทยนั้นมีย่อยอย่างจำกัด และกระจัดกระจายอยู่ตามเอกสารรัชกาลต่าง ๆ เอกสารใบบอก จดหมายเหตุต่าง ๆ หรือแม้กระทั่ง จดหมายเหตุของพม่าที่ใช้ให้คนมอญนำเอามาปักที่ขายแดนไทย ก็ถือว่าเป็นเอกสารที่เกี่ยวกับมอญ เหล่านี้ทำให้หลักฐานเอกสารที่เกี่ยวกับมอญไม่มีการรวบรวมเอาไว้อย่างเป็นหมวดหมู่ สร้างความลำบากให้แก่ผู้ทำการวิจัยในการที่จะต้องใช้เวลาเป็นจำนวนมากในการค้นหารวบรวมข้อมูลหลักฐานเอกสารให้ตรงกับเรื่องที่ต้องการจะทำวิจัย และมากเพียงพอที่จะนำข้อมูลเหล่านั้นมาใช้ประกอบการอ้างอิงในงานวิจัย² จากความยากลำบากและการเสียเวลาเป็นจำนวนมากในการค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลที่เป็นหลักฐานเอกสารเกี่ยวกับมอญ จึงอาจจะเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้งานวิจัยที่เกี่ยวกับมอญมีอยู่อย่างจำกัดเฉพาะในหมู่นักวิชาการ นิสิต นักศึกษา และผู้ที่มีความสนใจเกี่ยวกับมอญเป็นพิเศษเท่านั้น

ดังนั้น ในการสำรวจ “สถานภาพงานวิจัย เกี่ยวกับมอญในระดับอุดมศึกษาของประเทศไทย” นั้น จึงขอแบ่งการพิจารณาออกเป็นประเด็นหลัก ๆ 4 ประเด็นด้วยกัน คือ

1. สถานภาพงานวิจัยเกี่ยวกับมอญในระดับอุดมศึกษาของประเทศไทย

จากการที่การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับมอญยังไม่เป็นที่แพร่หลายนัก จึงทำให้ผลงานวิจัยเกี่ยวกับมอญค่อนข้างที่จะมีน้อย โดยงานวิจัยที่จัดทำขึ้นนั้นจะเป็นการจัดทำโดยนักวิชาการ สถาบัน หรือบุคคลที่มีความสนใจเกี่ยวกับมอญเป็นพิเศษเท่านั้น ซึ่งตามหลักของการวิจัยแล้วการวิจัยในระดับอุดมศึกษาจะแบ่งออกได้เป็น

- 1.1 การวิจัยระดับบุคคล
- 1.2 การวิจัยระดับแผนกและภาควิชา
- 1.3 การวิจัยของคณะหรือสถาบันในระดับอุดมศึกษา

¹การวิจัย คือ การศึกษาเรื่องใด ๆ โดยผู้ที่ได้รับการฝึกฝนตามหลักวิธีการศึกษาของสาขาวิทยาการนั้น ๆ เพราะฉะนั้น การวิจัยของทุกสาขาวิทยาการจึงมีองค์ประกอบสำคัญสองประการ คือ ข้อมูล และผู้วิจัย หากขาดสิ่งหนึ่งสิ่งใดไป การวิจัยก็จะเกิดขึ้นไม่ได้ และโดยนัยนี้ ผลงานวิจัยใด ๆ จึงเป็นผลจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างข้อมูลกับผู้วิจัย ความแตกต่างของลักษณะงานวิจัยที่ต่างสาขากันจึงขึ้นอยู่กับธรรมชาติที่ต่างกันของวิทยาการแต่ละสาขา... “ชาติชาย พณานานนท์. “การวิจัยประวัติศาสตร์,” วารสารประวัติศาสตร์ : 2541. 2540. หน้า 1 - 7.

²งานวิจัย คือ งานที่มีการเสนอองค์ความรู้ใหม่ การสังเคราะห์ข้อมูล และมีระบบการอ้างอิง

1.1 การวิจัยระดับบุคคล

จะถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นโดยจะเน้น ORIGINALITY โดยมุ่งความก้าวหน้าทางวิชาการหาอะไรใหม่ ๆ ผู้ทำจะต้องมีความพร้อมและสนใจที่จะทำ เช่น การทำวิทยานิพนธ์ หรือปริญญาานิพนธ์

1.2 การวิจัยระดับแผนกและภาควิชา

การวิจัยในส่วนนี้ จัดทำขึ้นเพื่อนำมาใช้ในการสอนและเพื่อความก้าวหน้าของวิชาการในสาขาและแผนกนั้น ๆ เช่น เอกสารประกอบการสอน ตำราเรียน

1.3 การวิจัยของคณะหรือสถาบันในระดับอุดมศึกษา

เป็นการวิจัยเพื่อการผลิตหนังสือ หรือผลงานของสถาบัน โดยมีจุดประสงค์ในการเผยแพร่ความรู้ที่ได้จากการทำวิจัยต่าง ๆ ของสถาบัน ซึ่งสถาบันที่มีหน้าที่ในการทำวิจัยในเฉพาะสาขาวิชา ก็มีอาทิเช่นสถาบันไทยคดีศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล

ดังนั้น ในส่วนของงานวิจัยเกี่ยวกับมอญในระดับอุดมศึกษาของประเทศไทย จึงมักจะพบในการวิจัยระดับบุคคล โดยมีจุดประสงค์เพื่อที่จะนำเสนอในรูปแบบของปริญญาานิพนธ์หรือวิทยานิพนธ์เป็นส่วนใหญ่ และจากการสำรวจพบว่างานวิจัยฉบับแรกที่เกี่ยวกับมอญนั้นเป็นงานวิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิตของ จารุกฤต กาญจนภา เรื่อง ประเพณีรามัญในอำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร จัดทำพระ ปี พ.ศ. 2515 ซึ่งงานวิจัยฉบับนี้จะกล่าวถึงมอญในด้านของความเป็นอยู่และประเพณีในพื้นที่ที่ทำการวิจัยคือ อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ โดยก่อนหน้านี้นี้จากการสำรวจไม่ปรากฏว่ามีบุคคลใดได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับมอญเอาไว้ นอกจากหนังสือที่เกี่ยวกับมอญซึ่งเขียนโดยคนไทยที่มีเชื้อสายมอญ ได้ทำการรวบรวมและอาศัยคำบอกเล่ารวบรวม ของคนมอญเก่า ๆ จากท้องที่ต่าง ๆ เช่น พัตถังห์ ปลัดสิงห์ หรือนักวิชาการท้องถิ่น ผู้มีความรู้ในภาษามอญ เช่น จวน เครือวิชฌยาจารย์ หรือพระสงฆ์ในท้องถิ่นชุมชนมอญที่มีบทบาทในการอนุรักษ์วัฒนธรรม และภูมิปัญญาของชาวมอญเอาไว้เช่น พระครูวรธรรมพิทักษ์ เจ้าอาวาสวัดม่วง จังหวัดราชบุรี เป็นต้น

ต่อมาในปี พ.ศ. 2519 ได้มีผลงานวิจัยเกี่ยวกับมอญเพิ่มขึ้นอีก 2 เล่ม โดยสุภรณ์ โอเจริญ เรื่อง ชาวมอญในประเทศไทย : วิเคราะห์ฐานะ และบทบาทในสังคมไทย ตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนกลางถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ซึ่งจัดทำขึ้นเพื่อเป็นวิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต แผนกประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปี พ.ศ. 2519 โดยวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ผู้เขียนได้ทำการศึกษาและวิจัยถึงสาเหตุและภูมิหลังในการอพยพของชาวมอญ ความเป็นอยู่ ฐานะ และสังคมมอญในประเทศไทยตลอดจนความสัมพันธ์กับรัฐบาลไทย บทบาทของชาวมอญและหัวหน้าชาวมอญที่เข้ากราบราชการและทำคุณประโยชน์แก่แผ่นดินไทยรวมทั้งศึกษาถึงอิทธิพลของมอญที่เข้ามาปะปนอยู่ในสังคมวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีของไทย การแต่งงานระหว่างมอญกับไทย และการปรับตัวเข้า

เป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทย โดยเริ่มวิจัยตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนกลางประมาณ พ.ศ. 2112 (รัชกาลสมเด็จพระมหาธรรมราชา) งานวิจัยฉบับนี้จึงเปรียบเสมือนเป็นการรวบรวมข้อมูลทางประวัติศาสตร์และขอบเขตต่าง ๆ ของชาวมอญที่อพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทยตลอดจนถึงความสัมพันธ์ของชาวมอญกับรัฐบาลไทย ทำให้ผู้ที่สนใจจะทำการศึกษาวิจัยในเรื่องที่เกี่ยวกับมอญ สามารถใช้เป็นหลัก และดูขอบเขตที่จะทำงานวิจัยในส่วนที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์มอญได้ นอกจากนี้ งานวิจัยที่เกี่ยวกับมอญอีกชิ้นหนึ่งในปี พ.ศ. 2519 คือ งานวิจัยของพรพรรณ เลานศิรินารถ เรื่อง ความสัมพันธ์ของมอญพม่า และสุโขทัย ระหว่างพุทธศตวรรษที่ 19 - 20 จัดทำขึ้นเพื่อเป็นวิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาโบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร โดยทำวิจัยในส่วนของประวัติศาสตร์มอญ และในปีต่อ ๆ มางานวิจัยเกี่ยวกับมอญก็มีเพิ่มมากขึ้น แต่ก็ยังมีจำนวนน้อยเมื่อเปรียบเทียบกับงานวิจัยในเรื่องอื่น ๆ ซึ่งงานวิจัยจากงานวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวกับมอญมีรายละเอียดดังนี้

วิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวกับมอญของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ.	ผู้วิจัย	สาขาวิชา	เรื่อง
2519	สุภรณ์ โอเจริญ	ประวัติศาสตร์	ชาวมอญในประเทศไทย : วิเคราะห์ฐานะและบทบาทในสังคมไทยตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนกลางถึงสมัยรัตนโกสินทร์
2529	บุษบา ตระกูลสัจจา วัตร	ภาษาไทย	การศึกษาเชิงวิเคราะห์วรรณกรรมเรื่องราชาธิราชฉบับเจ้าพระยาคลัง (หน)

วิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวกับมอญของมหาวิทยาลัยศิลปากร

พ.ศ.	ผู้วิจัย	สาขาวิชา	เรื่อง
2515	จารุเกตุ กาญจนภา	โบราณคดี	ประเพณีรามัญในอำเภอมะนัง จังหวัดสมุทรปราการ
2519	พรพรรณ เลานศิรินารถ	โบราณคดี สมัยประวัติศาสตร์	ความสัมพันธ์ของมอญ พม่า และสุโขทัยระหว่าง พุทธศตวรรษที่ 19 -20
2525	พรรณนพจน์ ปานทองคำ	จารึกภาษาไทย	ภาษามอญ ตำบลบางขันหมาก จังหวัดลพบุรี
2526	ทองเพียร สารมาศ	จารึกภาษาไทย	วรรณกรรมมอญเรื่องพระเจ้าอโศกราช : การศึกษาเชิงวิเคราะห์

พ.ศ.	ผู้วิจัย	สาขาวิชา	เรื่อง
2530	เยาวลักษณ์ ขาติสุขศิริเวช	จารึกภาษา ไทย	ภาษามอญ ตำบลสลูย จังหวัดชุมพร
2532	บุษบา ตระกูลสัจจาวัตร	จารึกภาษา ไทย	ลักษณะวรรณกรรมมอญ : กรณีศึกษา วรรณกรรมพระอาจารย์อะเฟาะ
2533	พงศ์เกษม สนิธิไทย	จารึกภาษา ไทย	การเปรียบเทียบระบบเสียงและระบบการ เขียนมอญโบราณกับมอญปัจจุบัน

ปริญญานิพนธ์ที่เกี่ยวกับมอญของมหาวิทยาลัยมหิดล

พ.ศ.	ผู้วิจัย	สาขาวิชา	เรื่อง
2532	ปิยชาติ หอวัฒนกุล		ค่านิยมทางประชากรของชนกลุ่มน้อย : ศึกษา เฉพาะกรณีศึกษาชาวมอญในเขตบางขุนเทียน

ปริญญานิพนธ์ที่เกี่ยวกับมอญของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

พ.ศ.	ผู้วิจัย	สาขาวิชา	เรื่อง
2522	สุริยา คงประเสริฐ	ภาษาไทย	วรรณกรรมไทยรามัญ ตำบลคลองตากุด อำเภอ โพธาราม จังหวัดราชบุรี
2540	ประเสริฐ ทองประสม	ประวัติศาสตร์	นโยบายและการดำเนินการของรัฐบาลไทยเกี่ยว กับผู้อพยพชาวมอญระหว่างปี ค.ศ.1952-1995
2540	อภิเชษฐ์ จันทิยง	ประวัติศาสตร์	บทบาทขุนนางมอญในสมัยอยุธยา ระหว่าง พ.ศ. 2127 – 2310
2540	พงษ์สิริ ศิลปบรรเลง	มานุษยวิทยาค วิทยา	การศึกษาเพลงรำนมอญของเกาะเกร็ด จังหวัด นนทบุรี

ปริญญานิพนธ์ที่เกี่ยวกับมอญของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ภาควิชา

พ.ศ.	ผู้วิจัย	สาขาวิชา	เรื่อง
2538	รัชดาวัลย์ จันทวงศ์	ไทยคดีศึกษา	การศึกษาวัฒนธรรมชาวไทยเชื้อสายรามัญ ตำบลสลูย อำเภอท่าแซะ จังหวัดชุมพร

ปฏิญยานิพนธ์ที่เกี่ยวกับมอญของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

พ.ศ.	ผู้วิจัย	สาขาวิชา	เรื่อง
2524	ดวงกลม สุนทรทรัพย์	สังคมวิทยา/ มานุษยวิทยา	กระบวนการยุติธรรมและสวัสดิการของชนกลุ่ม น้อย กรณีศึกษาชาวมอญสัญชาติพม่า หมู่บ้าน ทุ่งก้างย่าง ต.ไทรโยค อ.ไทรโยค จังหวัด กาญจนบุรี

จะสังเกตได้ว่าจากกระยะเวลาที่เริ่มมีงานวิจัยที่เป็นวิทยานิพนธ์ฉบับแรกใน พ.ศ. 2515 จนกระทั่งถึงปัจจุบันในปี พ.ศ. 2540 รวมเป็นเวลา 25 ปี มีงานวิจัยที่เขียนขึ้นเป็นวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวกับมอญเพียง 16 เรื่องเท่านั้น โดยประเด็นที่นักวิชาการค่อนข้างให้ความสนใจ คือ

1. ประเด็นด้านสังคมศาสตร์

สุภรณ์ โอเจริญ. ชาวมอญในประเทศไทย : วิเคราะห์ฐานะและบทบาทในสังคมไทย ตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนกลางถึงสมัยรัตนโกสินทร์. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. สาขาวิชาประวัติศาสตร์. 2519.

พรพรรณ เลานศิรินารถ. ความสัมพันธ์ของมอญ พม่าและสุโขทัย ระหว่างพุทธศตวรรษที่ 19 - 20. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร. สาขาวิชาโบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์. 2519.

ประเสริฐ ทองประสม. นโยบายและการดำเนินการของรัฐบาลไทยเกี่ยวกับผู้อพยพชาวมอญระหว่างปี ค.ศ. 1952 - 1995. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร. สาขาวิชาประวัติศาสตร์. 2540.

อภิเชษฐ์ จันทเที่ยง. บทบาทขุนนางมอญในสมัยอยุธยา ระหว่าง พ.ศ. 2127 - 2310. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร. สาขาวิชาจารึกภาษาไทย 2540.

2. ประเด็นทางด้านภาษา

พรรณนัทจน์ ปานทองคำ. ภาษามอญตำบลบางชันหมาก จังหวัดลพบุรี. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร. สาขาวิชาจารึกภาษาไทย. 2525.

ละออ เป้นเจริญ. ระบบไวยากรณ์มอญ. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร. สาขาวิชาจารึกภาษาไทย. 2526.

ประเชิญ คนเทศ. ภาษามอญตำบลเจ็ดริ้วจังหวัดสมุทรสาคร. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร. สาขาวิชาจารึกภาษาไทย. 2528.

เขาวลัทธิ ชาติสุทิวเร. ภาษามอญตำบลสุย จังหวัดชุมพร. ปรินิพนธ์มหาวิทยาลัยศิลปากร. สาขาวิชาจารึกภาษาไทย. 2530.

พงศ์เกษม สนธิไทย. การเปรียบเทียบระบบเสียงและระบบการเขียนมอญโบราณกับมอญปัจจุบัน. ปรินิพนธ์มหาวิทยาลัยศิลปากร. สาขาวิชาจารึกภาษาไทย. 2533.

3. ประเด็นทางด้านวรรณกรรม

บุษบา ตระกูลสัจจาวัตร. การศึกษาเชิงวิเคราะห์วรรณกรรมเรื่องราชาธิราชฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน). ปรินิพนธ์มหาวิทยาลัยศิลปากร. สาขาวิชาภาษาไทย. 2529.

ทองเพียร สารมาศ. ภาษามอญตำบลบางขันหมาก จังหวัดลพบุรี. ปรินิพนธ์มหาวิทยาลัยศิลปากร. สาขาวิชาจารึกภาษาไทย. 2526.

บุษบา ตระกูลสัจจาวัตร. ลักษณะวรรณกรรมมอญ : กรณีศึกษาวรรณกรรมพระอาจารย์ อะพะยะ. ปรินิพนธ์มหาวิทยาลัยศิลปากร. สาขาวิชาจารึกภาษาไทย. 2532.

สุริยา คงประเสริฐ. วรรณกรรมไทยรามัญตำบลคลองตาตด อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี. ปรินิพนธ์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร. สาขาวิชาภาษาไทย. 2522.

4. ประเด็นทางด้านวัฒนธรรมประเพณี และความเป็นอยู่

จารุกฤต กาญจนภา. ประเพณีรามัญในอำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ. ปรินิพนธ์มหาวิทยาลัยศิลปากร. ปรินิพนธ์มหาวิทยาลัยศิลปากร. สาขาวิชาโบราณคดี. 2515.

ปิยชาติ หอวัฒนกุล. คำนิยมทางประชากรของชนกลุ่มน้อย : ศึกษาเฉพาะกรณีชาวมอญในเขตบางขุนเทียน. ปรินิพนธ์มหาวิทยาลัยศิลปากร. 2532.

พงษ์สิริ ศิลปบรรเลง. การศึกษาเพลงร่ำมอญของเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี. ปรินิพนธ์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร. สาขาวิชามานุษยวิทยา. 2540.

ประเด็นเหล่านี้ แสดงให้เห็นว่านักวิชาการต่างให้ความสนใจในประเด็นต่าง ๆ ไม่มากหรือน้อยเท่ากัน โดยในการเลือกวิจัยในหัวข้อหรือประเด็นต่าง ๆ นั้นจะขึ้นอยู่กับความชำนาญเป็นพิเศษ หรือการศึกษาเฉพาะทางในประเด็นนั้น ๆ

2. ข้อจำกัดด้านข้อมูลในการวิจัยซึ่งเข้าใจกันทั่วไปว่าเป็นอุปสรรคใหญ่ที่ทำให้การผลิตผลงานด้านนี้ของนักวิชาการไทยน้อยมาก

จากที่ได้กล่าวมาแล้วในข้างต้น ก็พอที่จะทำให้ทราบได้ว่าในการทำงานวิจัยเกี่ยวกับมอญนั้นมักจะพบอุปสรรคและปัญหาในส่วนของข้อมูลที่เป็นหลักฐานและเอกสารเช่นที่กองจดหมายเหตุแห่งชาติ และหอสมุดแห่งชาติซึ่งถึงแม้ในปัจจุบันจะได้มีการทำเป็นแฟ้มแบ่งหมวดหมู่ไว้แล้ว แต่ในการค้นคว้าก็ยังคงทำได้ยากอยู่เนื่องจากหลักฐานและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับมอญนี้จะปะปนอยู่ในเอกสารต่าง ๆ เช่น เอกสารราชการต่าง ๆ เอกสารใบบอก เอกสารของกระทรวง เป็นต้น ซึ่งทำให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับมอญไม่สามารถที่จะทำการรวบรวมเป็นหมวดหมู่ได้อย่างแท้จริง ดังนั้น หลักฐานและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับมอญจึงกระจัดกระจายกันไป นอกจากนี้เอกสารบางฉบับที่พบก็มีการชำรุด บางฉบับก็ไม่ชัดเจน และบางฉบับก็ขาดหายไป

สาเหตุดังกล่าวมานี้ จึงน่าที่จะเป็นอุปสรรคสำคัญที่สร้างความยากลำบากและจะต้องเสียเวลาเป็นอย่างมากในการค้นหาและรวบรวมหลักฐานเอกสารของนักวิชาการ ดังนั้น ถ้านักวิชาการเหล่านั้นไม่มีความสนใจเกี่ยวกับมอญเป็นพิเศษแล้วก็จะหันไปทำงานวิจัยในเรื่องอื่นซึ่งมีหลักฐานเอกสารปรากฏอยู่มากมาย เช่น ในเรื่องของ “ประวัติศาสตร์รัตนโกสินทร์ สมัยใหม่” เป็นต้น งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับมอญจึงยังมีจำนวนน้อยมาก ตราบใดที่นักวิชาการไทยยังไม่ให้ความสนใจและยังคงต้องการความสะดวกสบายในการรวบรวมข้อมูลหลักฐานและเอกสารสำหรับการทำงานวิจัย ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับมอญก็อาจจะยังไม่มีทางขยายวงกว้างขวางออกไปอีกก็เป็นได้

3. สถาบันหรือหน่วยงานที่ให้การสนับสนุนและรับผิดชอบการวิจัยเกี่ยวกับมอญ โดยตรง

จากการสำรวจยังไม่พบว่ามีสถาบันหรือหน่วยงานใดที่ให้การสนับสนุนและรับผิดชอบการวิจัยเกี่ยวกับมอญโดยตรง หรืออาจมีเพียงแต่เป็นเล็กน้อย ส่วนหนึ่งของการทำวิจัยของหน่วยงานหรือสถาบันนั้น ๆ ได้แก่

ชื่อเรื่อง	ผู้วิจัย/สถาบัน	ปีที่วิจัย	แหล่งทุน/สถาบันที่สนับสนุน
งานบริการหนังสือภาษาโบราณของหอสมุดแห่งชาติ	มอญวิทยา	2522	กรมศิลปากร
รายงานผลการวิจัยบทบาทในด้านสังคมวัฒนธรรมและการเมืองของชนกลุ่มน้อย (มอญ) ในกรุงรัตนโกสินทร์ ความเป็นมาและการเปลี่ยนแปลงในรอบ 100 ปี	สุรวิทย์ลักษณ์ ตีเมตง	2526	สถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ชื่อเรื่อง	ผู้วิจัย/สถาบัน	ปีที่วิจัย	แหล่งทุน/สถาบันที่สนับสนุน
วรรณกรรมไทยรามัญจากตำบलगทรงคนอง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ	จันทร์ศรี สุปัญญาพร	2527	สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ
ความสำคัญของศิลปวัฒนธรรมมอญที่มีต่อประเทศไทย	ฐิติร จามรร และ ภูธร ภูมะธน คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร	2527	วิทยาเขตสนามจันทร์ นครปฐม
ตระกูลภาษามอญ – เขมร	เรืองเดช ปิ่นเชื่อนษัตย	-	สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล ศาลายา นครปฐม
“มอญ: บทบาทด้านสังคม วัฒนธรรม ความเป็นมา และความเปลี่ยนแปลงในรอบ 200 ปี ของกรุงรัตนโกสินทร์”	สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท	2538	มหาวิทยาลัยมหิดล ศาลายา

4. แนวโน้มของการวิจัยเกี่ยวกับมอญในระดับอุดมศึกษาของประเทศไทยในอนาคต

แม้ว่าในการทำวิจัยเกี่ยวกับมอญเพื่อแสดงออกมาในรูปแบบของวิทยานิพนธ์ หรือปริญญา นีพนธ์จะมีไม่มากนักแต่ในระยะหลังจนถึงปัจจุบันก็ค่อนข้างที่จะมีวิทยานิพนธ์เกี่ยวกับมอญออกมาอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ยังมีการทำวิจัยในส่วนของสถาบันต่าง ๆ เข้ามาประกอบด้วย จึงไม่ได้ทำให้ งานวิจัยเกี่ยวกับมอญน้อยลงไปเสียทีเดียว ดังนั้นจึงอาจจะคาดการณ์ได้ว่าการที่สถาบันหรือหน่วยงานต่าง ๆ ยังคงให้ความสนใจในการวิจัยเกี่ยวกับมอญอยู่บ้าง รวมถึงนิสิตนักศึกษา ที่มีความสนใจ จะทำการวิจัยเกี่ยวกับมอญเป็นพิเศษ เพื่อเป็นวิทยานิพนธ์ของตนเองนั้น อาจจะทำให้ งานวิจัยเกี่ยวกับมอญมีปริมาณเพิ่มมากขึ้นในอนาคตอันใกล้

นอกจากผลงานวิจัยเกี่ยวกับมอญจะเป็นงานที่น่าสนใจแล้ว งานเขียนที่เกี่ยวกับมอญทั้งในรูปแบบของหนังสือ หรือบทความ ก็ยังน่าสนใจไม่น้อย เพราะโดยส่วนใหญ่ผู้เขียนก็มักที่จะเป็นผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับมอญเป็นพิเศษ หรือเป็นคนไทยเชื้อสายมอญที่ต้องการประกาศให้โลกภายนอกได้รับรู้ถึงความจริงที่เกิดขึ้นกับคนชาติมอญหรือแม้กระทั่งความต้องการในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและประเพณีของชาวมอญได้เป็นมรดกของชาวโลกสืบไป

ภาคผนวก 1 รายชื่องานวิจัยเกี่ยวกับมอญประเภทวิทยานิพนธ์

พ.ศ.	ผู้วิจัย	สาขาวิชา	เรื่อง
2515	จารุกฤต กาญจนภา	โบราณคดี	ประเพณีรามัญในอำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ
2519	พรพรรณ เลานศิรินารก	โบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์	ความสัมพันธ์ของมอญ พม่า และสุโขทัย ระหว่าง พุทธศตวรรษที่ 19 –20
2519	สุภรณ์ โอเจริญ	ประวัติศาสตร์	ชาวมอญในประเทศไทย : วิเคราะห์ฐานะและบทบาทในสังคมไทยตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนกลางถึงสมัยรัตนโกสินทร์
2522	สุริยา คงประเสริฐ	-	วรรณกรรมไทยรามัญ ตำบลคลองตากุด อำเภอ โพธาราม จังหวัดราชบุรี
2524	ดวงกลม สุนทรทรัพย์	สังคมวิทยา/ มานุษยวิทยา	กระบวนการยุติธรรมและสวัสดิการของชนกลุ่มน้อย กรณีศึกษาชาวมอญสัญชาติพม่า หมู่บ้านทุ่งก้างย่าง ต.ไทรโยค อ.ไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี
2525	พรรณนพจน์ ปานทองคำ	จารึกภาษาไทย	ภาษามอญ ตำบลบางขันหมาก จังหวัดลพบุรี
2526	ทองเพียร สารมาศ	จารึกภาษาไทย	วรรณกรรมมอญเรื่องพระเจ้าอสุภราช : การศึกษาเชิงวิเคราะห์
2528	ประเชิญ คนเทศ	จารึกภาษาไทย	ระบบไวยากรณ์มอญ
2529	บุษบา ตระกูลสัจจาวัต	ภาษาไทย	การศึกษาเชิงวิเคราะห์วรรณกรรมเรื่องราชาธิราชฉบับเจ้าพระยาคลัง (หน)
2530	เยาวลักษณ์ ขาดิษฐ์ศิริเวช	จารึกภาษาไทย	ภาษามอญ ตำบลตลุย จังหวัดชุมพร
2532	บุษบา ตระกูลสัจจาวัต	จารึกภาษาไทย	ลักษณะวรรณกรรมมอญ : กรณีศึกษาวรรณกรรม พระอาจารย์อะเฟาะ
2532	ปิยชาติ หอวัฒนกุล		ค่านิยมทางประชากรของชนกลุ่มน้อย : ศึกษาเฉพาะกรณีชาวมอญในเขตบางขุนเทียน

พ.ศ.	ผู้วิจัย	สาขาวิชา	เรื่อง
2538	รัชดาวัลย์ จันทวงศ์	ไทยคดีศึกษา	การศึกษาวัฒนธรรมชาวไทยเชื้อสายรามัญ ตำบลสลุย อำเภอกำแพง จังหวัดชุมพร
2540	ประเสริฐ ทองประสม	ประวัติศาสตร์	นโยบายและการดำเนินการของรัฐบาลไทย เกี่ยวกับผู้อพยพชาวมอญระหว่างปี ค.ศ. 1952 – 1995
2540	พงษ์สิริ ศิลปบรรเลง	มานุษย ดุริยางควิทยา	การศึกษาเพลงรำนมอญของเกาะเกร็ด จังหวัด นนทบุรี
2540	อภิเชษฐ์ จันทเที่ยง	ประวัติศาสตร์	บทบาทขุนนางมอญในสมัยอยุธยา ระหว่าง พ.ศ. 2127 – 2310

ภาคผนวก 2 รายชื่องานวิจัยเกี่ยวกับมอญประเภทหนังสือ

ชื่อเรื่อง	ผู้วิจัย/สถาบัน	ปีที่ วิจัย	แหล่งทุน/สถาบันที่ สนับสนุน
งานบริการหนังสือภาษาโบราณกองหอสมุด แห่งชาติ	มอญวิทยา	2522	กรมศิลปากร
รายงานผลการวิจัยบทบาทในด้านสังคม วัฒนธรรมและการเมืองของชนกลุ่มน้อย (มอญ) ในกรุงรัตนโกสินทร์ ความเป็นมา และการเปลี่ยนแปลงในรอบ 100 ปี	สุรรัตน์ลักษณ์ ตีเมตง	2526	สถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย
วรรณกรรมไทยรามัญจากตำบลดงคนอง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ	จันทร์ศรี สุปัญญาทร	2527	สำนักงานคณะกรรมการ การวัฒนธรรมแห่งชาติ
ความสำคัญของศิลปวัฒนธรรมมอญที่มีต่อ ประเทศไทย	ฐิติ จามรมาร และ ภูธร ภูมะธน คณะ อักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร	2527	วิทยาเขตสนามจันทร์ นครปฐม

ชื่อเรื่อง	ผู้วิจัย/สถาบัน	ปีที่วิจัย	แหล่งทุน/สถาบันที่สนับสนุน
ตระกูลภาษามอญ – เขมร	เรืองเดช ปันเขื่อนขันธ์	-	สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล ศาลายา นครปฐม
“มอญ : บทบาทด้านสังคม วัฒนธรรม ความเป็นมา และความเปลี่ยนแปลงในรอบ 200 ปี ของกรุงรัตนโกสินทร์”	สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท	2538	มหาวิทยาลัยมหิดล ศาลายา

ภาคผนวก 3 รายชื่อบทความเกี่ยวกับมอญ

ชื่อผู้เขียน	ชื่อบทความ	ชื่อหนังสือ	ปีที่	ฉบับที่	หน้า	เดือน/พ.ศ.
จำปา เยื้องเจริญ	เล่าเรื่องประเพณีมอญ	ศิลปากร	24	4,5	41-66, 77-96	2523
พิสิทธิ์ ปลัดสิงห์	มอญ : ประตูประวัติศาสตร์	สยามใหม่	1	43	48-50	กันยายน 2525
สันต์ สุวรรณประทีป	ลำเลิกอดีต	ศิลปวัฒนธรรม	3	6,7	65-69, 80-83	2525
สุภรณ์ โอเจริญ	ชาวมอญในประเทศไทย	เมืองโบราณ	10	3	14-23	กรกฎาคม – กันยายน 2527
วิมลศรี ลิ้มธนากุล	เครื่องปั้นดินเผาสกุลช่างมอญเกาะเกร็ด	เมืองโบราณ	18	3-4	30-43	กรกฎาคม – ธันวาคม 2535
	เรื่องราวของลาวปู่ ย่น ย่น “มอญ” คือชนชาติดั้งเดิมในเมืองลัวะไว้	วัฒนธรรมไทย	31	7	22-25	เมษายน 2537

ชื่อผู้เขียน	ชื่อบทความ	ชื่อหนังสือ	ปีที่	ฉบับที่	หน้า	เดือน/พ.ศ.
ชาญชัย วรรณวงศ์	บทบาทมอญในประวัติศาสตร์สังคมไทย-พม่า	เมืองโบราณ	10	3	24-28	กรกฎาคม – กันยายน 2537
ทองคำ พันนัทธิ	มอญไร้แผ่นดินแต่ไม่สิ้นชาติ	วัฒนธรรมไทย	31	4	27-28	มกราคม 2537
ผลาดิศัย สิทธิธัญกิจ	มอญ...ผู้พิทักษ์ลุ่มน้ำเจ้าพระยา	วัฒนธรรมไทย	31	11	40-44	สิงหาคม 2537
ผลาดิศัย สิทธิธัญกิจ	สามโคก...ชุมชนรามัญแถบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา	วัฒนธรรมไทย	31	7	22-25	เมษายน 2537
พิศาล บุญผูก	พระธรรมศาสตร์มอญเกี่ยวข้องกับไทยอย่างไร	สยามอารยะ	2	23	17-24	พฤศจิกายน 2537
ศรีศักร วัลลิโภดม	มอญในเมืองไทย	เมืองโบราณ	10	3	14-23	กรกฎาคม – กันยายน 2537
สุดารา สุขฉายา	ประวัติศาสตร์มอญยุคต้น	เมืองโบราณ	10	3	8-13	กรกฎาคม – กันยายน 2537

**เอกสารประกอบการบรรยายสรุป
ของสถานีตำรวจภูธรอำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี
พ.ศ.๒๕๖๕-๒๕๖๖ เพื่อรทท.**

ประวัติความเป็นมา

สังขละบุรี เดิมเป็นเมืองหน้าด่านขึ้นตรงกับอำเภอเมืองกาญจนบุรี มีอาณาเขตติดต่อกับชายแดน ไทย - พม่า ซึ่งในอดีตกองทัพพม่าได้ใช้เป็นเส้นทางเดินทัพผ่านเข้ารุกรานไทย ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา กรุงธนบุรี และมาจนถึงต้นกรุงรัตนโกสินทร์ โดยใช้เส้นทางผ่านบริเวณด้านพระเจดีย์สามองค์ต่อมาเมืองมีการจัดระเบียบการปกครองใหม่ ร.ศ. 114 (พ.ศ.2483) ได้ตั้งขึ้นเป็นอำเภอวังกะ จนต่อเมื่อ พ.ศ. 2482 ได้ยุบอำเภอวังกะเป็นกิ่งอำเภอสังขละบุรี ขึ้นตรงต่ออำเภอทองผาภูมิในสมัยนั้น จนกระทั่งปี พ.ศ. 2508 จึงได้ยกฐานะขึ้นเป็นอำเภอสังขละบุรี จนถึงปัจจุบัน

พื้นที่และเขตความรับผิดชอบ

สถานีตำรวจภูธรอำเภอสังขละบุรี มีพื้นที่รับผิดชอบประมาณ 3,350 ตารางกิโลเมตร มีพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นป่าไม้ภูเขาสูงชันประมาณ 2,500 ตารางกิโลเมตร พื้นที่อ่างเก็บน้ำเหนือเขื่อนเขาแหลมประมาณ 335 ตารางกิโลเมตร ส่วนที่เหลือเป็นที่ดินทำประโยชน์ได้ ประมาณ 515 ตารางกิโลเมตร มีพื้นที่รับผิดชอบ 3 ตำบล 19 หมู่บ้าน 1 สุขาภิบาล

สภาพภูมิประเทศโดยทั่วไป

สภาพภูมิประเทศโดยทั่วไปเป็นป่าไม้ภูเขาสูงชันคิดเป็นเนื้อที่ประมาณ 3 ใน 4 ของเนื้อที่ทั้งหมด ส่วนที่เหลือเป็นบริเวณอ่างเก็บน้ำเหนือเขื่อนเขาแหลม ประมาณ 1 ใน 4 ของพื้นที่มีแม่น้ำและลำห้วยหลายสายไหลผ่าน สามารถทำเพาะปลูกได้ดีพอสมควร

อาณาเขต

ทิศเหนือ	ติดต่อเขตอำเภออุ้มผาง จังหวัดตากและประเทศพม่า
ทิศใต้	ติดต่อเขตอำเภอทองผาภูมิจังหวัดกาญจนบุรี
ทิศตะวันออก	ติดต่อเขตอำเภอทองผาภูมิจังหวัดกาญจนบุรี
ทิศตะวันตก	ติดต่อประเทศพม่า

ลำน้ำสำคัญ

ลำน้ำสำคัญหลายสายไหลมารวมกันและไหลลงอ่างเก็บน้ำเขื่อนเขาแหลม ได้แก่	
ลำน้ำของกาเรียว	ต้นน้ำเกิดจากเทือกเขาในเขตตำบลไล่โว่
ลำน้ำรันตี	ต้นน้ำเกิดจากเทือกเขาในเขตตำบลไล่โว่ และตำบลปรางค์
ลำน้ำบิลี	ต้นน้ำเกิดจากเทือกเขาในเขตตำบลหนองลู

ลักษณะภูมิอากาศ

สภาพอากาศอยู่ภายใต้อิทธิพลของลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้จากทะเลอันดามัน จึงมีสภาพอากาศค่อนข้างแปรปรวน มีอากาศร้อนจัดในช่วงฤดูร้อน ฤดูฝนจะมีฝนตกชุกมาก และช่วงฤดูหนาวจะมีอากาศหนาวจัด ประมาณ 6 - 8 องศาเซลเซียส อุณหภูมิ เฉลี่ยตลอดปี ประมาณ 30 องศาเซลเซียส แบ่งฤดูกาลได้ 3 ฤดู ได้แก่

ฤดูร้อน	จะเริ่มในราวเดือน กุมภาพันธ์ - เมษายน จะมีสภาพอากาศร้อนจัด
ฤดูฝน	จะเริ่มในราวเดือน พฤษภาคม - กันยายน จะมีฝนตกชุกมากตลอดพื้นที่
ฤดูหนาว	จะเริ่มในราวเดือน ตุลาคม - มกราคม จะมีสภาพอากาศหนาวจัด มีหมอกหนา

การคมนาคม

ระยะทางจากตัวจังหวัดกาญจนบุรี ถึงอำเภอสังขละบุรี เป็นทางลาดยาง ผ่านอำเภอไทรโยค อำเภอทองผาภูมิ แล้วลัดเลาะตามไหล่เขาลาดชัน จนถึงอำเภอสังขละบุรี ระยะทางประมาณ 230 กิโลเมตร มีเส้นทางคมนาคมภายในเขตอำเภอรับผิดชอบสำคัญ ได้แก่

เส้นทางจากอำเภอสังขละบุรี ไปหมู่บ้านห้วยมาลัยเป็นระยะทางประมาณ 16 กิโลเมตร

เส้นทางจากอำเภอสังขละบุรี ไปด่านพระเจดีย์สามองค์ระยะทาง 23 กิโลเมตร เป็น

ทางลาดยางตลอดเส้นทางจากอำเภอสังขละบุรี ไปหมู่บ้านท่าดินแดง ระยะทางประมาณ 50 กิโลเมตร

สำหรับเส้นทางคมนาคมระหว่าง ตำบลและหมู่บ้าน นอกจากส่วนที่กล่าวมาแล้วเป็นเส้นทางดินลูกรัง การคมนาคมไม่สะดวกกันโดยทางเกวียน ทางเท้าในช่วงฤดูฝนบางที่ต้องถูกตัดขาดจากภายนอก เส้นทางคมนาคมใช้ไม่ได้นอกจากใช้การเดินเท้าเข้าไปเท่านั้น ส่วนทางน้ำสามารถสัญจรไปมาระหว่างกัน โดยทางเรือในบริเวณเหนือเขื่อนเขาแหลม

การปกครอง

แบ่งออกเป็น 3 ตำบล 19 หมู่บ้าน ดังนี้

- ตำบลหนองลู มี 9 หมู่บ้าน (เป็นที่ตั้งอำเภอและส่วนราชการ)
- ตำบลปรางเผล มี 4 หมู่บ้าน
- ตำบลไล่โว่ มี 6 หมู่บ้าน

หมู่บ้าน อพป. จำนวน 11 หมู่บ้าน ปชต. ไทย - พม่า 5 หมู่บ้าน

สุขาภิบาล 1 แห่ง (ครอบคลุมพื้นที่ บ้านหมู่ที่ 1, 2, 3 ตำบลหนองลู)

ประชากร

ส่วนใหญ่มีเชื้อสายเป็นชาวกระเหรี่ยง มอญ ลาว ประชากรสัญชาติไทยมี 10,859 คน เป็นชาย 5,753 คน หญิง 5,106 คน นอกนั้นเป็นชนกลุ่มน้อยและผู้พลัดถิ่นฐานสัญชาติพม่า ซึ่งเข้ามาอาศัยอยู่ตามแนวชายแดนไทย - พม่า และพื้นที่ควบคุมของราชการ

เศรษฐกิจและสังคม

ประชากรในพื้นที่ส่วนใหญ่ ร้อยละ 90 ประกอบอาชีพทางการเกษตร ทำไร่ ทำสวน ทำนา บ้างเป็นบางส่วนการเลี้ยงสัตว์ ทำประมงน้ำจืด ค้าขายและหาของป่า

โรงเรียน สังกัดกรมสามัญ 1 แห่ง สังกัด สปช. 10 แห่ง เอกชน 1 แห่ง โรงเรียน ตชด. 4 แห่ง

โรงพยาบาล ของรัฐ 1 แห่ง เอกชน 1 แห่ง

สถานีอนามัย จำนวน 7 แห่ง (ตั้งอยู่ในพื้นที่ชุมชนของหมู่บ้าน / ตำบลต่าง ๆ)

หน่วยป้องกันมาลาเรีย จำนวน 2 แห่ง

ศาสนาสถาน วัดและสำนักสงฆ์ 23 แห่ง โบสถ์คริสต์ 2 แห่ง มัสยิด 1 แห่ง

วัฒนธรรมและประเพณี มีวัฒนธรรมและประเพณีแตกต่างกันตามเชื้อสายและเผ่าพันธุ์ ผสมผสานกันกับวัฒนธรรมไทย อาทิ.-

- เชื้อสายกระเหรี่ยง นับถือศาสนาพุทธและนับถือผี การละเล่นประจำเผ่า ได้แก่ รำตง
- เชื้อสายมอญ นับถือศาสนาพุทธ การละเล่นประจำเผ่า ได้แก่ ละครมอญ

สถานที่ท่องเที่ยว ในพื้นที่มีสถานที่ท่องเที่ยวหลายแห่ง ตลอดจนโบราณสถานที่น่าในใจ ดังนี้.-

- ด้านพระเจดีย์สามองค์ ตั้งอยู่หมู่ที่ 9 ตำบลหนองลู อยู่ห่างจากที่ตั้งอำเภอสังขละบุรีไปประมาณ 23 กิโลเมตร เป็นจุดผ่อนปรนระหว่างชายแดนไทย - พม่า ตรงข้ามอำเภอพญาทองของประเทศพม่า

- วัดวังกวีเวการาม (หลวงพ่อดุตตะมะ : พระราชอุดมมงคล) ตั้งอยู่ห่างประมาณ 3 กิโลเมตร

- เจดีย์พุทธคยา ตั้งอยู่บริเวณวัดวังทิวเวาaram (หลวงพ่ออุตตมะ)
- น้ำตกเกริงกระเวีย ตั้งอยู่ริมทางสายสังขละบุรี-ทองผาภูมิประมาณหลักกิโลเมตรที่ 35 เป็นจุดที่ตั้งสายตรวจ จุดสกัด ตูยามหน่วยบริการตำรวจชุมชนสัมพันธ์(บ้านจงฮั่ว) ตำบลปรางเผล
- น้ำตกไธของถ่อง ตั้งอยู่ริมทางสายสังขละบุรี-ทองผาภูมิ ห่างจากน้ำตกเกริงกระเวีย ไปประมาณ 2 กิโลเมตร
- น้ำตกตะเคียนทอง ตั้งอยู่ห่างจากอำเภอสังขละบุรี ประมาณ 25 กิโลเมตร แยกจากทางสายสังขละบุรี ด้านพระเจดีย์สามองค์ สภาพทางในช่วงฤดูฝนไม่สามารถใช้ยานพาหนะได้ นอกจากเดินเท้าไปเท่านั้น

การรักษาความสงบเรียบร้อยและหน่วยราชการในพื้นที่

เนื่องจากพื้นที่อำเภอสังขละบุรี มีพื้นที่ตั้งอยู่ติดแนวชายแดนประเทศพม่า ซึ่งมีระยะทางประมาณ 160 กิโลเมตร จึงทำให้มีปัญหาเกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยและปัญหาด้านความมั่นคงของชาติจึงมีหน่วยราชการที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ ตั้งอยู่ในพื้นที่หลายหน่วยงาน อันได้แก่

- กองร้อยอาสารักษาดินแดนที่ 3 อำเภอสังขละบุรี
- กองร้อยทหารพรานที่ 1401
- ด้านตรวจคนเข้าเมืองสังขละบุรี
- ชุดปฏิบัติการพัฒนา ป้องกันตนเองชายแดนไทย - พม่า (บ้านพระเจดีย์สามองค์ บ้านจะแก บ้านเวียงคาวดี บ้านห้วยมาลัย และบ้านของกาเรีย)

สภาพปัญหาโดยทั่วไป

- บุคคลต่างด้าวสัญชาติพม่าที่หลบหนีเข้ามาในราชอาณาจักรไทยโดยมิชอบด้วยกฎหมาย
- การเนรเทศและการผลักดันบุคคลต่างด้าวสัญชาติพม่าออกนอกเขตราชอาณาจักรไทย
- การควบคุมผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่าให้อยู่ในพื้นที่ควบคุมของทางราชการที่จัดให้อยู่
- การควบคุมผู้ต้องหาเนรเทศ ผู้พลัดถิ่น มิให้กลับเข้ามาในราชอาณาจักรไทยได้อีก

ในปัจจุบันทางสถานีตำรวจภูธรอำเภอสังขละบุรีได้ร่วมกับหน่วยงานในพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาชนกลุ่มน้อยหลบหนีเข้าเมือง ได้ร่วมกันทำการตรวจสอบตัวบุคคล สกัดกันมิให้บุคคลต่างด้าวสัญชาติพม่าเข้ามาในราชอาณาจักร เมื่อพบมีการกระทำความผิด ได้ดำเนินการตามกฎหมายอย่างเฉียบขาด นอกจากนี้ยังได้กำหนดจุดตรวจจุดสกัดร่วมกับฝ่ายปกครอง ทหาร ตำรวจตะเวนชายแดน ที่จุดตรวจบ้านจงฮั่ว ตำบลปรางเผล ทั้งนี้เพื่อเป็นการสกัดกันเส้นทางหลบหนีอีกทางหนึ่ง รวมทั้งการเข้าร่วมประชุมในการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับความมั่นคงชายแดนร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

สถานการณ์ด้านชายแดน

สถานีตำรวจภูธรอำเภอสังขละบุรี มีพื้นที่รับผิดชอบมีอาณาเขตติดต่อตามแนวชายแดน ไทย - พม่า เป็นระยะทางประมาณ 60 กิโลเมตร มีชนกลุ่มน้อยกลุ่มต่าง ๆ ซึ่งอาศัยตามรอยต่อระหว่างประเทศหลายกลุ่ม มีกองกำลังกระเหรี่ยงอิสระกองกำลังมอญซึ่งกองกำลังเหล่านี้มักมีปัญหาเรื่องราวในการขัดผลประโยชน์ในการทางการค้า และแย่งเขตการขยายอิทธิพลเพื่อครอบครองพื้นที่กัน ทำให้มีการสู้รบกันขึ้นบ่อยครั้ง ในห้วงระยะเวลา 3 ปีที่ผ่านมา ทางการรัฐบาลพม่าเข้าโจมตีและยึดที่มั่นของฝ่ายชนกลุ่มน้อยได้หลายแห่ง และชนกลุ่มน้อยพยายามเข้าโจมตีที่มั่นเพื่อยึดคืนแต่ไม่ประสบผล ต่อมาในเดือนกรกฎาคม 2535 ทางฝ่ายราชการไทยได้กำหนดเขตปลอดการสู้รบตามแนวชายแดน ไทย - พม่า บริเวณบ้านพระเจดีย์สามองค์ ระยะ 5 กิโลเมตร โดยได้เจรจากับฝ่ายทางการพม่าและชนกลุ่มน้อย ซึ่งทุกฝ่ายได้ให้ความร่วมมือด้วยเป็นอย่างดี

ปัญหชนกลุ่มน้อยตามแนวชายแดนและผู้หลบหนีเข้าเมือง

ด้วยเหตุที่มีพื้นที่รับผิดชอบติดแนวชายแดนเป็นระยะทางยาวไกลประกอบกับภูมิประเทศเป็นป่าเขาสูงรกชัฏ มีช่องทางลับผ่านเข้าออกหลายช่องทาง จึงเป็นการเอื้ออำนวยต่อการลักลอบเข้าเมืองของผู้หลบหนีเข้าเมืองสัญชาติพม่าซึ่งเล็ดลอดสายตาของเจ้าหน้าที่บ้านเมืองไปได้ ทั้งการปกครองในประเทศพม่า ยังใช้ระบบสังคมนิยมอยู่ทำให้เศรษฐกิจตกต่ำเป็นอย่างมาก เหตุจากการสู้รบภายในประเทศเกิดขึ้นบ่อยครั้ง ทำให้มีผู้หลบหนีภัยสงครามเข้ามาอยู่เนื่อง ๆ

ชนกลุ่มน้อยในพื้นที่รับผิดชอบ แบ่งออกเป็น 3 กลุ่มใหญ่ ๆ ดังนี้.-

1. ผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่า บุคคลกลุ่มนี้หลบหนีเข้ามาอาศัยอยู่ก่อนวันที่ 19 มีนาคม 2519 ทางราชการถือว่าเป็นผู้พลัดถิ่น และได้ควบคุมให้อยู่ในพื้นที่เขตจำกัด จัดทำบัตรผู้พลัดถิ่น (สีชมพู) ให้และชนกลุ่มนี้ไม่มีปัญหามากนัก

2. ผู้หลบหนีเข้าเมือง บุคคลกลุ่มนี้เข้ามาหลัง 19 มีนาคม 2519 ทางราชการถือว่าเป็นบุคคลที่หลบหนีเข้าเมืองและได้ดำเนินการทำบัตรควบคุม (สีส้ม) ให้และพร้อมที่จะดำเนินการส่งตัวออกนอกราชอาณาจักรมี 2 เชื้อชาติคือ กลุ่มเชื้อสายมอญกับกลุ่มเชื้อสายกระเหรี่ยงควบคุมในพื้นที่บ้านเลาะโล และบ้านปรางสนุก

3. บุคคลพื้นที่ราบสูง กลุ่มนี้เป็นชาวเขาเชื้อสายกระเหรี่ยง ซึ่งมีภูมิลำเนาและอาศัยอยู่ในพื้นที่มาโดยตลอดแต่มิได้สำรวจและมีทะเบียนบ้านเป็นสัญชาติไทยทางราชการได้ตรวจสอบพิจารณาว่าสมควรที่จะได้สัญชาติไทย หรือไม่ ระหว่างนี้ได้ออกบัตรควบคุม (สีฟ้า) ให้ไว้มีทั้งทำบัตรแล้วและยังมิได้ทำบัตรอยู่ระหว่างการพิจารณาออกบัตรให้ประมาณ 8,800 คน

ปัญหาที่เกิดจากชนกลุ่มน้อยและผู้หลบหนีเข้าเมือง

1. ทำให้ฝ่ายทางการเมืองมาเข้าใจและหวาดระแวงว่าไทยคอยให้การช่วยเหลือและสนับสนุนชนกลุ่มน้อยที่หลบหนีเข้ามาในเขตประเทศไทย และอาศัยอยู่ตามแนวชายแดน มักขาดจิตสำนึกเข้าถือครองที่ทำกิน แคว่ถางป่าสงวน ทำไร่เลื่อนลอย ทำลายป่าไม้ต้นน้ำลำธารอยู่เสมอ
2. ชนกลุ่มน้อยที่หลบหนีเข้ามาในเขตประเทศไทยและอาศัยอยู่ตามแนวชายแดน มักขาดจิตสำนึกถือครองที่ทำกิน แคว่ถางป่าสงวน ทำไร่เลื่อนลอย ทำลายป่าไม้ต้นน้ำลำธารอยู่เสมอ
3. ชนกลุ่มน้อยและผู้หลบหนีเข้าเมืองตลอดจนผู้พลัดถิ่น ไม่เลื่องงานเลือกอาชีพ จึงทำให้มีนายทุนหรือบุคคลบางกลุ่มฉวยโอกาสนำพาบุคคลเหล่านี้ ออกนอกพื้นที่หรือลักลอบเข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย
4. ปัญหาเรื่องดินแดนตลอดระยะทาง 160 กิโลเมตร ยังมีแนวชายแดนไม่แน่นอน บางครั้งในการปฏิบัติหน้าที่ตามภารกิจเกี่ยวเนื่อง ต่างฝ่ายต่างล่วงล้ำเข้าไปในเขตแดนของกันและกันแต่ก็สามารถแก้ไขได้ในส่วนระดับท้องถิ่น
5. ชนกลุ่มน้อยที่หลบหนีเข้าเมือง เมื่อถูกดำเนินคดีถึงที่สุดแล้วจะถูกนำมาเนรเทศออกช่องทางในพื้นที่รับผิดชอบทั้งที่ส่วนใหญ่เป็นผู้หลบหนีเข้าทางช่องทางจังหวัดอื่น แต่นำมาเนรเทศในเขตอำเภอสังขละบุรี ทำให้ผู้ถูกเนรเทศไม่อาจอยู่อาศัยในเขตพม่าได้ จึงได้พากันกลับเข้ามาในประเทศไทยอีกบุคคลเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นจีนฮ่อ บังคลาเทศ เนปาล ฯลฯ ประกอบกับทางการเมืองพม่ามีนโยบายไม่รับบุคคลเหล่านี้ และไม่เข้มงวดกับการหลบหนีออกนอกประเทศของตนเท่าใดนัก จึงเป็นปัญหาที่ทางการเมืองไทยต้องแก้ไขกันในระยะยาว

สถานภาพอาชญากรรม

1. ปัญหาการลักลอบหลบหนีเข้าเมืองมีสาเหตุเกิดจากสถานภาพการเมืองของประเทศพม่ามีเศรษฐกิจตกต่ำเป็นอย่างมาก การดำรงชีพขัดสนจึงเป็นสาเหตุทำให้ชาวพม่า และชนกลุ่มน้อยหลบหนีเข้ามาในประเทศไทย เพื่อหวังขายแรงงานซึ่งปัญหานี้ส่งผลกระทบต่อถึงการแย่งแรงงานไทย และมีบางส่วนเข้ามาประกอบอาชญากรรมในเขตไทยแล้วหลบหนีไปยังเขตพม่า ทำให้ยากแก่การติดตามจับกุม
2. ปัญหาการลักลอบตัดไม้ทำลายทรัพยากรธรรมชาติ สาเหตุจากสภาพในปัจจุบัน รัฐบาลมีนโยบายปิดป่าถาวรเป็นสาเหตุให้ไม้มีราคาสูงมาก และประชาชนมีความต้องการใช้ไม้มากขึ้นทำให้มีการลักลอบตัดไม้ทำลายป่าอยู่เสมอและในพื้นที่รับผิดชอบส่วนใหญ่มีทรัพยากรป่าไม้อยู่มาก มีสภาพภูเขาสูงชันทุรกันดาร ทำให้ยากแก่การควบคุมดูแลปราบปรามของเจ้าหน้าที่
3. ปัญหาเกี่ยวกับการค้าอาวุธสงคราม สาเหตุเพราะพื้นที่ที่รับผิดชอบ มีอาณาเขตติดต่อกับแนวชายแดน มีกองกำลังของชนกลุ่มน้อยในพื้นที่หลายกลุ่ม และได้ทำการสู้รบกับฝ่ายรัฐบาลพม่ามาโดยตลอด ทำให้ขาดแคลนอาวุธที่ใช้ในการสู้รบ อันเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้มีการลักลอบค้าอาวุธสงคราม

4. ปัญหาการโจรกรรมรถยนต์ รถจักรยานยนต์ สืบเนื่องจากการที่มีพื้นที่ติดแนวชายแดน ไทย - พม่า และด้านประเทศพม่ากำลังอยู่ระหว่างการพัฒนาประเทศทำให้มีความต้องการรถยนต์ รถจักรยานยนต์เพิ่มมากขึ้น เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้มีการโจรกรรมรถยนต์ รถจักรยานยนต์ แล้วลักลอบผ่านในพื้นที่นำไปจำหน่ายยังประเทศพม่าขึ้นมาก ปัญหานี้เป็นปัญหาที่ต้องการทำการป้องกัน และปราบปราม และจากสภาพปัญหาดังกล่าว สถานีตำรวจภูธร อำเภอสังขละบุรี ได้กำหนดแนวทางและวางมาตรการในการป้องกันปราบปรามให้เป็นแนวทางปฏิบัติ ดังต่อไปนี้

- 4.1 แผนการผลักดันชนกลุ่มน้อยสัญชาติพม่า
- 4.2 แผนการป้องกันปราบปรามผู้หลบหนีเข้าเมือง
- 4.3 แผนการป้องกันปราบปรามอาชญากรรมประเภทดีประทุษร้ายต่อทรัพย์
- 4.4 แผนการป้องกันปราบปรามการลักลอบขนสินค้าหนีภาษี
- 4.5 แผนการป้องกันปราบปรามอาชญากรรมช่วงฤดูแล้ง
- 4.6 แผนการคุ้มครองและรักษาความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว
- 4.7 แผนการป้องกันปราบปรามการลักลอบค้าอาวุธสงคราม - วัตถุระเบิด
- 4.8 แผนการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดให้โทษทุกชนิด
- 4.9 แผนการป้องกันปราบปรามการลักลอบนำเข้าโค - กระบือ
- 4.10 แผนการป้องกันปราบปรามการบังคับค้าประเวณีและการค้าประเวณีเด็ก

งานชุมชนมวลชนสัมพันธ์และการประชาสัมพันธ์

โครงการและกิจกรรมที่ได้ปฏิบัติ เพื่อสนองต่อนโยบายของผู้บังคับบัญชา ได้แก่

- โครงการตำรวจชุมชนสัมพันธ์ประจำหมู่บ้าน
- โครงการจัดหน่วยบริการตำรวจชุมชนสัมพันธ์
- โครงการเยาวชนต่อต้านยาเสพติด
- โครงการอบรมสมาชิกอาสาสมัครรักษาความสงบหมู่บ้าน (สรบ.)
- โครงการอาสาสมัครแจ้งข่าวอาชญากรรม
- โครงการแนะนำความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการจราจร

การประชาสัมพันธ์ในที่ตั้ง จัดให้มีเจ้าหน้าที่ประชาสัมพันธ์ประจำสถานีประจำวันเพื่อให้บริการประชาชนผู้มาติดต่อราชการในสถานี ทั้งนี้เพื่อให้การบริการประชาชนได้รับความสะดวก เพื่อเพิ่มทัศนคติที่ดีในสายตาประชาชน

การบริการภายนอกสถานที่ จัดกำลังสายตรวจชุมชนออกทำการตรวจเยี่ยมประชาชนในพื้นที่เพื่อรับฟังปัญหาด้านต่าง ๆ ตลอดจนการแก้ไขให้ปฏิบัติตามกฎหมาย จัดเจ้าหน้าที่ชุมชนสัมพันธ์ออก

ช่วยเหลือและนำความรู้ด้านต่าง ๆ ให้แก่ประชาชนตลอดจนช่วยเหลือปัญหาความเดือดร้อนในพื้นที่เป้าหมายและในโรงเรียน

สภาพปัญหาข้อขัดข้องในการปฏิบัติหน้าที่

1. ด้านกำลังพล ปัจจุบันกำลังพลของหน่วยยังมีไม่ครบตามอัตราอนุญาต เป็นสาเหตุหนึ่งในการที่ทำให้ การปฏิบัติงานไม่บรรลุผลเท่าที่ควร สืบเนื่องจากพื้นที่รับผิดชอบมีพื้นที่กว้างขวาง ประสบกับปัญหาสถานการณ์การสู้รบด้านชายแดน ไทย - พม่า บ่อยครั้งและปัญหาชนกลุ่มน้อยในพื้นที่กระทำผิด
2. ด้านยานพาหนะ ปัจจุบันมียานพาหนะไม่เพียงพอที่จะนำออกปฏิบัติงานในพื้นที่ทุรกันดาร ทำให้ล่าช้าไม่ทันต่อเหตุการณ์
3. เครื่องมือสื่อสาร ด้วยเป็นสถานีตำรวจที่อยู่ไกลทุรกันดาร ทำให้การสื่อสารที่ใช้กำลังส่งต่ำ ใช้การไม่ได้ผลในสภาพพื้นที่เป็นอย่างยิ่ง การรับส่งข่าวสารล่าช้าไม่ทันต่อเหตุการณ์
4. ด้านที่พักอาศัย ปัจจุบันมีไม่เพียงพอสำหรับข้าราชการตำรวจ ซึ่งส่วนหนึ่งต้องออกไปเช่าที่พักข้างนอกสถานี อันเป็นปัญหาที่ได้รับความเดือดร้อน และรอการแก้ไขอยู่ในขณะนี้

ความต้องการ

กำลังพล	ชั้นสัญญาบัตรและชั้นประทวน - พลตำรวจ	ต้องการตามกำลังอนุญาต
ยานพาหนะ	รถยนต์กระบะชนิดขับเคลื่อน 4 ล้อ	จำนวน 2 คัน
รถยนต์กระบะสายตรวจ		จำนวน 2 คัน
เครื่องมือสื่อสาร	โทรสาร	จำนวน 1 หมายเลข
บ้านพักอาศัย	บ้านพักระดับสารวัตร	จำนวน 2 หลัง
	บ้านพักระดับรองสารวัตร	จำนวน 3 หลัง
	บ้านพักระดับนายสิบ/พลตำรวจ	จำนวน 2 แถว 20 ห้อง

ภาควิชา

โครงการสัมมนาทางวิชาการ
เรื่อง มอญ ในบริษัทของสังคมไทย
โดย สถาบันเอเชียแปซิฟิกศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ระหว่างวันที่ 19 - 21 ธันวาคม พ.ศ. 2540
ณ ห้องประชุมชั้น 3 อาคารวิจัยและการศึกษาต่อเนื่อง
สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
และชุมชนมอญ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี

1. หลักการ และเหตุผล

นักภาษาศาสตร์ได้จัดให้ชนชาติมอญซึ่งตั้งถิ่นฐานในบริเวณตอนใต้ของประเทศสหภาพพม่า เป็นชนชาติที่อยู่ในกลุ่มออสโตรเอเชียติก (Austro Asiatic) ซึ่งใช้ภาษาตระกูล มอญ - ขะแมร์ ส่วนนักประวัติศาสตร์โบราณคดี สันนิษฐานว่า ชนชาติมอญเป็นเจ้าของวัฒนธรรมทวารวดี ซึ่งมีอายุยืนยาวมานับพันปี และเป็นพื้นฐานวัฒนธรรมของชนชาติบนภาคพื้นทวีปเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เช่น พม่า ลาว กัมพูชา และไทย ดังจะเห็นได้จากพุทธศาสนานิกายเถรวาท พระธรรมศาสตร์ ภาษาและวรรณกรรม ศิลปดนตรี การฟ้อนรำ และการละเล่น ซึ่งเหล่านี้เป็นหลักฐานยืนยันได้อย่างชัดเจนว่า มอญ เป็นชนชาติเก่าแก่ที่มีความเจริญรุ่งเรืองมาช้านาน

นอกจากนี้ ข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ ทำให้ทราบความสัมพันธ์ระหว่างชนชาติไทยกับมอญ มีมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย ต่อมาในสมัยอยุธยาเมื่อครั้งรัชสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ได้มีชาวมอญทะยอยกันเดินทางเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร ชาวมอญเหล่านี้ส่วนหนึ่งได้เข้ารับราชการเป็นทหาร จัดตั้งเป็นกองอาสา มอญ ซึ่งเป็นกองทหารอาสาต่างชาติที่มีกำลังมากที่สุด นอกจากนี้ยังมีชาวไทยเชื้อสายมอญเข้ารับราชการด้านพลเรือนเป็นขุนนางที่มีชื่อเสียง และทำคุณประโยชน์แก่บ้านเมือง ดังเช่นออกญาโกษาเหล็ก และออกญาโกษาปาน ต่อเนื่องมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ เช่น พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช เจ้าจอมมารดากลิ่น กุลสตรีผู้ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการอนุรักษ์วัฒนธรรมมอญ จนถึงปัจจุบัน อาทิ ศาสตราจารย์นายแพทย์สุเจ็ด ศรเสนี นายอานันท์ ปันยารชุน ผู้ซึ่งได้รับความเชื่อถือในเรื่องเกียรติคุณ ทั้งจากคนไทย และชาวต่างชาติ เป็นต้น

ดังนั้นความสัมพันธ์ระหว่างชนชาติไทยกับชนชาติมอญจึงเป็นความผูกพันที่ลึกซึ้งร้อยรัดไว้ด้วยสายสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และการสืบสายโลหิต แต่ถึงกระนั้นการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับชนชาติมอญโดยนักวิชาการไทยยังมีจำนวนจำกัด หากไม่สนับสนุนให้มีการค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับชนชาตินี้อย่างจริงจัง อาจจะทำให้วัฒนธรรมมอญซึ่งเป็นมรดกของชาวโลกสูญหายไปอย่างน่าเสียดาย

ด้วยหลักการ และเหตุผลดังกล่าว สถาบันเอเชียแปซิฟิกศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ จึงจัดให้มีการสัมมนาเรื่อง มอญในบริบทของสังคมไทย เพื่อเป็นเวทีให้อาจารย์ นิสิตนักศึกษา และผู้สนใจทั่วไป ได้แลกเปลี่ยนความรู้ และแสดงความคิดเห็นในเชิงวิชาการด้านมอญศึกษา เพื่อหาแนวทางในการศึกษา และกระตุ้นให้มีการวิจัยเพิ่มขึ้น

2. วัตถุประสงค์

- 2.1 เพื่อระดมความคิดให้มีการวิจัยเกี่ยวกับมอญ ในวิทยาการด้านต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ
- 2.2 เพื่อเป็นเวทีให้อาจารย์ นิสิตนักศึกษา และผู้สนใจทั่วไป ได้แลกเปลี่ยนความรู้ความคิดเห็นในเชิงวิชาการเกี่ยวกับมอญ
- 2.3 เพื่อเสนอผลงานการศึกษาวิจัยใหม่ เกี่ยวกับมอญในด้านต่าง ๆ เช่น ประวัติศาสตร์ ศาสนา ภาษา วรรณกรรม เศรษฐกิจ สังคม และสถานภาพชาวมอญในปัจจุบัน

3. ผลที่คาดว่าจะได้รับ

- 3.1 ผู้เข้าร่วมสัมมนา จะได้รับความรู้ ซึ่งเป็นปัจจุบันเกี่ยวกับมอญ รวมทั้งทิศทางที่จะมีการวิจัยต่อไป
- 3.2 กระตุ้นให้มีการวิจัยเรื่องมอญ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการส่งเสริมความเข้าใจระหว่างชนในชาติ เช่นเดียวกับที่ทำให้ชาวมอญเข้าใจตนเองยิ่งขึ้น
- 3.3 ได้เอกสารทางวิชาการ ซึ่งสามารถนำไปอ้างอิง และเผยแพร่ต่อไป
- 3.4 เพื่อเผยแพร่ภารกิจของสถาบันเอเชียแปซิฟิกศึกษา ในด้านการบริการวิชาการ แก่นักวิชาการ และผู้สนใจโดยทั่วไป

4. ผู้รับผิดชอบโครงการ

สถาบันเอเชียแปซิฟิกศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

5. สถานที่

5.1 การสัมมนา จัดสัมมนา ณ ห้องประชุมชั้น 3 อาคารวิจัยและการศึกษาต่อเนื่องสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

5.2 การศึกษาดูงาน เดินทางไปศึกษาชุมชนมอญชายแดน อ.สังขละบุรี จ.กาญจนบุรี

6. ระยะเวลา

วันที่ 19 - 21 ธันวาคม พ.ศ. 2540

7. ผู้เข้าร่วมสัมมนา

7.1 คณาจารย์จากมหาวิทยาลัย ในสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย	15 คน
7.2 คณาจารย์ในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ	20 คน
7.3 นิสิตนักศึกษา ระดับปริญญาโท	5 คน
7.4 ผู้สนใจทั่วไป	10 คน
รวมทั้งสิ้น	50 คน

8. งบประมาณ

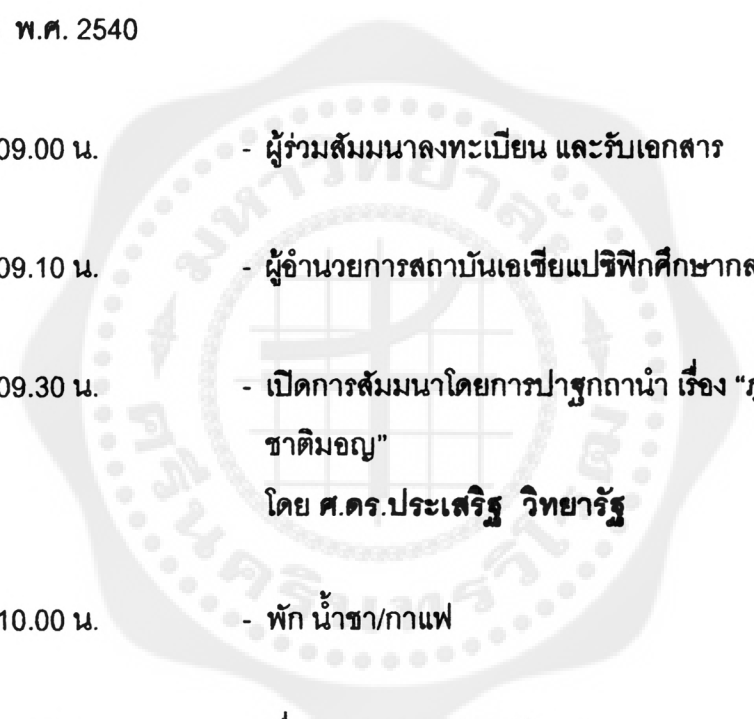
8.1 ใช้งบประมาณจากเงินรายได้ของมหาวิทยาลัยที่จัดสรรให้สถาบันเอเชียแปซิฟิกศึกษา
เป็นเงิน 35,000 บาท

8.2 ใช้งบประมาณที่ได้รับบริจาคจากเอกชนเป็นเงิน 84,500 บาท

กำหนดการสัมมนาทางวิชาการ
เรื่อง มอญ ในบริบทของสังคมไทย
โดย สถาบันเอเชียแปซิฟิกศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ระหว่างวันที่ 19 - 21 ธันวาคม พ.ศ. 2540
ณ ห้องประชุมชั้น 3 อาคารวิจัยและการศึกษาต่อเนื่อง
สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
และชุมชนมอญ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี

วันที่ 19 ธันวาคม พ.ศ. 2540

-
08.00 - 09.00 น.	- ผู้ร่วมสัมมนาลงทะเบียน และรับเอกสาร
09.00 - 09.10 น.	- ผู้อำนวยการสถาบันเอเชียแปซิฟิกศึกษากล่าวรายงาน
09.10 - 09.30 น.	- เปิดการสัมมนาโดยการปาฐกถา นำ เรื่อง “ภูมิโนเวศนวิทยาชน
ชาติมอญ”
โดย ศ.ดร.ประเสริฐ วิทยารัฐ
09.30 - 10.00 น.	- พัก น้ำชา/กาแฟ
10.00 - 10.40 น.	- เรื่อง “พระธรรมศาสตร์มอญ”
โดย นายพิศาล บุญผูก
10.40 - 11.40 น.	- เรื่อง “การศึกษาของเยาวชนมอญ จังหวัดราชบุรี”
โดย อาจารย์อำไพ มัชฌมาน
11.40 - 12.30 น.	- เรื่อง “บทบาทขุนนางมอญสมัยอยุธยา ระหว่าง พ.ศ.
2127 - 2310”
โดย อภิเชษฐ์ จันเที่ยง

- 12.30 - 13.30 น. - พักรับประทานอาหารกลางวัน
- 13.30 - 14.30 น. - เรื่อง "วิถีชีวิตมอญบางขุนเทียน กรุงเทพฯ"
โดย รศ.ดร. สุภาพร มากแจ้ง
- 14.30 - 15.00 น. - เรื่อง "นโยบายและการดำเนินการของรัฐบาลไทยเกี่ยวกับ
ผู้อพยพชาวมอญ ระหว่างปี ค.ศ.1952 -1995"
โดย อาจารย์ประเสริฐ ทองประสม
- 15.00 - 15.30 น. - เรื่อง "สถานภาพการวิจัยเกี่ยวกับมอญในระดับอุดมศึกษา
ของประเทศไทย"
โดย น.ส. วิมลทกานต์ อัมพันธ์แสง
- 15.30 - 16.30 น. - เรื่อง "แนวทางการวิจัยเกี่ยวกับมอญ"
โดย ผู้เข้าร่วมสัมมนาร่วมกันอภิปราย
- 16.30 - 17.00 น. - อาหารว่าง
- สรุปผลการสัมมนา
-

การศึกษาฐานชุมชนมอญ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี

วันที่ 20 ธันวาคม พ.ศ. 2540

- 07.00 น. - ออกเดินทางโดยรถยนต์ปรับอากาศจากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ตามเส้นทาง กรุงเทพฯ - นครปฐม - บ้านโป่ง กาญจนบุรี - ไทรโยค - ทองผาภูมิ - สังขละบุรี
- 12.00 - 13.00 น. - รับประทานอาหารกลางวันที่อำเภอไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี
- 15.00 - 17.00 น. - ถึงอำเภอสังขละบุรี เข้าที่พักพบนันทิวิริสอร์ท
- 17.00 - 17.30 น. - ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับสังขละบุรี
โดย พ.ต.ท. พิทักษ์ อนพิทักษ์
- 17.30 - 18.30 น. - บรรยายเรื่อง"การค้าชายแดนไทย จังหวัดกาญจนบุรี"
โดยนายดินมอและคณะ
- 18.30 - 21.00 น. - รับประทานอาหารเย็น (อาหารพื้นบ้านของชาวมอญ) พร้อมทั้ง ชมการแสดง การละเล่นของชาวมอญ เช่น ทะแยมอญ การเล่นสบ้า และการฟ้อนรำ เป็นต้น

วันที่ 21 ธันวาคม พ.ศ. 2540

- 07.00 - 08.00 น. - รับประทานอาหารเช้า
- 08.00 - 10.00 น. - เข้าชมและศึกษาชุมชนมอญอพยพ บ้านวังกะวัดวังกวีเวการาม และแม่น้ำสามประสบ
- 10.00 - 12.00 น. - เดินทางไปชมตลาดการค้าชายแดนไทย - พม่า

12.00 - 13.00 น. - รับประทานอาหารกลางวัน ที่ด้านพระเจดีย์สามองค์

13.00 น. - คณะสัมมนาเดินทางกลับ

19.00 น. - ถึงกรุงเทพมหานครโดยสวัสดิภาพ

รายชื่อคณะกรรมการดำเนินการสัมมนา
เรื่อง มอญ ในบริบทของสังคมไทย
วันที่ 19 - 21 ธันวาคม 2540

1. ที่ปรึกษา

1. ผศ.พลับพลึง	คงชนะ
2. นายพิศาล	บุญผูก
3. นายจำเนียร	ศรีดาวเดือน
4. นายพิสันต์	ปลัดสิงห์
5. นายจำลอง	ทองดี (ดร.)
6. นายสุนทร	ศรีปานเงิน
7. นางอำไพ	มัทมมาน
8. นายไพบุลย์	เยี่ยงสว่าง
9. ผศ.อาภรณ์	จำปาทอง
10. ผศ.ดวงพันธ์	हररषष
11. อาจารย์ฉวีวรรณ	กุลมัย

2. ประธาน

ผศ.สนั่น	มีชันหมาก

3. รองประธาน

ผศ.กวี	วรกวิน

4. กรรมการ

1. ผศ.เกษร	เจริญรักษ์
2. นายธวัชชัย	สนธิวนิช
3. นางนงนารถ	ชัยรัตน์
4. ผศ.วีระวรรณ	สิทธิกรกุล (ดร.)
5. นางวาสนา	นามพงศ์

5. ฝ่ายเอกสาร

1. นางสาวรัตนา	พุกพูล
2. นางสาวจรินทร์	ยางจิต
3. นายธวาทิตย์	ผลดี
4. นายวิทยา	วัฒนาหาญนุวัฒน

6. กองเลขานุการ

1. นางสาววิมลทกานต์	อำพันแสง
2. นางสาววรรษา	ศรงาม
3. นางสาวนิษฐา	วิมุตศรี
4. นายมนตรี	จันทร์คล้าย
5. นายอวัชชัย	พรหมณะ

7. คณะบรรณาธิการ

1. ผศ.สนั่น	มีชันหมาก
2. ผศ.กวี	วรกวิน
3. อาจารย์วาสนา	นามพงศ์

8. พิมพ์ต้นฉบับ

นางสาววรรณดี	พร้อมมูล
--------------	----------

9. รูปเล่ม

1. ผศ.สนั่น	มีชันหมาก
2. อาจารย์วาสนา	นามพงศ์
3. นางสาววรรณดี	พร้อมมูล

**บรรยายภาศในการสัมนนาที่ห้องประชุม ชั้น 3 อาคารวิจัยและการศีกษา
ต่อเนื่อง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
วันที่ 19 ธันวาคม 2540**

การสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง
มอญ : ในบริบทสังคมไทย
 สถาบันเอเชียแปซิฟิกศึกษา
 19-21 ธันวาคม 2540

อาจารย์อำไพ มัธมาน วิทยากรจากบ้านมอญโพธาราม

ผู้เข้าสัมมนา พังการบรรยาย

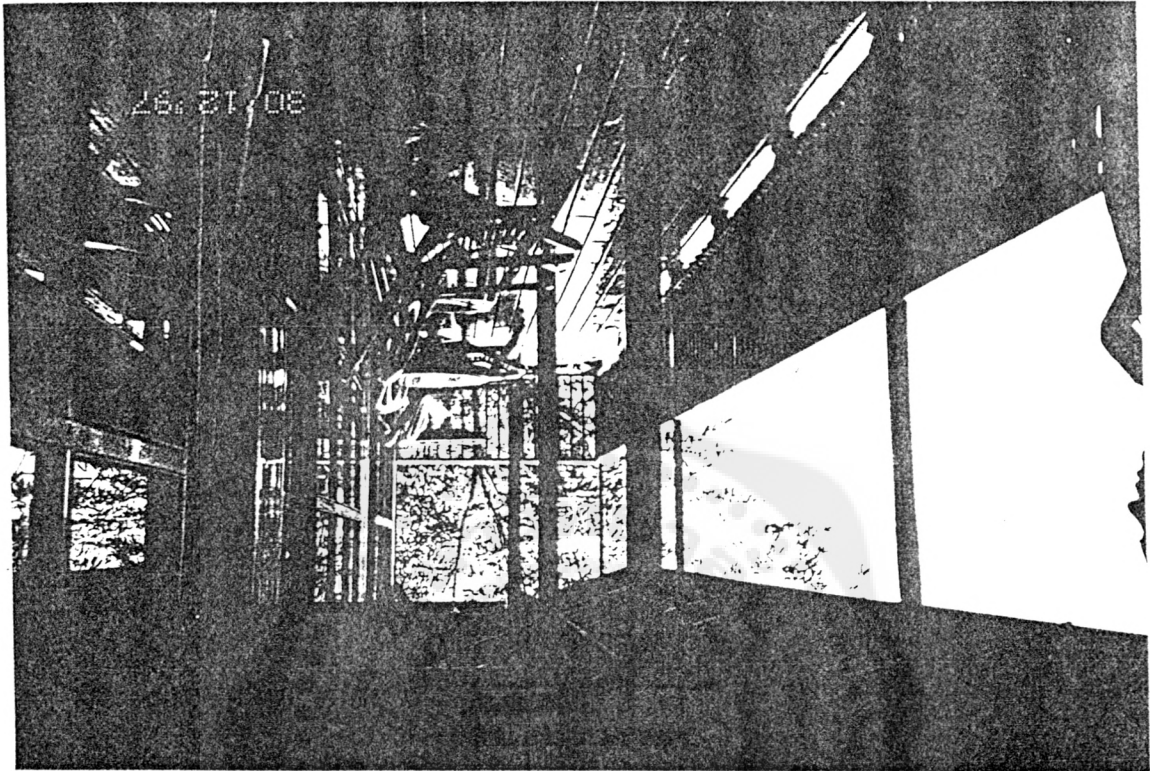

คณะสงฆ์จากมอญและพม่าเข้าร่วมสัมมนา

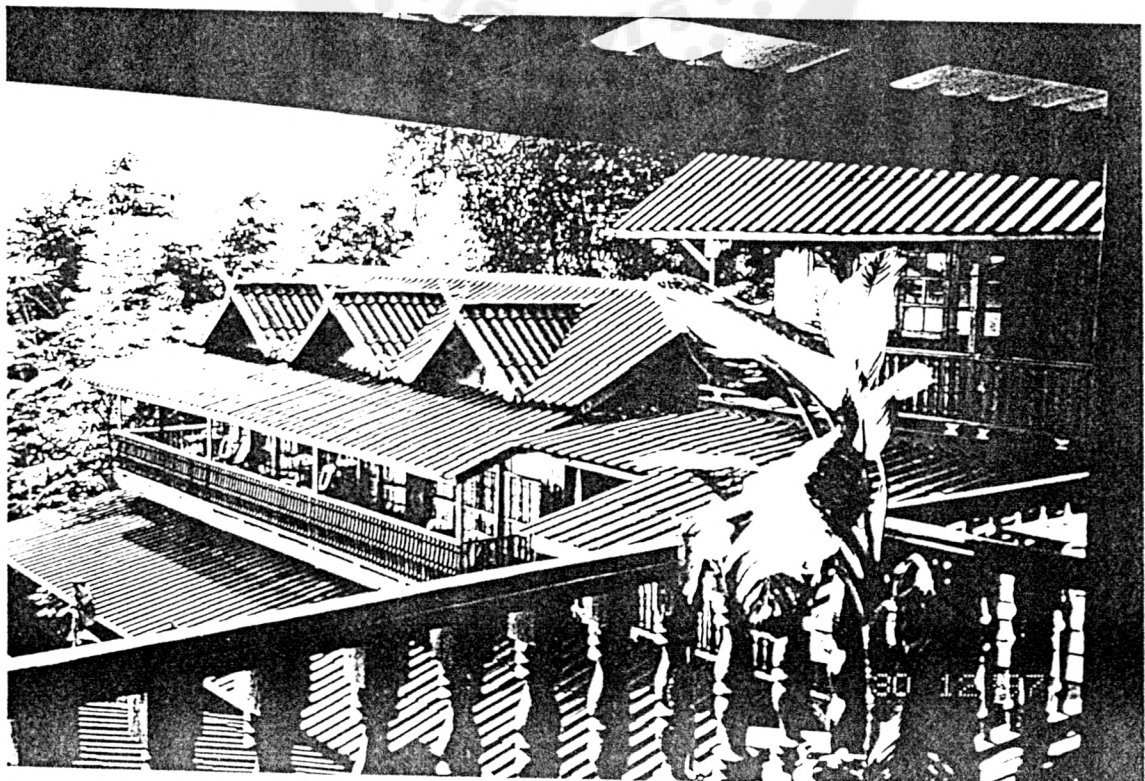

คณะผู้เข้าร่วมสัมมนาถ่ายรูปร่วมกับวิทยากร

ประมวลภาพถ่าย
การศึกษาดูงานชุมชนมอญ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี
วันที่ 20 – 21 ธันวาคม 2540

ภายในบริเวณที่พักคณะผู้สัมมนาไปพัก ติดกับแม่น้ำ

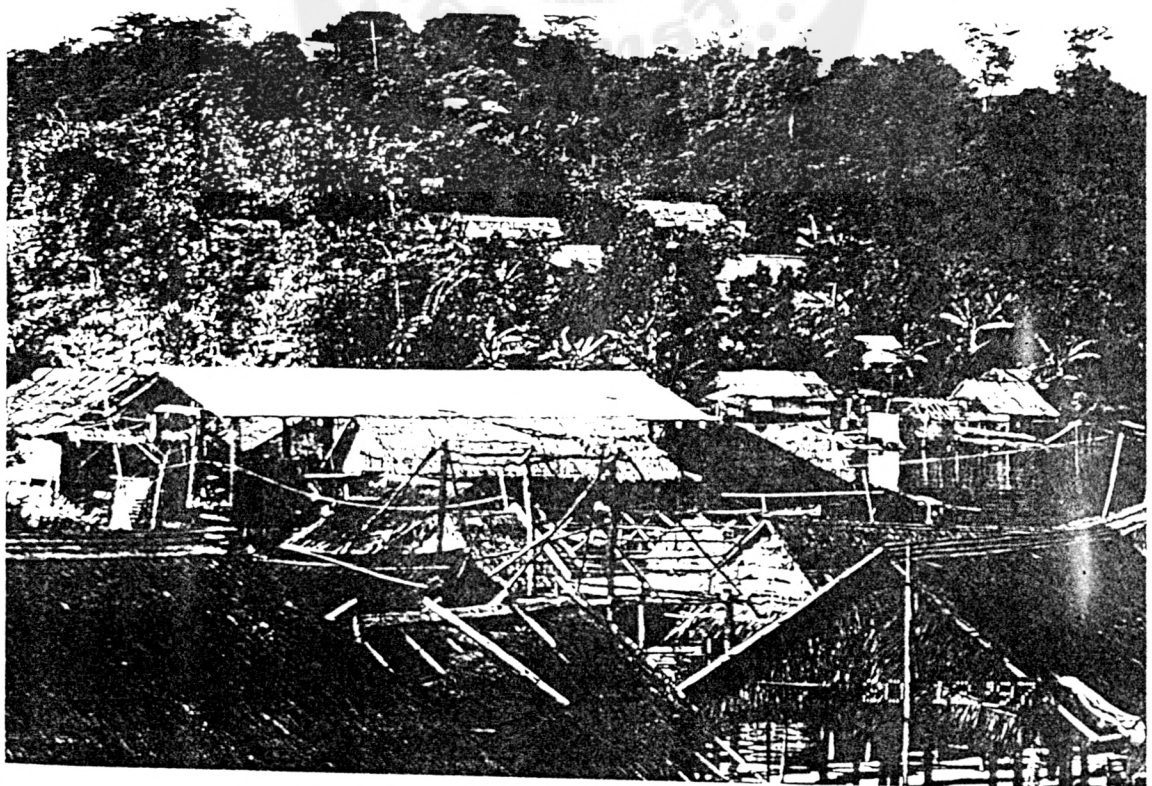

คณะผู้เยี่ยมชมป่าฝักเหี่ยมชม ชุมชนมอญอพยพบ้านวังกะ

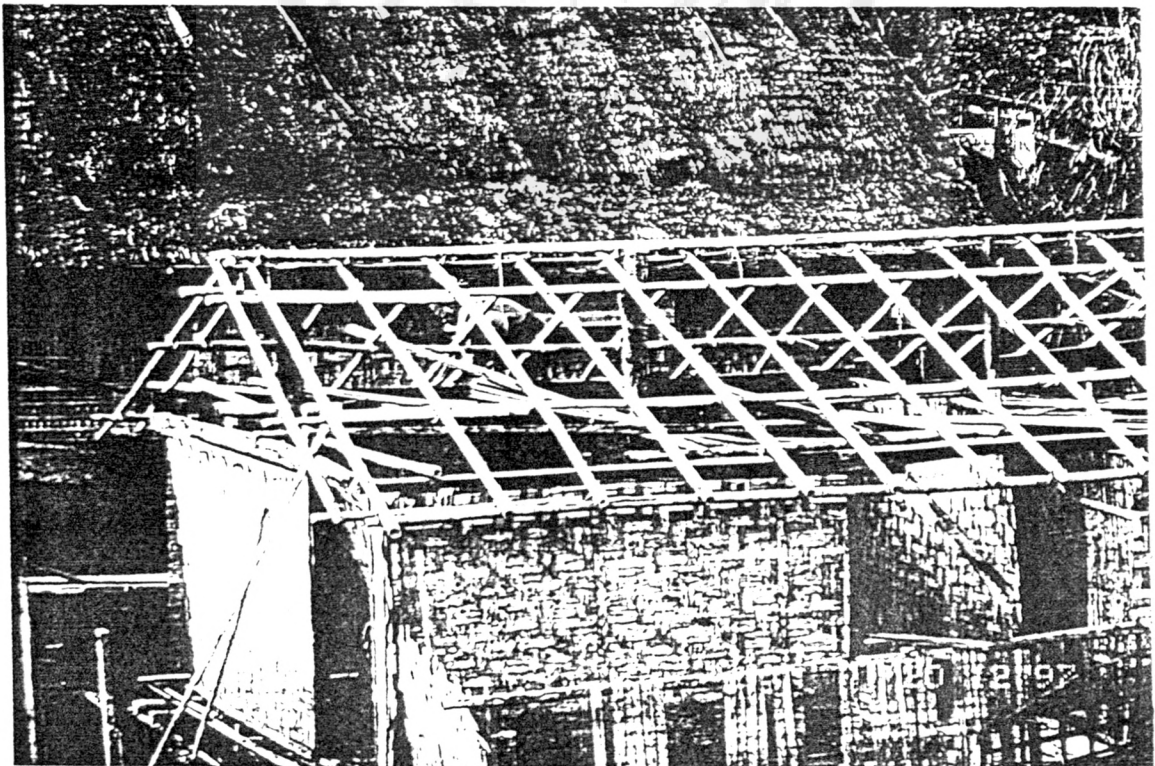

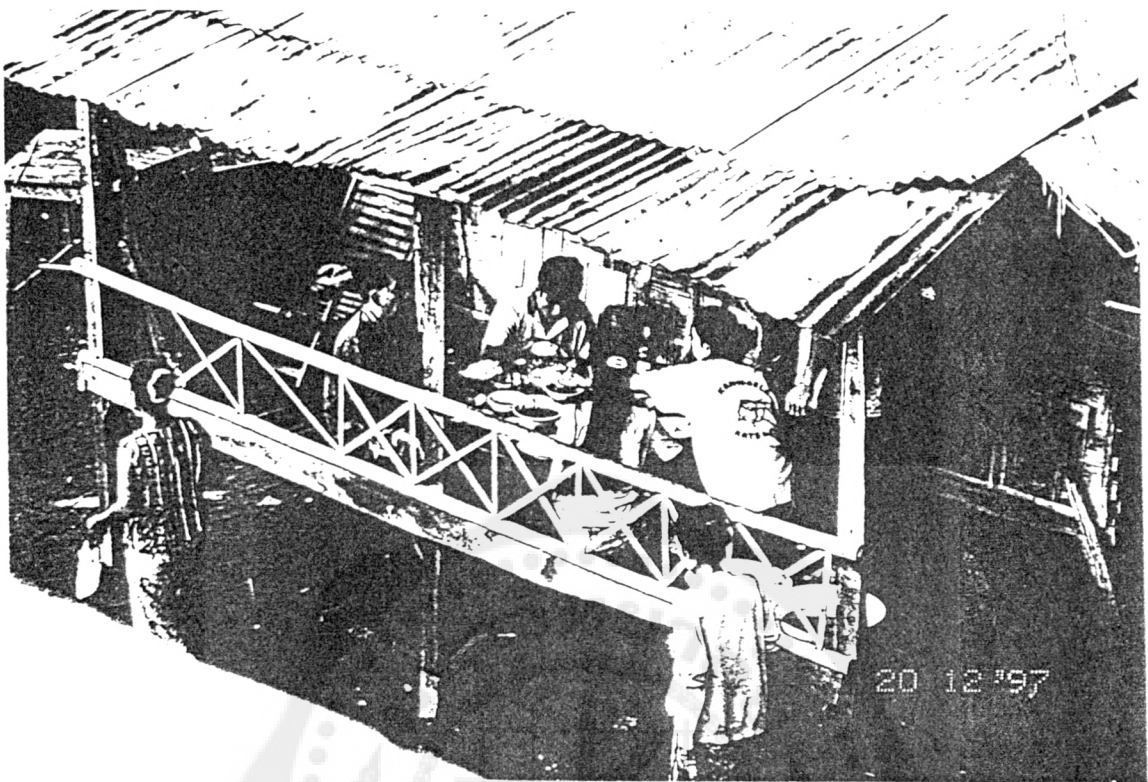
สภาพบ้านเรือน ที่อาศัยอยู่ริมแม่น้ำ

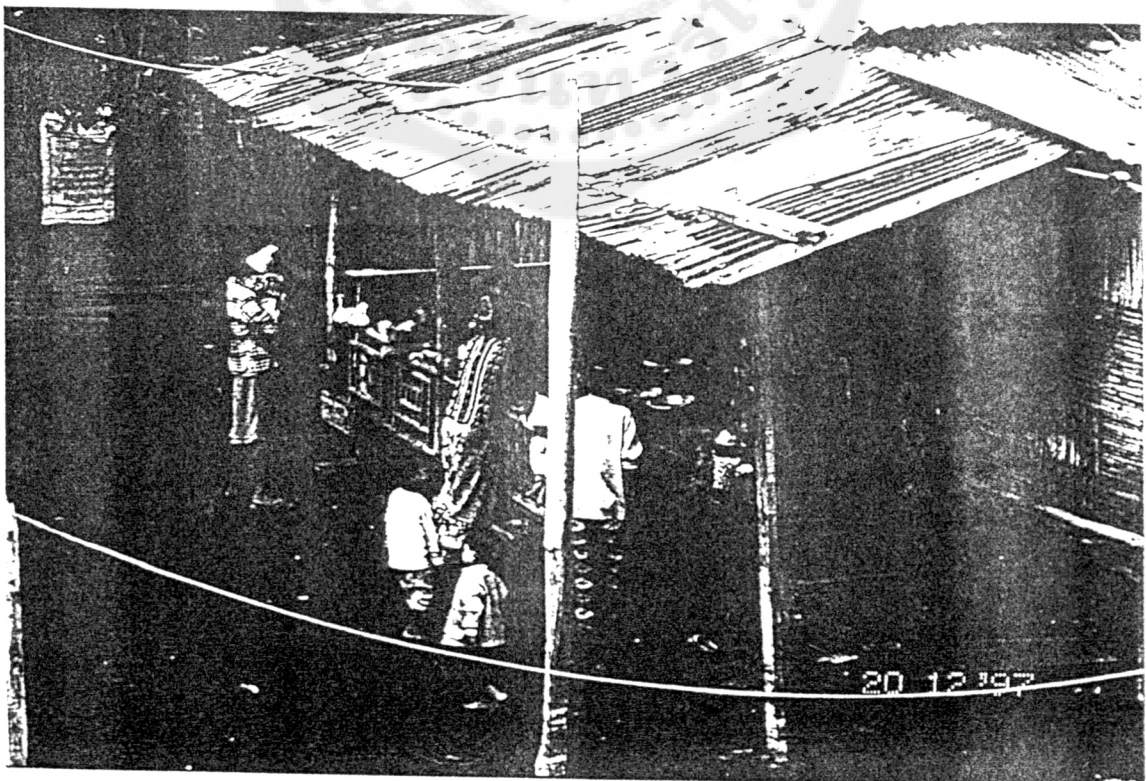

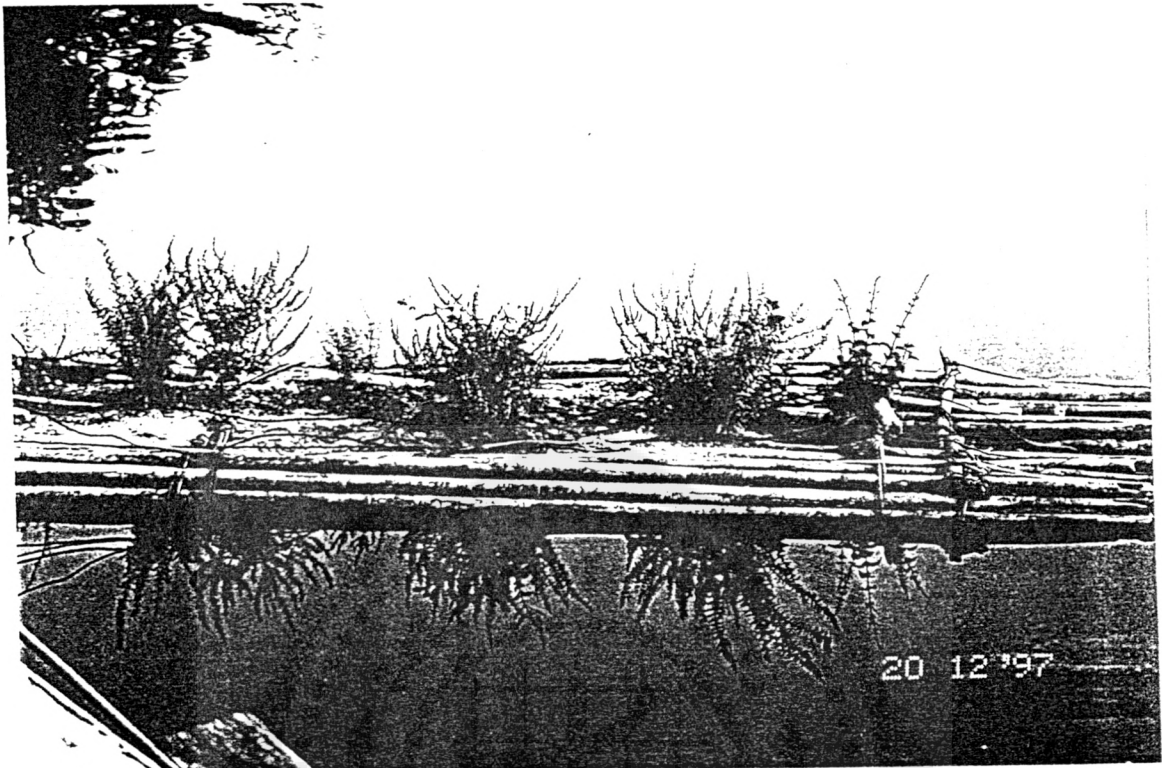
การสร้างบ้านเรือน ทำอย่างง่าย ๆ

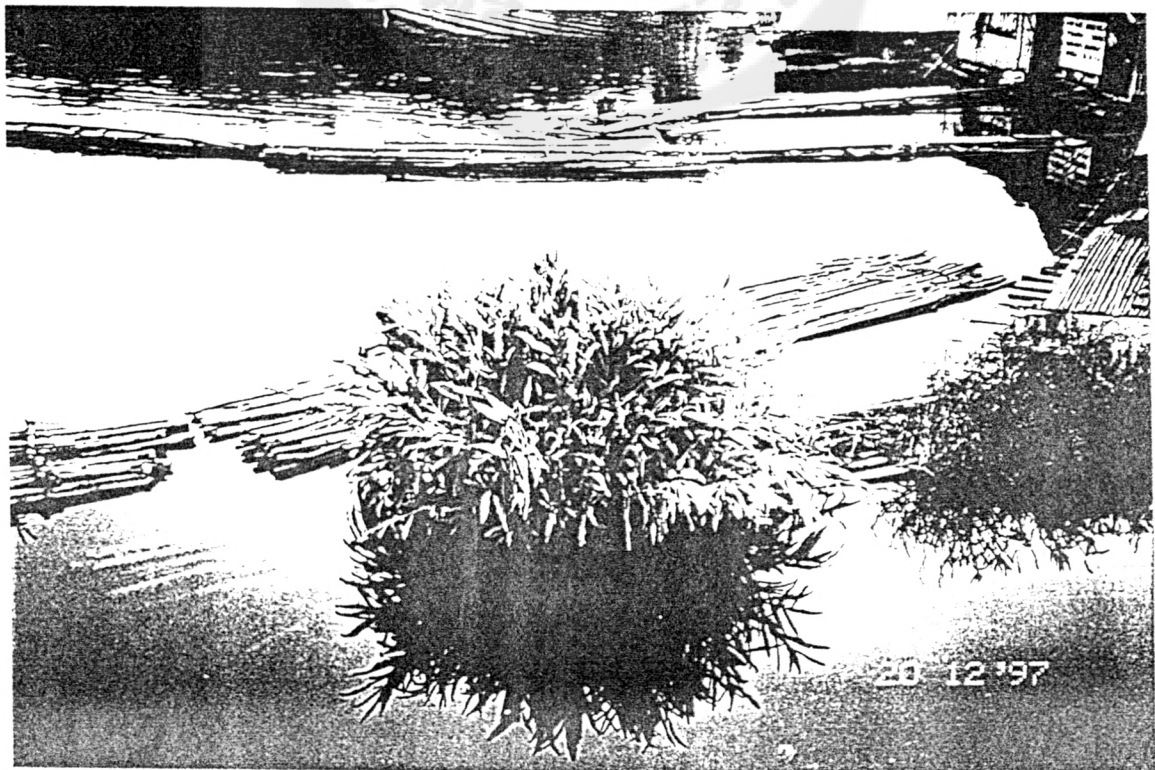

สภาพความเป็นอยู่ภายในชุมชน

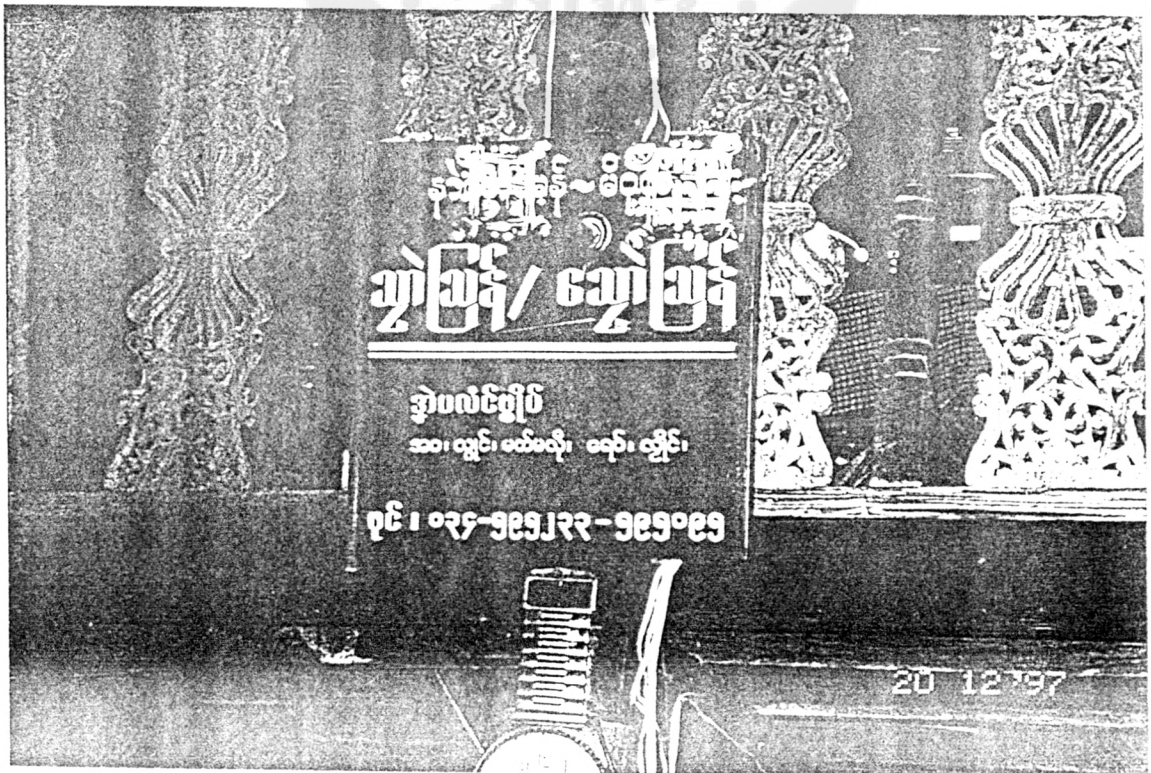

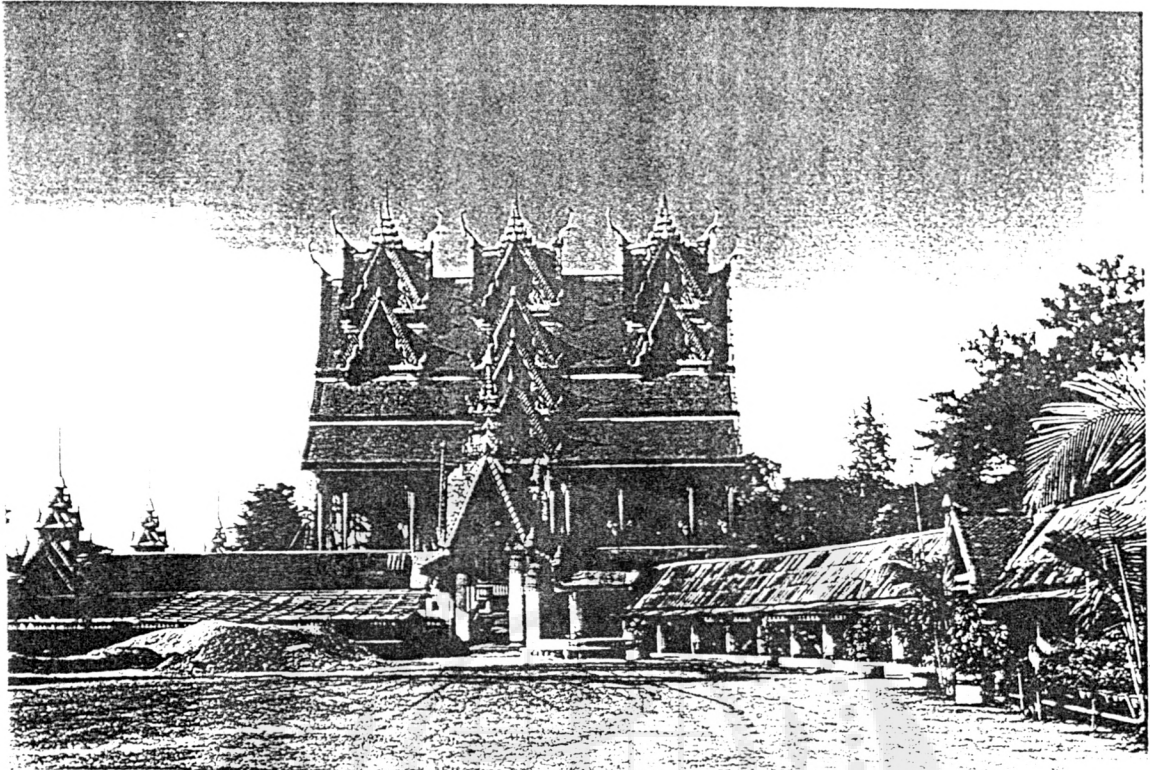
การปลูกไม้ประดับบนแพไม้ไผ่ในน้ำ

คณะผู้สัมภาษณ์ถ่ายภาพร่วมกับผู้นำชุมชนมอญ หน้าสำนักงานธนาคารของชุมชน

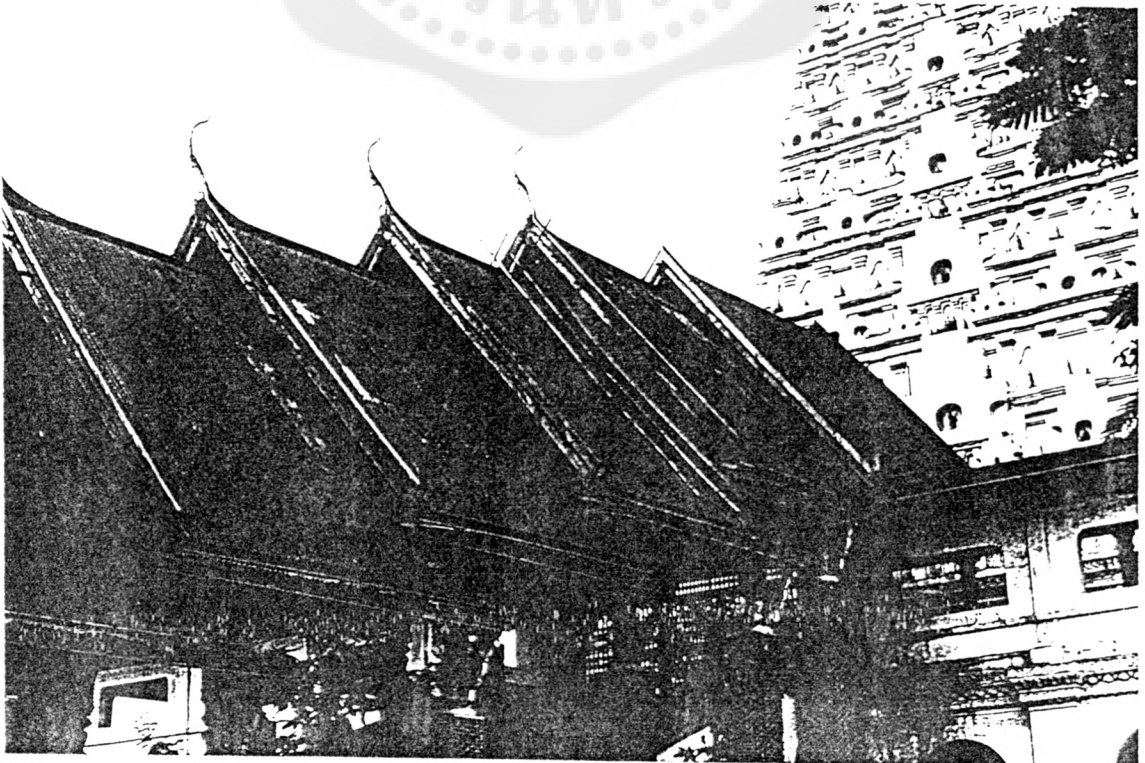

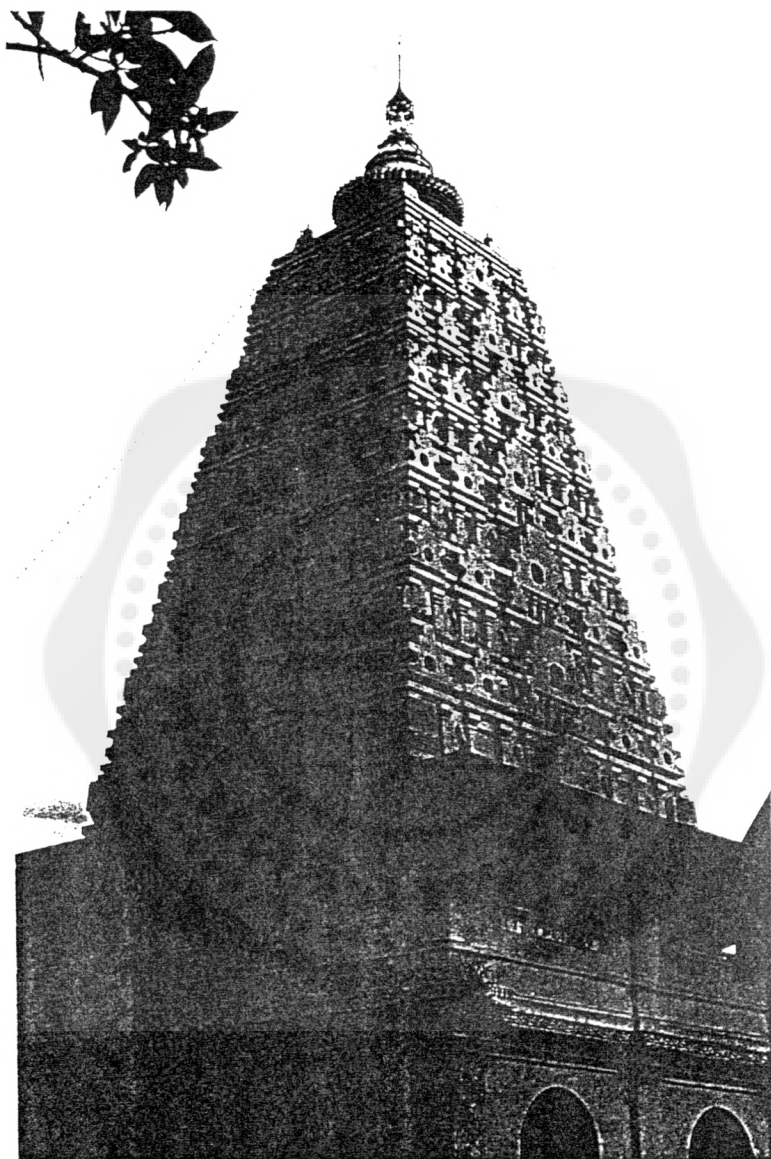
เข้าชมวัดวังกวีเวการาม (วัดหลวงพ่อดุตตะ) แหล่งรวมใจของชาวมอญ

ลักษณะของหลังคาสิ่งปลูกสร้างภายในวัดมีลักษณะลดหลั่นเป็นชั้นสวยงาม

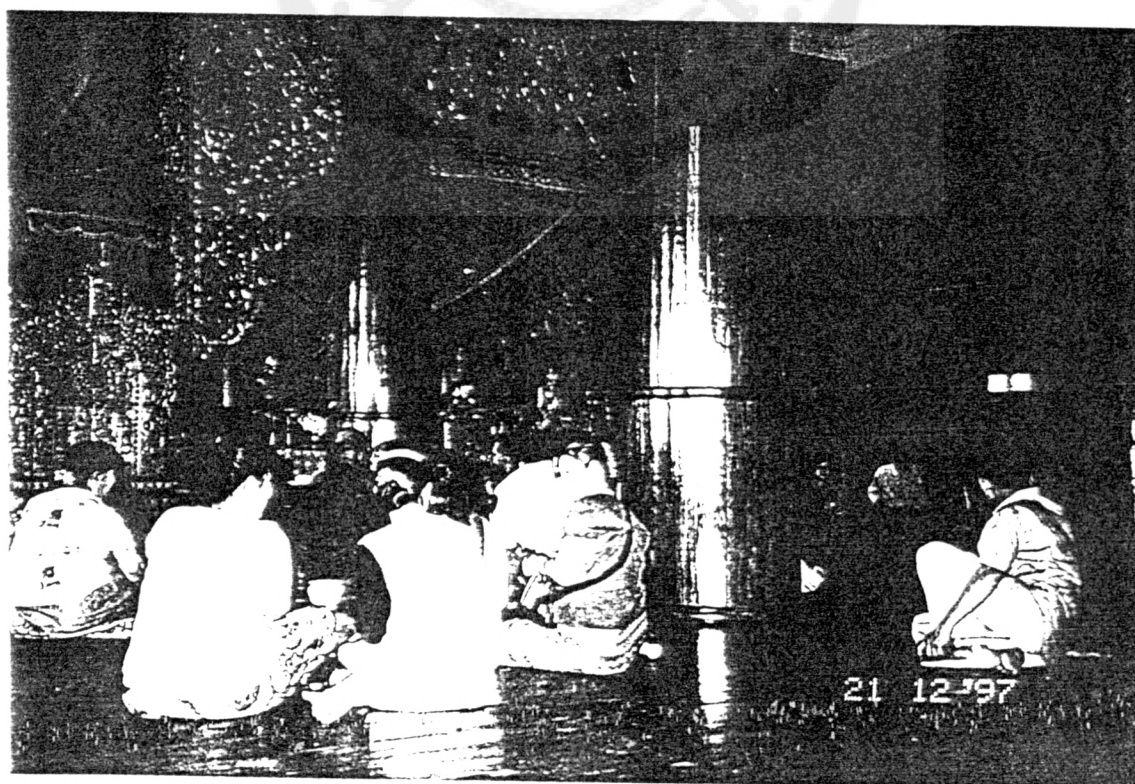

เจดีย์ภายในวัดมีลักษณะเดียวกับ พุทธคยา

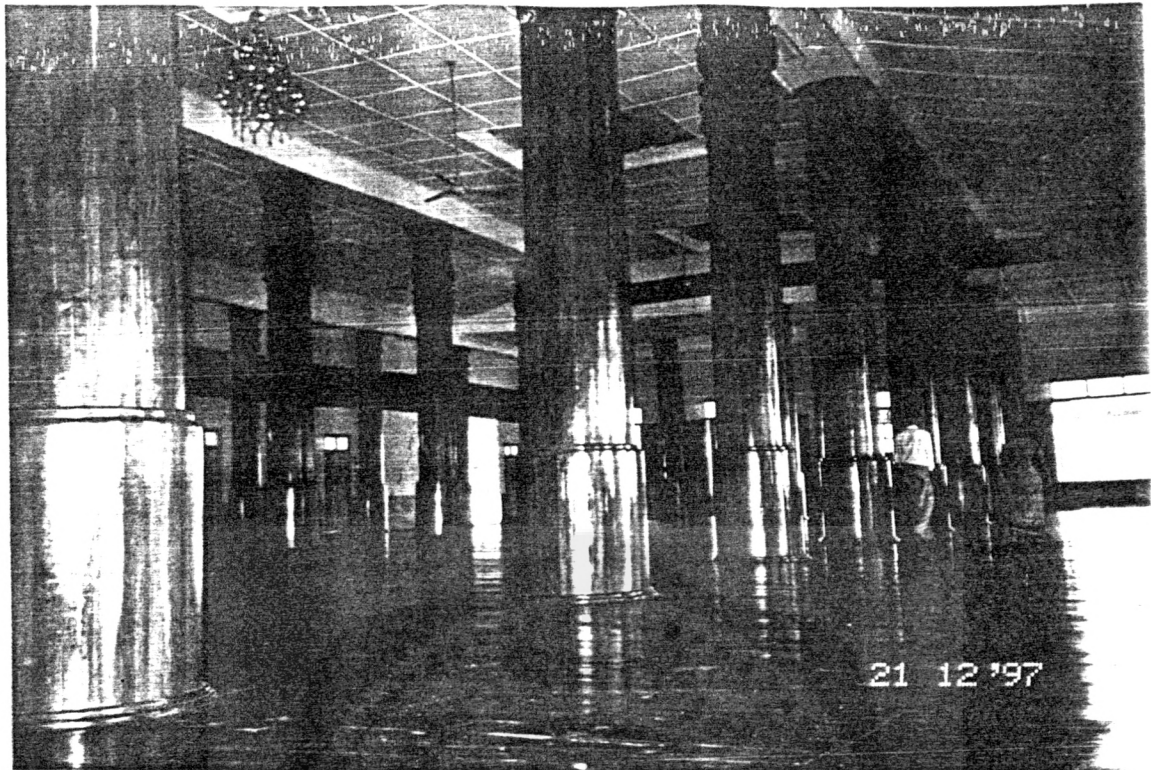
เดินทางเข้าเฝ้าสมเด็จพระสังฆราช
ของชาวมอญในเขตประเทศพม่าติดชายแดนไทย

เยี่ยมคารวะ เจ้าอาวาสวัดสุพรรณเจดีย์

ความโอโง่งภายในวัด

ก่อนเดินทางกลับ แวะชมด้านเจดีย์สามองค์

